

בעז"ה"ת

ספר

תורת החנוכה

הליכות והלכות לימי החנוכה
עם פסקי מרן גאון ישראל שר ההוראה
בעל הקנה בשם זצוק"ל
ויבדלחט"א בנו מרן גאב"ד היכל הוראה שליט"א
ובעל שו"ת ספרי היכל הוראה

ס

ונלוה אליו בירורי הלכה וחידושי דינים
בעניני חנוכה - הלכה למעשה
מאת הרה"ג רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס חינוך הבנים כהלכתו וספרי כרם אליעזר

מצורף בסופו "סדר הדלקת נרות חנוכה"

ערכתי ולקטתי בסייעתא דשמיא

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס גם אני אודך

ערב חנוכה תשפ"ו

בכל עניני הספר אפשר לפנות
למכון גם אני אודך
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
פלאפון: 05271-28536
פקס: 035201299
ת.ד 539 בני ברק
אימייל: 7128536@gmail.com

תוכן העניינים

דבר המכון יא

פסקים הוראות ותשובות בעניני חנוכה מתורתו של מרן
הגה"צ בעל ה'קנה בשם' זצוקללה"ה

דינים הנוהגים להמדליקים בחוץ * דינים הנוהגים להמדליקים
בפנים * אכסנאי בחנוכה * ערב שבת חנוכה

הלכות חנוכה ממרן גאב"ד היכל הוראה שליט"א

שמן הראוי להדלקת נרות חנוכה ל

[א] האם יש להקפיד על שמן זית הראוי למאכל * [ב] האם
מותר לכהן להדליק בשמן תרומה טמאה

המקום הראוי להדליק בו נרות חנוכה לב

[ג] היוצא מביתו לשבת חנוכה היכן ידליק הנרות במוצאי
שבת * [ד] הדלקת נר חנוכה אצל המעקה שבמורפסת * [ה]
הדלקת נרות חנוכה בחוץ על פתח סגור על מנעל ובריה *
[ו] הדלקת נרות חנוכה לבחורים בפתחי הישיבות * [ז] נר
חנוכה שצריך להניחו בטפח הסמוך לדלת האם מועיל
שהמנורה שם או שצריך את הנר הדולק * [ח] מקום ההדלקה
בתא בית הסוהר * [ט] מניינים המתקיימים בחצרות אם חל
עליהם החיוב להדליק נר חנוכה כמו בביהכנ"ס

פרטי דינים שונים באופן וסדר הדלקת נרות

חנוכה מז

[י] הנמצא בימי חנוכה בקוטב הדרומי שאין שם לילה האין
יקיים מצות נרות חנוכה * [יא] סדר הדלקת נר חנוכה לאיטר

ד _____ תוכן העניינים | תורת החנוכה

יד * [יב] לא הדליק נר חנוכה מחמת אונס עד שעה מאוחרת
– האם יברך * [יג] מי שבטעות נדלקו נרות חנוכה שלו
קודם שהספיק לברך עליהן

דיני הדלקת הנרות בערב שבת חנוכה נו

[יד] האם מותר לטלטל מנורה של חנוכה כשהוא מונח על
טס שהיה עליו דבר היתר מבעוד יום * [טו] זמן הדלקת
נרות חנוכה בעש"ק לנוהגים מנהג ירושלים לקבל שבת
ארבעים דקות קודם השקיעה * [טז] איש המדליק נרות
בפנ"ע מה יקדים נרות שבת או נרות חנוכה * [יז] ילדים
שמדליקים נרות חנוכה בער"ש ונרותיהם דולקין כחצי שעה
ונכבין קודם השקיעה, אם מדליקים בברכה

דיני הוקצה למצותו בנרות חנוכה ע

[יח] האם מותר למרוח שמן של נרות חנוכה לרפואת שושנה
(רוי"ז) * [יט] לחמם סופגניות (לאקטקס) על בית המנורה
של חנוכה

הוראות שונות בהלכות החנוכה עב

[כ] מתפלל בע"פ בחנוכה ונתעורר לו ספק אם אמר "על הנסים"
* [כא] משחק דריידל - אם אין בזה משום משחק בקוביא *
[כב] סופגניות שביליתן רכה שטוגנו ע"י גוי, אם נאסר משום
בישול עכו"ם * [כג] סופגניות שטיגנן בכלי בשרי שאינו בן
יומו, אם מותר למלאותן במילוי ריבת חלב * [כד] מי שנולד
בשנה שכסלו חסר ונעשה בר מצוה בשנה שכסלו מלא

תורת החנוכה | תוכן העניינים _____ ה

פסקי גם אני אודך

פסקי הלכה למעשה בהלכות חנוכה פא

[א] הלכות מוקצה השכיחות בשבת חנוכה ☆ [ב] הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת ☆ [ג] פרטי דיני הדלקת נר השמש ☆ [ד] בענין "סופגניות חלביות" והמסתעף ☆ [ה] דין נותר השמן

בירורי הלכה וחידושי דינים מבעל כרם אליעזר

פרק א האם כל בני הבית חייבים להיות בבית בשעת

הדלקת נרות חנוכה כדי לשמוע הברכות . . . צה

שורש השאלה ☆ חיוב שמיעת הברכות ☆ לכוין להוציא בני ביתו בברכות אלו, והאם יענו ב"ה וב"ש ☆ לברך בלא שו"מ ☆ מי יכול להוציאן בברכות אלו ☆ שמיעת הברכה דרך הטלפון ☆ באופן ששומע הברכות ואינו רואה הנרות ☆ הדלקה כדי לראות הנרות

פרק ב' האם כל בני הבית חייבים להיות בבית בשעת

הדלקת נרות חנוכה משום פרסומי ניסא . . . קג

הדלקת נרות חנוכה דוקא בפני בני הבית ☆ המדליק בשעת מאוחרת בלילה ☆ כמה בני אדם נחשב כפרסומי ניסא ☆ מי מועיל לפרסומי ניסא ☆ האם קטנים וקטנות מועילים לפרסומי ניסא ☆ להקיץ את בני ביתו ☆ האם מותר לבן להקיץ את אביו או את אמו ☆ כשבני הבית יבואו אחר כך האם זה מועיל לפרסומי ניסא ☆ להראות שהוא שלוחו

פרק ג' הדלקת נר חנוכה בבית שאינו נשאר ללון שם

באותו הלילה קי

שורש השאלה ☆ הוראת הט"ז וכל הפוסקים שאין להדליק

במקום שמתארח לאיזה סעודה ☆ שיטת הב"ח ☆ דיעות המקילות ☆ היוצא לדינא ☆ מאיזה זמן יכול להדליק כשרוצה להקדים ☆ באופן שנוסע תיכף אחר הדלקת הנרות וסוגר הבית ☆ המדליק נרות חנוכה בער"ש והולך מביתו וכשחוזר כבר כבו הנרות ☆ בחור החוזר לביתו לזמן ההדלקה ☆ כשנשאר ללון שם כל ימי החנוכה ☆ המתארח לכמה ימי חנוכה ☆ המתארח ליום אחד ☆ מקום הדלקה במוצאי שבת

פרק ד' האם יש אפשרות להדליק נר חנוכה שלא בבית

כי אם ברחוב וכדומה קכב
אם ישנה אפשרות להדליק נרות חנוכה ברחוב וכדומה - שיטת המקילים ☆ צריך לקיים גם חובת הבית ☆ שיטת המחמירים ☆ מסקנת ההלכה ☆ באופן שחוזר לבית בשעה מאוחרת וכל ב"ב ישנים ☆ באופן שחוזר לבית אחר חצות הלילה ☆ האם חייב לקנות בית כדי שיוכל להדליק שם ☆ האם מותר לו להפקיע עצמו מן החיוב ☆ מה נחשב בית לענין זה ☆ הנוגע בספינה או בקרון ☆ חדר המיועד לאורחים האם נחשב עדיין כחדרו של בעל הבית

פרק ה' האם הכלי של נ"ח הוקצה למצותו – ונפק"מ למי

שרוצה להשתמש בו לאיזה צורך אחר . . . קלא
שורש השאלה ☆ דעת המחמירים בזה ☆ ראיות מדברי הקדמונים ☆ דעת המקילים בזה ☆ סברת המחלוקת בזה ☆ האם מותר להשתמש בו לצורך מצוה אחרת ☆ האם מועיל בו תנאי ☆ מה הדין לאחר ימי החנוכה ☆ באופן שאין בדעתו להשתמש בו לשנה אחרת ☆ באופן שעומד לשימוש בשנה הבאה ☆ מסקנת ההלכה כלפי שימוש במנורה לצורך חול בחנוכה ובשאר ימות השנה ☆ האם יום שמיני עצמו נחשב

תורת החנוכה | תוכן העניינים ז

כתוך ימי החנוכה ☆ מסקנת ההלכה לענין להשתמש בתוך ימי החנוכה ☆ באיזה סוג מנורות יש מוקצה זה ☆ הזמנה לאו מילתא ☆ מנורות וכוסיות של חנוכה האם מותר לזרקם לאשפה ☆ באופן שניכר שהשתמשו בו למצוה ☆ חשש גניזה בכיתובים שעל המנורה

פרק ו' דין הוקצה למצותו בשמן של חנוכה קמט

שורש איסור מוקצה בשמן של חנוכה ☆ מדוע נשאר השמן באיסורו אחר ימי החנוכה ☆ כשדלק הנר חצי שעה מה דין מותר השמן ☆ נתן שמן בנר והיה סבור שיש בו רק כדי חצי שעה ולמעשה היה בו יותר ☆ השמן הנשאר בצלוחית ☆ שמן המוקצה שנתערב בשמן אחר צריך שישים ☆ שמן של חנוכה שנתערב באינו מינו ☆ מה דין הפתילות של חנוכה ☆ האם מותר להשתמש בשמן לצורך שאר מצות ☆ שיירי שמן של נר הראשון להשתמש בו לנר ההידור ☆ האם צריך דוקא שריפה לשיירי השמן ☆ האם יש בזיון בשפיכת שיירי השמן לכיור ☆ שמן של חנוכה שנשפך על הרצפה

פרק ז' האם יש איסור בבליעות של שמן חנוכה

שהוקצה למצותו קנט

יסוד השאלה האם שמן זה אוסר ע"י בליעות ☆ צדדי הספק ☆ דיעות הראשונים כלפי קדירה שנתבשל בה תרומה ☆ זהירות בעת רחיצת הכוסיות והמנורות של חנוכה ☆ בדיעבד מי שלא נזהר בכך ☆ האם בכוסיות של נרות החנוכה יש בליעות אסורות ☆ משך פתילה בוערת של נר חנוכה בכף המיועדת לאכילה ☆ האם שעוה מותר באכילה ונפק"מ לניצוק של מים רותחים או בכלי אכילה

ח _____ תוכן העניינים | תורת החנוכה

פרק ח' דיני אמירת הלל בשמונת ימי החנוכה קע

הטעם שאומרים הלל השלם בשמונת ימי החנוכה ☆ גדר אמירת ההלל ☆ האם נשים חייבות באמירת הלל בחנוכה ☆ מסקנת ההלכה ☆ ברכה לאשה האומרת הלל ☆ חינוך הקטנים לאמירת הלל ☆ ברכת שהחיינו על הלל שהחיינו ☆ מי שיש לו אפשרות או לאמירת הלל או להדלקת נר חנוכה ☆ מי שנאנס ולא קרא הלל ובסוף היום יש זמן או למנחה או להלל ☆ אמירת הלל לאחר קבלת שבת ☆ אמירת הלל אחר הדלקת הנרות של שבת

פרק ט' דיני אמירת הלל השלם בימי החנוכה ובשאר

ימים טובים קפד

באלו ימים אומרים הלל השלם ☆ אמר הלל בדילוג ביום שגומרים את ההלל ☆ אמר הלל בדילוג האם חוזר לומר הלל בברכה ☆ המדלג פסוק אחד או תיבה אחת ☆ אמירת פסוקי יאמר נא ☆ בפסוקים שכופלים בסוף הלל ☆ שלא לשנות המשמעות ☆ נוסח הברכה ☆ אמירת הלל בעל פה

פרק י' תמצית הלכות חנוכה השייכים לקטנים . . . קצה

חיוב החינוך וגילו ☆ חינוך הקטנה בנרות חנוכה ☆ סוג הנרות ושיעורם וכמותן ☆ אופן החינוך ☆ קטן שנרדם לפני הדלקת נ"ח ☆ מקום ההדלקה ☆ זמן ההדלקה ☆ ברכות ההדלקה ☆ השתמשות לאור נ"ח ☆ הדלקת קטן לפני האב ☆ האם קטן פוטר את הגדול בהדלקתו ☆ הדלקת נ"ח שבביהכ"נ ☆ נער בר מצוה לפטור אחרים ☆ פרסומי ניסא לקטנים ☆ אכילה קודם הדלקת נ"ח ☆ מלאכה בשעה שהנרות דולקות ☆ חינוך לאמירת הלל ☆ גיל הבר מצוה לנולד בל' כסלו או א' טבת ☆ אם קטן עולה למפטיר בשבת חנוכה

סדר הדלקת נרות חנוכה רז

הסכמה

מכתב ברכה ודברים אחדים לרגל הוצאת הספר

ממורינו שליט"א גאב"ד היכל הוראה ובעל שו"ת היכל הוראה

בס"ד

יום חמישי ז' כסלו תשפ"ו לפ"ק
הן הובא לפני ספר "תורת החנוכה" בו יכלול הליכות והלכות לימים
הקדושים של חג החנוכה מעשי ידי אומנים, האחים הנאמנים,
הרבנים החשובים, הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
דומ"ץ בעיר רחובות ובעל מחבר ספרי "גם אני אודך" ושאר ספרים
ויו"ד המכון גם אני אודך להוצאת ספרים שכבר זכה להוציא
עשרות ספרים להגדיל תורה ולהאדירה. ואתו עמו אחיו הגאון רבי
אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א דומ"צ בבית שמש בעל מחבר ספר
"חינוך הבנים כהלכתו" וספרי "כרם אליעזר", ושאר ספרים, והם
זוכים להאיר עיניהם של ישראל בחיבוריהם המלאים מזן אל זן
בהלכה ברורה בכל מקצועות התורה. בני ידיד נפשי הגאון רבי
אלחנן יעקב דוד הכהן שליט"א ונכדי הגאון הצדיק משופרא
דירושלים בדורות עברו מרן רבי לוי הכהן זצוק"ל בעל "מעדני
השולחן".

ועל של עתה אנו באים, הספר תורת החנוכה שכולל בקרבו הלכות
והליכות לחג החנוכה הבעל"ט בטוב טעם ודעת בקצרה ובבהירות
עצומה, שיהיה לתועלת לכל חד כפום דרגא דיליה, שימצא בו
דברים ערבים, ונחמדים מתוקים מדבש ונופת צופים לגלות העומק
הצפון בקדושתם של הימים ובהלכה למעשה.

י' _____ הסכמה | תורת החנוכה

והוא עולה על משב'ח הדפוס בימים אלו לכבוד השמחה הגדולה של נישואי בן זקוני הבה"ח כמר שלמה שיחי' והכרת תודה עצומה, רוב תשואות חן ורוב תודות על מתנתא דתורה שהרבנים החשובים הנ"ל מזכים את הציבור בהוראות חדשות בעניני חנוכה שיוצאים מבי מדרשא ד"היכל הוראה" אשר עדיין לא שזפו עיני הדפוס.

ויהי רעוא מן שמיא שיהיו הדברים נושאים חן בעיני הלומדים ועל ידי זה אזכה גם אני לזכות בכתרה של תורה וזכות זו תעמוד לחתן ולכלה לבנות בית נאמן בישראל על אדני התורה והחסידות דורות ישרים מבורכים לאורך ימים ושנים.

והברכה שלוחה לרבנים המחברים שליט"א שיזכו להמשיך בהרבצת והפצת תורה כאות נפשם הטהורה להוציא לאור עוד ועוד חיבורים יקרים וחשובים שעל ידם הם מקיימים את בקשתם של ישראל עם קדוש "יתגדל ויתקדש שמיא רבה" ונזכה כולם במהרה בימינו לראות כהנים בעבודתם בבית הבחירה במרום הרים פעיה"ק ירושלים אמן כן יהי רצון.

ועל זה באתי על החתום לכבוד התורה ולומדיה כי נר מצוה ותורה אור

משה בראנדסדארפער

דבר המכון

הנני שמח להגיש לעולם התורה רבניה וחכמיה שליט"א ספר "תורת החנוכה", ובו הליכות והלכות למעשה בהלכות חנוכה, וראשית הבאתי פסקים נפלאים ממרן הגה"צ רבי מאיר בראנדסדארפער, בעל ה"קנה בשם" זיע"א, על חנוכה, שהשיב לידידי הגאון הנפלא רבי מיכל פרנקל שליט"א מח"ס "מלכי צדק" ושא"ס נכבדים, וערכם בטוב טעם ודעת, עם מקורות נכבדים.

והבא אחריו פסקי "היכל הוראה" בעניני חנוכה אשר ליקטתי וקבצתי מששת הכרכים של השו"ת המפורסם בכל עולם התורה וההוראה, "היכל הוראה", וגם מחלק שביעי אשר יצא לאור עולם בקרוב, ונוסף גם הוא פסקים שנשמעו מאת גאב"ד היכל הוראה שליט"א בעל פה, והכל ערוך בס"ד בשפה ברורה עם כל המקורות והסברות, וכל הוראה אומר ברקאי.

ואחר כך הבאתי פסקי הלכות שערכתי בחמלת ה' עלי מדברי הפוסקים הלכה למעשה בקצרה, שיהיה שווה לכל נפש ממש.

וכן הבאתי פסקים נפלאים, הלכה למעשה, שסידר ברוב כשרון, אחי המופלג, הגאון הנפלא רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א (ראש כולל דז'קוב, ודומ"צ קהילת שומרי אמונים בית שמש, ובעל מחבר הספרים המפורסמים בעולם התורה "חינוך הבנים להלכתו", "כרם אליעזר", ושא"ס נכבדים), אשר הואיל בטובו לצרפם לקונטרס הזה לזיכוי הרבים.

יב _____ דבר המכון | תורת החנוכה

הספר יוצא לאור מיוחד לכבוד השמחה הגדולה בבית מרן רבינו גאב"ד "היכל הוראה" הגה"צ רבי משה בראנדסדארפער שליט"א

לרגל נישואי בנו המופלג, בן זקוניו, מו"ה שלמה שליט"א עב"ג בת הרה"ג רבי חיים משה שווארץ שליט"א יום שלישי פרשת וישב לסדר "וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו", י"ט כסלו תשפ"ו. ויהא רעווא שלא יצא מכשול תחת ידינו, ונזכה תמיד לכוון לאמיתה של תורה, ולהגדיל תורה ולהאדירה, ונזכה תמיד עם כל יו"ח לעשות נחת רוח בשלימות לבורא יתברך שמו לעד ולנצח נצחים, ומשפע שמחת בית צדיקים, יושפע עלינו ועל כל ישראל שמחה ונחת וכל טוב בבריאות השלימה, ונזכה לגאולה השלימה, ולאורו של משיח צדקנו במהרה בימינו, מתוך רחמים וחסדים מגולים אמן כן יהיה רצון

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

רב ומו"צ, מח"ס "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים. ועורך ומו"ל הקבצים "מה טובו אהליך יעקב", ו"שבט הכהונה", ועוד.

פסקים הוראות ותשובות בעניני חנוכה
מתורתו של **מרן הגה"צ בעל ה'קנה בשם'** זצלה"ה
נערך ונכתב על ידי תלמידו הגאון רבי מיכל פרנקל שליט"א
מח"ס מלכי צדק.

הדלקת נר חנוכה

א. כשראש הבית (ראש הבית הוא האיש דהמצוה רמ"א עליה, אך אם אין האיש בביתו נחשבת האשה ראש הבית שאז המצוה רמ"א עליה) מדליק את נרות החנוכה, אין צריכים אשתו ובני הבית לעמוד שם בשעת הברכה וההדלקה.

ב. אבל אנשים אחרים שאינם מבני ביתו הרוצים לצאת ממנו, צריכים הם לעמוד בשעת הברכה וההדלקה כדי לצאת ידי חובתם.

ג. וכן אם ראש הבית נמצא בביתו והוא אינו מדליק, אלא אשתו או אחד מבני הבית מדליקים עבור כל בני הבית, אין ראש הבית ושאר בני הבית נפטרים בהדלקה זו אלא אם הם עומדים שם בשעת הברכה וההדלקה.

פסקי קנה בשם

א. שו"ת קנה בשם (ח"ג סימן מ"ג).

יד _____ פסקי קנה בשם | תורת החנוכה

ד. ומיהו אף שמצד הדין אין האשה ובני הבית צריכים לשמוע את ברכות ההדלקה, או להיות נוכחים בשעת ההדלקה, כשראש הבית מדליק, אמנם מכיון שאחר כך כשיראו נרות חנוכה יכנסו בספק חיוב ברכת הרואה, לכן נכון שישמעו את ברכת שעשה נסים מן המדליק ויכוונו לצאת ממנו.²

ה. והורה, שכשיש צורך לאשה לצאת מביתה לצורך מצוה, אף שבכל השנה היא צריכה לצאת מביתה קודם שקיעת החמה, אולם בחנוכה תשמע מקודם את ברכות ההדלקה מבעלה, ותלך אחר כך, ותתחיל את הכנותיה בביתה מבעוד יום.

אבל אין לה לנהוג שתלך כרגילותה קודם שקיעת החמה, והבעל ימתין מלהדליק עד שתשוב זמן רב אחר צאת הכוכבים, מפני שיש להזדרז להדליק מה שיותר סמוך לתחילת הלילה,³ (והורה כן אף להמדליקים בפנים, וכפי שיתבאר להלן באות כ"ה שגם הם צריכים להזדרז להדליק מה שיותר סמוך לתחילת הלילה).

ו. נשאל אם יש איזה ענין או הידור להדליק נרות חנוכה בשמן זית הראוי לאכילת אדם, והשיב, שמעולם לא שמענו

פסקי קנה בשם

ב. כתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א.

ג. כתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א.

דבר כזה, ואפשר להדליק בזה בלי שום פקפוק^י.

ז. אמר, דשמן זית שהיה תלוי בסוכה לנוי, יש עדיפות להדליק בו מבשאר שמן זית, דהואיל שנעשה בו מצוה אחת יעשה בו מצוה נוספת^ה.

ח. היה מחליף כל לילה את הפתילות לחדשות^י.

ט. היה מורה, שאין מתחילים לומר הנרות הללו אלא בעת הדלקת השמש, לאחר שכבר הדליק את כל נרות המצוה^י.

פסקי קנה בשם

ד. ספר היכל הוראה (ח"א סימן צ"א), וכתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א.

ה. כתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א.

ו. כתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א.

ז. כתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א. - בשו"ע (סימן תרע"ו סעיף ד') אחר שהדליק אומר הנרות הללו וכו', ובט"ז (סק"ה) ומג"א (סק"ד) הביאו בשם מהרש"ל דהיינו אחר שהדליק נר ראשון, אמנם בפמ"ג (במשב"ז) תמה על כך דכשם דפשיטא שאסור לומר הנרות הללו קודם הדלקת הנר הראשון משום דהוי הפסק, כך יש להמנע מלומר זאת קודם הדלקת כל הנרות משום דהוי הפסק בין הברכות לשאר הנרות, וכותב שלא ראיתי נוהגים לומר הנרות הללו תיכף לאחר הנר הראשון, אלא שח"ו אין אומר נגד מאורן של ישראל המהרש"ל, ומסיים הפמ"ג, דמכל מקום מי שנוהג ואומר הנרות הללו לאחר הדלקת כל הנרות נמי שפיר דמי. ולכאורה כוונתו בזה להכריע שיש לנהוג לאמרו לאחר כל הנרות, דהרי אם יאמר אחר הנר הראשון נכנס בזה לשאלה של הפסק, ואילו אם יגיד לאחר כל הנרות הרי לא הפסיד כל כך אף לפי דברי המהרש"ל דסוף סוף הרי אמר הנרות הללו, ואם כן בודאי שנכון יותר לנהוג הכי כיון שהריוח שבו מרובה

טז פסקי קנה בשם | תורת החנוכה

י. שיעור הזמן שצריכים הנרות לדלוק הוא כחצי שעה, וכמבואר בשו"ע (סימן תרע"ב סעיף ב'), ואף בזמנינו שרבים מצויים בשוק עד שעה מאוחרת לא נשתנה הדין^ה.
יא. לאחר שעבר חצי שעה מהדלקת נרות החנוכה, מותר לנשים לעשות מלאכות אף שהנרות עדיין דולקים^ט.

פסקי קנה בשם

על ההפסד, וכן הביא בליקוטי מהרי"ח שדעת הפמ"ג נוטה שיש לאמרו לאחר הדלקת כל הנרות, וכן פסק במסגרת השולחן שכן נראה מהטור והשו"ע ומדברי הגרש"ז בסידורו.

ח. בשו"ע (סימן תרע"ב סעיף ב') כתב וז"ל, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא, הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור, ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן, ומקור האי דינא מדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו ששיעור תכלה רגל מן השוק הוא כמו חצי שעה.

ופעם הגיע אברך ת"ח אל רבינו (נר ו' דחנוכה תשס"ז), ואמר שיש לו הוכחות ודיוקים מלשונותיהם של הרבה ראשונים שפירשו דמה שאמרו בגמ' עד דכליא ריגלא דתרמודאי פירושו עד שעת סגירת החנויות, ולפיכך בזמנינו שהחנויות פתוחות עד לסביבות השעה תשע צריכים הנרות לדלוק לכל הפחות עד אז, אך רבינו לא אבה לשמוע מדבריו, ואמר לו, שאין לנו אלא דברי השו"ע שכתב שהשיעור הוא כחצי שעה, אותו ת"ח עמד על דעתו וטען לפניו שוב, שהריטב"א (שבת דף כ"א ע"ב) כותב להדיא שבכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא, והמנהג הפשוט ששיעורו כל זמן שחנויות המוכרים שמן וכיוצא בהם פתוחות, אמנם רבינו השיב כנגדו בתקיפות ובריתחה, "אבל מה כתוב בשו"ע", הלוא המחבר סתם להלכה כדברי הרי"ף והרא"ש שהשיעור הוא כחצי שעה בכל מקום ובכל זמן, ובנוגע למעשה אין לנו זולת דבריהם ולא כלום.

טז. כתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א. - בשו"ע (סימן תר"ע

יב. אמר דגדר 'מלאכה' האסורה לנשים בעת שהנרות דולקות אינו דומה למלאכה בחול המועד, אלא עיקר המכוון הוא כל דבר שיש בו התעסקות ושיהוי, ובכלל זה אפילו רחיצת הגוף או הרחצת הילדים וכל שכן התעסקות בלישת או הכנת מיני מאפה וכל כיוצא בזה, אבל בהדלקת או כיבוי נר או שאר מלאכה גמורה כגון קשירה וכיוצא בזה שאין בה שיהוי והתעסקות ליכא איסורא'.

יג. מי שקנה או קיבל מנורת כסף חדשה, לא ברירא מילתא אם יכול לברך עליו שהחיינו, ולכן בברכת שהחיינו שביום הראשון, מלבד הכוונה הפשוטה על המצוה ועל הזמן דחנוכה

פסקי קנה בשם

סעיף א') איתא דנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות, ואמר רבינו שאין הכוונה כל זמן שהנרות דולקות ממש, אלא היינו בעוד שהן דולקות בחצי שעה הראשונה שאז הוא קיום המצוה, וכן הוא בכף החיים (סק"ח) בשם אליה רבא ודרך החיים, וכן נראה מדברי המשנ"ב (סק"ד).

י. כתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א. - הגדרה זו מבוארת בדברי הרמ"א (סימן תקנ"ד סעיף כ"ב) לגבי מלאכה בתשעה באב, שזה כולל כל מלאכה שיש בה שיהוי קצת אפילו מעשה הדיוט, אבל דבר שאין בה שיהוי כגון הדלקת נרות או קשירה וכדומה מותרת. ולכאורה סבר רבינו שכן הדבר לגבי איסור מלאכה לנשים בעת שהנרות דולקות, שמבואר במשנ"ב (סימן תר"ע סק"ד) בשם הפוסקים שיסוד האיסור הוא כדי שיהיה היכר שאסור להשתמש וליהנות מאורם, דלפי זה ממילא נמצא שאין הדבר תלוי בגדר מלאכה לענין שבת או חוה"מ, אלא יסוד הדבר הוא כל פעולה שיש בה התעסקות ושיהוי (וראה בספר מאורות נתן על חנוכה שהביא הגדרה זו גם בשם הגרי"י פישר זצללה"ה).

יח. פסקי קנה בשם | תורת החנוכה

יכוון גם על המנורה, אבל לא יברך שהחיינו על המנורה
בנפרד, מפני שיש בזה חשש ברכה לבטלה, ועל כל פנים
איסור ברכה שאינה צריכה בודאי יש בזה י"א.

יד. מי שנוהג כל השנה להתפלל תפילת ערבית מאוחר במנין
קבוע, וגם בימי החנוכה רוצה להתפלל באותו מנין קבוע,
מותר לו להדליק נר חנוכה קודם תפילת ערבית י"ב.

יז. שיירי נרות החנוכה יש לבערם על ידי שריפה דוקא י"ג.

דינים הנוהגים להמדליקים בחוץ

יז. דעתו היתה, דמי שגר בקומה השניה והדליק בפתח חדר
המדריגות הפונה לרשות הרבים לא יצא ידי חובתו,
וברכתו לבטלה י"ד.

פסקי קנה בשם

יא. שו"ת קנה בשם (ח"ג סימן מ"ד אות ד').

יב. כתבי הגאון רבי חיים אהרן פרידמאן שליט"א. - טעם הדבר הוא, כי מה
שמקדימים תפילת ערבית להדלקת נרות חנוכה הוא משום דתדיר ושאינו תדיר
תדיר קודם, וזה שייך רק היכא שיש לפנינו שני מצוות לקיימם, שאז יש להקדים
את התדיר לפני השאינו תדיר, אבל מי שיש לו עת קבוע לתפילת ערבית ולא
הגיע עתה זמנו של התדיר, הרי זה כאין התדיר לפנינו שהדין הוא שאין צריך
להמתין עליו.

יג. כתבי הגאון רבי חיים אהרן פרידמאן שליט"א. - וכמבואר בשו"ע (סימן תרע"ז
סעיף ד') דהנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור ההדלקה עושה לו מדורה
ושורפו בפני עצמו.

יד. כן השיב להלכה למעשה כששאלתי אותו דעתו בזה (נר א' דחנוכה תשס"ד).

תורת החנוכה | פסקי קנה בשם _____ יט

יז. ופעם התבטא על כך, "חדר מדריגות איז אַ לופט גאס" (רשות הרבים באויר), והמדליק בפתח הבנין הוא כמדליק בפתח הסימטא הקרובה לביתו^{טו}.

יח. מלבד זאת היה אומר, שאף לפי הסוברים שאפשר לצאת ידי חובתו בהדלקה על פתח חדר המדריגות, זהו דוקא בבנין של קומה אחת שגרים שם שנים או שלשה בני אדם, וניכר על הנרות שהם שייכים לבעלי הדירות, אבל כמה שמצוי כיום בבנייני מגורים שדרים עשרים שכנים בכל בנין, ובפתח חדר המדריגות עומדים מנורות של כמה מבעלי הדירות, לכולי עלמא לא יצאו ידי חובתם, מפני שאין ניכר של מי הם הנרות, ולא עדיף מפתח המבוי, דפשיטא שאין בני המבוי יכולים לצאת ידי חובה בהדלקת נר חנוכה על פתח המבוי^{טז}.

יט. אמר, שלא מצינו הדלקה בימין אלא במי שמדליק בפתח ביתו, אבל מי שמדליק בחלון הבית אין שום חילוק אם מניחו בימין החלון או בשמאלו או באמציעתו אלא הכל שוה^{יז}.

פסקי קנה בשם

טו. כן שמעתי מפיו (נר ו' דחנוכה תשס"ז).

טז. ספר היכל הוראה (ח"ב מילי דהוראה סימן ק"ב), וראה שם מה שהאריך בזה עוד.

יז. כתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א.

דינים הנוהגים להמדליקים בפנים

ב. רבינו היה מדליק את נרות החנוכה אצל פתח הבית מבפנים יח.

פסקי קנה בשם

יח. ראה בקובץ בית אהרן וישראל (גליון קס"ד, כסלו טבת תשע"ג) במאמרו של הרה"ג רבי מנחם זילברברג שליט"א (עמוד ס"ה) שבירר והוכיח בטוב טעם ודעת שכך היתה הנהגת כלל ישראל מאז ומקדם, שאף בתקופות ששררה שלווה מצד הגויים היו מדליקים בפנים, דמה שכתב הרמ"א שבזמן הזה מדליקים בפנים, היה זה בתקופת ועד ארבע ארצות שהיה ליהודים כעין אוטונומיה משלהם, ואף היו רוקדים ברחובות באבוקות ולפידים בעת הכנסת ספר תורה, ובונים סוכות בראש כל חוצות, ולא היתה שום מניעה מלהדליק נרות חנוכה בפתחי הבתים הפונים לרה"ר, וכן בתקופת תור הזהב בספרד שהיה תחת שלטון המוסלמים כתבו הראשונים שמדליקין בפנים, ובספר סדר היום כותב שאנו מדליקים בתוך הבית בפנים, והיה מחכמי צפת בתקופה שחידשו את הסמיכה, וכפי שנזכר בשו"ת הרלב"ח שהיתה אז השליטה ביד החכמים לשפוט את ישראל באין מפריע עד שראו בזה פעמי הגאולה, ומביא שם כהנה וכהנה.

ושב והניף ידו (בגליון קס"ה, שבט אדר תשע"ג, עמוד קמ"ד) להוכיח שדורות רבים היתה לחכמי ישראל שליטה עצומה עד כדי גיבוי מהשלטונות לרון דיני נפשות, ואף על פי כן הדליקו כולם בפנים, מפני שלא ידעו מה ילד יום, כי לדאבונינו מאז חורבן בית מקדשינו אין לנו מנוח בגויים, וההיסטוריה רצופה בגלגל חוזר שכמה דורות חיו היהודים בשלוח ואחר כך הגיע גל עכור ושטף את העולם רח"ל (לא תקפ"ץ), ולכן לעת עתה שאנו עדיין עומדים בציפייה לישועת ד' וביאת גואל צדק אנו מדליקים בפנים.

ומה לנו יותר מעדותו של האור זרוע (סימן שכ"ג) שהעיד דהאידינא ליכא סכנה ואפילו הכי אין אנו מדליקין בחצירות (ואלו ששינו להדליק בחוץ מחמת שלא ידעו טעם למה להמשיך להדליק בפנים, לא חידשו שום טענה, דהאור זרוע עצמו בדבריו שם כבר נתקשה בכך, ואפילו הכי לא עלתה על דעתו לשנות ולהתחיל

תורת החנוכה | פסקי קנה בשם _____ כא

כא. והיה מורה ואומר, שלפי מנהגינו שמדליקים בפנים, גם כשיש לו אפשרות להדליק בחלון ביתו הפונה לרשות הרבים, מכל מקום עדיף שידליק על פתח הבית מבפנים כדי שיהיה מסובב במצוות י".

כב. ורבינו היה מדקדק בזה מאד, ואפילו בערב שבת לא ויתר מלהדליק בפתח אחד מחדרי הבית דוקא, ואף שהרבה פעמים עד שחזר לביתו בליל שבת לאחר תפילת ערבית כבר היתה המנורה מהופכת וכבויה על ידי התינוקות או הנכדים הקטנים שהגיעו אז לביתו כדי להתברך בשבתא טובא.

כג. ואף כשנשאל מאברך אחד שטען בפניו, שקשה לו מאד להדליק אצל הפתח מחמת התינוקות המסתובבים בביתו ועלולים להפך בכל רגע את המנורה, עם כל זה אמר לו רבינו, שיראה להדליק אצל הפתח דוקא, כיון שהרמ"א (סימן תרע"א סעיף ז') כותב על כך 'ואין לשנות' ב.

פסקי קנה בשם _____

להדליק בחוץ מחמת קושיא זו, וכנודע דמשום קושיא אין לבדות דין, כי כל קושיא יש לה תירוץ).

יג. כן הורה לי להלכה למעשה (גר ג' דחנוכה תשס"ד). - ראה בליקוטי מהרי"ח שמביא מכמה פוסקים שאם יש לו חלון סמוך לרשות הרבים מדליק בחלון, ומסיים, אך ראיתי לגאונים וקדושים שאף שהיה להם חלון לרשות הרבים מכל מקום הדליקו בטפח הסמוך לפתח (מבפנים), ובסידור רבי אשר הביא בשם האריז"ל שעפ"י הכוונות יש להדליק לעולם בפתח הסמוך למזוזה.

ב. כתבי נכדו הרה"ג יעקב יצחק ברנדמרק שליט"א.

כב. פסקי קנה בשם | תורת החנוכה

כד. לפי מנהג המדליקים בפנים, אין צריך דוקא בפתח הבית ממש או דלת אחד מחדרי הבית, אלא אף פתח דלת המרפסת הוא טוב לכתחילה כא.

כה. הורה, שלפי מנהג המדליקים בפנים, גם כשהוא לברו בביתו ואין אחר אתו, אין צורך לקרוא לאחר שיראה את נרותיו משום פירסומי ניסא כב.

כו. הורה, דאף שלפי מנהג המדליקים בפנים זמן ההדלקה הוא כל הלילה, מיהו צריכים להזדרז ולהדליק מוקדם וסמוך לתחילת הלילה כל מה שאפשר, כי כך היא תקנת חז"ל להדליק משתשקע החמה כג.

פסקי קנה בשם

כא. שאלתי את רבינו אם גם דלת המרפסת טוב לכך, והשיב, "פארוואס נישט" (ליל שב"ק י"ח כסלו תשס"ד). - ובאמת טעם הדבר פשוט דכל הענין של הנחת הנרות ליד הדלת הוא כדי שיהיה מסובב במצוות, וממילא כל דלת שיש לה מזווה טוב לענין זה, וכן הוא בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סימן נ"ב).

כב. מפי בנו הגאון הגדול רבי שמואל שליט"א, וכן הורה לי להלכה למעשה (גר ג' דחנוכה תשס"ד).

כג. כן הורה לי להלכה למעשה (ליל שבת חנוכה תשס"ט). - הרמ"א (סימן תרע"ב סעיף ב') כתב, שיש אומרים שבזמן הזה שמדליקין בפנים אין צריך לזוהר ולהדליק קודם שתכלה רגל מן השוק, ומסיים הרמ"א, דמ"מ טוב לזוהר גם בזמן הזה. ובביאור הלכה כתב בשם הטור, דאף על פי שמדליקין בפנים, אך כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש הכירא לעוברים ושבים ע"כ. ולפי דבריו נמצא לכאורה שאם מדליק בתוך הבית כשאין הנרות נראים ברשות הרבים כלל, אפשר אף לכתחילה להדליק כל הלילה.

תורת החנוכה | פסקי קנה בשם _____ כג

כז. וכן נהג רבינו בעצמו, שהיה מתפלל ערבית בביהמ"ד שסמוך לביתו במנין הראשון כעשרים דקות לאחר השקיעה, ומיד בגמר התפילה היה מזדרז לחזור לביתו, ומדליק נרותיו מיד, וכאשר חזרו בניו הבחורים והילדים מתפילת ערבית בבית המדרש הגדול כבר היה רבינו לאחר ההדלקה כד.

כח. אך במוצאי שבת חנוכה לא היה מזדרז באופן מיוחד, אלא אכל סעודה שלישית בביהמ"ד הגדול כרגילותו,

פסקי קנה בשם

אולם כששאלתי את רבינו להלכה למעשה, אם גם לדידן שאנו מדליקים בפתח הבית מבפנים יש להקפיד להזדרז ולהדליק מוקדם וסמוך לתחילת הלילה, השיב לי, "בודאי". - ובאמת שדברי הביאור הלכה הנ"ל צ"ע, דהא בסימן תרע"א (סעיף ח') כותב הרמ"א להדיא, דבזמן הזה שכולם מדליקין בפנים ממש אין היכר לבני ר"ה כלל, הרי דהרמ"א אינו נוקט כהטור שההדלקה נעשית באופן שיש הכירא לעוברים ושבים. ובאמת שהמעין בדברי הרמ"א בחיבורו דרכי משה (סק"ד) יראה שמקור דבריו הם ממנהגי מהרי"ל (הלכות חנוכה אות א'), והמעין במקור הדברים בפנים יראה שכתוב שם בזה"ל, מנהג מהר"י סג"ל שהדליק נרותיו מיד כשיצא מבית הכנסת כי אמר מצות נר חנוכה משתשקע החמה וכו'. והיינו, דאף שנוהגים להדליק מבפנים בתוך הבית מכל מקום תקנת חכמים היתה שההדלקה תהיה משתשקע החמה, ואין הדבר תלוי באם רואים את הנרות בחוץ או שאינם נראים אלא לעצמו ובני ביתו, בכל גווני יש להזדרז ולהדליק מה שיותר מוקדם. ובקב הישר (פרק צ"ו) כתב טעם נוסף להדליק תיכף בכניסת הלילה משום דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה.

כד. ויתכן שרצה להרויח בזה גם להדליק תוך חצי שעה של צאת הכוכבים, - מפי בנו הגאון רבי יצחק שליט"א.

כד. פסקי קנה בשם | תורת החנוכה

והתפלל ערבית עם המנין המרכזי, ולאחר התפילה הלך לביתו במתינות כמו בכל מוצאי שבת כה.

אכסנאי בחנוכה

כפ. רבינו היה אומר, דמה שמבואר בדברי הפוסקים (סימן תרע"ז סעיף א') דאכסנאי או בן הסמוך על שולחן אביו מדליק נר חנוכה במקום שאוכל ולא במקום שישן, דמקום קביעות אכילה עיקר, זהו דוקא בכגון אלו שבעצם אין להם עתה דירה ובית לעצמם, וכלפי זה כותבים הפוסקים דכשהעמידו לו בית אחד הקבוע לו לאכילתו ובית אחר הקבוע לו לשינתו חשיב מקום האכילה עיקר, - ואולם הא ודאי פשוט ואין צריך לפנים, דמי שיש לו בית לעצמו ושם הוא מקום דירתו ומגוריו, ורק מאחר שאין לו מי שיבשל בביתו הרי הוא הולך ג' פעמים ביום למסעדה לאכול שם את סעודותיו, דלא עלה על דעת מאן דהו לומר שמקום הדלקת נרותיו הוא במסעדה ולא בביתו כו.

ז. ועל פי זה היה רבינו מורה ובא, לגבי בחורי ישיבה שיש להם חדר מיוחד בפנימיה לשינה ולכל צרכיהם, ואוכלים ארוחותיהם בחדר האוכל הכללי של הישיבה, שהדבר פשוט

פסקי קנה בשם

כה. מפי בנו הגאון רבי יצחק שליט"א.

כו. כתבי הרה"ג יוסף צבי פרנקל שליט"א.

תורת החנוכה | פסקי קנה בשם _____ כה

וברור שצריכים להדליק נר חנוכה בחדר המיוחד להם כי כיון ששם הוא מקום דירתם ומגוריהם, ואין צריך שגם יאכלו שם משהו במשך היום. אבל אין מקום כלל שידליקו בחדר האוכל הכללי, כיון ששם הוא מסעדה בעלמא, ואין להם שם שום דרא ושיימא של קביעות דירה כח, - והיה אומר, דפשוט שאף בדיעבד אם הדליק בחדר האוכל לא יצא ידי חובתו וברכתו לבטלה, וצריך לחזור ולהדליק בחדרו בברכה כח.

א. וכמו כן, בן נשוי שמגיע לאכול את סעודות השבת אצל הוריו, וחוזר לישון בביתו, צריך להדליק נר חנוכה בביתו, ואם הדליק במקום אכילתו בבית הוריו, בפשטות הוא שלא יצא ידי חובתו וברכתו לבטלה, שהרי הדבר פשוט ואי"צ לפנינו

פסקי קנה בשם

בו. היינו כשרוצים להדליק בישיבה, אבל בודאי שיכולים להדליק גם בביתם ממש, וכדלהלן (אות לד).

בח. שאלתי את רבינו היכן אני צריך להדליק נר חנוכה בעת שהותי בישיבה, האם בחדרי שבפנימיה המיוחד לי לשינה ולכל צרכי, או בחדר האוכל של הישיבה שבו אני אוכל את סעודותי, והשיב לי בתוקף ובריתחא דאורייתא, "היכן שאתה גר", וכמתרעם על שיש כאן בכלל שאלה. וחזרתי ואמרתי, אדרבה זה גופא היא שאלתי, היכן הם מקום מגורי אם בחדרי שבו אני ישן או בחדר האוכל, ואמר לי, "פשוט שזהו בחדר שאתה ישן", (ליל שב"ק ח"י כסלו תשס"ד). - ובהזדמנות אחרת (ליל כ' כסלו תשס"ד) דברתי עמו על הדלקת נר שבת בחדר האוכל של הישיבה, וחשב רבינו מתחילה שכוונתי על הדלקת נרות חנוכה, ותמה לנגדי, "מה מקום להדליק נר חנוכה בחדר האוכל של הישיבה, הרי זו סתם מסעדה בעלמא".

כח. מפי בנו הגאון רבי משה שליט"א.

שמקום מגוריו ודירתו באותה שבת הוא בביתו הפרטי שלו, ואילו מה שאוכל את סעודות השבת בבית הוריו אינו אלא בתור אורח ודרך אקראי בעלמא^ל.

פב. נשאל מאברך שגר מחוץ לירושלים, שהגיע לשבת עם משפחתו אצל חמיו בעיה"ק ירושלים לכבוד שבת חנוכה, והוא וכל בני משפחתו אכלו שם את הסעודות, ואשתו וילדיו גם ישנו שם, אך הוא בעצמו הלך לילך לישון בבית אחר, ובא לשאול היכן ידליק אם במקום אכילתו או שינתו, ואמר לו רבינו, דאין ספק דביתו ומגוריו באותה שבת הם בבית חמיו לא, ומה שהולך לישון בבית אחר באקראי אינו כלום, והדלקת נר חנוכה בערב שבת צריכה להיות בבית חמיו לב.

פג. מי שהדליק נר חנוכה בביתו, יכול לילך אחר כך ולאכול ולישון במקום אחר, כי אין ספק שבהדלקה בביתו יצא ידי חובתו אף אם באותה לילה אינו ישן שם^ל.

פסקי קנה בשם

ל. כן הורה רבינו להלכה למעשה (ליל שבת חנוכה תשס"ד).

לא. רבינו בתוך דבריו אמר לו בכהאי לי שנא, "אזואו ליגט די רענצל" (היכן מונחת המזוודה), הלוא בודאי שבבית חמיו, ואין ספק שבשבת זו שם הוא מקום דירתך קביעותך ומגוריך^ל.

לב. כתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א.

לג. כתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א, וכן הורה לי להלכה למעשה (ליל שבת חנוכה תשס"ט).

תורת החנוכה | פסקי קנה בשם _____ כז

לד. וכן הורה לגבי בחור שהדליק בבית הוריו ששם ביתו, שיכול אחר כך לנסוע לישון בישיבה אף אם היא בעיר אחרת, והסביר טעמו, כי באמת דירתו וביתו הוא בבית הוריו, אלא דמכל מקום כשהוא ישן בפנימייה יכול לצאת ידי חובתו גם כשהדליק שם, אולם פשיטא שבהדלקה בבית הוריו יצא ידי חובתו אף כשבאותה לילה אינו ישן שם כלל לד.

לד. היה מורה, שבן נשוי המתאכסן בשבת חנוכה אצל הוריו, וחוזר במוצאי שבת לביתו, צריך להדליק במוצאי שבת בביתו, ולפיכך מיד בצאת השבת עליו להודרו לנסוע לביתו כדי להדליק נר חנוכה לה.

לו. ואולם לגבי חתן המתחתן בחנוכה, והחופה היא בערב, ורק אז הוא מגיע לאולם לו, הורה רבינו, שיש לו להדליק נר חנוכה בבית הוריו, כי עתה בעת חיוב ההדלקה שם הוא

פסקי קנה בשם _____

לד. כן הורה לי להלכה למעשה (נר ג' דחנוכה תשס"ד).

לה. ושאלתי את רבינו, דאמאי לא נימא שמכיון שקבע ביום השבת את ביתו בדירת הוריו, אם כן גם במוצאי שבת עדיין נחשב זה ביתו כל שלא עקר את דירתו משם, והשיב, "שבדברי הפוסקים חזינן שדבר זה אינו ברור כל כך שיועיל להחשב ביתו מחמת מה שנתאכסן שם ביום הקודם" (ליל שבת חנוכה תשס"ט), וכן הורה לנכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א.

לו. נוסח השאלה היתה באופן זה, ולכן באופן שהחופה היא קודם השקיעה ועוקר מבית הוריו קודם השקיעה יעשה שאלת חכם איך לנהוג.

כח. פסקי קנה בשם | תורת החנוכה

ביתו ממש, ורק בערב הוא עוקר את דירתו לביתו שלו^ל.
לז. מי שאין לו בית וישן ברחוב, בפשטות הוא דפמור מנר
חנוכה לח.

ערב שבת חנוכה

לח. זמן הדלקת נר חנוכה בערב שבת הוא מפלג המנחה
ואילך, אך נכון להסמיכו מה שיותר לשבת^{לט}.
לז. ומכל מקום לא היה רבינו מאחר זאת עד סמוך ללילה
ממש, אלא אף בערב שבת חנוכה היתה הרבנית מדלקת
נרות שבת בזמן הדלה^נ בירושלים שהוא ארבעים דקות קודם
שקיעת החמה, ומעט לפני כן היה רבינו מדליק את נרות
החנוכה^מ.

פסקי קנה בשם

לז. כך אמר לי רבינו, שזו היא דעתו בשאלה זו, ואמר שאין זה דומה לשאלה
הקודמת, כי שם מדובר באברך שיש לו בית משלו, וכל שייכותו עם בית הוריו
אינו אלא כאכסנאי, וממילא כדי שיחול עליו דין אכסנאי צריך שיהא לו שם
קביעות גם במוצאי שבת, אבל לא סגי במה שהיתה לו שם קביעות של אכסנאי
ביום השבת, ומשא"כ במי שנמצא עכשיו בדירתו ובביתו ממש, אלא שבעוד שעה
ושתים עתיד לעקור לדירה אחרת, לגבי זה פשיטא שאין לנו להתחשב עתה במה
שעתיד להיות, אלא כל עוד שלא עקר עדיין מביתו יש לו להדליק שם כי שם
ביתו (ליל שבת חנוכה תשס"ט).

לח. כן השיב לי רבינו לשאלתי (כסלו תשס"ד, כ"ט אלול תשס"ה).

לז. כתבי נכדו הרה"ג מרדכי דוד ברנדסדורפר שליט"א.

מ. ספר היכל הוראה (ח"ב סימן ק').

תורת החנוכה | פסקי קנה בשם _____ כט

מ. היה מורה, דגם כשהאיש מדליק נרות שבת ואינו מקבל שבת בהדלקת הנרות, ידליק תחילה נרות חנוכה ואחר כך את נרות השבת מא.

פסקי קנה בשם

מא. ספר היכל הוראה (ח"ב סימן ק"א). - בשו"ע (סימן תרע"ט סעיף א') איתא, דבערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואחר כך נר שבת, ובט"ז (סק"א) כתב בטעמא דמילתא, מפני שאם ידליק של שבת תחילה כבר קבלה לשבת ונאסר במלאכה, והיינו דוקא לשיטת בה"ג הסובר דקבלת שבת תלויה בנרות, אבל התוס' חולקים וסוברים דאין קבלת שבת תלויה בנר, ומסיים הט"ז דלדידן שהמנהג פשוט שהאשה המדלקת נרות מקבלת עליה שבת ואסורה במלאכה, לפיכך מי שהדליק נר שבת ושכח ולא הדליק נר חנוכה לא ידליק בעצמו אלא יתן לאחד מבני ביתו להדליק.

ולפי דברי הט"ז נמצא, דדוקא במי שמקבל עליו שבת בהדלקת הנרות יש לו להקדים ולהדליק נרות חנוכה, אבל באיש המדליק נרות שבת ואינו מקבל עליו שבת, מהיכי תיתי שידליק תחילה נר חנוכה, אדרבה שמא עדיף טפי להקדים נרות שבת דתדיר ושאינו תדיר קודם.

אולם ראה בספר בן איש חי (פרשת וישב סעיף כ') שכתב, דאף שהאיש מדליק נר חנוכה והאשה מדלקת נרות שבת, תמתין אשתו שלא תדליק נר שבת עד שידליק הבעל נר חנוכה, ויש בדבר טעם על פי הסוד כנזכר בדברי האריז"ל שאם ידליקו נר שבת קודם עושה פגם ח"ו, כי ענין נר שבת הוא להעלות את האור למעלה, וענין הדלקת נר חנוכה הוא להוריד את האור למטה, ואחר שהעלה את האור על ידי נר שבת לא יחזור ויורידנו על ידי נר חנוכה, אלא שמסיים הבן איש חי, דמיהו אם השבת בליל שביעי או שמיני שיש בהם הרבה נרות, והאשה רוצה למהר מחמת הזמן שלא נשאר לה זמן מרווח, אז תוכל להדליק אחר שהדליק הבעל נר אחד בלבד ולא תמתין עד שידליק הכל.

הלכות חנוכה

ע"פ פסקי מרן גאב"ד היכל הוראה שליט"א
מלוקט מתוך שבעה כרכים של שו"ת היכל הוראה
ונוספו עליו עוד הוראות בע"פ שנשמעו מפי מורינו שליט"א

שמן הראוי להדלקת נרות חנוכה

[א] האם יש להקפיד על שמן זית הראוי למאכל

א. שמן למאור שאינו ראוי לאכילה לנרות חנוכה הנה ישנם הרבה מגדולי זמננו האומרים שאם מדליק בשמן זית שהוא רק למאור ואינו ראוי לאכילה אז אינו מן המובחר, ודעתם דכיון שכך היה בבית המקדש, וכל הדלקת נר חנוכה היא רק לזכר מה שהיה בימים ההם שנשאר שמן זית מטהור בבית המקדש, ולכן סוברים שיש להדר לקחת שמן זית הראוי לאכילה כמו שהיה בבית המקדש.

ב. אך לעיקר הדיון, שעצם ההדלקה בשמן זית היא מצוה מן המובחר, ואף אם הוא ראוי רק למאור ואינו ראוי לאכילה, וכן היה מורה אאמו"ר בעל הקנה בשם זצ"ל.

פסקי היכל הוראה

א. שו"ת היכל הוראה חלק א' (הוראה צ"א) - והטעם לזה נראה דבאמת השמן זית שהיה במקדש גם הוא לא היה ראוי לאכילה, וכמו שמצינו שאם שותים שמן

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ לא

[ב] האם מותר לכהן להדליק בשמן תרומה טמאה

ג. כהן שקיבל שמן של תרומה טמאה, הרי הוא רשאי להשתמש בשמן תרומה טמאה לנר חנוכה, אך לא בערב שבת.²

פסקי היכל הוראה

זית לבד אין מברכים עליו (עיי' שו"ע או"ח סי' רב סעי' ד' ומשנ"ב ס"ק כ"ז), נמצא דשמן זית שהדליקו בו בבית המקדש גם הוא לא היה ראוי לאכילה, ומעתה שמן שהוא ראוי רק למאור שווה לו בהידור

ב. מקור דין זה נפתח בדברי הירושלמי (שלהי תרומות סוף פ"א), מאי להדליק שמן שריפה בחנוכה, אמרי דבי ר' ינאי מדליקין בשמן שריפה בחנוכה, א"ר ניסא וכו' מי שאין לו שמן של חולין מדליק שמן שריפה בחנוכה עכ"ל, ופי' הפני משה שם האבעיא, וז"ל אם הישראל מותר להדליק נ"ח בשמן שריפה שלא ברשות כהן וכו' או דלמא מכיון דמצוה קעביד ומצוה לא להנות ניתנו ואפילו במצוה דרבנן לא מקרי הנאה ומותר וכו' עכ"ל, ומסיק דמותר באין לו של חולין, וכ"פ הרמב"ם (פ"א מה' תרומות הי"ח) וז"ל: ומי שאין לו חולין להדליק נרות חנוכה מדליק שמן שריפה שלא ברשות הכהן וכו' עכ"ל. והנה שמן שריפה היינו שמן תרומה טמאה ומתוך שעומד לשריפה קורין לה שמן שריפה, ומבואר א"כ בדבריו דכל הבעיא היא רק על ישראל אם מותר לו להדליק בשמן שריפה אבל לכהן מותר להדליק לכתחילה.

אולם בערב שבת חנוכה לא ידליק בשמן שריפה, כמו שכתב הרדב"ז בהלכות תרומות (פרק יא הלכה יח): ונ"ל דבשבת של חנוכה אין מדליקין בשמן של שריפה דאין שורפין קדשים בשבת דלא עדיף מנר ביתו ותנן אין מדליקין בשמן שריפה, עכ"ל. כדברי רב חסדא (שבת כג ע"ב) דאסרו להדליק נר שבת בשמן שריפה גזרה אטו ערב יום טוב שאז אסור משום שאין שורפין קדשים ביו"ט.

לב פסקי היכל הוראה | תורת החנוכה

ד. אכן מנהג ירושלים דאף בערב שבת חנוכה מדליקין בשמן שריפה וכבר כתב מרן בעל המנחת יצחק זצ"ל ליישב מה שנהגו בירושלים שנתנו לכהנים שמן של תרומה בשביל להדליק בזה נרות שבת ונרות חנוכה^ד.

המקום הראוי להדליק בו נרות חנוכה

ג] היוצא מביתו לשבת חנוכה היכן ידליק הנרות במוצאי שבת

ה. הנה ידוע הכלל של "מצוה בו יותר מבשלוcho", אשר מקורו בדברי הגמ'^א, אולם היכא דאין בידו לקיימה כי אם בדרך של בדיעבד ושעת הדחק, ומאידך על ידי שליח יכול לקיימה לכתחילה כדת וכדין - הרי שיש לו לקיים המצוה דווקא על ידי שליח, דהא קיימא לן "שלוcho של אדם כמותו"^ב.

פסקי היכל הוראה

ג. ח"ט (סימן קיט).

ד. שו"ת היכל הוראה ח"א (הוראה צ"ד).

א. במסכת קידושין (מא ע"א).

ב. וכן מובא בחיי אדם (סימן ס"ח), שמתפק אפילו באופן שהמצוה לא יהיה מהודר כ"כ, אם אמרין מצוה בו יותר מבשלוcho, ואילו באופן שהנדרון הוא אם מקיים המצוה מעיקר הדין לא הסתפק בזה כלל, ובזה משמע פשוט אצלו שעדיף על ידי שליח.

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ לג

ו. לאור האמור, נראה דאלו האנשים הנוסעים לשבת חנוכה מחוץ לביתם אצל רבותיהם או הוריהם, ובמוצאי שב"ק אין חוזרים מיד לביתם להדליק נרות חנוכה, אלא שוהים במקום אכסנייתם ומדליקים שם, וסומכים על קביעותם בזה שנתארחו שם בשבת - אף דחוזרים הם במוצש"ק בשעות מאוחרות - הוי בדיעבד גדול, ויש לחוש דלכמה פוסקים הוי ברכתם ברכה לבטלה, ואין מקיימים מצות הדלקת נר חנוכה. ויש שמקילין לעצמם להישאר ולסעוד סעודת מלווה מלכה ו "לאמקעם נאכט", וסומכים להדליק בשעות מאוחרות בשוכם לביתם, והנה בכל הני הנחגות איכא למיחש טובא לגבי קיום מצות הדלקת נר חנוכה כתיקונה.

ז. אשר על כן, העצה היעוצה היא למנות שליח להדליק בביתו¹, ובהכי יקיים מצות הדלקה כדין וכהלכתה. ואם רוצה לקיים בעצמו המצוה כדי להביע רגשי קודש הבערים בלבבו ולזמר הזמירות אצל הנרות, יכול גם להדליק במקום שהייתו בלא ברכה, וזה בנוסף על עיקר ההדלקה בביתו שהוא מקיים על ידי שלוחו².

פסקי היכל הוראה

ג. וכן הורה הלכה למעשה מרן החזון איש למרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (עיין בספר מעשה איש חלק ד' עמוד קל"ד) כאשר שהה בשבת חנוכה ונשאר כמה שעות לאחר צאת השבת אצל חמיו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל.
ד. גליון היכל הוראה (גליון פ"ז שבת חנוכה תשפ"ה).

[ד] הדלקת נר חנוכה אצל המעקה שבמרפסת

ח. דייר שגר בקומת גג, וסביב ביתו יש שטח בנוי שמוקף במעקה במקצת הבתים, וכן מי שמתגורר בבית שיש בו מרפסת גדולה שאינה מקורה, אין מקיימים מצות הדלקת נרות חנוכה אם מדליקים אותן על מעקה של מרפסות הבתים, כיון שלא מצינו שאפשר לקיים המצוה אלא כשמדליקים אותן במקום ששמו בית, דהיינו בבית או בחלון או בפתח החצר שלפני הבית. לפיכך, ידליקו דוקא בחלון הפונה לרחוב או בפתח ביתו מבפנים [באופן שאינו יכול להדליק על פתח חצר הבית]^ה.

פסקי היכל הוראה

ה. שו"ת היכל הוראה (ח"ד סימן ס"ט), וטעם הדבר דהנה במקום ההדלקה יש שני ענינים, חדא, שצריך שיהיה פרסומי ניסא, והשני, הוא חיוב של נר איש וביתו דהיינו שיהיה ניכר שהנרות שייכים לבית פלוני, ועל כן בנ"ד אין יכול להדליק על מעקה של מרפסת כשהמרפסת לא נקראת בית, כיון שאין הדלקתו על פתח ביתו או חלון ביתו, וגם פרסומי ניסא לבני הבית ליכא שהרי מדליק מחוץ לביתו, ומה לי בזה שבהדלקתו שם יש פרסומי ניסא לבני רשות הרבים סו"ס הרי חיוב הנר חנוכה הוא חובת הבית, דהיינו שצריך להעמידה במקום דירה או במקום שהוא משמש את הדירה אבל מרפסת זו הרי אינה משמשת את הבית. ומה שמצינו שמדליקים על שער החצר לא יקשה לדברינו, דהרי החצר ששנו חכמים, היינו לחצר שלפני הבית והבתים פתוחים לה ויוצאים דרך החצר לרשות הרבים או למבוי ורוב תשמישם של דרי הבית בחצר [אבל היקף שאחורי הבתים (מרפסת וכדומה) קרוי רחבה או מוקצה (עיין רש"י ב"ב ה' ע"א, ועי' משנה ב"ב קא ע"א הדלת שבמוקצה, ובפהמ"ש להרמב"ם שם שנקרא כן לפי שאין רוב תשמיש שם ואין תשמישו תדיר), וזה החצר שלפני הבית תפקידו הוא לשמש

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ לה

פסקי היכל הוראה

לצרכיהם של בני הבית כמו שכתב רש"י בשבת (קל ע"ב ד"ה א"נ), שחצר עשויה להשתמש בה תדיר. ולכן קבעו חז"ל להדליק בפתחה של החצר דגם על זה יש חובת הדר להדליק שם, [וגם יש שם פרסומי ניסא לבני רשות הרבים]. ועל כן בנ"ד צריך להדליק על פתח ביתו מבפנים, דהנה אם ידליק במרפסת ליכא פרסומי ניסא כלל, דלבני ביתו ליכא דהא הם נמצאים בתוך הבית והנרות נמצאים במרפסת, ואף שלכאורה היא חלק מן הבית ונימא דלא גרע מחצר שלפני הבית ששם ודאי אפשר להניח הנרות, מכל מקום כיון שעיקר תשמישה אינו לצורך כניסה ויציאה מן הבית או לתשמישי הבית הוי דינה כהיקף שאחורי הבית שקרוי מוקצה או רחבה ולא בית, ובאמת כך הוא דרכם של בני אדם כשהם רוצים ליישב דעתם באויר הם יוצאים אל המרפסת להתבודד במחשבותיהם, דהיינו שתשמיש המרפסת ההיא הוא היפך מתשמיש הבית שבמקום לצאת אל הגינה הוא מתבודד במרפסת.

וכעין זה ראיתי בחזון איש (יו"ד סי' קסו אות ו) שכתב דבריו מהרי"ל הביאו הב"י בהל' מזוזה (סי' רפט) דבית שיש לו פתח לרה"ר ופתח לחצר אם החצר יש לה פתח לרה"ר הולכין אחר היכר ציר, ואם אין לחצר פתח לרה"ר קובעין את המזוזה בימין הכניסה לחצר, דמיירי דוקא בחצר שלהם שהיו משתמשין בו בטחינה ובאפיה ובשטחית פירי ושאר צרכים ופעמים אוכלים ויושנים שם כדרך החקלאים בימים ההם אבל אצלנו אין החצרות רק לאויר, ע"כ. וזהו באמת תשמיש המרפסות שלנו שהן עשויות לאויר וכמו שכתבתי וכמו במזוזה כן הוא בנרות חנוכה, ועל כן אף אם רואים את הנרות ברשות הרבים אבל אין יוצאים בה ידי חובה דהרי הנרות אינם נמצאים בבית או על פתח בית, וכי אם יניח הנרות על מקל ארוך מאד ויוציאו מבעד החלון או מהמרפסת שכולם רואים שהנרות שייכים לבית זה יצא ידי חובתו, ודאי שלא, שהרי הנרות אינם נמצאים במקום שקורין אותו בית אלא הן מחוץ לבית וגם אינן על הפתח.

והעולה מדברינו, שאין מקיימים מצות הדלקת נרות חנוכה אם מדליקים אותן על מרפסות הבתים, דלא מצינו שאפשר לקיים המצוה אלא כשמדליקים אותן במקום ששמו בית, דהיינו בבית או בחלון או בפתח החצר שלפני הבית.

ז. אכן מרפסת הסגורה במחיצות ואפילו אינה מקורה שבני הבית משתמשים בה תדיר (שהרי בשביל זה עשו המחיצות), אם ידליק שם הרי הוא מקיים מצוות ההדלקה, וזה אינו נקרא רחבה או מוקצה אלא בית¹. - וכן ראיתי מעשה רב ראיתי בביתו נאווה קודש של רבינו מרן הגאב"ד הגרי"ט ווייס זצוק"ל, שהיה מניח את המנורה על שולחן במרפסת שאינה מקורה ויש לה תריסים מכל צידה, ובשעה שהוא מדליק מסלק את התריס לצדדים כדי שיראו אותה בני רשות הרבים, ולא גרע מחלון הבית ובוה יש פרסומי ניסא גם לבני הבית וגם לבני רשות הרבים.

[ה] הדלקת נרות חנוכה בחוץ על פתח סגור על מנעל ובריה

י. אין להדליק נרות חנוכה בפתח הסגור במנעול ובריה, ואינו נועד לפתוח כלל ועיקר, וב' מעמים לדבר, א. כל הענין שמדליקים בפתח הוא משום שיהיה מסובב במצוות וכאן שאין לו מזוזה שוב אינו מסובב במצוות. ב. כיון שאין רואים את

פסקי היכל הוראה

1. ועיין ברא"ש הלכות קטנות (הל' מזוזה סי' יא) שכתב, דחצר חייבת מצד עצמה ואף שאינה מקורה אין חסרון התקרה מגרע בה כיון שדרכה בלי קירוי, ועל כן הדבר פשוט לענ"ד דגם מרפסת בית כשהיא מוקפת מחיצות אף שאינה מקורה, יכולין להדליק שם כיון שנקרא בית.

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ לז

הנרות ברשות הרבים אין כאן פרסומי ניסא¹. [ובכלל יש כאן שאלה אחרת דמאחר שהפתח הזה סגור ומסוגר עד כדי כך שאף מזוזה לא הניחו שם, נכנסנו לספק אם יש לו בכלל שם פתח לחייבו במזוזה², אכן יתכן כי אף שאין משתמשים בפתח זה ואין לו כלל שם פתח מכל מקום אפשר שחייב לקבוע שם מזוזה³].

[ו] הדלקת נרות חנוכה לבחורים בפתחי הישיבות

יא. יש לפקפק ולדון על מה שאנו רואים היום על הפתח הראשי של בנין הישיבה יש הרבה בחורים שמדליקים שם, וכמובן שהמהלך שם אינו יודע כל מנורה מי הדליקה, וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם להדליק על הפתח שהרי כל מה שאמרו חז"ל להדליק על הפתח מיירי בחצר שבזמניהם שכל אחד יודע שמנורה זו שייכת לבית זה, ובחצרות

פסקי היכל הוראה

ז. שו"ת היכל הוראה ח"ב (הוראה ק"ב) והשאלה שם נשאלה ע"י בחור אחד שדר ביחד עם חבריו תלמידי הישיבה בדירה, והיות שכל הבחורים מדליקים בפתח הבית מבחוץ ואין שם הרבה מקום לכולם, הבחין אחד הבחורים שיש לבית עוד פתח שיכולים להדליק שם הנרות בפתח הנוסף, אך אמנם פתח זה אינו פונה לרשות הרבים וגם הוא סגור ומסוגר ואין לבחורים מפתח לפתוח הדלת ולצאת משם, וגם בעה"ב עצמו לא השתמש בפתח זה זמן מרובה ואף לא הניח שם מזוזה, ובא הבחור לשאול אם אפשר להדליק את הנרות מבחוץ על הפתח ההוא. ח. ועיין מש"כ בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן קעז).
ט. שו"ת היכל הוראה חלק ב' (הוראה ק"ב).

לח _____ פסקי היכל הוראה | תורת החנוכה

שבזמניהם היו לכל היותר שני דיירים, אחד לימין החצר ואחד לשמאל החצר או ארבעה דיירים שהיו דרים בעליות, ועל כן כשמדליקים על פתח החצר יודעים כל מגורה למי היא שייכת ובכך הוה פרסומי ניסא, אבל בזמנינו שכל בחורי הישיבה מדליקין באותו מקום או הדרים בבנין גבה קומות שכל אלו הדרים בקומות העליונות מדליקים למטה אצל פתח הבנין הרי אין אפשרות כלל לדעת כל מגורה מי הדליקה ולאיזה דירה שייכת.

יב. והרי זה דומה לבני מבוי שודאי אין יכולים כל בני המבוי להדליק על פתח המבוי, ופשוט שאין נפקותא אם המבוי לאורך ורוחב החצר או לגובה, ולדוגמא בשכונות ירושלים העתיקות הבנויות בצורה שהם מסוגרות מכל צידהן ויש להם שער שדרכו נכנסים לכל החצר כגון בתי אונגארן, מאה שערים, שערי חסד, הרובע היהודי בעיר העתיקה וכדומה, ודאי אין הוה אמינא לומר שכל בני החצר ילכו וידליקו על שער הכניסה הראשי של השכונה, שהרי זה נדון כמו ראש מבוי שודאי אין מי שיאמר שיוצאים ידי חובת הדלקת הנרות כשידליקו על שער המבוי, ועל כן ודאי עדיף שידליקו כל אחד בביתו על שולחנו או ליד החלון אם הוא פחות מעשרים אמה מן הקרקע או ליד פתח הבית.¹

פסקי היכל הוראה

¹. ודברינו אלה אין להם שייכות למחלוקת הידועה בין החזו"א להרב מברסק

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ לט

פסקי היכל הוראה

זצ"ל אודות מה חשיב פתח החצר ששם צריך להדליק נרות חנוכה, דגם לדעת הגרי"ז מבריסק זצ"ל בנד"ד שאני דהוא מיירי בחצרות שבזמנו שהיו בהם רק כמה דיורים קומה אחת או שתי קומות, לא כן בזמנינו שמיירי בבנינים גבוהים בני ארבע חמש קומות ויותר ואפילו עשר קומות שכולם צריכים לרדת ליד פתח הבנין ולהדליק שם ויש שם עשרות דיירים שמדליקים באותו מקום ויש מקומות הן של תלמידי הישיבות והן של דיירי הבנינים שיש שם הרבה שמדליקים אצל פתח הבנין עד שגם המדליק עצמו אינו יודע היכן מונחת המנורה שלו.

וכל זה כתבתי על פי העובדא שהיתה אצל אאמו"ר זצ"ל שפעם הלכתי עמו בימי החנוכה לנחם אבלים בשכונת עזרת תורה וראה שם בכניסה הראשית לבנין עשרות מנורות של הדיירים שהדליקו שם ואמר לסובבים אותו דעו לכם שלדעתי כל אלו שהדליקו כאן לא יצאו ידי חובת הדלקת נרות חנוכה דודאי לא גרע מפתח המבוי שאין יוצאים חובת הדלקת נרות חנוכה כשמדליקים על פתח המבוי. ושאלתי אותו הרי הם עושים כן על פי דעתו הרמה של הגרי"ז מבריסק זצ"ל, ואמר לי שאין כן דעת הגרי"ז כי הוא מיירי בבית של קומה אחת שהוא דר שם לבדו ופשוט שהחצר שלו בלבד ולכן היתה לו האפשרות לקיים המצוה כהלכתה כדינא דגמרא משא"כ בבנינים גבוהים כמו שיש היום.

ולכאורה אפילו אי נימא שלדעת הגרי"ז יכול לצאת ידי חובתו בהדלקה על פתח הבנין ולא דמי לפתח המבוי כיון שלדעתו בנין מגורים כל החדר מדרגות והחצר שייך לכל אחד מבני הבית לא כן במבוי שודאי שהמבוי עצמו לא שייך לכל אחד מבני החצירות אלא שייך לכלל בני המבוי, מכל מקום הרי פסק המחבר (או"ח סימן תרעא סעיף ח') דחצר שיש לה שני פתחים משתי רוחות, צריך להדליק בשתייהן מפני החשד. ואם כן בנד"ד אכתי יש חשד שהרי אף אחד לא יודע של מי המנורה שהוא מדליק בה ועדיין לא יצאו המדליקין ידי חובת הדלקה שצריכים להדליק מפני החשד.

וכשדברתי עם אחד מבאי בית הגרי"ז זצ"ל וסיפרתי לו עובדא הנ"ל מאאמו"ר זצ"ל טען כנגדי שהרי בנו של הגרי"ז – הרה"ג רבי רפאל הלוי זצ"ל – היה דר בבנין של שלש קומות שהיו בו ששה דיירים וגם הוא הדליק בכניסה לחצר על פי הוראת אביו הגרי"ז ואמרתי לו שמזה אין ראייה שהרי הוא היה דר בבנין

יג. ואין מועיל בזה כלל שיכתוב על המנורה שהיא של פב"פ מבית פלוני הדר בקומה פלונית, כי אין דרכן של בני אדם להתבונן בפתקים המודבקים על המנורות לדעת של מי הן וגם צריך שיהיה פרסום הנס ולא שיבואו אצלו, ולכן לא יועיל הפתק שישים על המנורה יא.

פסקי היכל הוראה

שדרו בו יהודים שלא שמרו תומ"צ רח"ל שלא הדליקו נרות חנוכה להוציא יהודי אחד שהיה חסיד והדליק הנרות בתוך ביתו ואם כן כל מי שעבר ליד הבית ידע בבירור שהמנורה הזו שייכת לרבי רפאל הלוי זצ"ל, ואפשר שזו היא סיבת ההוראה שנתן לו אביו הגרי"ז זצ"ל שידליק על פתח הבנין וראיה לזה שהרי שאר בניו של הגרי"ז הרבנים הגאונים שליט"א אינם מדליקים על פתח הבנין אלא בפתח הפונה למרפסת.

ועוד ראיה לדברינו שאין זו הוראה כללית ממה ששמענו על עוד כמה אנשים שהגרי"ז אמר להם להדליק על פתח החצר, ובכל אלו היה הגרי"ז עצמו בא לשם לראות את המקום ורק אחרי שראה הורה להם שינהגו כן, ואם נימא דזו הוראה כללית למה היה צריך לברר בכל מקרה לגופו, ובהכרח שכן היה דעתו שדבר זה אינו הוראה כללית אלא כל מקרה נדון לגופו ותלוי במיקום הבית ובאופי דיירי הבנין כדי שיהיה ניכר תמיד מי הוא המדליק במנורה זו.

יא. אכן מצאנו בהלכות בשר בחלב (סימן צז) דאין ללוש עיסה בחלב שמא יבא לאכלו עם בשר ואם לש כל הפת אסורה וכתבו שם הפוסקים (עיין בגליון מהרש"א שם) דלאחר שאפה לא יועיל לחקוק בו אותיות חלב כי כבר נאסר, ומשמע דקודם האפיה מועיל אם יחקוק בו, ומעתה בנדון דידן לכאורה ג"כ היינו יכולים לומר דכיון שקודם ההדלקה שם פתק וכתב עליו מי הוא המדליק וכו' הוה כמו שחקק בו קודם האפיה ומהני, אך זה אינו דשאני דיני חנוכה מדיני בשר בחלב דהתם הפתק הוא סימן היכר בשבילו דהיינו למי שהוא אוכל את הפת שלא יבא לאכול בשר בחלב אבל כאן בהל' חנוכה צריך שיראו הרואים ויתפרסם הנס ולא רק בשביל המדליק, והרי אין דרכן של בני אדם להתבונן

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ מא

יד. עוד יש להעיר על אלו המדליקים בפתחי הישיבות שמריבוי הבחורים שמדליקים שם יוצא שאין כמעט אחד מהם שמדליק בטפח הסמוך לפתח שכן הדרך בזמנינו שמדליקים על מדפים הקבועים בקיר החצר או על הגדר וכדומה אחד אחרי השני, ורק בודדים יכולים להדליק בטפח הסמוך ואילו השאר מרחיקים והולכים עד כמה וכמה אמות, והדעת נוטה שאין יוצאים בזה ידי חובה והרי זה כמדליק נרות חנוכה באמצע הרחוב^ב.

פסקי היכל הוראה

בפתקים המודבקים על המנורות לדעת של מי הן וגם צריך שיהיה פרסום הנס ולא שיבואו אצלו, ולכן לא יועיל הפתק שישים על המנורה.

יב. ומה שכתב הרמ"א בסימן תרע"א (סעיף ז') ומיהו בזמן הזה שכולנו מדליקין בפנים ואין היכר לבני רשות הרבים כלל, אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח. ובדרכי משה (שם אות א) כתב ועוד דמאחר שמדליקין בפנים כל אחד יוכל להדליק במקום מיוחד ולא בעי להדליק בטפח הסמוך לפתח וניכר הנרות שמדליק כל אחד ואחד ואיכא הכירא כשמוסיף והולך בשאר הלילות ומבואר מדבריו דבכה"ג לא רק דאין לחוש אלא שאין צריך להדליק בטפח הסמוך לפתח.

אמנם באמת אינו ענין לנד"ד שהרי הרמ"א מיירי באלו המדליקים בתוך ביתם דכל בני הבית הרי יודעים כמה מנינם ולכך סגי באחד שמדליק בטפח הסמוך לפתח אבל מי שמדליק מחוץ לפתח ביתו והמנורה עומדת רחוק מן הבית יותר מטפח הסמוך הוי כמדליק ברחובה של עיר, שאין לברך על הדלקת מנורה זו כלל ואפילו ברכת הראיה אין לברך עליה מאחר דודאי אין יוצאים ידי חובת הדלקה בהדלקה זו שהרי הדלקת נר חנוכה היא חובת הדר ולא חובת גברא דהיינו כל אדם שיש לו בית שידליק בביתו או בפתח חצירו ולא ברחובה של עיר. ולפי זה בנ"ד נראה דרק אותם שידליקו בטפח הסמוך לפתח יוצאים ידי

טז. אכן אם יתקינו ארון מיוחד שיהיה בו מקום להנחת הרבה מנורות ויעמידו הארון בטפח הסמוך לפתח בכה"ג שפיר אפשר לומר [לשיטת הסוברים שאפשר להדליק במקום שיש הרבה מנורות יג] דכל הארון שהוא נמשך אחר הטפח הסמוך, והוא כמו אלו המדליקין נרות חנוכה בארון זכוכית מיוחד [בית מנורה] דאין מקפידין שהמנורה עצמה תהיה בטפח הסמוך אלא מקפידים שהבית מנורה יהיה בטפח הסמוך דכל הבית מנורה הוה כגוף אחד, וכמו כן נראה לומר דבית מנורה שמכיל מנורות הרבה גם הוא נחשב כגוף אחד, אולם פשוט הוא שלא יועיל אלא לארון אחד אבל אם יניחו עוד ארון אף אם יניחו אותו בסמוך לארון הראשון לא עלה בידם כלום.

[ז] נר חנוכה שצריך להניחו בטפח הסמוך לדלת האם מועיל שהמנורה שם או שצריך את הנר הדולק

טז. המדליק נרות חנוכה באופן שמניחו ליד הדלת כלפי פנים החדר ונמצא שבנר א' דחנוכה כשמדליקין מהנר היותר ימיני הנר הדולק הוא הנר הרחוק ביותר מהדלת, אזי אה"נ

פסקי היכל הוראה

חובתם אבל מי שאין לו מקום בטפח הסמוך ומניחים בהמשך הקיר מנורה אחר מנורה נראה דלא יצאו ידי חובתם ועדיף שידליקו בחדרם הפרטי היכן שישנים שם משדליקו באופן זה.

יג. אך כאמור לעיל לדעת אאמו"ר זצ"ל אינם יוצאים בזה ידי חובתם כשאינו ניכר מי הוא המדליק דאינו מקיים בזה הפרסומי ניסא.

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ מג

דליכא חסרון שלא מכירים ששלו הוא שהרי הכל רואים שהמנורה צמודה לפתח, אבל יש לומר דאיכא חסרון שאינו מסובב במצות ולא אמרינן דכל המנורה נעשה חתיכה כגוף אחד, שסוף סוף הנר עצמו אינו סמוך לפתח רק המנורה, והמנורה אינה גוף אחד עם הנרות, ומעיקר הדין אין צריך שיהיה הנר בתוך המנורה או כלי אחר רק יש הידור מצוה שיהא בכלי כמבואר בפוסקים י.

יז. ואשר על כן אם אין לו מקום אחר להניח המנורה רק באופן זה כדאי שכל לילה יראה לקרב חקן שהוא מדליק בו באותו לילה אל הפתח ויהיה הנר סמוך לפתח יז.

פסקי היכל הוראה

יד. וראיה גדולה לדברינו שאם הנר עצמו רחוק מהפתח ורק המנורה היא סמוכה אין זה נחשב לסמוך לפתח דהמנורה אינה נחשבת לגוף אחד עם הנרות דמצינו במשנ"ב בשם החי"א סימן תרע"א ס"ק י"ב דצריך כל אחד להדליק נרותיו במקום מיוחד ולא ידליקו שני בני אדם בנר אחד (כשנתן בכלי אחד) אבל בנרות שלנו שיש להם ח' פיות מותר להדליק שני בנ"א זה בקצה זה וזה בקצה זה, הרי לן להדיא דאף ששניהם הדליקו במנורה אחת אין המנורה מצרפת את הנרות לומר שאחד הדליק שתי נרות ונמצא דאם הנרות עצמן רחוקות מהפתח אין זה נחשב לטפח הסמוך לפתח כן נלענ"ד.

טו. שו"ת היכל הוראה חלק א' (הוראה פ"ח).

[ח] מקום ההדלקה בתא בית הסוהר

יח. לענין המקום הראוי להדליק נרות חנוכה בבית הסוהר עבור היהודים השוהים שם בימי החנוכה ראה בהערה טז.

פסקי היכל הוראה

טז. נשאל מוריניו שליט"א מאחד מרבני בתי הסוהר שבבית הסוהר בו הוא משרת ישנו אגף תורני בו נמצאים יהודים שומרי תורה ומצוות ועתה לקראת ימי החנוכה הבעל"ט מתעוררת מידי שנה השאלה היכן ידליקו את נרות החנוכה. לפי תקנון בית הסוהר אסור להדליק נרות בתוך חדרי האסירים והשאלה היא אם ידליקו את הנרות סמוך לדלת התא בו הם שוהים מבחוץ, או שיניחו את המנורה לפתחו של האגף היותר גדול של חדרי בית הסוהר כמו שיש הרבה שמניחים את המנורה על פתח חצר הבית [במבנה משותף ליד דלת הכניסה לבנין] ואמר רב בית הסוהר דבאופן זה יש גם פירסומי ניסא גדול יותר כי שם עוברים כל הנכנסים והיוצאים.

והורה לו מוריניו שליט"א שכל אחד מהאסירים ידליק נרותיו סמוך לפתח התא בו הוא שוהה מבחוץ ולא על פתחו של האגף, והטעם להוראה זו הסביר מוריניו שליט"א כי המדליקים סמוך לפתח האגף אין איש יודע למי שייכת המנורה, וכמו שכבר האריך מוריניו שליט"א בנדון זה לענין אלו המדליקים בפתח הבנין שצריך שידעו הרואים למי שייכת החנוכה.

עוד הוסיף מוריניו שליט"א ואמר דאף לדעת אלו שנוהגים להדליק על פתח החצר גם לדבריהם בנדון שלנו אין להניח את הנרות על פתח האגף, שהרי כל מה שמניחים שם הוא מטעם שלכל אחד מדיירי הבית יש לו זכות שימוש בחדר מדרגות ובחצר והרי זה מניח הנרות על פתח חצירו, לא כן העצירים בבית הסוהר שאין להם שום זכויות במעברים ובפרוזדורים של בית המעצר, ובקושי הניחו להם מצד ההלכה להניח מזוזה על פתח התא, מאחר שהתא אינו שלהם ואין להם בו שום זכות וההוראה היא להניח המזוזה בלי ברכה כמבואר בפתחי תשובה (יו"ד סימן שפו).

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ מה

[ט] מניינים המתקיימים בחצרות אם חל עליהם החיוב להדליק נר חנוכה כמו בביהכנ"ס

יפ. יש לדון בענין מנייני תפלה בחצרות בגלל התפשטות
מגיפת הקורונה שאסרו השלטונות להתפלל בביהכנ"ס
במקום סגור, והתירו להתפלל רק בחצרות, אם צריכים להדליק
נר חנוכה לפני מעריב כדי לפרסם את הנס, כדאיתא בטור
ובשו"ע"י הדין דמדליקין נר חנוכה בבית הכנסת.

כ. והנה בזמנינו עיקר ענין ההדלקה בבית הכנסת הוא רק
מכת המנהג"י, ויש מקום לומר שלא נהגו ישראל אלא

פסקי היכל הוראה

יז. (או"ח סי' תרעא סעי' ז)

יח. שהרי הב"י שם הביא שלשה טעמים נאמרו בדבר: א) תיקנו כן מפני האורחים
שאינן להם בית להדליק בו, וכמו שתיקנו קידוש בבית הכנסת משום אורחים
דאכלי ושתי בבי כנישתא (ב"י. ב.) בכדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר
הברכות לפניהם, לפי שיש בהם פרסום גדול לנסי השי"ת וקידוש שמו כשמברכים
אותו במקהלות (כל בו סי' מד). ג) המנהג הזה להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין
הוא משום פרסומי ניסא, כיון שאין אנו יכולים לקיים המצוה כתיקונה להדליק
כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד האומות תקיפה, ומברכים על זה, כמו
שמברכים על הלל דר"ח אף על גב שאינו אלא מנהג (שו"ת הריב"ש סי' קיא),
עכ"ד הב"י.

ומצאתי שגם המאירי במס' שבת (כג ע"ב ד"ה אף במוצאי שבת) מדבר מזה,
וז"ל, וזה שנהגו להדליקם בבית הכנסת עיקר הענין משום פרסומא ניסא ולא
לכוונה אחרת, והדבר נאה, עכ"ד.

והנה בפשטות בזמנינו כאן בארה"ק כל שלשת הטעמים אינם קיימים, דברך כלל

כשהם בבתי כנסיות אבל לא כשהם נמצאים במקום אחר, אך זה אפשר לומר בסתם כשנמצאים ברחובה של עיר, אבל כשמתפללים במקום קבוע כמו אלו המתפללים בקביעות בחצרות שמתחילת זמן מגפת הקורונה רח"ל הם מתפללים שם, שפיר אפשר להדליק ולברך י"ט,

פסקי היכל הוראה

אין אורחים שאוכלים ושותים בביהכנ"ס כמו שהיה בימיהם, וכן הטעם של סידור הברכות לפניהם לא שייך כי רובא דעלמא יודעים סדר הברכות ובפרט שיש לנו סידורים, וכמו"כ הטעם שאין יכולים לקיים המצוה כתיקונה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד האומות תקיפה, פה בארץ ישראל כל הרוצה להדליק בחוץ יכול להדליק בחוץ כעיקר התקנה.

ואכן למרות שאין הג' טעמים, מכל מקום אחר שכך הוא מנהגן של ישראל ממשיכים לקיים את המנהג וגם מברכים עליו כמו שמברכים על ההלל.

י"ב. ועיין עוד מש"כ בזה בארוכה אא"ז זצוק"ל בשו"ת משנה שכיר (ח"ב סימן רב) שהורה לתלמידים שבהיותם בבית הכנסת לא הדליקו ואחר שהדליקו בביתם חזרו לבית המדרש והורה להם להדליק ולברך.

וכעין שאלה זו יש בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' כא) אודות אמירת ברכת מעין שבע במקום שקובעין שם להתפלל דכתב הט"ז (סי' רסח סק"ח) ומ"מ נראה דאותן שקובעין מקום להתפלל על איזה ימים, כמו שרגילים לעשות בירידים, זה הוי דומה לביהכ"נ קבוע, ואומרים שם ברכה זו [דהיינו ברכת מעין שבע] עכ"ל. ועיין שם מה שדן שם בארוכה עכ"ל.

העולה מדבריו דאף שאמירת מעין שבע היא תקנה בשביל המאחרים לבא לבית הכנסת מפני שביהכנ"ס היה רחוק מן העיר אעפ"כ ממשיכים במנהג זה גם בימינו שבתי הכנסת נמצאים בתוך העיר, וכמו כן בנדון דידן אף שבטל הטעם, מכל מקום המנהג במקומו עומד [ועיין בספרי שו"ת היכל הוראה (ח"א הוראה כח)].

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ מז

כא. ולמעשה נראה להכריע שאם אלו המתפללים בחצרות מתפללים במקום מיוחד וקבוע יכולים להדליק ולברך, אבל אם הם משנים בכל פעם את מקום תפילתם, אזי לא ידליקו^ב.

פרטי דינים שונים באופן וסדר הדלקת נרות חנוכה

[י] הנמצא בימי חנוכה בקוטב הדרומי שאין שם לילה האין יקיים מצות נרות חנוכה

כב. הנוסע בימי החנוכה ליבשת אנטרטיקה בקצה העולם הדרומי [הקוטב הדרומי] ששם השנה מחולקת לשנים חצי שנה כולו יום וחצי שנה כולו לילה [בדרך הטבע כל מקום שקרוב לקצה העולם הצפוני או הדרומי היום והלילה מתארכים יותר ויותר] בקוטב הדרומי כעת היא עונת הקיץ שאין השמש שוקעת כלל וכל זמן הקיץ הוא יום ואין לו לילה, יש לברר מתי עליו להדליק נרות חנוכה^א.

פסקי היכל הוראה

ב. שו"ת היכל הוראה חלק ו' (הוראה נ"ו).

א. גליון היכל הוראה (גליון פ"ו, וישב תשפ"ה).

בג. ולמעשה נראה שבהגיעו למקום זה הוא פוטר עצמו מכל המצוות התלויות בזמני הלילה [דהיינו תפילות ערבית, הדלקת נרות חנוכה] דלא הוי אלא כיום ארוך, ורק לענין שבת ששם אינו תלוי בזמני יום ולילה אלא במדת יום דהיינו הזמן שכדור הארץ סובב על צירו היקף שלם דהיינו שהיממה מתחלפת ברגע שנמצא במקום הכי קרוב לשמש, ולפי זה יש מקומות שהלילה הוא רק רגע כמימריה ומתחלפת עין וכל כ"ד שעות מתחיל יום חדש וכשיעברו ששה מדות יום, צריך לנהוג שבת במדת היום השביעית.²

בד. וכמו כן ימים טובים וכן חנוכה ופורים שגם הם תלויים במדת יום ועל כן כל כ"ד שעות הן מדת יום בפני עצמו ואינו תלוי בבוקר וערב – בזריחה ובשקיעה – יכול לקיים רק המצוות התלויות ביום כגון תפילת שחרית ומנחה הלל ותפילות המוספין (בר"ח טבת שחל בחנוכה) וכל כ"ד שעות ימנה ליום חדש ויתפלל תפילת שחרית ומנחה וכו'.³

פסקי היכל הוראה

ג. כמו שנפסק בהלכה (או"ח סי' שדמ ס"ב) בהולכי מדבריות שאם היה יודע מנין יום שיצא בו, כגון שיודע שהיום יום רביעי או יום חמישי ליציאתו מונה מאז כל כד שעות יום חדש דהיינו יום חמישי או יום שישי, ובהגיע יום השביעי למנינו מקדש השביעי בקידוש והבדלה. וכתב שם בשערי תשובה (סק"א) בשם מור וקציעה דאותרם שנוסעים תחת קוטב שהיום מתארך חודש וב' חדשים ויש ששה חדשים יש למנות וא"ו ימים של כ"ד שעות שלנו.
ג. ועיין עוד בספר תשובות והנהגות ח"א סימן שטו ובתשובות להורות נתן ח"א סי' ת.

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ מט

כה. אכן לענין ההדלקה הנרות חנוכה שזמן ההדלקה הוא בלילה מאותו רגע שהתחלף היום הנוכחי ליום הבא, והיות שאין כאן זריחה ושקיעה בהכרח שאין לו גם זמן מסויים של עד שתכלה רגל מן השוק, על כן אין לו גם חיוב הדלקה כלל^ד.

כו. אמנם יש ענין להדליק הנרות והוא מעין מה שמדליקין נרות בבית הכנסת ביום אף שאין בזה פרסום הנם (שהפרסום הוא חלק מן המצוה) מכל מקום יש בזה ענין של להודיע הנם, שהודעת הנם אינה חלק מן המצוה אלא שיש מצוה להודיע שהיה נם, ועוד שהרי גם בבית המקדש היו מדליקים ביום את הנרות שכבו.

כז. ולכן בהגיע יום כה כסלו בשעה שהתחלפה היממה רגע כמימריה (שאף שאור היום משמש בהמשך אחד מכל מקום יש סימן להתחלפות היממה במקום השמש, אם רוצה יכול להדליק הנרות בשביל להודיע הנם ובאופן זה באמת ידליק כל יום נר אחד נוסף להודיע הנם שדלקו הנרות בבית המקדש שמונה ימים וכמובן בלי ברכה.

פסקי היכל הוראה

ד. וכמו שכתב המגן אברהם (סימן תרעב ס"ק א) דמצות הדלקת נר חנוכה הוא משתשקע החמה ואם הדליקו ביום אין נאותין ממנו ואין מברכין עליו שכך אמרו אין מברכין על הנר עד שיאורו לאורו עכ"ל. ולפי זה נמצא דביבשת אנטרטיקה (הקוטב הדרומי) שכולו יום ואין כלל לילה אם כן אין נאותין מן הנר כלום ואיך יברכו עליו.

כח. וכדי שלא ליכנס בשאלות אלו, על כן אדם שאין לו סיבה חיונית אין לו לנסוע לשם כלל, וגם אם צריך לנסוע לשם הוא מפקיע עצמו מכל המצוות התלויות בזמני יום ולילה וגם מהדלקת נר חנוכה ועל כן יש לו לעשות שאלת חכם אם הסיבה שבשבילה הוא נוסע לשם היא חיונית עד כדי כך שבשבילה יפסיד כמה וכמה מצוות

[יא] סדר הדלקת נר חנוכה לאיטר יד

כט. על אף דקיימא לן בכל דוכתא שאיטר יד הרי יד שמאלו הוא יד ימין של כל אדם, ולפיכך מחזיק את כוס הקידוש ביד שמאל, וכן מניח תפילין ביד ימין [שהוא יד כהה שלו], מכל מקום לענין הדלקת נר חנוכה נראה שגם האיטר יד ידליק את הנרות מצד שמאל לצד ימין כשאר העולם, כיון שלענין סדר הנרות אין החשיבות תלויה במדליק אלא במה שחשוב לכל העולם

פסקי היכל הוראה

ה. שו"ת היכל הוראה חלק א' (הוראה צ') והטעם שהכלל דכל פינות שאתה פונה פנה לימין, הוא בימין דעלמא ולא בתר ידיה אולינן כמו דהמזוזה מונחת בימין דעלמא, ועיין דברי רעק"א בהגהות לשו"ע יו"ד סי' רפט ס"ב שכתב דמזוזה היא לשמירה לכל בני ביתו ולא רק לו לבדו ולכן אפילו אם הבעל הבית איטר יניח המזוזה על צד ימין דעלמא, אמנם דמדברי רע"א משמע שאיטר שאין לו בני בית או שכל בני ביתו איטרים צריך להניח המזוזה בשמאל דיליה, וצריך לומר דבזה אולינן בתר רובא דעלמא שאינם אטרים, על כן גם האטר ידליק בנר הימין דכולי עלמא ולא בימין ידיה.

**[יב] לא הדליק נר חנוכה מחמת אונס עד שעה
מאוחרת – האם יברך**

ז. התאחר ולא הדליק נר חנוכה עד שעה מאוחרת מאוד;
אם יש לו בני בית והם נעורים, פשוט שיש לנהוג כפסק
השו"ע שיכול להדליק ולברך¹, ואם מצא בני ביתו ישנים מן.
הנכון שיקיצם וידליק ויברך², אמנם אם אינו רוצה לגזול שנתם
של בני ביתו, ידליק בלא ברכה כיון שחיובו הוא לפרסם את
הנם בקרב בני משפחתו

זא. מאידך, מי שמתגורר לבדו בביתו, הרי אף אם ידליק
בשעה מאוחרת מאוד, הרי עליו להדליק בברכה, כיון
שאף כשמדליק בשעה מוקדמת הרי הוא מפרסם את הנם רק
לעצמו בלבד, וזהו חיובו³.

פסקי היכל הוראה

1. או"ח סי' תרעב ס"ב.

2. כמש"כ המשנ"ב שם ס"ק יא.

ח. שו"ת היכל הוראה ח"ו (הוראה נ"ז) ושורש הדברים דהנה כתב המגן אברהם
(סי' תרעב סק"ו) דמי שבני ביתו ישנים אין לברך, וכן נקטו הפוסקים עיין משנ"ב
(שם) ובקיצור שו"ע (סימן קלט ס"י) דלאחר שבני ביתו ישנים ליכא פרסומי ניסא
וידליק בלא ברכה, וכן הוא בכף החיים (ס"ק כו), אליהו רבא (אות ג) חיי אדם
(כלל קנד אות יט) ועוד, שנקטו להלכה כדברי המגן אברהם. ולפי זה יוצא
לכאורה דמי שמדליק בשעה מאוחרת ואין לו משפחה כגון גלמוד וכדו', אינו
רשאי לברך, שהרי אין במעשהו פרסומי ניסא לאחרים, ועוד יותר מזה דאפילו
אם מדליק בתחילת הלילה לא יברך דסו"ס ליכא פרסומי ניסא בהדלקתו. ותימה,

פסקי היכל הוראה

אמאי לא נזכר בפוסקים דין זה שמי שאין פרסומי ניסא בהדלקתו כגון שאין עוברים ושבים ליד ביתו דהיינו שדירתו נמצא במקום מוסתר וכן אין לו בני בית והוא דר לבדו, שלא יברך.

ולכאורה זהו מה שכתב המשנה ברורה (סי' תרעב סקי"א בשער הציון אות יז) בשם החמד משה שהקשה על דברי המג"א מדברי השלטי הגבורים בשם ריא"ז, דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק ומשמע מדכתב כן בפשיטות שידליק בברכה, אלא ודאי דאם יכול לפרסם ההדלקה בפני רבים יותר עדיף, אבל אם אין אנשים בשביל זה לא יבטל המצוה וכן נוהגים העולם, עכ"ד החמד משה, ומסיק בשער הציון שם דספק ברכות להקל, ומ"מ מי שרוצה לנהוג כוונתה אין מוחין בידו, עכ"ד השער הציון.

ובאמת דיש לדון בדברי השער הציון וכי מי שרוצה לנהוג שלא כדין אין מוחין בידו, ובפרט שבמשנה ברורה כתב להלכה דאם ישנים אין לברך, אכן נלע"ד דאולי יש לחלק בין מי שאין לו בני בית שאז חובת ההדלקה עליו הוא מדין עצם ההדלקה שנתחייב בה אף היכא שאינו מפרסם הנס לאחרים אלא לעצמו, לבין מי שנמצא בביתו ויש לו בני בית דאז יש עליו החיוב דנר איש וביתו שבהדלקתו יעשה פרסום הנס לא רק לו לבדו כי אם גם לבני ביתו, וזה חלק מהחיוב המוטל עליו בנוסף למצות הדלקה, ולכן אם בני ביתו ישנים אינו יכול לצאת ידי חובתו בהדלקה. ועל כן כשהוא גר לבדו שפיר יכול להדליק ולברך אף בשעה מאוחרת דסוף סוף מקיים חיובו, אולם אם יש לו בני בית אזי יש עליו חיוב של נר איש וביתו, ולכן כשב"ב ישנים אינו יכול לקיים המצוה המוטלת עליו, ולכן ידליק בלי ברכה. ואפשר דגם המגן אברהם יודה בזה, שהרי הוא כתב דינו כשבני ביתו ישנים משמע דדוקא בכה"ג שיש לו בני בית אז אינו רשאי להדליק ולברך, אבל אם אין לו בני בית שפיר יכול להדליק ולברך.

ולפי"ז מה שהביא החמד משה (המובא בשער הציון) ראייה מדברי הרי"ז דלא כמג"א, אין לו ענין לדברי המג"א, דהרי בכה"ג שנמצא במקום שאין אנשים אף לא מאנשי ביתו, שם גם המג"א מודה שיכול להדליק ולברך.

[יג] מי שבטעות נדלקו נרות חנוכה שלו קודם שהספיק לברך עליהן

לב. מעשה באדם אחד שבשעה שאמר לשם יחוד לפני הדלקת נר חנוכה, והחזיק בידו נר דלוק להדליק בה הנרות, ובאמצע אמירת לשם יחוד, נדלק הנר חנוכה בטעות מהנר הדלוק בידו, מה יעשה כעת, אם יצא ידי חובתו בהדלקה זו ושוב לא יברך על ההדלקה, או שמא יכבה הנר הדולק וידליק ויברך, ואת"ל שאין צריך לכבות איך יברך עכשיו להדליק נר של חנוכה, אחרי שכבר יצא ידי חובתו בהדלקת הנר בטעות.

לג. ולמעשה נראה שצריך לכבות הנר ולחזור ולהדליקו כי יש לחוש שלא יצא ידי חובתו כיון שנדלק מאיליו^ט,

פסקי היכל הוראה

ט. ואף שכתב בביאור הלכה (סימן ס ד"ה וכן הלכה): ודע דמה שכתבנו במ"ב היכא שמוכח וכו' כגון בק"ש ע"י סדר התפלה ובשאר מצות ע"י הברכות או ע"י ההכנה להמצוה כגון מה שאמרו בירושלמי פ"י ה"ג גבי מצה דבין שכיון ובין שלא כיון מכיון שהיסב חזקה דכיון, ובירושלמי דר"ה גבי היה עובר אחורי ב"ה ושמע קול שופר או קול מגילה וכו' הדא דתימא בשעובר אבל בעמד חזקה כיון, ופירושו דדוקא אם עומד אחורי בהכ"נ סתמא לאו למצוה קאי אבל בעומד בתוך בהכ"נ ושומע קול שופר מסתמא עומד לשם כונה וכמו שכתב בספר ישועות יעקב בסימן זה וכל כה"ג נוכל למצוא בכל המצות, ע"כ. וא"כ לכאורה בנדון דידן כשאומר לשם יחוד הרי זה הכנה למצוה ובכה"ג מבואר בביאור הלכה דיצא ידי חובתו.

אולם אכתי יש לומר דנדון דידן שאני שהרי בביאור הלכה כתב דהטעם הוא משום דחזקה כיון, וכיון שנדלק מאיליו איך אפשר לומר דחזקה כיון, בשלמא

ובכה"ג יכול לברך, דאפילו אי נימא דכבר יצא ידי חובת ההדלקה מכל מקום לא גרע מהדלקת נר שבת שהאשה מברכת לאחר ההדלקה היא מכסה עיניה כדי להנות מן הנרות לאחר ההדלקה, ובנר חנוכה הרי הנרות הללו אסורים בהנאה מכל מקום יש לו הנאה מקיום המצוה עצמה, ובפרט דבנר חנוכה הדלקה עושה מצוה'.

פסקי היכל הוראה

נטילת לולב או שמיעת קול שופר כשנוטל הלולב לקיים מצותו או שומע קול השופר, אף דאין כונה פרטית אמרינן כיון שעושה עכשיו ההכנות לקיים מצוה זו, מסתמא כיון לצאת בנטילת לולב או בשמיעת קול שופר, אבל בהדלקת נר חנוכה, כיון שהנר נדלק מאליו בלי שום כונה מצדו ואדרכה הוא אינו רוצה לצאת בהדלקה זו, שפיר עדיף שיכבה הנר וידליקנו שנית.

י. וראה מה שכתב רבי עקיבא איגר בשו"ת (מהדורא תניינא סימן יג) בענין שהדליק נר חנוכה בליל ח' ושכח לברך על הדלקתה, ורק קודם שהדליק כולן נזכר דעדיין לא בירך, אם יש לו לברך או לא, וז"ל: ומ"מ לדינא נ"ל בנ"ד יש לסמוך ולברך, דיש לצדד עוד, דאף בנזכר אחר גמר הדלקתו, דיברך, כיון דצריך שיעור להדלקה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מהשוק, ועייין שולחן ערוך (סי' תרעה) אם נתן בה שמן פחות משיעור לא יצא אפילו דיעבד, א"כ כל משך הדלקתו עדיין מצותו קיימת ונמשך, ועייין הרא"ש פ"ק דפסחים (סי' י) כתב הטעם דמברך להתעטף בציצית להניח תפילין, לישב בסוכה, ולהדליק נר חנוכה [ולא על עיטוף בציצית, על הנחת תפילין, על הישיבה בסוכה, על הדלקת נר חנוכה] דיש בהם שיהיו מצוה, ולשון מורה על זה להיות עטוף בציצית ולישב בסוכה וכו' ולהדליק נר חנוכה שיהיו במצותה, כדאמרינן משתשקע וכו', שתכלה רגל מן השוק עיין שם, הרי דמדמה נר חנוכה לציצית ותפילין דיש שיהיו במצותם, א"כ י"ל כמו בציצית ותפילין מברך גם אחר הנחתם דעדיין עוסק במצותם הוי

פסקי היכל הוראה

כמו קודם עשייתן, הכי נמי י"ל בנר חנוכה, ואף דאינו דומה לגמרי דשם עוסק במצוותם במה דלבוש, וכן מזווה בפתחו ולא ברך בשעת קביעתו אף דאינו עושה מעשה, מ"מ כל רגע הוי תחלת מצוה דאלו נטלו המזווה לא יהיה לו המצוה מכאן ולהבא, וכן בלולב דכתבו תוס' דנענוע הוא מהמצוה ומקרי עובר לעשייתן, היינו ג"כ דעכ"פ אלו לא היה מנענע היה מחוסר מצות נענוע, ומוטל עליו לנענע, משא"כ בנר חנוכה דכל שבשעת הדלקה היה בו שמן כשיעור, אף אם רגע אח"כ כבתה הנר אין מוטל עליו להדליקו ואין שום גרעון במצוה מה שאינו דולק יותר, וא"כ י"ל דמקרי עברה מצוותה, מ"מ כיון דכייל הרא"ש בחדא, לקרותם שיהיו מצוה, י"ל דמקרי עובר לעשייתן. גם דעת כמה פוסקים דבכל ברכות אם לא בירך עובר לעשייתם מברך אח"כ. עיין ש"ך יו"ד (סי' י"ט ס"ג) א"כ בנ"ד בצירוף הני סברות, א', דעת הא"ר דמברך על ההידור. ב', כיון דמקרי שיהיו מצוה משך הדלקתם י"ל דמקרי עובר לעשייתן. ג', דעת הפוסקים אם לא בירך עובר לעשייתן מברך אח"כ, מכל זה נראה לסמוך בנ"ד דיברך, עכ"ל.

מעתה לפי דברי רעק"א בנדון דידן לא גרע ממי שנזכר באמצע ההדלקה שלא בירך דשפיר יכול לברך.

אולם יש להעיר דלפי מה שחידש חתנו מרן החת"ס זי"ע בחידושו למס' שבת (כ ע"ב), דבשבת חנוכה ליכא דין של כבתה זקוק לה, ומעיקר התקנה סגי בהדלקה לבר, ואם כן אם אירע דבר זה בהדלקה של שבת חנוכה בנר ראשון אין יכול לחזור ולברך, דהרי ליכא שיהיו מצוה בהדלקה זו, ומכל מקום לדעת הפוסקים הנ"ל בסברא ג', שכתב רע"א דבכח"ג נמי מקרי עובר לעשייתן א"כ גם ביום ראשון שחל בערב שבת יכול לברך.

דיני הדלקת הנרות בערב שבת חנוכה

[יד] האם מותר לטלטל מנורה של חנוכה כשהוא מונח על טס שהיה עליו דבר היתר מבעוד יום

לד. יש שנוהגין היתר לטלטל בשבת את הטס (או כסא קמין) שעליה מונחת המנורה של חנוכה, כששמים על הטס דבר היתר כמו חלה מבעוד יום, (בגלל חשש שמא הילדים הקטנים יפילו את המנורה אחרי שכבו הנרות), וסומכין עצמם על מה דאיתא בגמ' א' וכן נפסק בטור ושו"ע ונו"כ², שבסיס לדבר האסור ולדבר ההיתר, אם ההיתר חשוב יותר מן האיסור, מותר לטלטלו בשבת, וכן כאן החלה חשובה יותר מן המנורה, כי היא לצורך סעודת שבת.

לד. אמנם אחר העיון וההעמקה במקורות, יש לפקפק בזה הרבה כי כפי המבואר בפוסקים, נמצא שיסוד ההיתר של בסיס לאיסור ולהיתר שמותר לטלטלו הוא רק באחד משני אופנים אלו: א. כשעיקר עשיית הבסיס, או עיקר העמדת הבסיס היתה כדי לשמש את ההיתר, ובדרך אגב מונח שם

פסקי היכל הוראה

א. (שבת מז).

ב. או"ח סימן ש"ט סעי' ג', סימן ש"י סעי' ח', ומג"א סי' רע"ז סק"ח, ופמ"ג סי' רע"ז א"א סק"ט, חיי אדם כלל ס"ז סעי' א', משנה ברורה סימן רע"ז סק"י"ח, וסימן ש"י סק"ג, ושאר גדולי האחרונים

גם האיסור, על זה אמרו שהבסיס בטל לגבי ההיתר ומותר לטלטלו, ב. כשהבסיס כשלעצמו אין לו זיקה לצד ההיתר או לצד האיסור יותר מלחברו, וכגון הדוגמא המובאת בכל הפוסקים, בשלחן סעודת שבת שהוא מקומו של המאכלים שהם הדבר ההיתר, וכן הוא מקומו של הנרות של שבת שהוא הדבר האסור, ואין להשלחן זיקה והשתמשות יותר לאחד מן השני, אז אמרינן שהשלחן הוא בסיס לאיסור ולהיתר, ולכן מותר לטלטלו, אמנם מכל מקום צריך שיהא דבר ההיתר חשוב קצת יותר מדבר האיסור אצל האדם, שיכבד צד ההיתר על משקל האיסור כמבואר בכל הפוסקים הנ"ל, וכגון בדוגמא האמורה בענין השלחן, הרי האדם רוצה את הנחת המאכלים

פסקי היכל הוראה

ג. כמ"ש בשורש ומקור דיני הבסיס לאיסור ולהיתר בסימן ש"י סעי' ח', שמחתה שיש עליה אפר מבעוד יום מותר לטלטלה כדי לכסות בה רוק או צואה, ואפילו יש עליה גם שבירי עצים שהם אסורים בטלטול מותר לטלטל המחתה יחד עם האפר, הרי שעיקר תשמיש המחתה הוא לשמש את האפר, והשבירי עצים נמצאים שם שלא כדרך תשמישו וכדרך אגב בלבד, ולכן בלבד התירו לטלטלו. וכן בסימן ש"ט סעי' ג' מבואר שסל מלא פירות ואבן בתוכו מותר לטלטלו, וגם כאן מיירי בגוונא דעיקר תשמישי הסל הם בשביל הפירות, והאבן מונחת בתוכו שלא כדרך תשמישו בלבד, וכן מפורש במשנה פרק נוטל (שבת קמא:): נוטל אדם את בנו והאבן בידו, וכלכלה והאבן בתוכה ופריך ע"ז בגמ' (שם קמב.) תהוי כלכלה בסיס לדבר האסור, ומתוך אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הכא בכלכלה מלאה פירות עסקינן, ופירש"י ז"ל: דעיקר נעשית בסיס לפירות הלכך אבן מטולטלת אגב כלי ופירות שהוא מותר עכ"ל, ועיין עוד שם בתוס' ד"ה ונשדינהו.

על השלחן בדוקא יותר משרוצה את הנרות, כי לצורך הארת מקום הסעודה, אינו צריך שיהיו הנרות על השלחן דוקא, וסגי אם נמצאים בחדר האוכל^ד, ולכן אף אם השיווי האמיתי לפי ערך דמיו של דבר האסור הוא הרבה יותר מערכו של דבר ההיתר, וכגון אם היה על השלחן חלת לחם אחת שערכו לפי דמיו הוא באין ערוך קטן מערך הארנקי, מכל מקום כיון שלצורך סעודת שבת הוא צריך את הלחם יותר מהארנקי, ובשבת הרי אין לו שום שימוש עם הכסף, להכי אמרינן שצד ההיתר הוא חשוב יותר, ואין השלחן בטל ובסיס הוא רק להארנקי בלבד, אלא הוא בסיס גם ובעיקר להלחם, ובכך הוה השלחן בסיס לדבר האסור ולדבר המותר ומותר לטלטלו.

פו. אבל כל זה כשהשלחן אין לו זיקה והשתמשות להארנקי יותר מהלחם, כי עומד לכל מיני השתמשות, אמנם אם הארנקי הוא במקום המתאים להחזקת כספים, ושם הניח את הלחם לא יועיל לו כלום מה שהוא צריך עכשיו את הלחם לצורך הסעודה, ואסור לטלטל את כל המגירה, כיון שמגירה זו עשויה לשמש תמיד לצורך החזקת הכספים, אמרינן

פסקי היכל הוראה

ד. ויסוד זה מפורש בלשון המחבר בשו"ע (סימן ש"י סעי' ח') וז"ל: וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור, אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר, בטל אצלו ואסור לטלטלו עכ"ל. (ואפילו אם שניהם שוים כתב המשנה ברורה סקל"ג ומקורו בכמה וכמה פוסקים שאסור).

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ נט

שהמגירה הוא טפל ובסים להארנקי, כי חשוב לו יותר מה שהארנקי מונחת במקום המתאים והמיוחד לו, ממה שהוא רוצה את הלחם שם, ובכן לגבי מגירה זו אין לדבר ההיתר חשיבות יותר מלדבר האסור, ואפילו שכעת עתה ביום השבת חשוב אצלו הלחם משום סעודת שבת, ולעומתו הרי הכסף שבארנקי אין לו שום שימוש, מכל מקום כיון שעיקר המגירה מיוחדת ועשויה בשביל החזקת כספים, אמרינן שזהו העיקר ונעשה בסים וטפל לארנקי^ה, וכן איפכא, אם הארנקי מונח במגירה המיוחדת ללחם, וגם כעת מונח בה הלחם, והיה צריך את הלחם לסעודת שבת, מותר לטלטל את המגירה^ו.

פסקי היכל הוראה

ה. וראה במג"א (סימן רעט סק"ד) ובמשנה ברורה (שם ס"ק י') שכתב: דכיון דהמנורה עיקר עשייתה בשביל השלהבת, לכן נעשית תמיד טפל ובסיס להשלהבת, ולא ללחם ושאר דברים אחרים, אף שהם חשובים יותר, נוהגם ששם מיירי בנתינת הלחם על המנורה עצמה, מ"מ נראה שדבר שנעשה לעיקר האיסור נעשית תמיד טפל ובסיס להאיסור^ז.

ו. כמבואר (סי' ש"ט סעי' ג') בענין כלכלה מלאה פירות ואבן בתוכו, וכן מבואר (סימן ש"י סעי' ח') שמותר לטלטל את המחתה אע"פ שיש עליה גחלים, כיון שמיוחדת לאפר.

אכן אין כוונתו בכל האמור לעיל לומר שבסיס שעיקרו כדי לשמש את האיסור תמיד, אי אפשר לו לשנות שבשבת זו ישתמש בה בעיקר לצורך ההיתר, כגון אם באמת יחליט בדעתו שמחמת איזה סיבה שתהיה כגון בנדון דידן שאף שהמגירה הזו היא מיוחדת לכסף, אמנם לעת עתה בשבת שאינו יכול להשתמש בכסף על כן דבר ההיתר דהיינו הלחם הצריך לסעודת שבת חשוב לו יותר, דהיינו שלא איכפת לו באמת אם הכסף ינטל מהמגירה, רק דרך אגב מונח שם כעת,

לפי זה בנידון דידן, שכל העמדת המנורה על הטם הוא לנוי המנורה וכן שלא ילכלך את הריצפה וכדו', או אלו שמניחים כסא קמץ מתחת למנורה, שגם בזה עיקר המטרה היא שלא תהא המנורה על הארץ, הרי נקרא טם זה מיוחד להמנורה ולהשלחבת שעליה, ובוה כל רצונו באמת, והוה בסיס בעיקר לדבר האיסור, (דהיינו להשלחבת דהוא מוקצה מחמת איסור) ולא יהני מה שמניח עליו את הלחם, כי אין מקומו שם כלל, וכל מטרתו אינו אלא בשביל שיהא בסיס גם לדבר היתר, ובכחאי גוונא אינו נעשה בסיס להחיתור כאמור, ובכן אסור לטלטל את הטם או את הכסא הקמץ אף כשיש עליו דבר ההיתר, מבעוד יום¹.

פסקי היכל הוראה

ורק הלחם הוא הדבר המתאים לו בשבת זו ובמקום זה, שאם כן בודאי שהלחם הוא אצלו חשוב יותר, והוה בסיס לדבר האסור ולדבר ההיתר, שההיתר חשוב לו יותר, ומותר לטלטל המגירה (כמובן בתנאים המותרים לטלטל בסיס לאיסור ולהיתר דהיינו כשא"א לנער האיסור מהבסיס וכן הטלטול לצורך דבר המותר עיין ס' שט ס"ג וס' שט ס"ח רק כי בדרך כלל אין הדבר כן, שדרך בני אדם כן הוא שרוצה שכל דבר יהא מונח במקום המתאים לו, וכמובן שבאופן זה שעיקר הבסיס הוא לאיסור אם מניח דבר שאינו מתאים למקום זה, רק בדרך אגב, וכל שכן אם מניח שם רק כדי שלא יהא בסיס רק לאיסור אלא גם להיתר, בודאי שאינו נקרא שזה יותר חשוב, אפילו אם רוצה את הלחם לסעודת שבת, והוה בסיס בעיקר להאיסור ובכחאי גוונא אסור לטלטלו באין ספק.

ז. ועיין עוד בספר דברי יחזקאל השלם דף צ"ו עיין שם היטב ותראה דההיתר מבוסס על הכללים והיסודות הנ"ל.
וכמו"כ מהאי טעמא אין היתר לטלטל הטם של נרות שבת אחרי כיבוי הנרות,

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה

פסקי היכל הוראה

גם אם הניחו שם חלה מבעוד יום, ועי' פמ"ג א"א סימן רע"ט ד"ה אמר סק"ג, שאפילו בטס שלפעמים מניחים עליה דברי מאכל, ועתה יש עליה מלבד דברי המאכל גם מנורה של שבת, שמסתפק בדין הטס אם מותר לטלטלו, והניחו בצ"ע יעו"ש.

ועיין עוד בחיי אדם כלל ס"ז סעיף ד' וז"ל: על פי הכללים המבוארים נתברר, שכשהדליקו מנורה על שולחן, אסור לטלטל השולחן, שהרי השולחן הוא בסיס למנורה וניירותיה, אם לא שהיה מונח על השולחן בין השמשות לחם, דאז הוי בסיס לאיסור והיתר, וההיתר חשוב יותר מהאיסור שהרי צריך לסעודת שבת, ונראה לי דזהו הטעם שמקפידות הנשים להניח הלחם על השולחן קודם הדלקת הנרות ואם אינן נביאות, בני נביאות הן, עכ"ל.

ועיין עוד בספר דרך החיים לר' יעקב מליסא בעל הנתיבות דכתב שם בכללי דיני מוקצה סעיף לב וז"ל: אם נעשה בסיס לאיסור ולהיתר כגון שמונח על היתר דבר איסור ודבר היתר ודווקא שהדבר היתר חשוב לו עכשיו יותר מן האיסור אבל אם אין ההיתר חשוב יותר מן האיסור לא מיקרי בסיס לאיסור ולהיתר רק לאיסור לחוד, וכן בנר שהוא דולק במנורה לא מהני מה שמונח עליו לחם שיהיה בסיס לאיסור ולהיתר עכ"ל.

ומעתה העולה מכל הנ"ל וכן אני מורה הלכה למעשה שאפילו אם יניח לחם על הטס או על הכסא הקטן אסור לטלטלם לאחר כיבוי הנרות שהרי כל עיקרו של הנחת הטס או הכסא במקום זה הדבר ברור ומעשיו מוכיחים עליו שהוא לצורך הנרות, ומה שמניחים שם החלה אינו מפני שזה מקומו כלל אלא כדי שעיי"ז יקרא בסיס לדבר האסור והמותר כדי שיוכל לטלטלו ולדברינו לא עלה בידם כלום שהרי סוף סוף כל מטרת הנחת הטס או הכסא היא לצורך המנורה ולא לצורך הלחם כלל.

ובנרות שבת שאני דשם ודאי השולחן עשוי גם לנרות וגם ללחם שהוא עיקר סעודה ושפיר הוה בסיס לדבר האסור והמותר, ויותר מזה נראה דגם אם יניח ספר זמירות של ש"ק מהני והוה בסיס לדבר האסור והמותר ושפיר יכול לטלטלו ממקומו. ודוקא ספר זמירות ש"ק וכדומה כגון ספרים על פרשת השבוע שרגילים ללמוד בהם בשעת הסעודה מהני (ומובן שכל זה דוקא בשולחן העומד

לח. ולפי"ז אותם המהדרים בדרך כלל להדליק נרות חנוכה ליד הפתח והם חוששים שבשבת הילדים או הנכדים יתקלו בנרות ובפרט פה בא"י שהדירות קטנות וב"ה המשפחות שלנו גדולות ומבורכות באושר ובשמחה, עצה טובה להם שבשבת ישנו את מקומם של הנרות וידליקו ליד החלון ובזה לא יבואו ח"ו לא לידי נזק ולא לידי מכשול.

[טו] זמן הדלקת נרות חנוכה בעש"ק לנוהגים מנהג ירושלים לקבל שבת ארבעים דקות קודם השקיעה

לז. יש לברר לפי המנהג שנהגו פעיה"ק ירושלים להדליק נרות שבת בערש"ק ארבעים דקות לפני השקיעה^ח, כיצד

פסקי היכל הוראה

בדרך כלל רק לאכילה אבל אם במשך השבוע הוא רגיל שיהיה תלמודו שם אז גם שאר ספרים שהוא לומד בהם מהני לזה).

ח. מקור המנהג כבר כתב מרן המהרי"ץ דושינסקי זי"ע אודות אלו שרצו לפרוץ הגדר ולהקל במנהג והוא מדגיש כי "זה מאות שנים אשר ישראל קדושים נהגו וקיימו וקבלו עליהם את כניסת השבת בארבעים רגע לפני שקיעת החמה בעש"ק", וכך כתב הרי"מ טוקצ'נסקי זצ"ל בספר ארץ ישראל (עמוד כו) מנהג עתיק בא"י להכריז או לתקוע להדלקת הנרות בע"ש ארבעים דקות קודם השקיעה, וכ"כ בספרו בין השמשות. ועפ"ז קבעו בלוח שיצא לאור ע"י בנו, שזמן הדה"נ ארבעים דקות לפני השקיעה. על פי המבואר במסכת שבת (לה ע"ב) "אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אדשימשא בריש דיקלא אדליקו שרגא", וכ"פ בשו"ע (או"ח סימן רסא סעיף ג').

ואנו ודאי דיננו כאין בקיאין שמסופקין אנו בשקיעה הלכה כמי אם כר"ת או הגאונים או כהיראים, ועל כן יש לנו לנהוג הזמן שהוא שימשא אריש דיקולא,

יש לנהוג בערב שבת חנוכה^ט, ולמעשה יש שהורו לאחר זמן הדלקת נרות שבת כדי להדליק נרות חנוכה תוך חצי שעה

פסקי היכל הוראה

וזמן זה כבר כתבו הב"ח לענין תפילת נעילה בסימן תרכ"ג שזמנה הוא כשהחמה בראשי האילנות והוא כתב שהוא כחצי שעה לפני השקיעה, ושפיר קבעו הזמן לארבעים דקות שדבר זה תלוי בעונות השנה פעם בארוכה פעם בקצרה ועל כן קבעו לארבעים דקות שהוא הזמן היותר ארוך כדי שלא יבואו לידי חילול שבת, וכך נהגו גדולי ירושלים וכן היה אאמו"ר זצ"ל עומד על זה בכל תוקף עד שפעם כשאחד התקשר אליו ארבעים דקות לפני השקיעה, וכשהרמתי את הטלפון כי חששתי שאם משהו מתקשר בשעה כזו כנראה ששאלתו דחופה מאד, וכן הם אמרו לי שיש להם שאלה נצרכת מאד, ואמר לי אאמו"ר זצ"ל לשאול אותם אם השאלה נוגעת לפקוח נפש שאז ישיב עליה ואם לא שימתניו עד מוצאי שבת, והגם שהשואל אמר שהיא שאלה נצרכת לו מאד אך כיון שלא היתה שאלה של פיקוח נפש לא רצה להשיב עליה. פוק חזי כמה הקפיד שלא לסטות כמלא נימא מהמנהג הקבוע בירושלים שלא יבואו לזלזל בו ח"ו.

וללמד זכות על הדריים בירושלים [שבמקורם לאו מבני ירושלים הם] שאין מקפידים כל כך על זה, נראה דאפשר שסמכו על דברי המג"א (סימן תצג סק"ו) בשם הרמזים שכתב וז"ל: "ודבר התלוי במנהג המקומות שבמקום זה נהגו כך ובמקום זה נהגו כך אפי' נתקבצו בני שני המקומות במקום אחד ועשה כל אחד כמנהג מקומו לית לן בה עכ"ל, אמנם נראה דמכל זה אפשר ללמד זכות על מי שנתקבצו ובאו לדור פעה"ק ירושלים ת"ו אמנם מי שהוא מבני ירושלים הותיקים שיש לו לנהוג כמנהג המקום לפרוש מכל מלאכה ולקבל שבת ארבעים דקות קודם שקיעת החמה, וגם אלו שלא קבלו את המנהג ודאי יש להם לפרוש מכל מלאכה כחצי שעה ולכל הפחות כעשרים דקות קודם השקיעה, אבל זה פשוט שאין נכון לעשות מלאכות בפרהסיא כגון לנסוע ברחובות העיר אחרי הארבעים דקות שדבר זה גורם לטשטוש התחומין בפרט אצל ילדי ירושלים שאינם מבינים כיצד יהודי בבגדי שבת נוסע ברחובה של עיר כשאצלו ברור שכבר נכנסה שבת. מ. שו"ת היכל הוראה חלק ב' (סימן ק').

לשקיעה^י, אבל למעשה יש להורות שידליקו נרות שבת כמנהגינו בכל שבתות השנה, דהיינו לא יאוחר מארבעים דקות לפני השקיעה ואת נרות החנוכה ידליק קודם הדלקת הנרות שבת, וכך היה מנהגו של אאמו"ר זצ"ל.

פסקי היכל הוראה

י. דהנה מעיקר הדין כתב המחבר או"ח סימן תרעט (סעיף א') להקדים הדלקת נרות חנוכה לפני הדלקת נרות שבת, וכתב שם המשנ"ב (סק"א) דהטעם הוא כדי לצאת דעת הסוברים דאם ידליק של שבת תחילה כבר קיבל עליו שבת ונאסר במלאכה ושוב לא יוכל להדליק נרות חנוכה, ולכן מקדימין הדלקת נר חנוכה לפני הדלקת נרות שבת, וכיון כדאי להדליק נרות חנוכה סמוך לשקיעה כמבואר בשו"ע (או"ח סימן תרעב סעיף א'). ובמשנ"ב שם (סק"א) כתב שהוא בערך רבע שעה קודם לשקיעה ואם כן בשבת חנוכה מן הראוי לאחר הדלקת נרות חנוכה כמה שאפשר עד סמוך לשקיעה ומיד אחריהן ידליקו נרות שבת, ואפילו אנשי ירושלים שמקפידים להדליק נרות שבת בכל השנה ארבעים דקות קודם השקיעה בשבת זו לא יקפידו ויאחרו את הדלקת הנרות.

והנה מש"כ בשו"ע שם מיירי בהדלקת נרות חנוכה בימות החול אבל בערב שבת חנוכה לא נתברר לנו מתי הוא עיקר זמן הדלקת נרות חנוכה רק שכתב הרמ"א בסימן תרע"ט שמדליקין בעוד היום גדול, ובמשנ"ב שם כתב נראה שזמן ההדלקה של נרות חנוכה הוא דוקא אחר פלג המנחה מ"מ ודאי דאין כוונתו שלכתחילה ידליק מפלג המנחה דלאו כו"ע יש להם שמן מספיק שידלק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים אלא כוונתו שלא ידליק קודם זמן זה, ובודאי גם הוא יסבור שמדליקין קרוב לשקיעת החמה כמה שאפשר, ונראה לי דהיינו לכל הפחות כחצי שעה כמו שמצינו בב"ח בהל' יוה"כ (או"ח סימן תרנג) לגבי תפילת נעילה שמתפללין סמוך לשקיעה וכתב שהוא כחצי שעה, ולפי"ז היה נראה דבאמת יש לאחר זמן הדלקת נרות שבת עד קרוב לחצי שעה לפני השקיעה, ועיין מש"כ הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א במועדים וזמנים (ח"ו סימן פד) שהביא דברי הגרי"ז הלוי מבריסק שתמה על המקדימים להדליק ארבעים דקות קודם השקיעה.

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ סה

מ. ויש להעיר דמי שמנהגו לקבל שבת בארבעים דקות קודם השקיעה אם יבוא עכשיו להדליק יותר מאוחר נראה שהוא צריך לעשות התרת נדרים כמו כל מי שנהג מנהג טוב שלש פעמים שאם רוצה לעבור על מנהגו צריך לעשות התרת נדרים יא.

מא. ומה שנהגו קצת מאנשי ירושלים לאחר את זמן הדלקת הנרות כדי שיהיה סמוך לשקיעה, יתכן שזה היה רק בזמנם כיון שהשמן זית היה יקר מאד וכידוע, ועוד והוא עיקר שהיו מדליקין נרות חנוכה במנורה עצמה שהיה שם מקום מצומצם ולא היה בו מקום להרבה שמן והיו חוששים תמיד שמא לא ידלק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים שהוא כשעה ושלשה רבעים יב, אבל בזמנינו אפשר דרא שיש שמן בריוח ואינו יקר כל כך והוא מצוי לכל וכן יש כוסיות זכוכית שבהן יש מקום לשמן שדולק כג' וד' שעות ורוב העם משתמשים בהם, על כן בודאי אין מן הראוי לאחר בהדלקת הנרות שבת וידליקם כמנהג ירושלים מקדמת דנא ארבעים דקות קודם השקיעה יג.

פסקי היכל הוראה

יא. כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן ריד).

יב. כמבואר בביה"ל (סימן תרעב ד"ה ובלבד).

יג. שו"ר במועדים וזמנים (ח"ב סימן קנב) שכתב בשם ותיקי ירושלים שגם בשבת חנוכה נהגו להדליק נרות שבת כרגיל דהיינו 40 דקות לפני השקיעה.

[טז] איש המדליק נרות בפנ"ע מה יקדים נרות שבת או נרות חנוכה

מב. עיקר הטעם שנהגו להדליק תחילה נרות חנוכה ואחר כך נרות שבת הוא לפי שהאשה מקבלת שבת בהדלקת הנרות ושוב יהא אסור להדליק נרות חנוכה י, ולפי זה יש לדון באיש המדליק שניהם אולי עדיף שיקדים הדלקת נרות שבת ולא יקבל עליו שבת ואח"כ ידליק נרות חנוכה כי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, וגם הנרות חנוכה יהיה יותר סמוך לשקיעת החמה טו.

פסקי היכל הוראה

יד. ראה בשו"ע (או"ח סימן תרעט סעיף א') דבערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת וכתב שם הט"ז בסק"א וז"ל: דאי ידליק של שבת תחלה קבלי' לשבת ואתסר עליה מלאכה כ"כ בה"ג. והתוס' חולקים וס"ל דלא תליא קבלת שבת בהדלקת הנר, ולדידן שיש מנהג פשוט שהאשה המדלקת נר שבת מקבלת שבת עליה ואסורה במלאכה רק אחרים בני הבית עדיין מותרים ע"כ איש שמדליק נר שבת ושכח להדליק של חנוכה אסור לו להדליק של חנוכה אח"כ אלא יתן לאחד מבני ביתו להדליק, ולא כלבוש שמתיר בדיעבד בזה להדליק אח"כ כיון שלא קבל בפירוש שבת, עכ"ל הט"ז. אם הוא לבד נמצא בבית אולי עדיף שיסמוך על דברי הלבוש וידליק קודם נרות שבת כמו שכתבנו.

טו. ואף דהט"ז כתב דגם איש שמדליק נר ושכח להדליק של חנוכה שאסור לו להדליק של חנוכה אח"כ, מכל מקום אפשר דהוא דוקא בכה"ג שהביא הט"ז שיש לו בני בית שידליקו עבורו אח"כ אבל אם הוא לבד נמצא בבית אולי עדיף שיסמוך על דברי הלבוש וידליק קודם נרות שבת כמו שכתבנו.

מג. אכן למעשה נראה שלא ישנה וידליק כמו שאר האנשים, דהיינו מתחילה ידליק נרות חנוכה ואח"כ נרות שבת טו, כמו שמצינו בספר בן איש חי" דיש בזה מעם על פי סוד בדברי האר"י שידליק נרות חנוכה קודם נרות שבת, וכן שמעתי מאאמו"ר זי"ע שהוא מורה לשואלים שלא ישנו וידליקו כמו שאר האנשים דהיינו שיקדימו הדלקת נרות חנוכה קודם הדלקת נר שבת.

[יז] ילדים שמדליקים נרות חנוכה בער"ש ונרותיהם דולקין כחצי שעה ונכבין קודם השקיעה, אם מדליקים בברכה

מד. לכאורה יש לתמוה על מה סומכים להקל בנרות חנוכה שמדליקים הילדים שבדרך כלל נרותיהם דולקים כחצי שעה, ועתה למנהג ירושלים שנוהגים להדליק נרות שבת ארבעים דקות קודם השקיעה ונר חנוכה מדליקין קודם הדלקת נר שבת, נמצא שעד השקיעה כבר כבו הנרות ואיך ידליקו הקטנים נר חנוכה בברכה.

סח _____ פסקי היכל הוראה | תורת החנוכה

מה. אך יש ליישב מנהג זה י"ח, כי יש שסוברים שכלפי חינוך מועיל חינוך לעיקר המצוה אף שאין בזה כל הפרטים י"ט, ועוד כי לדברי החתם סופר דתקנת הדלקת הנרות בערב

פסקי היכל הוראה

יח. שו"ת היכל הוראה חלק א' (הוראה צ"ב).

יט. דהנה מה שמדליק הקטן הוא מדין חינוך, וכדמשמע מדברי הרמ"א (סי' תרעה סעי' ג) שכתב: ולדין דכל אחד מבני הבית מדליק בפני עצמו, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק, ע"כ. ובדין חינוך מצינו להרבה פוסקים שסוברים שכשמחנכים את הקטן צריך לחנכו בכל הדינים, עיין במשנה ברורה (סימן תרנח ס"ק כח) שכתב לגבי נטילת לולב לקטן, דבכל אלו העצות שכתבו שם שיכול לצאת חובתו בלולב של חבירו לא מהני רק לגדול שיהיה יכול אח"כ לצאת בו, אבל הקטן לא יצא בנטילה כזו, שהרי אינו שלו ולא מקרי לכם ולא קיים בו אביו מצות חינוך, ויש מאחרונים שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאול דהא גם בזה מתחנך הבן למצות וכן משמע במרדכי בשם ראב"ן, עכ"ל.

ובביכורי יעקב (סי' תרנז סק"ד) דן בזה אם יוצא ידי חינוך היכי שאין הקטן מקיים המצוה כדינו רק שאין מרגיש בזה, כגון שביום ראשון יתן לו האב לולב שלו במתנה, ומבטל המתנה בלבו למען ישאר שלו, ומשום ברכה לבטלה ליכא דהא להתלמד שרי.

ואמנם באשל אברהם (מהדו"ת סי' תרעה) להגה"ק מבוטשאטש, כתב בפשיטות דאין קפידא אם נרות של הקטנים אינם דולקים כחצי שעה, כיון שהתינוק אין בו הבחנה בזה ויכול לסבור על פחות מחצי שעה שהוא חצי שעה.

ובאמת דסברא זו יש בה קצת תימא, שהרי לדעות אלו שאי אפשר לחנך קטנים בד' מינים שאולים וא"כ צריך לחנך הקטן במצוה גם עם פרטי הדינים, וא"כ צריך שיהיו הנרות חתוקים שידלקו לכל הפחות חצי שעה. ולפי"ז לכאורה אין למצוא פתרון לקטן אלא שבערב שבת ידליק נרות אחרים שדולקים לכה"פ עד חצי שעה אחר השקיעה [והיינו למשך 70 דק'].

כ. בחידושו ע"מ שבת (דף כ:).

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה סט

שבת חנוכה הדלקה עושה מצוה ואין חיוב שידלק חצי שעה והדלקה עושה מצוה כ"א, ולפי"ז שפיר יכול הקמן לברך על הנרות אף שאינן דולקות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים ואף בשקיעה כבר לא ידלקו, דהא בנרות של שבת חנוכה ליכא חיוב שיהיו הנרות דולקים חצי שעה ובשביל לצאת סגי במה שמדליק הנרות כ"ב.

פסקי היכל הוראה

כא. וז"ל: דע"כ פלוגתתם [אי הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה] היא בעיקור תקנות מתקנה מצות הנרות אי תיקנו שיהי' דולק כשיעור הזה ואי לא דלק לא קיים וצונו להדליק, או עיקור תקנתם רק שיהי' מדליק באופן שיהי' ראוי לדלוק כשיעור ותו לא איכפת לן אם דולק או לא, וא"כ י"ל כיון שא"א לח' ימי חנוכה בלי שבת ומעיקרא ידעו שא"א בשבת להזקק לו א"כ אפי' אי בשאר הימים לא יצא ידי חובתו אם לא יזקק לו כי תקנתם היה שיהיה דולק והולך דוקא, מ"מ בשבת חנוכה הי' תקנתם מעיקרא רק מצות הדלקה ותו לא ואינו זקוק לו וכו', אבל השתא דא"א לחנוכה בלא שבת לא הי' אפשר להם לתקן שיהיה שמנה ימים מצותן שוה דבשבת א"א וע"כ בשבת תיקנו שיהי' סגי במצות הדלקה בעלמא. ואל תתמה על זה כי כן צריכים לומר בענין זמן הדלקה דקיי"ל זמן משתשקע החמה עם צאת הכוכבים ולדעת רוב הפוסקים אי קדים ואדליק הוה ברכתו לבטלה והכי קיי"ל. ובע"ש מברך וצונו בעוד היום גדול ואי משום דא"א בענין אחר לחוד לא הי' לברך וצונו, אלא ע"כ כיון דא"א לחנוכה בלא שבת, מעיקרא הכי תיקנו זמן הדלקה. וה"נ ענין ההדלקה חילקו מעיקרא בין חול לשבת. וא"כ בשבת לא שייך כלל כבתה זקוק לה, עכ"ד.

כב. והנה לדברי החת"ס אף הגדול שהדליק נרות אלו יצא ידי חובתו ומברך עליהם בשופי דוהו עיקר מצותם. ומעתה לגבי קטנים שפיר יש לסמוך על דברי החת"ס שיכולים להדליק נרות של שבת חנוכה ולברך עליהם.

דיני הוקצה למצותו בנרות חנוכה

[יח] האם מותר למרוח שמן של נרות חנוכה
לרפואת שושנה (רו"ז)

מו. בענין למרוח שמן נרות חנוכה על חולי ה"שושנה" החולה במחלה הנקראת "שושנה" (רו"ז) שזה מראה שהדם הוא מזוהם רח"ל, וכמקובל בשם הרה"ק מקאצק שסגולה בדוקה ומנוסית לסובל מדלקת "שושנה" (רו"ז) על הרגל ל"ע, שימרח על רגלו במקום השושנה מותר שמן חנוכה, ורמז לזה מהפיוט "מעוז צור" – "ומותר קנקנים נעשה גם לשושנים", - הנה אף שאסור להשתמש במותר שמן נרות חנוכה מפני שנאסרו בהנאה^א, מכל מקום לצורך רפואה אין לחשוש בכך, כי לא נאסר ליהנות רק לג' עבירות חמורות^ב.

פסקי היכל הוראה

א. יש בזה נפק"מ בין דעת המחבר לשאר אחרונים, דדעת המחבר שאיסור ההנאה הוא דוקא אם נתן רק כשיעור חצי שעה ולא דלק חצי שעה דהשמן הנותר ההוא אסור בהנאה אבל אם נתן בנר שמן שידלק יותר מחצי שעה וכבה אחר חצי שעה אין השמן הנותר אסור בהנאה. אמנם כתב שם במשנה ברורה דיש פוסקים שאפילו אם נתן בנר שמן ליותר מחצי שעה כל השמן שבנר הוקצה למצותו ונאסר בהנאה.

ב. שו"ת היכל הוראה ח"א (הוראה צ"א). – והמקור לזה הוא בגמ' פסחים (כה ע"א) בכל מתרפאין [פרש"י. אפי' באיסורי הנאה] חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים. וכן מבואר בשו"ע יו"ד הל' עכו"ם (סי' קנה סעי' ג) דמתרפאים במקום סכנה אף בדבר שאסור בהנאה מדאורייתא. וא"כ גם בנידון דידן שיש בזה ענין

[יט] לחמם סופגניות (לאקטקעס) על בית המנורה של חנוכה

מז. אסור להניח את הלאטקעס על גג בית החנוכה העשוי ממתכת בשביל לחמם [ושם יתחממו הלאטקעס מחום המתכת שנתחממה משלהבת הנרות], דהרי קי"ל דאסור להשתמש בנר חנוכה הן לבדוק והן למנות מעות לאורה ואפילו ללמוד לאורה אסור, ולאו דוקא השימוש לאורה הוא שנאסר רק הוא הדין להשתמש עם החום שמפיקים הנרות שגם זה בגדר של האיסור להשתמש בנרות חנוכה^ד.

פסקי היכל הוראה

של פיקוח נפש, כי הדם מזוהם ויכול להגיע למצב של סכנה מותר לו למרוח את השמן על רגלו. ואף אם נאמר שאין למחלה זו דין של פיקוח נפש שע"ז התירו להתרפאות אף באיסורי הנאה, מכל מקום בנידון דידן שהוא רק איסור דרבנן משום דהוקצה למצותו כבר פסק ברמ"א (שם) דאיסור הנאה שאינו אלא מדרבנן מותר להתרפאות אפילו חולה שאין בו סכנה ואין פיקוח^נ, ושפיר יכול למרוח על המכה מנותר השמן שבנרות, ובעז"ה יהיה לו רפואה למכתו. ולפי"ז מה שמבואר בשו"ע או"ח סי' תרע"ז שאסור ליהנות מנותר השמן של נרות חנוכה מיירי כשאין בזה צורך רפואה.

ג. בשו"ע (סימן תרעג ס"א).

ד. דהנה כתב במשנה ברורה (סי' תרעג ס"ק ח) שני טעמים למה שאסור להשתמש בנרות חנוכה האחד והוא דעת רש"י כדי שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס. וטעם שני הוא דעת הר"ן כיון שע"י נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה ומעתה לפי דעת רש"י ודאי שאין מקום להתיר שהרי כשמניח את הלאטקעס על בית החנוכה נראה שאין תכלית ההדלקה בשביל פרסום הנס אלא בשביל חימום הלאטקעס וזה ודאי אסור (עיין לבוש סי' תרעג ס"ב).

הוראות שונות בהלכות החנוכה

[כ] מתפלל בע"פ בחנוכה ונתעורר לו ספק אם אמר
"על הנסים"

מח. המתפלל תפילת י"ח בימי החנוכה שלא מתוך הכתב,
וכשהגיע לאמירת על הנסים ואינו יודע היטב הנוסח

פסקי היכל הוראה

אולם לפי דעת הר"ן היה מקום להתיר שהרי אין כאן הנאה ישירה מן הנר אלא
שבית החנוכה הוא מתחמם ועליו מחממים את הלאטקעס וכשמוניח את הלאטקעס
על בית החנוכה אינו משתמש במנורה ויש מקום לדמותו למה שאמרו חז"ל
בגמ' יומא (לט ב) נשים שביריחו אין צריכין להתבשם מריח הקטורת כלה
שבירושלים אין צריכה להתקשט מריח קטורת וכו'. וא"כ לכאורה הוא הדין בנדון
דין אין לאסור דאינו נהנה מאור המנורה (לדעת הר"ן).

אולם באמת יש מקום לחלק דשם בקטורת לא הותר אלא כשאינו מתקרב למקור
הריח אולם אם הוא מתקרב למקור הריח נראה דאסור דבכונתו ליהנות מן הריח,
וכמו שכתבו התוס' ביומא (שם ד"ה כלה שבירושלים) וז"ל: תימה דאמר פרק
כל שעה (פסחים דף כו ע"א) קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה ודייק
מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא מאי לאו לאותן העומדין בפנים דלא איפשר
וקא מיכוון ואביי לאותם שבחוץ א"כ לאביי היו עושין איסור בכל יום ויש לומר
אינו אסור אלא שלא יקרבו עצמן לעזרה כדי להריח יותר, עכ"ל.

ועולה מדברי התוס' מפורש דאסור להקריב עצמו לעזרה כדי להריח יותר, והוא
הדין בנדון שעושה שמניח הלאטקעס על גג בית החנוכה שנתחמם על ידי
שלהבת הנרות האסורות בהנאה ודאי דזה אסור, וזה דומה למי שמתקרב למקור
ריח הקטורת בשביל ליהנות ממנו. ונמצא דבין לדעת רש"י ובין לדעת הר"ן אסור
להניח הלאטקעס על גג בית החנוכה שהרי ההלכה היא שאסור להשתמש בנרות
חנוכה.

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ עג

מותר לילך להביא סידור מהארון כדי להמשיך תפילתו^א, וזה עדיף להמשיך התפילה בלי אמירת על הניסים שהדין שבדיעבד אין צריך לחזור^ב.

אמנם לכתחילה אין לעמוד להתפלל בלי סידור ובפרט בתפילות אלו שאינם שגורים כ"כ בפי האנשים^ג.

[כא] משחק דריידל - אם אין בזה משום משחק בקוביא

מפ. מנהג ישראל תורה לשחק בדריידל בחג החנוכה, אמנם ישנם כאלו המשחקים בדריידל באופן שכל מי שנופל

פסקי היכל הוראה

- א. גליון היכל הוראה (גליון ל"ד וישלח תשפ"ד).
- ב. וכעין זה מבואר במשנה ברורה (סי' צו ס"ק ז): ולא עוד אלא אפילו אם נתעוררה לו שאלה בעניני תפילת י"ח כשהוא באמצע תפילת י"ח מותר לו להפסיק כדי לשאול את הרב (עיין משנ"ב סי' קד ס"ק ב).
- ג. כי מבואר בשו"ע או"ח סי' ק התפילה של מועדות צריך להסדיר תפילתו קודם שיתפלל ודעת הרמ"א דדוקא כשמתפלל בעל פה אבל כשמתפלל מתוך הסידור אינו חייב להסדיר תפילתו קודם דהא רואה מה שמתפלל וכן נוהגים, עד כאן. הרי להדיא דאפילו הרמ"א שחולק על המחבר וס"ל שאין צריך להסדיר, אבל ודאי דעתו שצריך להתפלל מתוך סידור כדי שלא יבוא לידי טעות בדבר שאינו רגיל, ועל כן לכתחילה אסור לו לעמוד להתפלל תפילה שאינה שגורה כל כך בפיו בלי סידור כגון בתפילת ר"ח חנוכה ופורים. ויעויין בפרמ"ג (שם משבצות זהב) שבחנוכה ופורים צריך להסדיר תפילתו או להתפלל מתוך הסידור (מהטעם שעל הניסים אינו שגור בפיו)

אות מסויימת לחלקו מקבל הוא כסף או שאר מיני מתיקה, וכונן שראש המשפחה בוחר אות אחת מזגה"ש הרשום על הדריידל, ומי שאצלו נופל הדריידל על האות החיא יזכה בשקל. - ויש לדעת שלפעמים יש בזה איסור, ודבר זה תלוי בצורת המשחק, שבאופן שמניחים הכסף על השולחן, הרי שיש בזה איסור מצד משחק בקוביא, וגם עם בני הבית אסור לשחק אף על פי שודאי אינם מקפידים זה על זה. אמנם כשאין מניחים המעות על השולחן, רק שנותן האב [או אדם אחר מבני הבית] את הכסף למי שנפל האות בחלקו אין בכך איסור⁷.

פסקי היכל הוראה

ד. שו"ת היכל הוראה ח"ה (הוראה קפג): ומקור הדברים דהנה מבואר בשו"ע (חומ"ס סימן שע סעי' ב): המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצורות או בעצמות, ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חבריו באותו שחוק יקח כך וכך. וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחבריו כך וכך, וכל כיוצא בדברים אלו, הכל אסור, וגזל מדבריהם הוא, עכ"ל.

והגם דכאן דומה לבעל הבית עם בני ביתו דליכא חשש גזל, כמ"ש במשנ"ב (סימן שכב ס"ק כב) דליכא איסור גזל דהכל שלו, מכל מקום כתב שם במשנ"ב, די"א דאסור דילמא אתי לסרוכי בקוביא עם אחרים, ובאחרים בודאי אסור כמובא ברמב"ם (פכ"ג מהל' שבת הי"ז).

והנה כאן בנדון דידן שהאב נותן שקל לכל אחד שיזכה באות שאומרת מקודם, זה מותר כיון שעצם המשחק באופן כזה לא אתי למיסרך, שהרי בכל פעם שאחד זוכה בשקל הוא מוציא מכיסו ונותן לזוכה, ולא מכסף המונח על השולחן ובכנה"ג ודאי לא אתי למיסרך, שהרי אין אחד יודע כמה יש בכיסו ואין אחד מקבל על חשבון השני.

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ עה

ג. והוא הדין בזה השנה במשחקים אלו, דהנה כל מקום שמניחים על השולחן לפני המשחקים מעות או ממתקים וכל אחד שזוכה, לוקח לחלקו והוא שלו, זה אסור משום משחק בקוביא. ואפילו אב המניח לפני בניו שישחקו בהם, בניו נמי נכלל באיסור זה, דחיישנן שמא אתי למיסרך.

נא. אך אם לכתחילה יודעים שכל מעשיהם הוא לשם שחוק בעלמא, ואחרי המשחק הם משיבים את זכויותיהם ומניחים על השולחן לפני כולם ומתחלקים ביניהם שוה בשוה, או שכל אחד מקבל כמה שהניח בתחילת המשחק, בכה"ג ודאי אין איסור.

נב. על כן מן הראוי דלכתחילה ישחקו עם הילדים באופן זה שהאבא או האמא יחזיקו את שקית הממתקים בידם, וכל אחד שזוכה יקבל את זכייתו, או שאחר המשחק יחזירו כל הזוכים את זכויותיהם על השולחן ויתחלקו שווה בשווה.

[כב] סופגניות שביליתן רכה שטוגנו ע"י גוי, אם נאסר משום בישול עכו"ם

נג. סופגניות דלילות שהתבשלו על ידי גוי, יש לאסור אותן משום שעולים הם על שולחן מלכים ואף נועדו ללפת

פסקי היכל הוראה

ה. והנה הגם שלשחק במעות באופן זה שיחזירו מעותיהם זה לזה לכאורה אין בו איסור, מכל מקום אינו מן הראוי לשחק גם באופן זה מכמה וכמה טעמים.

בהן את הפת'. אמנם לדעת המחבר¹ אין להתיר אף אם ישראל הדליק את התנור, וכ"ה מנהג הספרדים, אמנם לדעת הרמ"א וכ"ה למנהג בני אשכנז, יש להקל כאשר ישראל הדליק

פסקי היכל הוראה

ו. כן נראה כלפי סופגניות אלו שבלילתן רכה, דהיינו שהבצק הוא רך מאוד ודליל, נראה שיש בזה בישול עכו"ם, וכמו שכתב הריב"ש בתשובה (סי' כח): סופגנים שמטגנים הגויים אותם בשמן על מחבת, כיון שבלילתם רכה, אין תורת לחם עליהם ואסורים משום בשולי גויים, ואפילו כשלוקחים אותם מן הנחתום אסור. ע"ש. וכ"כ הפרי חדש (סי' קיג סק"ז). וכן כתב בערוך השולחן (יו"ד סי' קיב סעי' לא), שבאופן שבלילתן רכה וע"י משקין יש להם דין תבשיל ולא הוי כפת. ע"כ.

אך יש לדון כאן, דאולי יש להתיר את הסופגנין מחמת שאינו בא ללפת את הפת, וכל שאינו בא ללפת את הפת מבואר בשו"ע (יו"ד שם סעיף א) וז"ל: דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, שבישלו עו"ג, אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בישולי עובדי כוכבים. ע"כ. ומעתה בסופגניות שהרי אינם באים ללפת הפת לכאורה אין בו משום בישול עכו"ם.

אך זה אינו, כי הנה להלכה נקטו הפוסקים שגם אם לא בא ללפת את הפת, אבל הוא עולה על שולחן מלכים, גם כן יש בו משום בישול עכו"ם, וכ"כ בערוך השולחן (יו"ד שם סעי' ז), דמה שאמרו חז"ל ללפת בו את הפת, לאו דווקא הוא אלא אורחא דמילתא קאמר, דדבר שאינו חשוב אין מעלין על שלחן מלכים ללפת בו את הפת, אבל העיקר תלוי בדבר של חשיבות העולה על שלחן מלכים אף על פי שנאכל בפני עצמו ולא עם הפת. ע"כ. הרי לנו סופגניות שעולים על שולחן מלכים, יש בו משום בישול עכו"ם אף שאין מלפתין בו את הפת. ולפי זה יש לאסור סופגניות אלו שבלילתן רכה, כי הן תבשיל גמור,

ז. בשו"ע (יו"ד סי' קיג סעי' ז) שרק בפת מועיל הבערת התנור ע"י ישראל, אבל בבישול אינו מועיל זה יהיה אסור גם אם ישראל ידליק את האש.

תורת החנוכה | פסקי היכל הוראה _____ עז

את התנור, ובמקום שיש להסתפק מי הדליק את התנור, ואי אפשר לברר הדבר יש להקל מחמת הספק^ח.

**[כג] סופגניות שטיגנן בכלי בשרי שאינו בן יומו,
אם מותר למלאותן במילוי ריבת חלב**

נד. לכתחילה אין למגן סופגניות בכלי בשרי אם רוצה למלאותן בריבת חלב, אמנם אם כבר טיגן סופגניות בכלי בשרי שאינו בן יומו, ורוצה למלאותן במילוי ריבת חלב ולאכלן, הרי שמאחר שכבר טיגן את הסופגניות מותר למלאותן גם במילוי חלבי כי זה נותן טעם בר נותן טעם, ומותר למלאותן בחלב, ויאכלו עניים וישבעו^ט.

פסקי היכל הוראה

ח. שו"ת היכל הוראה ח"ה (הוראה ס"ה) - וכמבואר בשו"ע (יו"ד שם סעי' יא) וז"ל: הניח ישראל על גבי האש, והניח עובד כוכבים לשמרו, והפך בו ואין ידוע אם סלקו העובד כוכבים עד שלא הגיע למאכל בן דרוסאי, מותר. ומבאר הרמ"א דספק דבריהם להקל, וכן כל ספק בישולי עובדי כוכבים וכיוצא בו, מותר. ע"כ. וכמובן שזה יועיל רק לבני אשכנז ההולכים בשיטת הרמ"א, אבל הספרדים אין להתיר סופגניות אלו, כי גם אם ברור שישראל הדליק את האש, ג"כ אסור בבישול עכו"ם

ט. שו"ת היכל הוראה ח"ה (הוראה ס) – ומקור הדברים הוא מדברי החכמת אדם (שער או"ה כלל מח סעי' ב) דאם היה כלי שאינו בן יומו מותר לאכלו בחלב אפילו לדידן, אבל אסור לכתחלה לבשל בכלי שאינו בן יומו כדי לאכלו בחלב דנותן טעם לפגם אסור לכתחלה, עכ"ד. וציין החכ"א המקור לדבריו מדברי הרמ"א ביו"ד סימן צ"ה (סעי' ב).

ובאמת המעיין בדברי הרמ"א לא יבין היכן מצא החכמת אדם בדבריו את אשר

[כד] מי שנולד בשנה שכסלו חסר ונעשה בר מצוה בשנה שכסלו מלא

נח. קמן שנולד בשנה שהיה חודש כסלו חסר והוא נולד בנר ששי של חנוכה שהיה אז יום א' לחדש טבת, ובשנת הבר מצוה כשנעשה בר מצוה חודש כסלו מלא ויש בו ל' יום נמצא נר ששי ביום ל' לחודש כסלו אזי יום הבר מצוה הוא ביום ל' כסלו (אדר"ח טבת), ולא כ"ביום שנולד בו" א' טבת (שהוא בשנה זו בדר"ח טבת), והוא יכול להתפלל לפני העמוד והוא כגדול לכל דבריו, וסעודת הבר מצוה יעשה ג"כ ביום חמישי ל' כסלו ולא בערש"ק א' טבת א'.

פסקי היכל הוראה

כתב, שהרי הרמ"א כתב שם: וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם, שלא היה בן יומו, נוהגין היתר לכתחילה לאכלו עם המין השני. ע"כ. ולא חילק בין אם כבר נתבשלו או עדיין לא נתבשלו. ויש להבין איך למד החכמת אדם מדבריו דלכתחילה אסור לבשל, אלא דלשון הרמ"א לשון חכמים מרפא, ודייק לכתוב דנהגו לכתחילה לאכלו עם המין השני, דהיינו דוקא לאכלו עם המין השני אבל לא לבשלו, ואם עדיין לא נתבשלו אסור לבשל לכתחילה, וזהו כוונת החכמת אדם שציין את הרמ"א כמקור לדבריו

י. ע"פ תשובת הב"ח ס' קמ"ה, והנה הגם שלא ביאר הטעם, ודבריו סתומים מאוד, מ"מ אחרי שכל גדולי האחרונים פסקו כמותו אין לשנות מדבריו (באו"ח ס' נה, אלי' רבה, הגהות רעק"א ובמשנ"ב שם ס"ק מה, וכ"ה בערוך השלחן שם ס"ק טו שכתב ש"כן הסכימו הגדולים), ועל כן דינו כגדול וחייב בתפילין ובכל המצות מדאורייתא מיום חמישי שהוא ל' כסלו א' דר"ח טבת,

יא. שו"ת היכל הוראה (הוראה נ"א).

"הרגיל בנר הויין לו בנים תלמידי חכמים" שצריך לעשותה בכל פרטיה ודקדוקיה כדי לזכות בברכת חז"ל נימא בה מילתא מה שכתבתי בהתקרב יום י"ט כסלו יומא דהילולא של אא"ז מו"ר הגה"צ המקובל רבי שלמה ב"ר יהודה טרייטל זצ"ל בראנדסדארפער בעל מחבר ספר "שבט יהודה".

מנהגו היה להדר מאוד במצוה זו של הדלקת נרות שבת קודש, וכן בנרות חנוכה היה מהדר עד מאד בזה, ודרכו הייתה להדליק בכל שבת ושבת לערך מאה ושתיים עשרה נרות הן משמן זית והן מנרות הרגילים (כמספר הנרות שהיתה זוגתו ע"ה בתו של הגה"ק בעל ה"משנה שכיר" זצ"ל הי"ד מדלקת, שמנהגה היה להדליק נר לכל אחד ואחד מצאצאיה הן הבנים והן הנכדים וכשהלכה לעולמה בשנת תשל"ז היה המספר קי"ב בלעה"ר ומאז והלאה המשיך בעלה זקנינו במנהגה והיה מדליק קי"ב נרות בכל עש"ק), וכבר מיום רביעי בשבוע כבר התחיל להכין הנרות לכבוד שבת קודש ובהתלהבות גדולה הכין הנרות עד שבכל פתילה ופתילה היה אומר לכבוד שבת קודש ולא היה מרשה לאף אחד לסייע בידו אלא הוא עצמו מתחילתו ועד סופו, ודכירנא שפעם אחת שאלתי אותו מפני מה לא איכפת לו מזה שגג הבית היה שחור לגמרי מרוב הפיח העולה מן הנרות במשך השנים והיה נראה ממש כמו אחר שריפה, וברוב ענוותנותו ענה לי שאין לו כלל במה להתבייש בזה, כי הלא אמרו חז"ל הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי

חכמים, ואמר בזה"ל: איך בין רגיל אין די מצוה, אונד איך האב זוכה גיווען [=אני רגיל במצוה זו וזכיתי לזה] ואיני רוצה לצבוע הגג כי מה שהשחיר הגג הוא תוצאה מהנר והם הם כתמי התורה, אשר ב"ה יצא מנרות אלו בנים כאלו אשר כולם המה בני תורה ותלמידי חכמים, והכתמים אלו הם כתמי תורה.

גם היה נזהר מאוד שלא לזרוק כל השמנים והפתילות המשומשים ופח מיוחד היה לו ששם היה ממלא כל אלו השיריים וכן כל הצמר גפן או הנייר שבהם ניקה את הפמוטים, ובעת שהיה מתמלא הפח היה עושה מדורה גדולה ושרף את כל אלו, ובזה היה נזהר מאוד שלא יבואו לידי בזיון, וכיירנא בעת שעזרתי לו לסדר את כל שיירי הנרות ולנקות הפמוטות במוצאי שבת קודש היה עומד על ידי ומזהירני לבל אזרוק את כל אלו וכן כל השמן שטפטף היה מצווה לנקותם בצמר גפן או בנייר ולשרפו כנ"ל, וגם זכורני בעת שעמדתי לנקותם במוצאי שבת קודש, ציוה עלי לומר 'לכבוד שבת קודש' שבזה כבר מקיימים ההכנה לשבת הבאה. ובכל זאת רואים גודל קדושתו וזהירותו בקדושת נרות שבת, וכל זה הוא פירוש נכון על מאמר חז"ל הרגיל בנר הוי ליה בנים תלמידי חכמים, זה היה השגתו ומדריגתו הנשגבת של אחד משרידי דור דעה שהיה מדקדק לקיים דברי חז"ל בתמימות ללא שום התחכמויות. (גאב"ד "היכל הוראה" שליט"א בספרו שו"ת היכל הוראה חלק ב סימן ל"א)

פסקי גם אני אודך
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס גם אני אודך

פסקי הלכה למעשה בהלכות חנוכה

[א] הלכות מוקצה השכיחות בשבת חנוכה

(א) כוסיות מנר חנוכה שנשברו במקום ששכיחי רבים, או תינוקות, מותר לפנות השברים שלא יזיקו, ואפילו בידים מותר לפנות. (שו"ע או"ח סימן ש"ח סעיף ו')

(ב) שמן למאור, שראוי רק להדלקה, ולא לאכילה, דינו כמוקצה מחמת גופו, ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו או מקומו. (משנת אהרן סימן ל')

(ג) פתילה שלא דלק בערב שבת בין השמשות, וראוי עדיין לשימוש, מותר לטלטלו לצורך גופו, כגון להניח לתוך האוון, וכדומה, או לצורך מקומו. (משנה ברורה סימן ש"ח ס"ק ל"ד)

(ד) פתילה שדלק בערב שבת בין השמשות, אע"פ שנכבה כבר, אסור לטלטלו כלל בשבת זו. (שם)

פב _____ פסקי גס אני אודך | תורת החנוכה

(ה) גר של שעוה, אפילו נדלקה כבר בחול, או בשבת שעברה, כל שהוא עדיין ראוי להדלקה, מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו. (שם)

(ו) סביבון רגיל אינו מוקצה, אע"פ שאסור לשחק בזה באופן שעל ידי שיפול הסביבון בצד מסויים, יזכו המשחקים בחפץ כלשהו. (גליון הלכות מים חיים עמוד 36)

(ז) סביבון שנדלק בתוכו אור, יש להחמיר שלא לטלטלו כלל, ובשעת הדחק מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו. (משנת אהרן סימן י"ט)

(ח) סביבון שמנגן אסור לטלטלו. (ספר לוח המוקצה עמוד רל"ח)

(ט) אין לטלטל עלוני הצדקה ממגביות חנוכה, המתארים מצוקות המשפחות וכו'. (קובץ אור עמרם עמוד ל"ד, ומשנת אהרן סימן כ"ב)

(י) סופגניה המונחת בפריזער [מקפיא] אינה מוקצה. (שו"ת שרגא המאיר ח"ג סימן ק')

(יא) משחקי פאזל, שמחזורים הרבה חלקים אחד לשני עד שנעשה ציור של מגורה, יש להחמיר שלא לטלטלם כי אם לצורך גופו או מקומו. (שו"ת שבט הלוי ח"ט סימן ע"ח)

(יב) קטן שמחזיק בידו נרות חנוכה, יש להחמיר שלא לאחוז בידו. (משנת אהרן סימן כ"ז)

תורת החנוכה | פסקי גם אני אודך _____ פג

יג) מותר לטלטל תמונות של הדלקת נרות חנוכה בחצרות אדמו"רים ורבנים. (שלמי יהודה פ"ג סעיף י"ד)

יד) דף עם ברכת נר חנוכה, אינו מוקצה, דאפשר ללמוד בו. (קצות השבת עמוד קס"ד)

טו) חתן שקיבל מגורה לחנוכה, ואינו מדליק בו עד אחרי החתונה, לא יטלטלו אפילו לצורך גופו או מקומו. (נמעי גבראל על חנוכה, פרק כ"א סעיף י"ד)

טז) קיבל מטבע מאדמו"ר לשמירה, וכדומה, מותר לטלטלו לצורך שמירה. (שו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן רל"ו)

יז) כוסיות מזכוכית מגורות חנוכה, שעומד ליפול, מותר לו לתפסן בידו, ולמנוע משבירתם, [גם אם דלק בערב שבת] כדי שלא יזוקו בהן התינוקות שבבית. (תורת המוקצה פ"ה עמוד קמ"ד, ושו"ת בצל החכמה ח"ה סימן נ"ז)

יח) כוסיות שמן מוכנות, שצריכים לשבור את הפקק לפני ההשתמשות. אסור לטלטלם. (משנת אהרן סימן ח')

יט) גפרורים אסור לטלטלם, אפילו לצורך גופו, או מקומם. (חוט השני הלכות שבת ח"ג עמוד פ"ב)

כ) כשמדליקין המגורה על כיסא, וכדומה, ומפחד שילדים יפילו המגורה, אסור בשבת לטלטל הכיסא עם המגורה, ולכן יניח בערב שבת על הכיסא דבר היתר חשוב, כגון ספר שצריך לכבוד שבת, ואז נעשה הכיסא בסיס לאיסור ולהיתר, וההיתר

פד _____ פסקי גס אני אודך | תורת החנוכה

חשוב לו עכשיו יותר מהאיסור, ומותר לטלטל הכיסא. (שו"ת מקדש ישראל, על חנוכה, סימן רס"ה)

[ב] הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת

א) מדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת, ומברכים, משום פרסומי ניסא. (שו"ע או"ח סימן תרע"א, סעיף ז')

ב) בית הכנסת שמתפללים בו רק מעריב, יכול להדליק שם. (שו"ת שיח יצחק, סימן של"ח, הליכות יוסף, עמוד קע"ד)

ג) בית המדרש שרק לומדים שם, ולא מתפללים, אין להדליק שם נרות חנוכה. (אור ישראל, פרק כ"ב, סעיף א')

ד) כל מקום שיש בו מנין קבוע לתפילה, צריכים להדליק בו נרות חנוכה, אף שאין לו דין בית הכנסת. (שו"ת פרי חיים, סימן נ"ז)

ה) כל מקום שמתאספים בו ציבור, וכגון, ברחובה של עיר, אולמי שמחות, וכדומה, אין להדליק שם בברכה, והמברך שם ברכתו לבטלה, משום שדווקא בבית הכנסת לתפילה תיקנו להדליק בברכה. (שו"ת דברי יציב, או"ח ח"ב סימן רפ"ו, אות ג', שו"ת מנח"י, ח"ו סימן ס"ה, אות ג', שו"ת ויען יוסף, או"ח ח"ג סימן ת"א, אות ד', שו"ת יד נתן, ח"ב סימן כ"ה, שו"ת ויברך דוד, ח"ב סימן קס"ו, שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סימן שצ"ח, אמת ליעקב, סימן תרע"ז הערה 590, קובץ מבקשי תורה, חנוכה עמוד י"ד, סימן ר"א, אות י', שולחן ערוך

תורת החנוכה | פסקי גם אני אודך _____ פה

המקוצר, סימן ק"כ בהערות עיני יצחק, הערה ל"ו, לקט דיני חנוכה, פ"ג סעיף ד', קונטרס ארבעה ספרים נפתחים, אות י', וע"ע שו"ת שבה"ל, ח"ד סימן ס"ה, ושו"ת קנין תורה, ח"א סימן קל"א, אות ג', שו"ת צי"א, חמ"ו סימן ל', וחכ"ב סימן ל"ז, שו"ת ישיב יצחק, ח"ד סימן י"ד, אור ישראל, פרק כ"ב, סעיף ג')

ו) בכבר של עיר שמדליקים בחוץ, והעיקר בשביל המון העם שאינם שומרי תורה ומצוות, ומסתמא רבים מהם לא משתתפים בהדלקה, יכול להדליק ולברך שם. (שו"ת או נדברו, ח"ה סימן ל"ז)

ז) מדליקים נרות חנוכה ב"כותל המערבי" בברכה לפרסומי ניסא. (מועדים וזמנים, ח"ה סימן קמ"ג, ד"ה ונראה, שו"ת רבבות אפרים ח"ד סימן קס"ג, אות ס"ג, שו"ת או נדברו, ח"ו סימן ע"ה, שו"ת בית מרדכי, סימן מ"א)

ח) בית הכנסת שבו מתקיימים כמה מנינים לתפילת ערבית, לכתחילה צריכים לשים שמן כדי שיספיקו לדלוק בכל המנינים. (שו"ת מקדש ישראל, סימן ק"ג, קונטרס אמרי שפר על עניני חנוכה [תשס"ד] עמוד קס"ה), ואם כבו הנרות, יחזרו וידליקום במנין הבא עם ברכה. (שו"ת משנת יוסף, ח"ו סימן קכ"ז, אות א', שולחן ערוך המקוצר, סימן ק"כ, בהערות עיני יצחק, הערה ל"ו, לקט דיני חנוכה, פ"ג סעיף ב' עמוד מ"ח, גיליון הלכות מים חיים, עמוד 24, וע"ע בספר אור ישראל, פרק כ"ב, סעיף ה)

[ג] פרטי דיני הדלקת נר השמש

(א) נוהגים להדליק נר נוסף [כשמדליק נרות חנוכה] כדי שאם ישתמש לאורה, יהיה לאור הנוסף שהוא אותו שהודלק אחרון, ויניחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה. (שו"ע, או"ח, סימן תרע"ג, סעיף א')

(ב) אם כמה מבני הבית מדליקין נרות חנוכה, צריך כל אחד להניח שמש אצל נרותיו, כיון שכל אחד מניח נרותיו במקום מיוחד, [וכמו שמבואר בשו"ע, או"ח, סימן תרע"א, סעיף ב', ברמ"א] ויש חשש שיבוא להשתמש בנרותיו, לכך צריך נר שמש לכל אחד ואחד. (מ"ב שם ס"ק י"ח)

(ג) גם בזמנינו שיש אור החשמל, נוהגים להדליק נר נוסף לשמש. (ספר ימי הלל והודאה, פרק כ"ה, סוף הערה 11)

(ד) יש נוהגין להעמיד נר השמש בצד ימין של הנרות, כדי שידליק על הסדר משמאל לימין, ולא יצטרך לחזור לשמאל להדליק השמש. (כף החיים, סימן תרע"ג, ס"ק מ"א)

עוד טעם כדי להראות החשיבות שיש לנר השמש. (הליכות יוסף עמוד שכ"ז)

אכן יש נוהגין להעמיד השמש בצד שמאל הנרות, להראות שהדלקתו אינו מעיקר המצוה, אלא הוא טפל למצוה. (שם)

ויש נוהגין להניח השמש באמצע קני המנורה, דהיינו בין ארבע נרות הראשונים לארבע האחרונים. (שם).

תורת החנוכה | פסקי גם אני אודך _____ פז

ה) טוב ליתן לאחד מבניו הקטנים להדליק בידם נר הנוסף, [נר השמש], כדי לחנכם במצוות, שגם בזה הנר הנוסף יש קצת מצוה. (בן איש חי, שנה ראשונה, פרשת וישב, הלכות חנוכה, סעיף י"ח)

ו) אם הדליק נר השמש קודם שהתחיל להדליק הנרות של מצוה, אינו נחשב כהפסק שיצטרך לחזור ולברך, כיון שהדלקתו הוא מענין ההדלקה, שלא ישתמש בנרות של מצוה. (שו"ת שדה הארץ, ח"ג, סימן ל"ח)

ז) אין ליקח השמש ממקום שהדליקו, ולילך ממקום למקום להשתמש בו, אלא ישאירנו במקום שהדליקו ליד הנרות חנוכה. (אליה רבה, סימן תרע"ג, ס"ק י')

ח) אסור להשתמש בנר השמש תשמיש מגונה, וכל שכן לשחוק בקארט"ין [משחק קלפים] חס ושלום. (באר היטב שם ס"ק ז')

ט) נסיים בלשון קודשו של הספר "קב הישר" (סוף פרק צ"ו) "והנה מספר הנרות של חנוכה הן ל"ו, ושמונה שמשים, ומנהגן של ישראל תורה היא, שהמנהג ליתן את השמש המדליק למעלה מהנרות של חנוכה, ורמזו לדבר (ישעיה ו', ב') שרפים עומדים ממעל ל"ו, ואם כן לפי זה יש קדושה גדולה גם כן בנרות של השמשים, אשר הן יותר קצת גדולים מן הנר של חנוכה, שהנר השמש הוא דוגמת הכהן שהיה מדליק נרות בבית המקדש, ודוגמת שרפי מעלה המדליקין בוצינין

קדישין, שיאירו פני כסא כבודו יתברך, ומכאן תראה הפגם הגדול מה שראיתי בעוונותינו הרבים, שרוב העם נוהגים שלוקחים נר השמש מן הנרות, ועושים לאורו עסקי חול, ומכל שכן עתידים ליתן את הדין מהעוון פלילי שמשחקין באור השמש בקלפים שקורים קארטין, או בקביאות שקורין וערפיל, ואינם יודעים שהשמשים הם קדושה יתירה יותר מנר חנוכה, כמו שכתב הרב הגאון מהרי"ל ז"ל, הרמז "שרפים עומדים ממעל לו", רוצה לומר שהשמשים עומדים ממעל להל"ו נרות של חנוכה, על כן המזלזל במצוה זו בוודאי עגשו יהיה קשה מאוד, וכל מי שמדקדק במצוה זו ואינו מניח לזוז את השמש ממקומו, יזכה לראות נרות העתידין להדליק בבית קדישנו במהרה בימינו, אמן. עכ"ל.

[ד] בענין "סופגניות חלביות" והמסתעף

הלכה פסוקה היא בשו"ע יורה דעה (סימן צ"ז סעיף א') שאסור ללוש עיסה עם חלב, יש לעיין לפי זה האם מותר להכין סופגניות חלביות. ויש בזה כמה פרטי, וראיתי לנכון להביא כאן כמה פסקי הלכות בזה שכתב לי ידידי הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א (ראש כולל להוראה ירושלים, ומח"ס אהל יעקב).

א) אין לשין עיסה בחלב או בבשר, שמא יבוא לאכלם עם מין השני.

ב) אסרו חכמים לאפות לחם בחלב או בחמאה שמא יבואו לאוכלו עם בשר וה"ה להיפך.

תורת החנוכה | פסקי גם אני אודך _____ פט

ג) נחלקו האחרונים אם גזרו גם כן על מזונות כמו בפת, והמיקל במזונות יש לו הרבה על מי לסמוך כיון שבדרך כלל הם מאכלים שלא רגילים לאכול עם חלב או בשר. בחשש שיאכל את המזונות תוך ו' שעות מאכילת בשר לא גזרו (חוץ מהיד יהודה).

ד) יש פוסקים שהחמירו לעשות אפילו שאר דברים חלבי או בשרי, וכגון תבשילים, ואפילו כלים.

ה) מיני תבשיל אין חשש שיעשו חלבי או בשרי כיון שישאל מקודם אם הם פרווה.

ו) התירו לעשות פת ומזונות חלבי כשיש לפת צורה שונה ומיוחדת.

ז) השינוי בצורת הפת מועיל דוקא לפני האפיה ולא אח"כ.

ח) אם ניכר על פניה של הפת שהיא חלבית או בשרית מותר, ולכן פת ממולא וכדומה שרואים את המילוי אין חשש.

ט) יש פוסקים שהתירו לעשות פת חלבי אם מדבקים מדבקות עליו שכתוב שהוא חלבי. ויש שהתירו על ידי מדבקות דוקא אם שינה את פת בצורתו.

י) אם ייחדו שקיות בצבע שונה למאכל פרווה ולמאכל חלבי כמו שמצוי בהרבה מאפיות בארץ הקודש מהני להיכר למאכלים חלביים.

צ _____ פסקי גס אני אודך | תורת החנוכה

(יא) אם כל הפת תאכל לבני הספרד בסעודה אחת, ולבני אשכנז במשך ארוחות אותו יום בלבד, (כנון ג' סעודות שבת).

(יב) אפילו בימי תשעת הימים שלא אוכלין בשר קיים הגזירה שאין לעשות פת חלבי.

(יג) וכן מי שכל ימי השנה לא אוכל בשר כלל הנקרא "וועג'טעריין" בלע"ז, גם כן אסור לו להכין פת חלבי כי אין לחלק בגזירה.

[ה] דין נותר השמן

(א) הנותר ביום השמיני מן השמן שהדליק לנרות חנוכה, דינו שהוקצה למצוותו, ואסור ליהנות ממנו, וצריך לשורפו בפני עצמו, וכל זה בשמן שנשאר תוך זמן שיעור חיוב ההדלקה, וכגון שכבו הנרות תוך חצי שעה, או שהניח שמן מתחילה רק לחצי שעה וכבו באמצע, אבל מה שנשאר לאחר שדלקו הנרות חצי שעה אינו מוקצה למצוותו. (שו"ע. או"ח סימן תרע"ז, סעיף ד', ובמ"ב ס"ק י"ח)

(ב) אם הוקצה במפורש את השמן למצוותו אף מה שיותר משיעור חצי שעה, ונשאר מההדלקה, צריך לשורפו בפני עצמו. (לבוש שם)

(ג) טוב להתנות גם כשנותן שמן בסתם במנורה, שאינו מקצה את מה שיותר מהשיעור למצוותו. כי יש מחמירין שהוקצה למצוותו, גם כשנותן שמן בסתם. (עיין כף החיים שם, ס"ק כ"ו)

תורת החנוכה | פסקי גם אני אודך _____ צא

ד) כבה נר החנוכה באחד הלילות תוך זמן ההדלקה, והוסיף עליו למחרתו שמן יותר משיעור לחצי שעה, כל הנותר מהדלקה זו אף לאחר חצי שעה הוקצה למצוותו ונאסר, כיון שמעורב בשמן הזה השמן מאותה הדלקה שכבתה תוך חצי שעה. (ביאוה"ל שם, בד"ה מן השמן, כף החיים שם, ס"ק כ"ז)

ה) וכן הפתילות יש לשורפן עם השמן הנותר. (קיצור שו"ע, סימן קל"ט, סעיף כ')

ו) הכוסות שבהם מדליקים, מותר לזרוק לאשפה בגמר שימושם, אולם אם ניכר ששימשו למצות נר חנוכה, לא יורקם בבזיון, אלא ישליכם במקום הפקר שאינו הילוך בני אדם.

[א.ה. או שיעטפם בשקית שחורה ויורקם לאשפה].

(אשרי האיש, עמודים רל"ט-ר"מ, פרק ל"ד, סעיף י"ז)

ז) נותר השמן שהוקצה למצוותו, שדינו בשריפה, אסור להשתמש בו אף לשאר דבר מצוה, כגון נר שבת, וכדומה. (באר צבי, ח"א סימן כ"ח, מאור החיים סימן כ"ו – כ"ח, שו"ת שרגא המאיר, ח"ה, סימן קי"ח, אות ב', אורח כהלכה, עמוד תר"י, סימן ז', סעיף ה')

ח) קטן שהגיע לחינוך שהדליק, ונותר שמן מהדלקתו, לא הוקצה שמן זה למצוותו, אלא אם כן אביו הקצהו, אך אם הקטן הגיע לעונת נדרים, גם הוא יכול להקצות את השמן.

צב _____ פסקי גס אני אודך | תורת החנוכה

(אשרי האיש, עמוד ר"מ, פרק ל"ד, סעיף י"ז)

ט) אין להשאיר את השמן הנשאר, שהוקצה למצוותו, לשנה הבאה, מחשש שמא יבוא לידי תקלה לאוכלו, ואף אם יניחנו בכלי מאוס לא יועיל, דחשינן שמא יבוא להנות מהדלקתו. (מגן אברהם, סימן תרע"ז, ס"ק י"א, ובמ"ב שם, ס"ק י"ט)

י) יש מקומות שנוהגים שכולם באים לחזות במדורה, מדליקים בבית הכנסת, ועגלת האש מוצאת החוצה, ואומרים, שנושעים לכל השנה בתשועה גדולה. (לוח דבר בעתו, התשע"א, עמוד 450)

יא) הנשאר בבקבוק השמן שממנה לקח השמן לנרות חנוכה, אינו מוקצה למצוותו. (בארות המים, סימן כ"ז)

יב) ידוע דמנותר השמן שנשאר מנרות חנוכה הוי סגולה לרפואה למחלת השושנה, שמושחים על השושנה בזה השמן.

ובספר שיח שרפי קודש (ח"א אות שס"ט) כתב, דהכוונה למה שנשאר בהקנקן דייקא, וזהו ומנותר "קנקנים" נעשה גם "לשושנים", ולא מה שנשאר בהכוסיות. ע"ש.

יג) אם אינו יכול לשרוף השמן, מותר לו בדיעבד לשפוך השמן בכיור, אך לא בבית הכיסא שהוא בזיון. (אשרי האיש, עמוד רל"ט, פרק ל"ד, סעיף י"ז)

תורת החנוכה | פסקי גם אני אודך _____ צג

יד) הכנים שמן לתוך כוסיות של נרות חנוכה, ולבסוף לא הדליקו, אינו נאסר השמן בהנאה, דהומנה לאו מילתא היא. (מגן אברהם, סימן תרע"ג, ס"ק ח')

טז) הדליקו נרות חנוכה בכלי אכילה שבבית, אין הכלי נאסר מחמת מותר השמן שהוקצה למצוותו שנבלע בכלי. (שו"ת ישכיל עבדי, ח"ח סימן ל"ח, אות ב')

טז) יש להסתפק אם נתן שמן לשיעור הדלקת חצי שעה, ודלק יותר מחצי שעה, (כגון שהפתילה דקה, והוא חשב שהפתילה בינונית) אם מותר ליהנות מהשמן שנשאר, שאפשר כיון שאקציה מדעתו, אף שהיה בטעות, נאסר כל השמן. (ביאור"ל, סימן תרע"ג, סעיף ד', בד"ה לשיעור)

יז) השמן שהיה לחצי שעה שזוהו ההדלקה החיובית, אי אפשר להתנות עליו שלא יהיה מוקצה למצוותו. (אשרי האיש, עמוד רל"ט, פרק ל"ד, סעיף י"ז)

יח) גם בהנותר מהנרות שהוסיפו להדליק משום הידור, להיות מהמהדרין מן המהדרין, אסור ליהנות מהם, כי גם נרות ההידור הוקצו למצוותם. (אורח כהלכה, עמוד תר"י, סעיף ג')

יט) כששורף את השמן והפתילות, יזהר שלא יגע בסכין או במזלג, כי על ידי כך נבלע בכלי מהשמן האסור, ואם לא נזהר בכך, יש להתיר הכלי על ידי הגעלה, ואין צריך

צד _____ פסקי גס אני אודך | תורת החנוכה

ללבנו. (אורח כהלכה עמוד תרי"א, סעיף י"ח, וע"ע שו"ת שבט הקהתי, ח"ה, סימן קט"ו)

כ) נתערב שמן הנותר עם שמן אחר של היתר, כשיש שישים בהיתר נגד האיסור, מותר, וכשאינן שישים נגד האיסור, אין להוסיף עוד שמן כדי שיהיו שישים נגד האיסור ויבטל. (שו"ע אר"ח, סימן תרע"ז, סעיף ד', ובכף החיים שם, ס"ק ל"א)

כא) יש שמניחים השמן והפתילות לשרפם עם החמץ, והטעם, מתוך שנעשתה בהם מצוה אחת, תיעשה בהם מצוה נוספת. (לוח דבר בעתו, התשע"א, עמוד 450)

אך צריך לשמרו במקום מוצנע, ולרשום עליו שאסור בהנאה, שלא יבואו ליהנות בשמן זה באמצע השנה להדלקה לאור, וכדומה.

כב) נסיים בדברי המדרש תנחומא (פרשת נשא, סימן כ"ט): נר חנוכה שהותיר בה שמן וכו', ביום שמיני, עושה לו מדורה בפני עצמו, למה, שכיון שהוקצה למצוה, אסור להשתמש ממנו, לא יאמר אדם, איני מקיים מצות זקנים הואיל ואינן מן התורה, אמר להם הקב"ה, בני, אין אתם רשאים לומר כך, אלא כל מה שגוזרים עליכם, תהיו מקיימין, וכו', למה, שאף על דבריהם אני מסכים וכו', ע"כ.

בירורי הלכה וחינוכי דינים
בעניני חנוכה - הלכה למעשה
מאת הר"ג רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס 'חינוך הבנים כהלכתו', וספרי 'כרם אליעזר'

פרק א'

האם כל בני הבית חייבים להיות בבית בשעת
הדלקת נרות חנוכה כדי לשמוע הברכות

שורש השאלה

א. יש לברר בכל אברך שמדליק נרות חנוכה בביתו האם
הוא חייב להקפיד שב"ב^א ובנותיו יעמדו אצלו בשעת

כרם אליעזר

א. ויש לציין כי בדרך כלל משום שלום בית צריך הבעל להמתין לאשתו בהדלקת
הנרות כדי שלא תפגע אם לא ימתינו עליה, אכן זה תלוי לפי הענין.
ובספר נר חנוכה (פ"ב הערה ח') הביא שהגר"ח קנייבסקי זצ"ל סיפר מעשה עם
הגר"י חיים זוננפלד זצ"ל שאשתו הרבנית לא היתה בזמן ההדלקה, והוא היה
מדליק תמיד בזמן השקיעה כמו הגר"א והוא חיכה לה בערך שעה, ואמרו לו
הרי הזמן עובר ולהרבה פוסקים אסור לאחר, והוא ענה להם שהלכה פסוקה היא
שנר ביתו עדיף משום שלום ביתו ומבואר שמבטלים את כל הנר חנוכה בשביל

צו _____ פרק א' | תורת החנוכה

הדלקת נרות חנוכה, או שמא אין זה מעכב, ונפק"מ למשל כשהאשה רוצה לנסוע מוקדם לבית הוריה, או שהבת הלכה לאיזה מסיבת חנוכה ומתעכבת שם, וכדומה.

ב. ולמעשה יש לברר בזה שני דברים, א' האם כל בני הבית חייבים לשמוע הברכות, וענין זה יתבאר בפרק הזה בס"ד, ב' האם לדין שמדליקים בתוך הבית יש חיוב להדליק כשבני הבית רואים את ההדלקה משום פרסומי ניסא, או שמא בעל הבית יכול להדליק בפני עצמו אף שאין אחד מבני ביתו לראות את הנרות, וענין זה יתבאר בעזרה שי"ת בפרק הבא.

חיוב שמיעת הברכות

ג. והנה מבואר בנמרא² שהרואה נרות חנוכה צריך לברך שעשה ניסים ובליל ראשון גם שהחיינו, ולדעת רוב הראשונים דין זה נאמר רק למי שאינו מקיים כלל מצות הדלקת נר חנוכה. – ולפי זה בני ביתו שיוצאים יד"ח בהדלקת בעל בית אין עליהם חיוב של אמירת הברכות.

כרם אליעזר

שלום ביתו וכל שכן שמותר להתאחר בשביל שלום בית. [ויש המספרים סיפור זה על הרה"ק רבי נחום מהורדענקא זצ"ל רבו של הח"ח שהמתין זמן רב לאשתו לנ"ח, ושאלו הח"ח מדוע איחר הזמן דלכתחילה והשיבו כנ"ל]. וע"ע בספר פניני חנוכה בשם הגרי"ש אלישיב שלא הסכים לזה להלכה למעשה.

ב. במסכת שבת (כ"ג ע"א), ובמסכת סוכה (מ"ו ע"א).

תורת החנוכה | פרק א' _____ צז

ד. ואולם דעת המרדכי^ג שכל אחד מחייב לשמוע או לברך ברכת שעשה ניסים בכל לילה ולילה וברכת שהחיינו בלילה הראשון, וכן הורו כמה פוסקים^ד למעשה, ואולם שאר הפוסקים^ה הסכימו שלמעשה ספק ברכות להקל ולכן המקיים מצות הדלקת נ"ח אף שלא שמע הברכות לא יברך בפנ"ע, אך לכתחילה נכון לצאת ידי חובת הברכות.

לכוין להוציא בני ביתו בברכות אלו, והאם יענו ב"ה וב"ש

ד. ולפי זה בעל הבית המדליק בביתו יכוין להוציא את בני הבית בברכות אלו והם יתכוונו לצאת ידי חובתם, ואף לא יענו לכתחילה 'ברוך הוא וברוך שמו', כפי שנוהגים בכל ברכה שיוציאים ידי חובה, - משא"כ בברכת 'להדליק' בפשטות אינו צריך לכוין להוציאם, כי הוא מדליק בשבילם, וברכה זו היא על המדליק ולא על המקיים המצוה^ו, - ומטעם זה נראה

כרם אליעזר

ג. במסכת שבת (פ"ב סימן רס"ז), וראה בשעה"צ סימן תרע"ו (סק"ט) עוד ראשונים הסוברים כן.

ד. ה"ה הב"ח והפר"ח והא"ר.

ה. ה"ה הט"ז והמג"א והברכי יוסף, וכ"ה במשנ"ב (סק"ו)

ו. ומיהו גם זה אינו ברור שהרי כתב המשנ"ב בסימן תרע"ה (סק"ט) וז"ל: ואפילו איש יכול לעשות אותה שליח להוציאו אם עומדין בשעה שמדלקת ושומעין הברכה, ובדיעבד אם לא ענו אמן על הברכה ג"כ יצאו, וכן איש מברך

צח _____ פרק א' | תורת החנוכה

כי בהדלקת הנרות בבית הכנסת אין חיוב על השומעים לשמוע הברכות ויכולים לענות ב"ה וב"ש.

ו. והוצא לנו מזה כי מטעם זה ראוי מאוד להקפיד שכל בני הבית שאינם מדליקות בפני עצמן יהיו בבית בעת הדלקת בעל הבית, כדי שיצאו יד"ח ברכות אלו.

ז. ויש לברר עד כמה צריך להתאמץ לצורך ענין זה כי לפעמים אחת מן הבנות חוזרת בשעה מאוחרת, והשאלה עד כמה זמן צריך להמתין כדי שתשמע ברכת שעשה ניסים.

לברך בלא שו"מ

ח. באופן שאין להם אפשרות לשמוע הברכות, והן רואות נרות חנוכה, יתכן שראוי לברך על כל פנים בלא שם

כרם אליעזר

לאשה ויוצאת ידי חובתה אם עומדת שם ושומעת הברכה לא בענין אחר (עכ"ל), אכן הפוסקים כבר האריכו בענין זה, ונתחבטו הרבה בטעם דין זה, וראה בענין זה בשו"ת אגרות משה (ח"א סימן ק"צ), ובמקראי קודש (חנוכה סימן כ"ג), ובשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן נ"ו אות ב'), ובספר שבות יצחק (נר שבת פ"י סק"א) ובספר פניני חנוכה פ"ב עמוד כ"ח), ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן קנ"ט). ו. והיינו דאף אם נאמר שהחיוב הוא על כל הציבור שגם זה אינו ברור - מ"מ חיוב הברכות הוא רק על המדליק ואינו מוציא את הציבור יד"ח, ומיהו לסוברים שנתקן בשביל האורחים א"כ צריך להוציאם ברכת שעשה ניסים, אכן בזמנינו אין שכח אורחים, אך אולי מ"מ צריך שיהא באופן שיוכל להוציא, וכבר נסתפקתי בכעין זה ממש כלפי קידוש שבבית הכנסת, ראה כרם אליעזר על הלכות קידוש והבדלה (סימן א').

תורת החנוכה | פרק א' _____ צט

ומלכות, וכפי שמצינו בכמה מקומות כלפי ברכת שבח והודאה
לאמרם לכל הפחות בלא שם ומלכות.

מי יכול להוציאן בברכות אלו

פ. אכן אם יש בן גדול בבית אזי הוא יכול להמתין בהדלקתו
ולכוין להוציאן, וכשאינן אפשרות שתשמע ברכה זו מגדול
המברך ראוי עכ"פ לשמוע ברכה זו מקטן ולסמוך על הסוברים
דתרי דרבנן מוציא חד דרבנן^ה, ואם האשה נסעה לבית הוריה
הרי היא יכולה לשמוע שם ברכה זו מאביה ותכוין לצאת
ממנו יד"ח הברכה, וחובת ההדלקה היא יוצאת מבעלה
שמדליק בביתה^ט.

שמיעת הברכה דרך הטלפון

י. אכן יש לציין כי אין מועיל לשמוע ברכה זו דרך הטלפון,
וכהסכמת הפוסקים שאין שומעים בו כלל את המברך, רק
קול הדומה לקולו, ואין בו ממש כלפי דין שומע כעונה.

כרם אליעזר

ח. כנלענ"ד ובפרט דהוי ס"ס שמא אינה חייבת ושמא קטן מוציא גדול בנ"ח.
ט. ואם היא מתכוונת לצאת יד"ח כל המצוה מאביה יש בזה קלקול גדול שאולי
היא מסלקת עמה ואין בדעתה לצאת משל בעלה, ונמצא שהיא קרחת מכאן ומכאן
שאביה אינה יכול להוציא שם, ובדיעבד אמרינן שבודאי ניחא לה בשל בעלה,
וגם אין זה ברור שמועל כונה הפוכה, אבל לכתחילה יש ללמדה שרק את הברכות
תכוין לצאת שם.

באופן ששומע הברכות ואינו רואה הנרות

יא. יש לדון במי ששומע ברכת שעשה ניסים ומתכוין לצאת בזה ידי חובתו אבל לא ראה שם הנרות [וזה מצוי בבחורים שאין מדליקים בפנ"ע ושומעים הברכות מרבים¹] האם יצא ידי חובתו^א, ויתכן שיש בזה חילוק אם הוא יוצא ידי חובתו בהדלקה זו וכגון אשה ששמעה ברכה זו מבעלה אבל הלכה לפני הדלקת הנרות, או שהיא נמצאת או בחדר אחר, לבין מי שאינו יוצא שם יד"ח^ב.

כרם אליעזר

^א. ויש בזה נפק"מ גם למדליק בעצמו אם מדליק באופן שאינו רואה כלל הנרות [אך זה דבר שאינו מצוי כלל] האם שייך לומר שיתחייב שוב כשיראה נרות חנוכה.

יא. ולכאורה נראה פשוט שא"א לצאת יד"ח דהרי כל חיובו מדין רואה, ואולם הגרמ"ש קליין צידד דכל החיוב הוא לברך ברכת שעשה ניסים [מלבד לדעת הרמ"א שיש חיוב לראות הנרות] ורק שא"א לברך בלא כלום ולכן הרואה מברך, אבל כל ששומע מפי מי שמברך על קיום המצוה יוצא ממנו יד"ח, והביא ראיה לסברה זו מהמדליק עצמו שמברך שעשה ניסים לפני הדלקת הנרות, והרי כל ברכות הרואה הוא לאחר הראיה והאיך מברך לפני כן וע"כ דסגי בכך. ולכאורה זה תלוי האם בכל ברכות הרואה האם יצא דיעבר יד"ח אם בירך לפני כן, דלסוברים שיצא א"כ י"ל דה"נ הברכה קאי על הראייה שלאחריה, ודו"ק. יב. כנלענ"ד דבזה שייך לומר שהוא נטפל להמדליק כיון שמדליק גם בשבילו, והבן.

הדלקה כדי לראות הנרות

יב. דעת הרמ"א י' שיש חיוב לראות נרות חנוכה כדי שיוכל לברך עליהם י', ויש להסתפק לשיטתו לפי הכרעת הפוסקים שמי שמקיים מצות הדלקת נרות חנוכה לא יברך על הראיה משום שספק ברכות להקל, האם על כל פנים צריך שיראה הנרות, או שמא כל החיוב הוא רק לראות כדי לברך משא"כ ראיה גרידא ט' [ונפק"מ לאשה ששבה לביתה בשעה מאוחרת וכבו הנרות שם האם צריכה לצאת לחוץ לראות נרות חנוכה].

כרם אליעזר

יג. בסימן תרע"ז ס"ג

יד. ומקורו מלשון המרדכי (שבת סימן רס"ז) שכתב בזה"ל: ומ"מ צריך לראות, ובבגדי ישע שם (אות ג') ביאר דבריו שיש חיוב לראות כדי לזכור הנס, וכן בשו"ת הרמ"א (סימן צ"ט) כתב דהמרדכי חייב לראות ולברך קאמר. עוד מצינו בזה בדברי הרבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב ט' חלק א'), מובא בב"ח אור"ח סימן תרע"ז, שכתב: ויש מהן שכתבו שאפילו הדליקו עליו בביתו שצריך לברך כשוראה, ומכל מקום אם הדליק הוא בעצמו בביתו אין צריך לברך כשוראה נר חבירו ולפי זו הסברא האחרונה אכסנאי שנשתתף בפרוטות צריך לצאת ולראות כדי שיברך, משמע להדיא מדבריו שיש חיוב ללכת לצאת ולברך על נר חנוכה.

וראה עוד בחידושי הרמב"ן (פסחים ז' ע"א) שכתב ומצוה לראות משום פרסומי ניסא, משמע שיש מצוה אבל לא כתב חיוב. [והעירני לזה בעל המעדני אשר שליט"א].

טו. וראה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סימן מ"ג ד"ה עכ"פ) שצידד שגם לדעת הרבינו ירוחם והב"ח והרמ"א עיקר החיוב הוא כדי לברך.

קב _____ פרק א' | תורת החנוכה

יג. והנה אף אם תימצא לומר שיש חיוב בפני עצמו לראות הנרות, יש להסתפק כשאין לו אפשרות לראות נרות חנוכה הדלוקים האם ידליק לעצמו נר בלא לברך עליו [דספק ברכות להקל] ^{זז}, ויש לדון האם יש לזה כל דין נר חנוכה וכגון כלפי הוקצה למצותו שהרי הודלק רק מדין רואה.

יד. וכל זה לדעת הרמ"א, אבל דעת הפר"ח ^ח שאין שום חיוב לראות ורק שהרואה מברך, ולשיטתו ודאי אין ענין בראייה גרידא, ואדרבה מכנים עצמו לספק ברכה.

כרם אליעזר

זז. והנה לשון המשנ"ב שם (סקי"ד) הוא כך: ולכן לדינא אין לנהוג כן להדליק בברכה - ויש להסתפק האם כונתו להדליק שלא בברכה או שלא להדליק כלל, והבן.

והגרמ"ש קליין צידד דאכן ידליק נר באופן זה כדי לקיים החיוב לראות הנרות, וחכ"א טען שאין זה כלל בגדר נר חנוכה, אך אולי כיון שמדליקו לשם כך נעשה כעין נר חנוכה, ויש בזה משום פרסום הנס.

יז. שם בסיומן תרע"ז, וראה בשו"ת אגרות משה הנ"ל (ד"ה ואף אם) שכתב לחזק מאוד שיטה זו.

פרק ב'

האם כל בני הבית חייבים להיות בבית בשעת הדלקת נרות חנוכה משום פרסומי ניסא

הדלקת נרות חנוכה דוקא בפני בני הבית

א. דעת כמה פוסקים^א שהמדליק נרות חנוכה בתוך ביתו, אינו יכול להדליק רק בשעה שבני ביתו ניעורים ורואים את הדלקתו, דבאופן זה הפרסומי ניסא הוא לבני הבית, אבל אם הוא מדליק בפני עצמו לא יברך על ההדלקה, ויש חולקים בזה ולדעתם פרסומי ניסא אינו מעכב ולעולם מדליק בברכה^ב.

כרם אליעזר (ס"ז)

א. עיין במג"א בסימן תער"ב (סק"ו) שהעלה דאם כל בני הבית ישנים ידליק בלא ברכה, וכן פסקו הדרך החיים (הלכות חנוכה), והחיי אדם (כלל קנ"ד סי"ט), ובקיצור שו"ע (סימן קל"ט ס"י), וכ"ה במשנ"ב (סקי"א) ובערוך השלחן (סימן תער"ב ס"ז).

ב. ראה בשער הציון שם (ס"ק י"ז) וז"ל: ובספר חמד משה האריך בזה ודעתו דאם שכח או נאנס ולא הדליק עד שישנו כולם יקיץ ב' או ג' מהם וידליק, ואם אי אפשר להקיצם, מכל מקום ידליק ויברך, דלפי דברי המגן אברהם אם יהיה אדם במקום שאין איש אף מאנשי הבית שם ידליק בלא ברכה, ולא ראינו זה בפוסקים, ואדרבה השלטי גבורים כתב בשם ריא"ז דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק, ומשמע מדכתב כן בפשיטות, שידליק בברכה, אלא ודאי דאם יכול לפרסם ההדלקה בפני רבים יותר עדיף, אבל אי ליכא אנשים, בשביל זה לא יבטל המצוה, כן נראה לי וכן נוהגין העולם, עד כאן לשונו, וספק ברכות

קד | פרק ב' | תורת החנוכה

ב. ויש שכתבו לבאר בדיון זה שהכלל הוא כך שהדר לבדו ומדליק תוך ביתו וכן הדר במקום מרוחק שאין בו ישראלים רשאי להדליק אף ללא פרסומי ניסא, אבל הדר במקום שיש בו עוברים ושבים, או כשמדליק בפנים אבל יש לו בני בית, הוא חייב להקפיד על פרסומי ניסא ולולי כן יתכן שאינו יכול לברך.¹

המדליק בשעת מאוחרת בלילה

ג. ויש מן האחרונים² שכתבו לחלק בזה כי מה שהורו המחמירים שבתוך הבית צריך שיהא פרסומי ניסא, כל דין

כרם אליעזר

להקל, ומכל מקום מי שרוצה לנהוג כוותיה אין מוחין בידו (עכ"ל). ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן ק"ה אות ז') האריך להוכיח כדברי החמד משה, ודעתו שכן יש לנהוג הלכה למעשה, יעו"ש. וכ"ה בספר שבט הלוי – חנוכה (פ"ו סי"ג).

ג. כן מבואר באגר"מ הנ"ל אליבא דהמג"א הנ"ל, וכן העלה הגרשז"א (בקובץ מבקשי תורה), וכן מבואר בשו"ת להורות נתן (ח"י סימן נ"ו) ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן רט"ו אות ה'), ובשו"ת היכל הוראה (ח"ו הוראה נ"ז). וכן העלה בארוכה בספר שאילת חיים (אבערלאנדער, חנוכה סימן ג'), והוסיף שם (הערה י"א) לחדש כי הכל נקבע לפי תחילת הזמן של הדלקת נרות, ואם אז היו בני הבית בבית אזי חל עליו חיוב להדליק בנוכחותם, משא"כ אם אז לא היו בביתו אזי רשאי להדליק בפנ"ע אף לאחר שחזרו והלכו לישן.

ד. כן העלה בחידושי מהרצ"א (מאמר א' אות קפ"ד), וכ"כ בספר נטע"ג (פ"ג אות ל"ג) בשם הגאון רבי משה לעווינגר זצ"ל תלמיד החת"ס (בחידושיו להלכות חנוכה), וכן נקט בשו"ת דבריו ליעקב (ח"ה סימן ל"ג).

תורת החנוכה | פרק ב' _____ קה

זה נאמר רק במי שאיחר להדליק, שאז כל ההיתר להדליק הוא מפני שאנו סומכים על ההיכר לבני הבית, משא"כ כשמדליק לפני שתכלה רגל מן השוק יכול להדליק אפילו ביחיד, דלא חילקו חז"ל במצוה זו בין הדר בין רבים לדר יחיד, ולפי זה יתכן כי בזמנינו יש לסמוך לענין זה על הזמן של תכלה רגל מן השוק באותו הרחוב שהוא דר בה, ורק כשמדליק בזמן מאוחר יותר צריך להקפיד שיהא פרסומי ניסא לבני הבית.

כמה בני אדם נחשב כפרסומי ניסא

ד. נחלקו האחרונים כמה אנשים צריך לענין זה של פרסומי ניסא, יש שסוברים שצריך שלשה בני אדם^ה, ועל כל פנים שני בני אדם,^ו וכפי הנראה טעמם שצריך שיהא באופן של רוב עם הדרת מלך, וכלפי זה הגדר הוא שלשה בני אדם,^ז

כרם אֵלֶיעֶזֶר

ה. כן מבואר בחמד משה שם בסימן תער"ב (סק"ג) שאם לא הדליק עד שישנו כולם יקיץ שנים או שלשה מהם וידליק, והעתיקו השעה"צ (סקי"ז).

ו. כ"כ בבן איש חי (פרשת וישב חנוכה אות ז'): ויברך כל זמן שבני הבית ניעורים אבל אם ישנים ידליק בלא ברכה, מיהו די בשנים נעורים (עכ"ל).

ז. וכפי שמצינו בכמה מקומות שצריך רבים משום מטרת פרסום, ועיין במנחות (ס"ב ע"א) דאמרינן דבעינן שלשה כהנים משום ברב עם הדרת מלך, וכ"ה להלכה בחיי אדם (כלל ס"ח סי"א) שהגדר של ברב עם הוא שלשה, וע"ע בספר בירור הלכה (זילבר יו"ד סימן רצ"א ס"א).

קו _____ פרק ב' | תורת החנוכה

אלא שיש לדון האם המדליק עצמו מצטרף לענין זה, ח' ויש מי שכתב שאפילו אדם אחד מלבד המדליק מועיל לפרסומי ניסא, ט' וכן נראה עיקר'.

מי מועיל לפרסומי ניסא

ה. ודע דאין חילוק בכל זה בין בני ביתו, או שיביא אינשי דעלמא שיבואו לראות הדלקתו שגם זה מועיל לפרסומי ניסא יא'.

כרם אליעזר (ס)

ח. כנלענ"ד לפרש לשון החמד משה שכפי הנראה נסתפק בזה.

ט. כן מבואר בערוך השלחן שם (סעיף ז') וז"ל: אמנם אם רק יש איש אחד או אשה אחת או תינוק ותינוקת קצת בעלי דעת יברך שהרי להם יש היכר ואפילו הדליקו כבר בעצמם מ"מ סוף סוף יש להם היכר.

י. דאל"כ הרי הרבה זוגות צעירים לא יקיימו דין פרסומי ניסא, וכן אנשים מבוגרים, ורק כלפי מי שדר יחידי יש לדון שאין זה שכיח כ"כ, ואה"נ יהא צריך לקרוא לאיש אחר לראות את הדלקתו, או לסמוך על מה שמדליק בזמן ההדלקה של חז"ל, והסוברים דבעינן שלשה ע"כ שלדבריהם דין זה הוא רק כשיש לו בני בית שאז די במה שיהא פרסומי ניסא לשלשה מתוכם, והבן. [והעירני לזה הרב שלמה אברהם אורינוג שליט"א].

יא. כ"כ בשו"ת אגרו"מ (שם) אליבא דהמג"א הנ"ל, ולא הסכים לדברי השואל שם שחילק בזה.

תורת החנוכה | פרק ב' _____ קז

האם קטנים וקטנות מועילים לפרסומי ניסא

ו. ונראה דגם קטנים שמבינים ענין הנס מועילים לענין זה של פרסומי ניסא. יב.

להקיץ את בני ביתו

ז. ודע כי בפוסקים הנ"ל מבואר שאם חוזר לביתו ובני ביתו יושנים אזי יקית אותם משנתו, והנה באופן שבני הבית כבר יצאו יד"ח ורק שמי שבא כעת צריך להדליק לעצמו צריך ביאור מדוע מותר לו להקיצם י, ורק אם מדליק גם לצרכם אזי גם הם חייבים י.

כרם אליעזר

יב. כן מבואר בערוך השלחן הנ"ל. - והנה אף שדין זה מוכח מסברא לא אמנע מלהביא ראיה, דהרי דנו הפוסקים כלפי קריאת המגילה האם קטן מצטרף לעשרה כיון שענין העשרה הוא רק לפרסומי מילתא, וכמבואר בזה"כ הלכות פורים פרק קי"א (סעיפים ט"ז-י"ז), וכל ספיקם הוא רק דאולי בעינן עשרה הראויים לומר בפניהם כל דבר שבקדושה, ומוכח דעכ"פ מצד פרסומי ניסא אין גריעותא מצד הקטנים.

והלום ראיתי בקובץ נזר התורה (כסלו תשע"ב עמוד רנ"ד) שנסתפק בזה הגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל אם כשיש קטנים שהגיעו לחינוך בביתו שאין ישנים אם יוצא בזה מה שמפרסם הנס לגביהו ויכול כבר לברך, או שצריך פרסום הנס דוקא לגדולים.

יג. וכן הקשה הגר"י דרבמדיקר שליט"א.

יד. ומיהו גם בזה מצינו פלוגתא האם מקיצים לצורך מצוה עוברת דרבנן, אך כלפי זה יש לומר שכיון שהוא ודאי חייב לכן מקיצם.

האם מותר לבן להקיץ את אביו או את אמו

ח. ויש לדרון כלפי בן שבא מאוחר לביתו האם יקיץ את הוריו לצורך זה, ולמעשה נראה שכיון שיש חולקים על דין זה לכן יש להחמיר במצות כיבוד אב ואם ואסור לו להקיץ, אלא אם כן אמרו לו בפירוש שיקיץ^{טו}, ויש מי שהורה שאם משער בדעתו שאביו ואמו ישמחו בזה שהעיר אותם למרות הטירחה שבדבר יעשה כן, אף אם לא אמרו לו בפירוש להעירם^{טז}.

כשבני הבית יבואו אחר כך האם זה מועיל לפרסומי ניסא

טז. יש לדרון באופן שבעת ההדלקה הוא מדליק יחיד, אבל אחר כך יבואו בני הבית ויראו הנרות שהדליק האם זה מועיל^{יז}.

כרם אֵלֶיעָזֶר

טז. וכן הורו למעשה הגר"נ נוסבויס והגר"ש גרוס והגר"ע פריד (וישמע משה מקץ תשפ"ה).

טז. כן הורה הגר"י זילברשטיין בגליון הנ"ל, וראה בספר חסידים (סימן של"ז) שכתב: הבן שבא לידו ריוח ואביו ישן למדנו מדמה בן נתינה, אבל אם בא ריוח לאביו ונפסד אביו וכשמקיץ מצטער יותר שלא הקיצו והבן יודע דעת אביו ששמח כשמקיץ בשביל אותו דבר מצוה להקיצו מאחר שאביו שמח על זה, וכן כשמקיץ ללכת לבהכנ"ס או לדבר מצוה, והובא בבאר היטב ביו"ד סימן ר"מ (סקט"ז), אכן בערוך השלחן שם (סעיף מ') דן בזה וסיים: ומ"מ טוב יותר להקיצו ע"י אחר ולא ע"י עצמו, וכמדומני שכן המנהג, וכן נכון לעשות (עכ"ל).

יז. וכעין זה דנו הפוסקים כלפי נרות בית הכנסת כשאין מניין בשעת ההדלקה, רק יבואו אח"כ. – ושו"ר בספר דבריו ליעקב (שם) שהיקל בזה באופן זה.

להראות שהוא שלוחו

י. ודע בדברי הב"ח^י מבואר שאם האשה מדלקת בבית אזי חייב הבעל לעמוד שם לכתחילה בעת ההדלקה, וכפי הנראה הטעם להראות שהיא שלוחו^{יט}.

יא. ויש לדון לפי זה האם גם האיש נחשב כשליח של האשה לענין זה שתהא חייבת לעמוד שם בעת הדלקתו, והיינו שמלכוד שהוא מדליק עבור עצמו הרי הוא מדליק גם בשליחותה שהרי גם היא חייבת, אכן מסתימת הפוסקים משמע כי בעל אינו כלל בגדר שליח, רק שהדלקתו פוסרת את כל בני הבית. [ולולי דברי הב"ח היה נראה מסברא שגם האשה אינה נחשבת כשלוחו של הבעל שהרי היא חייבת מצד עצמה^כ].

כרם אליעזר

יח. סימן תרע"ז ס"ב. וז"ל: ומיהו אם אשתו מדלקת עליו אין צריך לילך לביתו כמו שכתבתי בסוף סימן תרע"ה (עמ' תקעה ס"ב ד"ה אבל) ואף על פי דצריך לכתחלה לעמוד אצל מי שמדליק עליו מכל מקום אינו מעכב ומדינא יוצא אפילו אינו עומד אצלו דעיקר החיוב על ממונו להדליק נרות לפרסומי ניסא. יט. וכדמצינו כעין זה בשו"ע יו"ד סימן רס"ה (סעיף ט') כלפי מילה שאבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו.

כ. אך מה נעשה דבהמשך דברי הב"ח מפורש להדיא שהאשה נעשית שלוחו, שהרי כתב: ומכל מקום מצוה מן המובחר שילך לביתו וידליק בעצמו דכל מצוה מצוה בו יותר מבשלוחו כדאיתא בריש פרק האיש מקדש (קידושין מא א) דהא רבא מלח שיבוטא. - ועכ"פ הבו דלא לוסיף עלה שעיקר המצוה על הבעל ורק האשה נחשבת כשליח.

פרק ג'

הדלקת נר חנוכה בבית שאינו נשאר ללון שם באותו הלילה

שורש השאלה

א. יש לברר האם ניתן לקיים מצות הדלקת נר חנוכה בבית
ההורים וכדומה, או שמא צריך להדליק דוקא בבית
שנשארים לדור שם כל הלילה. – ושאלה זו נוגעת לרבים
הנוסעים בימי חנוכה בשעות של אחה"צ לבית הוריהם לצורך
מסיבת נר חנוכה, והם נמצאים שם בתחילת הלילה כשחל
חייב הדלקת נר חנוכה, אך הם עתידים לחזור לבתיהם בהמשך
הלילה, וכן יש מקומות שהאדמו"רים מדליקים בבית הכנסת
תיכף אחר תפילת ערבית והבאים מחוץ לעיר לפעמים
מתעכבים שם בבית הוריהם או קרוביהם וברצונם להדליק שם
נר חנוכה כדי שלא יצטרכו לחזור לחזור לבתיהם, וגם כדי
שיהא מותר להם לאכול שם סעודת קבע.

כרם אליעזר

ואולם בבה"ל בסימן תרע"ה (ס"ג) כתב: עיין מ"ב דיכולה להוציא אפילו בעלה
אבל ידוע מה שארז"ל בברכות דף כ' בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה אבל
אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. – והרי שלא הזכיר
בזה ענין שליחות.

הוראת הט"ז וכל הפוסקים שאין להדליק במקום שמתארח לאיזה סעודה

ב. והנה דין זה מבואר לכאורה להדיא בדברי הט"ז^א שכתב כך: מי שיש לו דירה בעיר והולך פעם אחת חוץ לביתו וסועד אצל חברו, פשיטא שלא יניח ביתו וידליק בבית שהוא אוכל שם פעם אחד אצל חברו, אלא צריך לילך לביתו ולהדליק שם, ואם אחזו תאות האכילה ואינו רוצה לזוז משם עכשיו יצוה לבני ביתו שידלקו עליו בביתו, דאותו בית שהוא סועד שם אין דינו אלא כאכסנאי שמדליקין עליו בבית והוא אינו מדליק במקום שהוא ואפילו למה שכתבתי בסמוך דאכסנאי רשאי להדליק גם במקום שהוא שם היינו שעכשיו תהיה גם שכיבתו שם משא"כ בזה שיאכל כאן שעה או שתיים וישוב למקומו אין שום סברא לומר שידליק שם ולא בביתו דזה הוה כאלו עומד בשעת הדלקה על רחוב העיר דאין שיך לו שם הדלקה, הגם שראיתי קצת בני אדם בשעה שאוכלים בסעודה אצל אדם אחר שולחים אחר גרותיהם ודולקים שם - ומעות הוא בידם ואינם מבינים דבר זה, וכן מבואר במגן אברהם,^ב וכן הוא במשנה ברורה.^ג

כרם אליעזר (ס)

א. סימן תרע"ז (סק"ב).

ב. ראה מג"א שם (סק"ז), וז"ל: במקום שאוכל - היינו בקביעות אבל מי שאוכל בבית חברו באקראי צריך להדליק בביתו (שארית יוסף סימן ע"ג).

ג. שם (סקי"ב).

קִיב _____ פֶּרֶק ג' | תּוֹרַת הַחֲנוּכָה

ג. ועל פי זה מורים רובם ככולם של גדולי ההוראה בזמנינו שאין אפשרות להדליק נר חנוכה רק בבית שהוא נמצא שם בקביעות, אבל אם בא לאיזה סעודה אצל הוריו אף ששוחה שם כמה שעות אינו יכול להדליק שם נרות חנוכה.

שיטת הב"ח

ד. אכן מדברי הב"ח^ד משמע קצת שהחוב להדליק באופן זה בביתו הוא רק מצד חשד שלא יחשדוהו שאינו מדליק כיון שיראו שאינו מדליק בביתו, ולפי זה יוצא לכאורה שבזמנינו שאין חוששים לחשד שפיר יכול להדליק בבית חבירו, ויש שהורו על פי זה שאפשר לצרף שיטת הב"ח^ה לסניף,^ה אי נמי שיש לסמוך עליו בתורת לימוד זכות,^ו אכן יש שדחו שאין

כֶּרֶם אֱלִיעֶזֶר (ס)

ד. שם (אות ג') וז"ל: מיהו דוקא כשאוכל בקביעות במקום אחד אבל מי שסועד בסעודה אצל חבירו בהא ודאי איכא חשדא מבני ביתו כשלא הדליק בביתו במקום שרגיל להדליק ולכן צריך לילך תחלה לביתו ולהדליק ולחזור לסעודתו ה. כן משמע מדברי השבט הלוי (ח"ג סימן פ"ג ד"ה ולענין). וראה עוד במכתבו של הגר"מ מאסקאוויטש בקונטרס נר איש וביתו שהביא ששאלו על דבר המנהג שנהגו באיזה מקומות שכל הבחורים יוצאים יד"ח בהדלקת נ"ח של האדמו"ר, והשיבו שבאופן כללי ההוראה היא להדליק דוקא בבית ממש, אבל בשעה"ד, וה"ה באופן זה שכ"ה מנהגם, אפשר לסמוך על הב"ח (עכתו"ד).

ו. כן שמעתי מהגר"מ שטרן, וכן העלה בספרו שו"ת אמרי יעקב (ח"א סימן ע"ד), ומסקנתו שם דלכתחילה ישתדל להיות בביתו אבל בדיעבד אם יחזור בשעה מאוחרת עדיף שידליק במקום שהוא נמצא ויסמוך על הלימודי זכות הנ"ל.

תורת החנוכה | פרק ג' _____ קיג

שום ראיה מדברי הב"ח לנידון שלנו.^ז

דיעות המקילות

ד. ודע כי יש מחכמי זמנינו שציידו קצת להקל בנידון הנ"ל, ולדעתם יתכן כי הט"ז מיירי דוקא באופן שהוא לבדו סועד אצל חבירו, ואשתו ובניו נשארו בביתו, אבל כשכל משפחתו יחד נמצאים בבית אחר הרי זה קביעותו לאותו הזמן ורשאי להדליק שם.^ח

ו. ויש מחלקים כי הט"ז מיירי כשביתו באותו העיר, אבל אם הוא בעיר אחרת הרי הוא כאילו דר שם כעת,^ט ויש מי שסובר כי בזמנינו אין זה תלוי בין אותה העיר לעיר אחרת, רק כל שיכול לחזור לביתו בזמן ההדלקה הרי הוא מחוייב לחזור, וכל שאין בידו לחזור נעשה שם כביתו לאותו הזמן.^י

כרם אליעזר

ז. ראה בקונטרס שאילת משה - דיני אכסנאי בחנוכה.

ח. כן העלה בשו"ת קנין תורה (ח"ה סימן ע"ב). וכן העלה באריכות גדולה ועוד צדדים שונים בזה הגאון רבי יצחק שלמה פייגנבוים שליט"א בחבורו נר איש וביתו.

ט. כן צידד בספר מאי חנוכה, וכן הביא בספר נר איש וביתו בשם הגר"מ גרינפלד.

י. ראה בקונטרס הנ"ל מה שהביא בזה בשם הגר"נ קופשיץ.

קיד _____ פרק ג' | תורת החנוכה

ז. ויש שרצו להקל באופן שהוא מתעכב זמן רב ואוכל שם ב' סעודות, ראולי המ"ז מיירי רק בסעודה אחת ובזמן מועט. יא

היצא לדינא

ח. ולענין הלכה נראה שאין לו לאדם להכניס את עצמו בספק קיום מצות נרות חנוכה, וצריך לעשות כל מצדקי, ואף להוציא ממון כדי להיות בביתו בזמן הדלקת נרות חנוכה יב,

מאיזה זמן יכול להדליק כשרוצה להקדים

ט. ומי שנחוצו לו לצאת לדרך יכול להדליק תיכף בתחילת הזמן, והיינו משקיעת החמה ואילך, ואף שנחלקו הראשונים האם זמן ההדלקה הוא בתחילת השקיעה או בצאת הכוכבים מכל מקום עדיף לסמוך על דיעה זו מלהדליק שלא בביתו. [אבל אין להקל להדליק מפלג המנחה ואילך יג, ובשעת הרהק גדול יעשה שאלת חכם].

כרם אֵלֶיזר

יא. ראה בהגהות אור החמה להגר"ז קרויזר זצ"ל (סימן תרע"ז).
יב. וכן ראיתי מתוך המציאות דבדרך כלל יכול לסדר את הענין ע"י שיוציא על זה ממון, וכגון שמוכרח לנסוע אבל הוא יכול לנסוע ברכב פרטי אחר הדלקתו, ורק מפני שרוצה לנסוע בתחבורה ציבורית אינו מספיק להדליק, ובאופן כזה ודאי יש להחמיר ולשלם כדי לקיים המצוה כהלכתה.
יג. כ"ה הסכמת גדולי ההוראה למעשה, ראה שו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן פ"א, ח"ד סימן ס"ו), וכן העלה בארוכה בקונטרס דיני אכנסאי בחנוכה של הגרמ"ש קליין, וכן שמעתי שמורה למעשה.

תורת החנוכה | פרק ג' _____ קטו

י. ומי שנמצא בתחילת זמן ההדלקה בעיר אחרת ישתדל מאוד לחזור לביתו לפני הזמן שכלה רגל מן השוק בזמנינו כדי להדליק בביתו^{יד}. - וכבר כתב הרמב"ם^{טו}: מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנם ולהוסיף בשבח הא-ל והודיה לו על הנסים שעשה לנו,

באופן שנוסע תיכף אחר הדלקת הנרות וסוגר הבית

יא. ודע כי אף באופן שאם ידליק בבית לפני נסיעתו לא יוכל להתעכב שם ותיכף יצא משם וינעול הבית מ"מ אין בזה חשש, ודין זה הוא אף למי שמדליק הנרות בתוך הבית ממש ואין הנרות נראים בחוץ, דקיי"ל הדלקה עושה מצוה ואז היה בו פרסומי ניסא, ולא מצינו בשום מקום שצריך הפרסומי ניסא להמשיך חצי שעה^{טז}. - אכן יש מי שהחמיר בזה^{יז}.

כרם אֵלִיעֶזֶר (ס)

יד. ואף בדיעבד אם נהג כהמקילים הנ"ל ראוי ונכון לחזור ולהדליק נר אחד של חנוכה בלי ברכה בבואו לביתו. [ואולם הגרמ"ש קליין אמר לי כי יתכן שבדיעבד יוצא יד"ח במה שהדליק שם].

טו. הלכות חנוכה (פ"ד הי"ב).

טז. ראה להלן דיעות הפוסקים בזה כלפי ערב שבת במדליק מבע"י, ולמקילים שם כ"ש בזה, ואף למחמירים שם הכא עדיף טפי שבשעת ההדלקה כבר נתקיים המצוה, וכן שמעתי מהגרמ"ש קליין והגר"מ שטרן.

יז. כ"כ בקונטרס הלכות חנוכה להגר"י דרבמרדיק (פ"ד סכ"ז) שאחד מבני הבית צריך להשאר שם במשך החצי שעה, ותמה שם על דברי הלהורות נתן דלהלן. ובשו"ת דבריו ליעקב (ח"ה סימן ל"ג) ג"כ העיר בזה דלכאורה צריך שיהא

המדליק נרות חנוכה בער"ש והולך מביתו וכשחוזר כבר כבו הנרות

יב. אכן כלפי הדלקת נרות חנוכה בער"ש, שמדליקים מבעוד יום, נחלקו בזה פוסקי זמנינו מה הדין במי שמדליק הנרות בביתו ומבעוד יום הולך משם יח, וסוגר את ביתו וכשחוזר כבר כבו הנרות, יש שסוברים שאין בזה חשש כי בפועל הנרות דולקים עד חצי שעה שאחר צאת הכוכבים יח, אך יש

כרם אליעזר

אפשרות לראותו כל החצי שעה, ושוב כתב (שם אות ג') שדן בענין זה עם גדולי ההוראה והשיבו לו שאף שיש לטעון כן מסברא מ"מ למעשה א"צ להחמיר בזה כיון שלא הזכירו הפוסקים חומרא זו, וסיים שהוא מבטל בזה את דעתו.

יח. וזה מצוי אצל אברכים צעירים שהאברך הולך אז לביהכ"נ, ונו"ב הולכת לבית הוריה ואוכלים שם הסעודה וחוזרים בשעה מאוחרת כשכבר כבו הנרות, או באברכים הנוסעים לבדם לשבת חנוכה לשהות אצל האדמו"ר שליט"א ומדליקים באכסניא שלהם והמקום סגור כל שעת התפילה באופן שאין שם יוצא ובא.

יט. כ"כ בשו"ת להורות נתן (ח"ו סימן מ"ג) וביאר שלא מיבעיא למ"ד כבתה בער"ש אין זקוק לה רק אפילו למ"ד כבתה מבעו"י זקוק לה מ"מ בנדון דידן שלא כבתה אלא שאינו רואה את הנר אחר השקיעה לית לן בה, דאין הראייה מעכבת, וכמבואר בשו"ע (סי' תרע"ו ס"ג) דמי שאין מדליקין עליו בתוך ביתו כשוראה נר חנוכה מברך שעשה נסים ובליל ראשון מברך גם שהחנינו עיין שם, אבל כשהדליקו עליו בביתו אין צריך לראות נר חנוכה כלל. ומכל שכן בנ"ד שהדליק בעצמו ובירך אלא שלא ראה את הנרות משתקע החמה ודאי דיצא, ולא גרע מאילו לא הדליק כלל ולא ראה דאינו מברך כיון שהדליקו עליו ויצא ידי חובתו, והרי גם בנ"ד יצא ידי חובתו בההדלקה ולא חייבוהו יותר (עכתו"ד),

תורת החנוכה | פרק ג' _____ קיז

שסוברים שבאופן זה צריך להדליק דוקא בחלון הפונה לרשות הרבים^כ, ולמעשה ראוי ונכון להשתדל להחמיר בזה^{כא}, ויש בזה עצה ליתן שמן הרבה באופן שידלק גם כשיחזור לביתו, ואף שאין זה בחצי שעה הסמוכה לצאת הכוכבים לא איכפת לן בכך^{כב}.

כרם אליעזר

וכן שמעתי מהגרמ"ש קליין כי אף באופן זה אין חשש דבעת ההדלקה היה שם והוי כבר פרסום הנס ורק שיש דין שידלק חצי שעה.

והלום ראיתי בספר וישמע משה (ח"ו סימן קל"ה) שהביא כן בשם הגר"ח קניבסקי שדי במה שאפשר לראות הנרות וא"צ שיראו אותם בפועל בשעת החיוב, והוסיף שכן הסכימו להלכה הגר"מ גרוס והגרש"א שטרן והגר"נ נוסבוים והגר"ש גראס.

ב. כן שמעתי מהגר"מ שטרן דבאופן זה צריך להדליק דוקא בחלון שיחא נראה לחוץ, וכן העלה בארוכה בשו"ת דבריו ליעקב שם וכתב שכן שמע מגדולי הוראה שליט"א, וטעמו שא"א לסמוך בזה על כבתה אין זקוק לה דהרי בכיבה במזיד יש אומרים שזקוק לה, ואף למקילים גם בזה מ"מ בהדליק על דעת לכבותה ודאי זקוק לה, וה"נ הוי כעין זה שהדליק על דעת לסגור את ביתו מבעוד יום.

כא. ובספר וישמע משה שם הביא כן בשם הגר"מ שפרן והגרש"י לנדא שבאופן כזה עדיף להדליק בחלון הפונה לרה"ר, והגר"נ נוסבוים אמר שאם יכול לעלות לאחר תפילת ערבית לרגע אחד ולראות הנרות בודאי עדיף טפי, עוד הביא שם בשם הגר"מ שטרן שמדינא יוצא יד"ח בהדלקתו בתוך הבית בכה"ג אמנם עדיף טפי להדליק בחלון הפונה לרה"ר.

כב. שו"ת דבריו ליעקב שם, והוסיף שמה טוב שידלקו אז הנרות חצי שעה, וזה תלוי במש"כ בסעיף הקודם.

בחור החוזר לביתו לזמן ההדלקה

יג. ויש לברר מה הדין בכל זה כלפי בחור הלן כל השנה בפנימיה שבישיבה ולפעמים זה בעיר אחרת, וחוזר לשהות בבית חוריו בזמן הדלקת ג"ח האם הוא יכול להדליק שם, ולפי המבואר יש מחמירים שלא יעשה כן אלא אם כן הוא נשאר ללון שם כל הלילה, אבל יש מקילים דהכא עדיף טפי שבאמת זהו ביתו קבוע [אף שרוב השנה הוא לן בישיבה] ולכן הוא רשאי להדליק שם אף שחוזר ללון בישיבה כג, וכן עיקר.

כשנשאר ללון שם כל ימי החנוכה

יד. כתב הפרי חדש כד נשאלתי על בן שיש לו בית מיוחדת, והלך הוא וכל בני ביתו לסעוד אצל אביו כל שמונת ימי חנוכה, היכן ידליק, והשבת, שדבר ברור הוא שכיון שסועד וישן אצל אביו כל ח' ימי חנוכה, אף שביום אוכל אכילת עראי בביתו, שאינו מדליק אלא בבית שאוכל וישן שם בלילה כה, והביאוהו הפוסקים להלכה. כו

כרם א"עזר

כג. וכן שמעתי מהגרמ"ש קליין שליט"א, ושו"ר שכן הורה גם בעל הקנה בשם (פסקי בושם חנוכה סעיף ל"ד).

כד. סימן תרע"ז.

כה. וסיים בזה"ל: דכיון שאין שום אדם בבית, למי ידליק. וכל שכן האידנא שההיכר לבני הבית, שכיון שישנים בני הבית שם, [שם] ידליקו.

כו. ראה בה"ל שם.

תורת החנוכה | פרק ג' _____ קיט

המתארח לכמה ימי חנוכה

פז. והנה מפשטות דברי הפר"ח יש מקום לדייק שדוקא בהולך לשם לכל ימי החנוכה או נעשה שם כביתו, ויש לברר מה הדין בהולך לשם לכמה לילות רצופים. כז

המתארח ליום אחד

פז. אכן למעשה הסכימו פוסקי זמנינו כח שאפילו המתארח ליום אחד אצל חברו אם נשאר ללון שם כל הלילה הרי זה נעשה ביתו לאותו הלילה ומדליק שם נרות חנוכה, וכן המנהג למעשה, וענין זה נפוץ ביותר בהדלקת נרות חנוכה של שבת חנוכה שרבים מתארחים אצל אחרים ומדליקים שם נרותיהם.

כרם אליעזר

כו. וראה בספר שבות יצחק (ח"ה פ"ו סק"ג) ובספר פניני חנוכה (עמוד ק"א-ק"ח) דעת הגרי"ש אלישיב להחמיר כהפר"ח שלא די ביום אחד [אך הוא מיירי כלפי המדליקים בחוץ יעו"ש טעמו ונמוקן], ומ"מ הורה שאם עקר מביתו למשך ארבעה ימים רצופים שיכול להדליק שם.

כח. כ"ה דעת החזו"א (שלמי תודה חנוכה סימן כ"ג סק"ב), והגרשז"א (גליכות שלמה חנוכה פי"ד סי"ח ודה"ל אות ל"ד) ובעל השבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"י עמוד י"א), והגר"נ קרליץ (חוט שני חנוכה עמוד ש"י), וכן הורה אא"ז הגר"ל רבינוביץ זצ"ל בספרו שו"ת מעדני מלכים (ח"ב סימן כ"ו-כ"א) יעו"ש.

מקום הדלקה במוצאי שבת

יז. נחלקו הפוסקים במי שמתארח אצל חבירו בשבת חנוכה ובמוצאי שבת הוא חוזר לביתו, היכן ידליק הנרות במוצאי שבת, יש שסוברים שכיון שדעתו לחזור לביתו אזי ימתין בהדלקת נרות חנוכה וידליקם רק כשיבוא לביתו, כט אכן יש שסוברים שכיון ששהה שם כל השבת שעברה ועדיין לא נסתלק משם הרי הוא נחשב כקבוע שם^ל [ועדיף מדוגמא הנ"ל שבא להתארח אצל אביו דהרי הכא הוא דר שם למעלה ממעל"ע].

יז. ולמעשה מקובל להורות שאם הוא חוזר לביתו תיכף במוצ"ש אזי עדיף להדליק בביתו, אבל אם הוא מתעכב עד שעה מאוחרת אזי עדיף שלא לאחר זמן ההדלקה כ"כ וידליק במקום שהתארח, לא ובפרט שאם הוא מתעכב שם יש

כרם אליעזר

כט. כ"ה דעת החזו"א (שלמי תודה שם), וכן הוא דעת הקנה בשם (פסקי בושם חנוכה סעיף ל"ה).

ל. כ"ה דעת הגריש"א (פניני חנוכה עמוד קי"א) [ולשיטתו היינו כשהיה קבוע שם ד' ימים], והגרשו"א (הליכות שלמה שם סי"ט).

לא. כ"ה דעת בעל השבט הלוי (קובץ מבית לוי שם), וכעיי"ז הכריע הגר"נ קרליץ, אלא שלדעתו אם אינו חוזר מיד לא יחזור לביתו רק עד שיכלו העוברים והשבים מהרחוב שליד ביתו דאל"כ יתכן שהוא מתחייב שוב בהדלקת נ"ח.

תורת החנוכה | פרק ג' _____ קכא

יותר צד לומר שהוא עדיין שייך לשם, לב ובאופן זה עדיף
שלא ילך משם מיד לאחר שהדליק, ומה טוב שישאר לאכול
שם סעודת מלוה מלכה. לג

כרם אליעזר

לב. ודעת הגרשז"א הנ"ל שיש לו להתעכב שם חצי שעה דאל"כ נפקע ממנו רשות
הבית הזה באמצע, והגרשז"א היקל ולדעתו שעת ההדלקה קובעת.
לג. אכן מן הדין אין צריך, וכן מבואר בדברי הגרשז"א שם.

פרק ד'

האם יש אפשרות להדליק נר חנוכה שלא בבית כי אם ברחוב וכדומה

א. בפרק הקודם נתבאר דיעות הפוסקים האם אפשר לקיים מצות הדלקת נרות חנוכה רק בבית שנשאר ללון שם באותו הלילה, והנה כל מה שכתבנו שם הוא כפי הבנה הפשוטה, וכן הוא הסכמת רוב הפוסקים שלעולם אי אפשר להדליק נר חנוכה כי אם בבית, וזו היתה עיקר תקנת חז"ל 'נר איש וביתו' והיינו שכל אחד ידליק נר בביתו - ולפי זה צריך לדון בכל האופנים הנ"ל האם שייך לומר שכאן הוא ביתו, אכן באמת כי כל זה לאו מילתא פסיקתא הוא וכפי שיתבאר.

אם ישנה אפשרות להדליק נרות חנוכה ברחוב וכדומה - שיטת המקילים

ב. דעת מקצת פוסקים^א כי אין הכרח להדליק נרות חנוכה

כרם אליעזר

א. כן משמע מדברי הערוך השלחן בסימן תרע"ז (ס"ה). [ועיין גם בלשון הלבוש שם (ס"ב), אך אפשר דמיירי שיש לו שם בית], וכן הכריעו להלכה בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ט סימן כ"ט), ובשו"ת אז נדברו (ח"ו סימן ע"ה, ח"ז סימן ס"ז), וכן סתם להלכה בספר פסקי תשובות (תרע"ז אות ג').

תורת החנוכה | פרק ד' _____ קכג

דוקא בבית, וגם מי שאין לו בית מחוייב במצות הדלקת נרות חנוכה, וידליק הנרות במקום המצאו ואפילו ברחוב, ולפי"ז ה"ה גם במי שיש לו בית, ורק שאין לו אפשרות להדליק בביתו ובגן שאינו יכול להגיע לשם בשעת ההדלקה וכדומה, [וזה מצוי בנוסע נסיעה רחוקה מביתו באחד מלילות החנוכה, אי נמי באלו הנמצאים כל הלילה בפעולת שמירה וכדומה], הרי הוא צריך להדליק במקום המצאו.

צריך לקיים גם חובת הבית

ג. אכן גם לדבריהם אם יש לו אפשרות להדליק בביתו ולא הדליק שם אף שהדליק במקום אחר לא יצא יד"ח, דמ"מ חיסר המצוה להדליק בבית^ג, וחיינו דבמצות הדלקת נ"ח ישנם ב' חלקים, א' חובת הבית שכל מי שיש לו בית חייב להדליק שם הנרות, ב' חובת גברא שידליק בכל מקום שהוא.

כרם אֵלִיעֶזֶר (ס)

וכ"ה דעת השואל בספר מצות נר איש וביתו (בירורי הלכה ס"ג), וצידד שכ"ה גם דעת הבית שערים (סימן שס"ב).
וכן צידד בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סימן פ"ו), אך לשיטתו באמצע הרחוב לא תקנו להדליק, אבל מי שהוא במכונת שהוא רה"י לעצמו אז יכול להדליק הנרות ולקיים המצוה.

ב. וכמבואר להדיא בט"ז בסימן תרע"ז (סק"ב) ובמשנ"ב שם (סקי"ב).

שיטת המחמירים

ד. ואולם הרבה פוסקים¹ חולקים בכל זה ולדבריהם אין שום אפשרות להדליק נר חנוכה שלא בבית, ולפי"ז מי שאין לו בית אין שייך בו כלל מצוה זו, ואף אם נאמר דחנוכה הוא חובת גברא ולא חובת הבית סו"ס קיום המצוה הוא רק בבית וממילא אין לו אפשרות לקיים המצוה והוי כאנוס, וכן מי שיש לו בית אף אם אין לו שום אפשרות להגיע לביתו מ"מ אין לו שם קולא להדליק במקום אחר שאינו דר שם.

כרם אליעזר

ג. כן מבואר בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סימן י"ד אות ה'), ובספר מקראי קודש (חנוכה סימן י"ח), וכ"ה דעת הגרש"ז אויערבאך בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן נ"ח סק"א וסק"ג), [נועין גם בקובץ מבקשי תורה ח"ד עמודים י"א-י"ד], ובמעדני שלמה (עמוד קט"ז), והגר"ש אלישיב (וכמובא בשמו בספר נר חנוכה פ"ד הערה ס"ב, פניני חנוכה פ"א עמוד ט', אשרי האיש ח"ג סל"ט אות י') וכן נקט בספר חוט שני להגר"נ קרליץ (חנוכה עמוד ש"ה ועמוד ש"י, שבת ח"ד עמוד שני"ד), [נועין גם בספר נר חנוכה שם (הערה נ"ח) בשמן], וכן היתה דעת בעל הקנה בשם (ראה פסקי בושם חנוכה סעיף ל"ז).
וכ"כ במועדים וזמנים (ח"ח בהוספות לח"ב סימן קמ"ג), ובהגהות הררי קודש על ספר מקראי קודש (חנוכה סימן י"ח הערה 3, וסימן כ"ה הערה 4), ובספר נר איש וביתו להגר"א שלזינגר (פ"ד סט"ז, ובבירורי הלכה שם סימן ג'), ובספר הלכות חג בחג להגרמ"מ קארפ (פ"ה ס"א).

מסקנת ההלכה

ד. ולענין הלכה נראה שהעיקר כדיעה השניה, שכן מוכח בכמה ראשונים^ד, ולכן חייב כל אדם לזהר להיות בביתו בזמן הדלקת הנרות או שיעמיד שם שליח להדליק עבורו.

ו. אך בדיעבד שאין לו אפשרות להדליק כלל בביתו, ידליק במקום המצאו, כדי לקיים המצוה לכמה פוסקים, אבל לא יברך על הדלקה זו כי לרוב הפוסקים אי אפשר להדליק נרות חנוכה באופן כזה^ה, ולפי זה גם ברכת שעשה ניסים אין לו לברך על נרות אלו שרואה דמעיקר הדין אין דינם כנרות של מצוה, רק יברך ברכה זו על נרות שהודלקו ע"י אדם אחר בביתו^ו.

כרם אליעזר

ד. עיין רש"י סוכה (מ"ו ע"א) שתקנו ברכת הרואה לנוסע בספינה, ומוכח שאינו מדליק שם כיון שאינו בית, וכן הבין המהרש"ם, והאחרונים הנ"ל נדחקו שכוונתו ששם בדרך כלל א"א להדליק ואין זה מסתבר.

והתוס' בסוכה כתבו שתקנו ברכת הרואה למי שאין לו בית שאינו יכול לקיים המצוה [ובאז נדברו דייק מדבריהם להיפך ותמוה, ועין גם בספר חו"ב שם]. - ועיין גם בלשון הרמב"ם בהלכות חנוכה (פ"ד ה"א).

וכ"ה פשטות דברי הט"ז הנ"ל שכתב שהמדליק בבית חבירו דינו כמדליק ברחוב, ואף שבדברי הארחות חיים המובא בב"י בסימן תרע"ז מבואר דאפשר להדליק בספינה, וכ"כ עוד כמה ראשונים, ע"כ צ"ל דס"ל דגם זה נחשב כביתו ועיין במהרש"ם הנ"ל, ויש לדון אם נחלקו בזה על רש"י, או שיש חילוק בין סוגי הספינות, ועכ"פ אין הכרח גמור דשייך הדלקה בלא שום בית.

ה. וכ"כ בספר הלכות חג בחג (שם).

ו. וכ"כ בספר מצות נר איש וביתו (שם).

קבו _____ פרק ד' | תורת החנוכה

ז. ויש מי שסובר כי למעשה אפשר לברך על הדלקת נרות חנוכה באופן כזה, וכגון מי שמשיא את בנו או בתו באחד מלילות החנוכה ויוצא מביתו מבעוד יום וחוזר אחר עלות השחר יכול להדליק באולם החתונה, וכן חורים שיש להם תינוק ונמצאים עמו בבית חולים כל הלילה יכולים להדליק שם באיזה פינה, וכן מי שנוסע לחו"ל ולא יהיה בביתו כל הלילה יכול להדליק בשדה תעופה באחד מהחדרים, וכן כל כיוצא בזה.¹

באופן שחוזר לבית בשעה מאוחרת וכל ב"ב ישנים

ח. ויש לדון לפי המקילים הנ"ל מה הדין במי שנמצא בבית חוריו בתחילת הלילה, ועתיד לחזור לביתו בשעה מאוחרת, באיזה אופן אפשר לדון ולהקל שיוכל להדליק שם נרות חנוכה, ויש מי שסובר שבאופן שחוזר לביתו בשעה מאוחרת והילדים שלו כבר ישנו אז [והיינו שיירדמו תוך כדי הנסיעה ובבואם לביתם תיכף ימשיכו בשנתם ולא יוכלו להשתתף במעמד ההדלקה] אזי יכול להדליק במקום שהוא שם, דהרי לדעת מקצת הפוסקים הדלקה במעמד בני הבית הרי זה מעכב, ואם

כרם אליעזר

ז. כן העלה הגרמ"ש קליין בקונטרס שאילת משה על דיני אכנסאי (סימן ג' פ"ד).

תורת החנוכה | פרק ד' _____ קכז

כן הוי זה כאילו לו בית שהרי בהגיעו לביתו לא יוכל לקיים המצוה בשלימות^ח.

באופן שחוזר לבית אחר חצות הלילה

ז. ויש מי שהוסיף בזה עוד קולא כי לענין זה יש לסמוך על שיטת המהרש"ל כי זמן הדלקת הנרות של חנוכה הוא רק עד חצות הלילה, וא"כ כל מי שיצא מן הבית ואינו חוזר לשם עד לאחר חצות יכול להדליק במקום שנמצא בו כיון שנחשב כמי שאין לו בית בליל הזה^ט.

י. ועדיין יש לברר כשהיה בביתו בתחילת הלילה ונסע משם לפני שהדליק, האם באופן זה חמור יותר שהרי היה לו בית ונתחייב בו, ולמעשה נראה כי סוף סוף כעת אינו בביתו ומדליק במקום שהוא^י.

כרם אליעזר (ס)

ח. כן צידד הגרמ"ש קליין (שם), ושוב כתב לפקפק שהרי יכול להעיר אותם, ועוד דאפשר דסגי באשתו שהיא ערה ושומעת הברכה, ומיהו אולי כיון שלכתחילה צריך להדליק בתחילת הלילה והרי אז אין לו בית, ועוד כי יש מקום לפרש כי חובת הבית אין הכוונה דוקא בבית רק במקום שאשתו ובני ביתו שם, וא"כ לפי"ז יוכל להדליק כשנמצא בבית ההורים, וכן יש לצרף את הסוכרים דבדיעבד יוצא כשמדליק שלא בביתו (עכ"ד).

ט. כן העלה הגרמ"ש קליין, ושם כתב כן כלפי מוצ"ש שיש צירוף במה שהיה שם כל השבת, אכן למעשה שמעתי מפיו ששוב הגיע למסקנא שדברים אלו נכונים גם בכל לילות החנוכה.

י. וכן שמעתי מהגרמ"ש קליין.

האם חייב לקנות בית כדי שיוכל להדליק שם

יא. ודע דלפי דעת הסוברים שאין אפשרות להדליק נר חנוכה רק בבית יש לדון במי שאין לו בית האם הוא מחוייב לקנות בית כדי שיוכל לקיים מצות הדלקת נ"ח, או שהוא פטור לגמרי, וזה תלוי אם החיוב נובע מכח הבית, ולפי"ז מי שאין לו בית הרי הוא מופקע מהחיוב, או שמא החיוב על האדם אלא שמקום ההדלקה הוא בבית וממילא הוא מחוייב לטרוח שיהא לו בית כדי שיוכל לקיים את חיובו"א.

האם מותר לו להפקיע עצמו מן החיוב

יב. עוד יש לציין כי אף לסוברים שאם אין לו בית הרי הוא פטור לגמרי מן המצוה, מכל מקום אסור לו לאדם להפקיע את עצמו מחיוב מצוה, ורק אם אין לו כלל אז הוא פטור לגמרי"ב.

כרם אליעזר

יא. וכבר נחלקו בזה חכמי זמנינו דמדברי האגר"מ הנ"ל משמע שאינו מחוייב כלל ואין זה בגדר אנוס שחייב ואינו יכול לקיים, וכ"ה דעת הגרשז"א והגרנ"ק הנ"ל שעיקר החיוב הוא על הבית, יעו"ש.
ואולם דעת הגרי"ש אלישיב שחייב למכור כסותו וכדומה כדי לשכור בית שיוכל לקיים בו מצות הדלקת נ"ח.
ודעת הגר"ח קניבסקי (בשיעורו שמסר בביהכ"נ לדרמן ביומא דהלולא של החזו"א ט"ו מרחשון תשס"ו) שנחלקו בזה התוס' והרמב"ם, וכמובא בשמו בספר פרדס יוסף החדש על חנוכה סימן תרע"א (אות ת"כ).
יב. ושורש האיסור להפקיע עצמו מחיוב מצוה אף בטרם שחל עליו החיוב מבואר

תורת החנוכה | פרק ד' _____ קכט

מה נחשב בית לענין זה

יג. והנה לסוברים שלעולם חייב אדם להדליק נרות חנוכה דוקא בבית, יש לחקור מהו גדר בית לענין זה, אם דוקא בית קבוע או שמא אפילו דירת עראי^{יג}, וכן יש לעיין מה הדין בבית שאין בו ד' אמות על ד' אמות^{יד}, אם הוא כשר להדליק בו נרות חנוכה.

הנוגע בספינה או בקרון

יד. עוד דנו הפוסקים כלפי הנוסע בספינה האם נחשבת הספינה כביתו שיוכל להדליק שם^{טו}, וכן כלפי הנוסע

כרם אליעזר

במסכת קידושין (ל"ב ע"ב ל"ג ע"א) ובעוד מקומות, ועיין גם בבה"ל בסימן קכ"ח (ס"ב). – וראה עוד בגדר איסור זה בקובץ זכרון משולם (ח"א סימן צ"ב) להגרנ"צ ראטטענבערג שליט"א.

וכן מבואר בחוט שני הנ"ל כלפי הנוסע במטוס וכדומה, ולענ"ד התם גרע טפי דבאמת יש לו בית אלא שאינו נמצא שם כעת, אך אולי כיון שעזב את ביתו ואינו דר שם כעת כלל ממילא אינו יכול להדליק שם והוי כאין לו בית.

יג. עיין בשו"ת מהרש"ם הנ"ל, וכן בשו"ת מנחת שלמה הנ"ל מש"כ בזה, וכן בספר שבות יצחק (דיני נר שבת פ"ג), והיינו באופן שעצם הדירה היא עראי וכגון שאינו מקורה, א"נ שהוא אוהל שפורשים אותו לכמה שעות.

יד. ועיין בענין זה, בשו"ת מנחת שלמה תנינא (ח"ב סימן נ"ח סק"א), ובספר חו"ב ע"מ סוכה (ג' ע"א), ובספר חוט שני (שבת ח"ד עמוד שנ"ד, חנוכה פ"ט עמוד ש"ה-ש"ו), ובספר פניני חנוכה (פ"ה עמודים ע"ה-ע"ו), ובספר שבות יצחק (בדיני נ"ח פ"ג אות ד'), ובספר דולה ומשקה (עמוד רל"ב).

טו. כבר הבאנו לעיל מדברי רש"י והארחות חיים בזה, ועיין גם במהרש"ם הנ"ל

קל _____ פרק ד' | תורת החנוכה

ברכת טו וכן כלפי הנוסע ברכב י', וכן כלפי הנמצא במטוס יח.

חדר המיועד לאורחים האם נחשב עדיין כחדרו של בעל הבית

טו. המדליק בחלון ובאו אצלו אורחים לשבת ונתן להם חדר זה שיהא מיוחד להם, יש לחקור האם כעת אין זה נחשב כביתו ולא יוכל להדליק שם, ומסתברא להקל, אך אולי עדיף שיתנה עמהם שאינו נותנו להם לגמרי רק משאיר לעצמו זכות, ועדיין יש לדון האם שיך שהאורחים ידליקו שם נר שבת מצד חדר מיוחד להם, והוא ידליק שם נ"ח.

כרם אליעזר

וע"ע בביאורים ומוספים על המשנ"ב בהוצאת דרשו סימן תרע"א (הערה 19) מה שהביאו בזה בשם הגרי"ש אלישיב, וכן בשו"ת אז נדברו הנ"ל.

טז. עיין במהרש"ם הנ"ל, וכן בערוך השלחן הנ"ל, ועיין גם במוספים וביאורים (שם) דעת הגרשז"א והגריש"א בזה.

יז. ועיין בשו"ת אז נדברו ובשו"ת משנה הלכות אם יש חילוק בין רכב לרכבת בענין זה.

יח. עיין במוספים וביאורים שם, ועיין גם בפרדס יוסף החדש על חנוכה (אות תכ"ו-תכ"ט).

פרק ה'

האם הכלי של נ"ח הוקצה למצותו – ונפק"מ למי שרוצה להשתמש בו לאיזה צורך אחר

שורש השאלה

א. יש לברר כלפי הכוסית שממלאים בה שמן לנרות חנוכה, וכן כלפי המנורה עצמה באופן שממלאים שמן בגוף המנורה ומדליקים בה^א, האם יש בזה דין של הוקצה למצותו או לא. - ונפק"מ שבתוך ימי החנוכה אין להשתמש בהם לענין אחר, וכגון למלאות בהם איזה דבר, או להדליק בהם נרות של רשות וכדומה, וכן שלא ליקח כוסית שהדליק בה אתמול נר של חנוכה ולהדליק בה היום נר השמש. [אך ליקח הנר שהדליקו בה אתמול הנר הראשון ולהדליק בה היום את הנר הנוסף זה ודאי מותר^ב, וכן המנהג^ג].

כרם אליעזר (ס)

א. משא"כ כשאין מדליקים בגוף המנורה, ודאי לא שייך בה ענין מוקצה כיון שהיא רק משמשת את הנרות והוי כעין מגש, ותשמיש קדושה שמענו, משא"כ תשמיש מצוה אין בו ממש לענין הקצאה.

ב. וכמש"כ להלן בפרק ו' (סעיף י"ב).

ג. שהרי לדידן שאנו מדליקים משמאל לימין הרי מוסיפים כל יום כוסית חדשה בצד שמאל, והבן. [וכיון שכן המנהג הוי עכ"פ בגדר תנאי].

קלב _____ פרק ה' | תורת החנוכה

דעת המחמירים בזה

ב. והנה מצינו לכמה אחרונים^ד שפסקו כן למעשה כי גם גוף הכלי הוקצה למצותו, ויש מי שכתב עוד כי זה נכלל במה

כרם אליעזר

ד. בשו"ת בית יהודה למהר"י עייאש (סימן כ"א) כתב כך: שאלה, מהו ליקח נר של חנוכה ולהדליק בו בשבת למי שנוהג להדליק בכל ליל שבת ז' נרות ע"ד הקבלה וטעמו כמס עמדי, וקרוב לפשט שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך, ודי למבין, מי אמרין כיון דפסק מהרי"ק מותר להדליק נר שבת מנר חנוכה מפני שכולם של מצוה הכא נמי לא שנא, או דילמא שאני התם שאין לו הנאה כ"כ (נרות) [נראית] לעין, משא"כ הכא שהיא הנאה גמורה שהנרות שהן קדש מורידין אותם מקדושתן, ואעפ"י שהנר של שבת הוא של מצוה אין הנדון דומה לראיה שהנרות ש"ח אנו אומרים עליהם הנרות הללו קדש הם, ופירושא הוא ג"כ על הבזיכין שהשמן והפתילות נתונים בהם כפירש"י ז"ל בחומש, אבל נרות של ש"ק אילו היה קדוש למה מותר להדליק בו בחול, ואת"ל שקולים הם ויבואו שניהם, אימא לך דוקא ב' נרות שהם של מצוה מדינא אבל ז' נרות אלו דלאו מדינא רק מילי דחסידותא לא או זיל לאידך גיסא כיון שאלו הב' מכוונות כנגד זכור ושמור ואלו כנגד ז' נערות מאי שנא, והטעם שלא פסקו ז"ל להדליקם מפני כי אין גוזרין גזירה על הציבור (עכ"ל). [והנה בעל הבית יהודה סתם שאלתו איך מיירי, אם בחנוכה זה פלא, דהא צריך להדליק לנר חנוכה ביום השבת גופא, ושוב אי אפשר ללוקחו לנר שבת, ואולי כיון על משך השנה אחר חנוכה, והיה לו לבאר זה, כן העיר המשנה שכיר דלהלן].

ובהמשך דבריו שם הקיל בזה משום שגם נר שבת הוי מצוה, וכמש"כ בשמו להלן (סעיף ח') ומבואר דעכ"פ לדבר חול אסור, וצוין לדבריו באשל אברהם (אופנהיים סימן תרע"ט)

ובשו"ת שיח יצחק (סימן שמ"ג) כתב להגאון רבי ישכר שלמה טייכטאהל זצ"ל כך: וע"ד אשר סיפר הדר"ג שבסעודת מצוה סעודת סיום שעשה א' הנגידים בליל ר"ח טבת, ולקח הגביר בעל השמחה מגורה בת ח' קנים אשר מדליק בה

תורת החנוכה | פרק ה' קלג

שאנו אומרים 'הנרות הללו קודש הם' כי נר הכוונה על הכלי וכמבואר בכמה מקומות^ה.

ראיות מדברי הקדמונים

ג. ויש שכתבו להוכיח דין זה מלשון השלטי הגבורים^י שכתב כך: לשון ריא"ז, נר חנוכה שכבה אסור להדליקו לעשות

כרם אליעזר

כל השנה נר שבת, ובימי חנוכה מדליק בה נרות חנוכה, אחר שהיתה דלוקה למצות היום, ואחר שכבר דלקה כשיעור, תחב בה נרות גדולות להאיר בסעודה אם כתורה עשה.

תשובה. אי הוינא התם הוה אמינא דעתי העניה שלענ"ד לא נכון הדבר, - והביא שם דיעות הפוסקים האם לאחר חצי שעה מותר לכבותה ולהתשמש לאורה, ומסקנתו להחמיר בזמנינו שזמנה כל הלילה, - ושוב כתב: ולפי"ז כיון דאנן קיי"ל דמדליק והולך כל הלילה, ואף בברכה, עיין סי' תרע"ב במג"א ס"ק ו', א"כ כל הלילה מחזי המנורה וראויה היא למצותה, ואסור להשתמש בה שום תשמיש אחר, כנלענ"ד. - ותחת הגליון שם נדפס הוספת הגאון השואל הנ"ל שהסכים לזה הלכה ומעשה ובשו"ת משנה שכיר (סימן ש"ג) להגאון הנ"ל חזר והשיב לחכ"א שתמה עליו ולדעתו אין שום דין הקצאה על הכלי [והבאתי דבריו להלן], ובעל המשנה שכיר כתב לו באריכות להוכיח דבוודאי הוקצה למצותו.

ובסו"ד סיים וכתב: פשיטא דקם דינא דאסור במשך ימי החנוכה להשתמש במנורה לשימוש אחר אף לשימוש דמצוה, וכן משמע מתשב"ץ (ח"ב סי' קעא) עיין שם, והלואי דיהו ברורים לי הלכות אחרות כהלכה זו, ודו"ק.

עוד כתב בשולי המכתב: והדברים ברורים ואמיתיים, ופסק שלנו שפסקנו דהמנורה אסורה לשום תשמיש שבעולם במשך ימי דחנוכה הוא הלכה ברורה כמשה מפי הגבורה, כן נראה לפע"ד.

ה. כן מבואר בדברי השואל בשו"ת בית יהודה הנ"ל.

ו. במסכת שבת (ט' ע"ב בדפי הרי"ף).

קלד _____ פרק ה' | תורת החנוכה

בו חפציו, שכבר הקצתו למצותו כל ח' ימי חנוכה, וכן השמן הנשאר בנר אסור להשתמש ממנו, כדין אתרוג שהקצתו למצותו כל ימי החג, אבל אחר שעברו כל ח' לילות שכבר עבר זמן מצותו לגמרי מותר ליהנות בין בנר בין בשמן הנשאר כמו שביאר מו"ה, (עכ"ל). - ומשמע שמש"כ ברישא נר חנוכה כונתו לענין הכלי¹ [ויש מי שמפקפק בזה²].

כרם אליעזר

ז. כן מבואר בחידושי מהרצ"א על חנוכה (מאמר א' אות ס"ח) שזהו כונת השלטי הגבורים, והוסיף וכתב: וזאת לדעת דמשמע מדבריו דגם בהנר שמדליק בו היינו הכלי שמדליק בתוכו אסור להשתמש בתוכו תשמיש אחר כל ח' ימי החנוכה, אבל ודאי לאחר ח' ימי חנוכה מותר להשתמש בכלי דומיא דעצי סוכה לאחר החג. [והוסיף שם להעמיס כם גם בדברי הגאונים].

ובהמשך דבריו שם (אות ע' סק"ז) חזר וכתב כן כפסק הלכה אליבא דשה"ג, וכן מבואר בשו"ת משנה שכיר הנ"ל והביא דברי החידושי מהרצ"א.

והלום ראיתי בספר תולדות זאב ע"מ שבת להגאון רבי חיים שרגא פייבל פראנק זצ"ל (מ"ד ע"א בד"ה אלא דחזינא) שג"כ הביא דברי השלה"ג וכתב שחזינא מדבריו דין מחודש מאוד שלא נזכר בשום מקום שהנר בעצמותו הוקצה למצותו. וכ"כ מדנפשיה בדעת השה"ג בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן פ"ב סק"ג) וז"ל: ועוד למדתי מדברי הש"ג בשם הריא"ז מדכתב נ"ח אסור וכן שמן הנשאר, וכן מדסיים בין בנר בין בשמן דכל שאסור ליהנות לא בשמן לכד אסור אלא גם בנר בית קבול השמן אסור כיון שהקצהו למצוה זו והוא חלק מהמצוה תוך ח' ימים.

ח. כן שמעתי מהגרנ"צ ראטטענבערג שליט"א וטענתו דא"כ למה כתב שהדליקו ולא שהדליק בו ועוד דלמה הקדים דין הכלי שהוא חידוש לדין השמן שהוא פשוט וע"כ דכונתו לנר של שעה או חלב וקמ"ל שדינו כשמן לענין [אך לפי"ז מוכח מדבריו דגם נר מוצק כשר ול"ד שמן]. – ויש לציין כי בספר תולדות זאב הנ"ל כבר הרגיש בזה שיש לפרש כן דברי השה"ג, ומ"מ נתקשה בזה דא"כ פשיטא ומאי קמ"ל, והבוחר יבחר.

תורת החנוכה | פרק ה' _____ קלה

ד. ויש מי שהוכיח כן מלשון הבעל המאור^ט שכתב כך: למ"ד אסור להשתמש לאורה של נר חנוכה כל תשמיש במשמע אפי' תשמיש דמצוה ותשמיש קדושה משום דקסבר כיון שהם זכר לנרות ולשמן של היכל אסורות הן בהנאה כל עיקר. - ומשמע קצת שגם הכלי הוקצה^י.

ה. ויש מי שכתב שכוונת הפוסקים הנ"ל משום השמן הבלוע בכלים אלו^{יא}, אבל בפשטות כוונתם מדין הכלי עצמו.

דעת המקילים בזה

ו. ויש חולקים בכל זה ולדעתם לא מצינו בשום מקום כי הכלי הוקצה למצותו^{יב}, ויש לזה קצת משמעות בלשון

כרם אליעזר

ז. במסכת שבת (ט' ע"א) בדפי הרי"ף, והובא גם במאירי שם (כ"א ע"א) וז"ל: ויש באים בה מטעם איסור הנאה וקדושה גמורה הואיל והן זכר לנרות ולשמן היכל הקצהו מדעתו לגמרי והרי הן כנויי סוכה או הדס של מצוה.

י. כן דייק מדבריו בשו"ת שבה"ל (שם) וז"ל: מדנקט תרתי נרות ושמן של היכל מכלל דנרות ממש קאמר, והיינו לדעתו דדין אסור להשתמש לאורה משום דומי' דמנורת מקדש א"כ גם הנר עצמו שהקצה הוא דומה לנר מנורה שאסור, ובפוסקים אינו מבואר זה.

יא. כן נראה שהבין בשו"ת אמרי כהן (האללענדר סימן א' ד"ה וכ"ז) יעו"ש היטב, ומשמע שהבין כן גם בכוונת החידושי מהרצ"א הנ"ל.

יב. ראה בספר פרי האדמה על הרמב"ם (חנוכה פ"ד ה"ו) שהביא דברי המג"א שהבאתי בסמוך, וכתב כך: ולענ"ד קשה מה שהשוה נר חנוכה לציצית ושופר ולולב, שהרי אדרבא לתפלין דמיא, שהרי בשלמא ציצית הוא כדי ללבוש הבגד

קלו | פרק ה' | תורת החנוכה

השו"ע הרב י"ג שכתב כך: אבל תשמישי מצוה כגון ציצית שופר

כרם אליעזר

שחייב בו וכל שאין בגד אין קדושת צצית גם שופר ג"כ דאינו אלא לצאת בו, וכן לולב או סוכה, מה שאין כן בתפילין וקציצתן דאינהו גופיהו קדושת הגוף ולעולם בקדושתם הם עומדים אם כן שמן חנוכה נמי, או נר של שעה כיון דאינהו גופיהו מתבערים הו"ל קדושת הגוף ושייך בהו לומר הזמנה מלתא, אלא דצ"ל לפי זה דיש לחלק בין נר שעה או השמן לנר של זכוכית או שאר מילי שהם תשמיש לחוד ואינם כלים ע"י מצותן, אם כן איך כתב ז"ל גבי מ"ש מור"ם דין נתערב נר חנוכה וכו' דהיינו לאחר שהודלק דוקא אבל קודם לכן לא נאסר דהזמנה לאו מלתא היא, וצריך לומר לפ"ז דמ"ש בסימן תרל"ח משום דתשמיש קדושה קיל וכו' היינו בעצי סוכה דהוי תשמיש גמור, וכן מ"ש בסימן מ"ב דנר חנוכה וכו' אפילו עשאו לכן, היינו הבית קיבול של שמן או של השעוה, אבל השמן עצמו או השעוה דהיא גופא הקדושה ולא תשמיש ניהו אם עשאו לכן הזמנה בזה מלתא היא וכו' (עכ"ל). [ואולי כוונתו רק לענין הזמנה שלא חל]. ובשו"ת ישכיל עבדי (ח"ח סימן ל"ח סק"ב) נשאל בזה מבעל הרבבות אפרים והשואל שם צידד דאחר חנוכה ודאי מותר וראיה מעצי סוכה שמותרים אחר חנוכה, אבל בתוך החנוכה נסתפק האם מותר להשתמש בכוסות אלו לשתייה, והשיבו שבדאי אין בזה חשש שהרי בשמן הנותר אחר חצי שעה מותר להשתמש וכ"ש בכוס, וסיים שאינו מבין מה עלה על דעתו להסתפק בזה. [אכן לקושטא דמילתא יש סברא גדולה לומר כי הכלי חמור מנותר השמן שהכוס שימש למצוה משא"כ נותר השמן].

וכ"ה דעת השואל בשו"ת משנה שכיר הנ"ל וגם הוא כתב כעין טענה הנ"ל שהרי מועיל על המשך הנר שיוכל להשתמש בו וא"כ מוכח שאין בזה קדושה וא"כ כ"ש שאין קדושה בכלי, ומותר להשתמש בה אף לצורך חול, והוסיף להוכיח מדברי הש"ס במגילה (כ"ו ע"ב) והפוסקים בכמה מקומות שכתבו דוגמאות של תשמישי מצוה ותשמישי קדושה ולא נזכר באחד מהם דוגמא של מנורה של ביהכ"נ או של נרות שבת או של נרות חנוכה.

יג. סימן מ"ב (סעיף ו')

תורת החנוכה | פרק ה' _____ קלז

לולב 'נר חנוכה' א"צ לתנאי כלל לדברי הכל שאפילו עשאו לשם כך בלי שום תנאי, ונעשית בהם מצותן פעמים רבות מותר להשתמש בהם חול. - רק שלא ישתמש בהם בשעת מצותן כגון לקשור איזה דבר בחוטי ציצית התלויים בבגד, כמו שנתבאר בסימן כ"א (עכ"ל), והרי שהזכיר נר חנוכה יחד עם שופר ולולב וכתב שאפילו נשתמש בו פעמים רבות, ומשמע שכוונתו לענין הנר חנוכה י"ד.

כרם אליעזר

יד. והעירני לזה הגרי"י ברוין שליט"א. - ומיהו מקור דברי השו"ע הרב שם הוא במג"א שם (סק"ו) שכתב כך: ודע דכל זה בקדושה כגון תפילין, אבל תשמישי מצוה כגון ציצית שופר לולב נר חנוכה אפי' עשאו לכך לא מיתסרי ומותר להשתמש בהן חול, וכן משמע במאור, ועיי' סימן כ"א וסימן תרל"ח סס"א. - והרי שהמג"א כתב דין זה לענין הזמנה, דהזמנה לגוף המצוה אינה קובעת, וא"כ יש לפרש כוונתו לענין שמן, והיינו בהכין שמן לצורך נרות חנוכה, ואם נאמר שכוונת המג"א לגוף המנורה א"כ מדוע השמיט ענין השמן, ואולי כונתו לשניהם, אבל אין לזה שום הכרח.

וראה גם בלשון המשנ"ב שם משנה ברורה (סקכ"ב) שכתב כך: אבל הזמנה לגוף המצוה כגון ציצית שופר לולב סוכה נר חנוכה, אפילו עשאו לכך לא מיתסרי דהזמנה לאו מילתא היא וכדלקמן בסימן תרל"ח ס"א בהג"ה ומותר להשתמש בהו חול אף בלי תנאי. ועיי' לעיל בסימן כ"א ולקמן בסימן קנ"ד שיש עוד נ"מ בין קדושה למצוה.

אכן השו"ע הרב הזכיר בדבריו שני ענינים, א' עשאו לשם כך והיינו הזמנה, ב' נשתמש פעמים רבות וזהו דין תשמישי מצוה לאחר גמר מצותן, וכנראה מקורו ממה שסיים המג"א לעיי' בסימן כ"א, והיינו ששם נתבאר חילוק זה בין מצוה לקדושה שתשמישי מצוה נזרקים. - אבל סו"ס יהא משמע במג"א שהכלי הוא גוף המצוה, דאל"ה מהו החידוש שאין בו דין הזמנה,

קלח _____ פרק ה' | תורת החנוכה

סברת המחלוקת בזה

ז. והנה אם באנו לדון מסברא האם הכלי הוקצה למצותו, אזי הדעת נותן כי נידון זה תלוי במחלוקת האחרונים האם צריך כלי לנרות חנוכה דלסוברים שאין בזה דין כלי ודי להניח נרות מוצקות על שלחן או חלוקן וכדומה א"כ פשוט שאין הכלי חלק מן המצוה והוי רק משמש גרידא, משא"כ לסוברים דבעינן כלי דוקא א"כ מסתברא שגם הכלי בכלל ההקצאה למצוה, וכן מבואר בשו"ת אבני נזר טו [ולדעתו נידון זה האם

כרם אליעזר

טו. סימן ת"ק (סק"ז) וז"ל: אך יש להביא ראי' דאין הכלי מכלל המצוה מהא דכתב הרשב"א והר"ן [שבת כא ע"ב] הטעם איסור מותר השמן שבנר חנוכה, דלא דמי לעצי סוכה ונוי' שעשויין להשאר אחר החג, אבל שמן שבנר לגמרי מקצי להו, דאין אדם מצפה אימתי תכבה נרו, וקשה דהא ר' שמעון מתיר בשבת מותר השמן שבנר דאדם מצפה אימתי תכבה נרו, וצריך לומר דבאמת מקשה הרשב"א [שם מד ע"א] אהא דאדם מצפה כו' שהרי בפמוט גדולה שעשוי להדליק כל השבת ר' שמעון מודה דאסור, ואם כן בנר קטן על כל פנים השמן ליתסר כיון שאינו מצפה שיכבה כל זמן שיש שמן, ותירץ הרשב"א דבנר קטן כיון דיהיב דעתו על הכלי יהיב דעתו נמי על השמן שמא יכבה, אבל בגדולים לגמרי מסלק דעתו מהם עיין שם, ואם כן בנר חנוכה דהאיסור משום מוקצה למצותו, והמצוה אינו אלא בשמן ופתילה שעשויין להתבער לגמרי מקצי להו, ולא שייך לומר כיון דיהיב דעתו על הכלי לאחר שיכבה, יהיב נמי דעתו על השמן, שהרי הכלי מעיקרא לא הקצהו למצותו, דחפץ המצוה נקרא במגילה (דף כ"ו ע"ב) תשמישי מצוה, והוה הכלי שבו הנר תשמיש דתשמיש, דאינו מוקצה כדאיתא שם בכורסא ופריסא דאי תשמיש דתשמיש הוא שרי, ודוקא במצוה דשבת דבשעה שדולק הכל מוקצה כדאיתא שבת (דף מ"ז ע"א) הנח לנר שמן ופתילה הואיל ונעשין בסיס

תורת החנוכה | פרק ה' קלט

צריך כלי לנ"ח יש בו מחלוקת בין רבותינו הראשונים, וכן מבואר בשו"ת משנה שכיר טו, ובספר תולדת זאב".

האם מותר להשתמש בו לצורך מצוה אחרת

ח. ודע כי אף לסוברים שהכלי הוקצה למצותו ואסור להשתמש בו לצורך חול, עדיין יש לברר האם מותר להדליק בו שאר נרות של מצוה וכגון נר שבת וכדומה י"ח,

כרם אֵלִיעֶזֶר

לדבר האיסור ויהיב דעת' על הכלי לאחר שיכבה, יהיב נמי דעת' על השמן, אבל בחנוכה הכלי לא הוקצה כלל, ושמן שהקצהו לגמרי הקצהו, וכל זה ניחא אם נאמר דאין מצוות חנוכה בכלי, אך אם גם הכלי מן המצוה, ולאחר חנוכה פשיטא שמותר, אם כן גם השמן יהי' מותר (עכ"ל).

טו. שכתב שם כך: ומדברי השלטי גבורים הללו דן השרי חמד (מערכת חנוכה אות ז') דהמצוה להדליק בכלי וגם הכלי הוא חלק המצוה, ולא סגי אם ידליקו שלא בכלי, כמו שאחד יחקוק בכותל מקום לשמן וכדומה וידליק, רק גם הכלי צריך למצוה, וע"כ שפיר שייך לומר דהוקצה למצותו, עיין שם וכעת אינו לפני רק נשאר בזכרוני (עכ"ל). - ואולם בשד"ח לא מצאתי כלל שהביא ראיה זו של הש"ג.

יז. שם, שכתב לתמוה האין שייך לומר שנעשה מוקצה והרי אין זה החפץ של מצוה, וכתב ליישב דמזה סיעתא לדברי החסד לאברהם שצריך כלי לחנוכה ולכן הוא נעשה מוקצה. - ובהמשך דבריו הביא דברי האבנ"ז וכתב ליישב קושייתו יעו"ש.

יח. ויש לציין כי בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן מ"א) נשאל בזה כלפי נרות חנוכה שבבית הכנסת, במקום שיש מנהג להדליק בכל השנה באותו מנורה שהדליקו בה בשבת, דליכא היכר, מהו יעשו - וציין לזה בשו"ת קנין תורה דלהלן, אכן התם הוא להיפך שהמנורה מיועדת לשבת ורוצים להשתמש בה באקראי לחנוכה.

קמ _____ פרק ה' | תורת החנוכה

ויש בזה מחלוקת בין האחרונים יט.

האם מועיל בו תנאי

פ. עוד יש לברר האם מועיל תנאי שלא תחול ההקצאה על הכלי, או שמא אין מועיל בזה תנאי.

כרם אליעזר

יט. והנה הבית יהודה הנ"ל התיר בזה וסמך בזה על מש"כ השו"ע בסימן תרע"ד (סעיף ב') בשם יש מי שאומר שגר של בהכ"נ ושל שבת ושל חנוכה כולם של מצוה הם ומותר להדליק זה מזה, ולדעתו כוונת השו"ע לפסוק כן, והוסיף עוד להוכיח דכל נר שמדליקים לשם מצוה אף שאין בו ממש חיוב מותר להדליק מנר חנוכה וממילא מותר להשתמש במנורה של חנוכה לנרות שבת. אכן בשו"ת משנה שכיר הנ"ל (מד"ה ודעתי ואילך) העלה שההקצאה של נ"ח אוסרת אף למצוות אחרות, ותמה בזה גם על השו"ע הנ"ל יעו"ש. ושוב (כד"ה ועיי' בתשובת) העיר בזה על הבית יהודה הנ"ל. – וע"ע להלן בפרק ו' (סעיף ד') כלפי השתמשות בשמן של חנוכה למצוה אחרת, ויש לחלק. ובשו"ת קנין תורה (ח"ו סימן מ"ז) לא הסכים בזה עם דברי המשנה שכיר ולדעתו דינו להחמיר במה שהחמיר השלטי הגבורים שלא לעשות בו חפציו, ואין לדמות זה ממש לשמן שלכו"ע הוקצה למצותו אבל הכא נחתין דרגא ואסרינן רק לדבר הרשות.

כ. וראה בשו"ת משנה שכיר הנ"ל (מד"ה ורק דאכתי ואילך) שכתב לדון בזה הרבה, והוכיח בזה לחומרא מדברי הפמ"ג (סימן כ"א א"א סק"א) והמהר"ם שיק (או"ח סימן כ"ד) יעו"ש.

מה הדין לאחר ימי החנוכה

י. והנה כל מה שנתבאר עד כאן הוא כלפי שמונת ימי החנוכה שאז יש צד שהכלי הוקצה למצותו, ועדיין יש לברר מה הדין אחר ימי החנוכה.

באופן שאין בדעתו להשתמש בו לשנה אחרת

יא. והנה באופן שאין דעתו להשתמש במנורה זו או בכוסיות אלו לשנה הבאה לכו"ע בטל ממנו דין הוקצה למצותו שהרי כבר כלתה מצותו [ואין זה דומה לשמן של חנוכה ששם יש דין מיוחד שנשאר ההקצאה לעולם ואף לאחר ימי החנוכה אסור להשתמש בן לצורך חול, והטעם יען ששמן זה היה בדעתו שיכלה ע"י ההבערה ולכן הקצהו לגמרי, וזה לא שייך כלפי גרות החנוכה].

באופן שעומד לשימוש בשנה הבאה

יב. אכן באופן שדעתו לשמור הכוסיות והמנורה משנה לשנה להשתמש בו בחנוכה הבאה, הרי זה תלוי במחלוקת האחרונים כ"א האם דין מוקצה למצוה הוא גם משנה לשנה או

כ"א כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ו כ"ז כ"ח כ"ט כ"י כ"כ כ"ל

כא. ראה בב"ח סימן כ"א שכתב: ולפי זה שופר נמי אף לאחר ראש השנה וכן לולב ישן שעומד למצוה אסור להשתמש בהן ולנהוג בהן מנהג בזיון. והמשנ"ב סימן כ"א (סק"ד) כתב: וכן שופר נמי אפילו לאחר ר"ה, וכן לולב ישן

קמב _____ פרק ה' | תורת החנוכה

לא וכגון כלפי שופר וסוכה וכדומה כב.

מסקנת ההלכה כלפי שימוש במנורה לצורך חול בחנוכה ובשאר ימות השנה

יג. ולענין הלכה יש מן האחרונים כג' שחששו להחמיר גם
בנידון דין שלא להשתמש במנורה של חנוכה כל השנה
לדבר חול.

כרם אֵלֶיעָזֶר

אם עומדין עדיין למצוה לשנה הבאה אסור להשתמש בהן משום ביזוי מצוה,
ועיין בבה"ל.

אכן בסימן תרל"ח (סק"ט) כתב המשנ"ב: ומי שיש לו סוכה בנויה משנה לשנה
מ"מ אינה אסורה עד שישב בה בחג אף על גב דכבר ישב בה בשנה שעברה
מ"מ כשעבר החג בטלה קדושתה, וצריך מעשה אחר שתחול קדושתה כ"כ המ"א,
ויש מאחרונים שמפקפקין בזה וטוב להחמיר. וראה בבה"ל שם בסימן כ"א מה
שהאריך בזה.

כב. אכן למעשה מנהג העולם שלא להקפיד כלל על השופר ותוקעים בו אף לצורך
מנהג, וכן להתלמד, ואף לשם משחק וכדומה, וכן בעצי הסוכה משתמשים
לפעמים לאיזה ענין, ואולי הוי הכל כהתנה.

כג. ראה בשו"ת משנה שכיר הנ"ל שכתב בסו"ד כך: ומה שכתבתי בתחלת דברי
במוסגר, דגם לאחר חנוכה לא ברור כ"כ דשרי להשתמש בו לצורכו, כונתי על
דברי הפרמ"ג (או"ח סי' כא א"א סק"א) שהביא בשם הב"ח (שם ס"א) דבשופר
ולולב דעומד למצוה לשנה הבאה אסור להשתמש בו תשמיש הדיוט, עיין שם.
א"כ גם בנר חנוכה אסור להשתמש בו אפילו לאחר חנוכה תשמיש הדיוט, ולא
כמו שסתם מעלתו ולא ידע שום איסור בזה, ודו"ק (עכ"ל). - והרואה שם יראה
שלא ברירא ליה להחמיר באופן זה.

ובשו"ת קנ"ן תורה (ח"ו סימן מ"ז) העיר על המשנה שכיר דהב"ח כתב כך: ולפי

תורת החנוכה | פרק ה' _____ קמוג

יד. ואולם למעשה נראה שיש להקל בזה כד, כיון שיש בזה ס"ס, שמא אין הכלי מוקצה כלל למצוה, ושמא לאחר החנוכה בטל הקצאתו, ותרי חומרי לא מחמירינן בה.

כרם אֵלֶיעָזֶר

זה שופר נמי אף לאחר ראש השנה וכן לולב ישן שעומד למצוה אסור להשתמש בהן ולנהוג בהן מנהג בזיון. – וא"כ האיסור הוא ברבר של בזיון, וזה לא שכיח כלל במנורה, [ויש להעיר שאין זה מוכרח בכוונת הב"ח, ובפשוטו ר"ל שהשתמשו להדיוט אסורה משום בזיון מצוה], ובפרט שבדרך כלל משתמשים בה רק לצורך שבת או סעודת מצוה וכדומה, וסיים שלפי זה העשיר הנ"ל שהדליקו לסעודת סיום יפה עשה, והיינו דס"ל שזהו ממש מצוה שהרי המעשה היה בחנוכה. – ואין ברור להדיא האם בכל השנה מתיר למעשה גם להדיוט ובלבד שלא יהא בזיון או רק למצוה.

ובפסקי תשובות סימן תרע"ג (אות י') כתב כך: מנורה שהדליקו בה נרות חנוכה מותר להשתמש בה לצרכי מצוה אחרים כגון הדלקת נרות שבת וסעודות מצוה וללמוד תורה לאור נרות שמדליקים בה, אבל אין להשתמש בה שימושי חול ואין להדליק בה נרות על מנת להשתמש לאורם שימושי חול, לא בחנוכה ולא בכל ימות השנה. – וציין שם לדברי המשנה שכיר והקנין תורה הנ"ל, ולפמשנ"ת המשנה שכיר לא הכריע לקולא לכל השנה.

כר. להשתמש בו בליל הסדר

ויש לציין כי כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל בעל החוקי חיים היה נוהג להדליק נרות של ליל יו"ט פסח במנורה של חנוכה ותחב בה נרות, [והמנורה היתה בירושה מאביו רביה"ק בעל השומר אמונים זיע"א, והיתה עשויה מארבעה חלקים באופן שהיה אפשר לסובבה ולעשותה בצורת מנורה עגולה של שבת ויום טוב], ונהג כן עפ"י דברי הפוסקים להשתמש בפסח בכלים הנאים, ולא ידענא האם עשה כן על ידי תנאי, ואולי סמך על הסברא דגם נרות יום טוב הם מצוה, משא"כ לדבר הרשות – אכן למעשה כבר נתבאר דמשנה לשנה אפשר להקל בכל גווני. בה. כנלענ"ד.

קמזד | פרק ה' | תורת החנוכה

האם יום שמיני עצמו נחשב כתוך ימי החנוכה

פז. ויש לברר מה הדין כלפי יום השמיני, ולכאורה אף שהוא עדיין חנוכה, אבל כבר לא שייך בו מצות נר חנוכה, וא"כ הוי ככלה מצותו, ורק בליל שמיני כיון ששייך הדלקה כל הלילה חמור טפי.

מסקנת ההלכה לענין להשתמש בתוך ימי החנוכה

פז. אכן להשתמש בו בתוך ימי חנוכה יש להחמיר שלא להשתמש בו לדבר חול, אך מסתברא שתנאי מועיל, וכמו כן יש מקום לחקל להשתמש בו לצורך שאר מצוה, כי גם כלפי זה יש לנו ספק ספיקא, שמא הכלי לא הוקצה למצוה, ושמא מועיל תנאי, אי נמי שמא מותר ממצוה למצוה. – ומטעם זה מותר להדליק בו בימי החנוכה נרות לכבוד חנוכה.

באיזה סוג מנורות יש מוקצה זה

פז. וכבר נתבאר שכל זה הוא כלפי הכוסיות שבהם ממלאים את השמן, אי נמי במנורה שממלאים בה עצמה שמן ואז אסור להשתמש בה לצורך חול אפילו כשידליק בה נרות החול בתוך הכוסיות כי סו"ם הוא משתמש במנורה לצורך כך, אבל מנורה של חנוכה שמכניסים לתוכה כוסיות אזי גוף המנורה לא הוקצה כלל.

תורת החנוכה | פרק ה' _____ קמה

יז. וכמו כן המנורות של הילדים שתוקעים בהם נרות מוצקים אין על שם כלי, ולא מיבעיא באופן שאין שם כלל בית קיבול כי אם ברזל המחזיק את הנר, רק אפילו כשיש בית קיבול קטן סו"ס הנר המוצק אינו צריך לו, ומסתברא שאין לזה דין כלל למ"ד דבעינן כלי וממילא לא חלה עליו ההקצאה כו'.

הזמנה לאו מילתא

יח. עוד יש לציין כי כל זה באופן שכבר נשתמש בנרות או במנורות אבל אם רק הזמינם ולא השתמש בהם לכו"ע

כרם אֵלֶיעָזֶר (ס)

כו. והנה בעת שעסקתי בסוגיא זו נשאלתי מאדם אחד שברצונו להדליק נרות במנורת חנוכה, לצורך סגולת הדלקת י"ח נרות לע"נ רבי מתיא בן חרש כידוע, [ובין נר לנר אומרים שמדליקים נר זה לכבוד התנא הזה לזכות פלוני ואומרים מזמור פ"ו שבתהילים], והנידון היה על מנורה של ילדים שמשמשים בו עצמו להדלקת נרות, ויש בו ט' נרות כולל השמש, ורצה ליקח ב' מנורות כאלו ויכול להדליק שם י"ח נרות, ולפי המבואר זה לכו"ע לא הוקצה למצותו שהרי הנרות הללו אין טעונים כלל כלי, והוי רק כעין מגש להדליק עליו נרות ואף שיש כמין בזיכים קטנים להכניס בתוכם הנרות, ובפרט כשאין בהם בית קיבול. [ומלבד זה הרי זה תלוי האם נר של קטן הוקצה למצותו, וראה מש"כ בזה בחינוך הבנים כהלכתו פרק ק"ז, ואכמ"ל].

ואגב השאלה הנ"ל היתה בבין השמשות של מוצאי זאת חנוכה, יש לדון האם הכלי הזה הוקצה בבין השמשות, ועיין בסימן תרס"ה כלפי ד' מינים דלא אמרינן בשמיני עצרת מיגו דאיתקצאי מחמת יום שעבר, אבל בביה"ש עצמו עדיין אסור מספק. – אך כבר נתבאר (סעיף ט"ו) שיש לדון ולומר דחנוכה שאני שקיום המצוה הוא ביום וא"כ תיכף בבוקר נפקע מצותו, והוי כלאחר החנוכה.

קמו _____ פרק ה' | תורת החנוכה

אין בזה חשש, דקיי"ל הזמנה לאו מילתא כו.

מנורות וכוסיות של חנוכה האם מותר לזרקם לאשפה

יפו. ולענין אם מותר לזרוק לאשפה את הכלי שהדליק בו נרות חנוכה או את גוף המנורה, והיינו כשאין בדעתו להשתמש במנורות הללו, הרי זה תלוי במחלוקת הפוסקים בכל תשמישי מצוה דלדעת השו"ע כח תשמישי מצוה נזרקים, ולדעת הרמ"א אין לזרקם בבזיון, אבל אין צריך לגונם בדרך כבוד, רק יכול להניחם באיזה מקום שהוא אף שיתכן שיבוא לבסוף לידי בזיון.

כ. וכל זה לסוברים שגם הנר הוקצה למצותו, אבל לסוברים שא"צ כלי וממילא הכלי לא הוקצה למצוה, א"כ מותר גם לזרוקם לאשפה כח, וכן הורו פוסקי זמנינו כלפי הכוסיות של נרות החנוכה ל.

כרם אליעזר

כו. פשוט, וכ"ה להדיא בספר פרי האדמה הנ"ל.

כח. באו"ח סימן כ"א (סעיף א').

כט. ואף לפי מש"כ לעיל להחמיר בזה שיש לזה הוקצה למצוה מ"מ כאן יש לנו צירוף שיטת השו"ע שתשמישי מצוה נזרקים לגמרי.

ל. ראה בספר גנוי הקודש (פי"ט סי"ג) בשם הגרי"ש אלישיב והגר"ש וואזנר והגר"נ קרליץ זצ"ל.

ואולם בתשובות הגר"ח קניבסקי שם בסוה"ס (אות צ"ו-צ"ח) מבואר שאם

באופן שניכר שהשתמשו בו למצוה

כא. אכן דעת כמה גאוני זמנינו לא דבאופן שניכר על הכוסיות שהם מיועדים לנר חנוכה, אזי ראוי לחוש לבזיון מצוה ואין לזרקם בבזיון רק בתוך גיילון שקוף וכדומה, וענין זה שייד על כל המנורה [ואולי אפילו על בית המנורה] ואף באופן שלא הוקצה כלל למצוה, והיינו שמכנים כוסיות לתוך הבזיכים דמ"מ אין ראוי לזורקו בבזיון. – ויש לדון במה שמצוי לפעמים בכוסיות שנשברו האם כיון שאינם ראויים כלל למצותו אולי קיל טפי.

חשש גניזה בכיתובים שעל המנורה

כב. מנורות שרשום עליהם התיבות 'הנרות הללו קודש הם' אין עליהם חיוב גניזה מן הדין לב, יען שזהו רק הודעה

כרם אליעזר

מדליקים בגוף החנוכיה אולי הוי ממש תשמיש מצוה, ואסור לזרקו לאשפה לדעת הרמ"א, ורק כשמדליקים בתוך כוסיות אז המנורה תשמיש דתשמיש ומ"מ גם בזה טוב להזהר שלא לזרקם בבזיון כי אין הכרח לחלק בין תשמיש מצוה לתשמיש דתשמיש יעו"ש.

לא. כ"ה בספר גנזי הקודש (פי"ט סי"ג הערה כ"ו) בשם הגרי"ש אלישיב, והוסיף שהפליג להחמיר בזה אפילו כלפי הבית של המנורה, ובתשובות הגר"ח קניבסקי שם בסוה"ס (אות ק"ד) נשאל על ענין המנורות והשיב עפ"י דין מותר לזרוק אבל לא במקום מגונה, וכן סתם להלכה בפסק"ת (סימן כ"א אות ב'). וראה עוד בספר הנ"ל (הערה כ"ז) כעין זה בשם הסטייפלער זצ"ל כלפי סוג של פתיליה מזכוכית באופן שניכר שמשתמשים בה רק לצורך שבת, לב. וכן שמעתי מהגרמ"ש קליין שליט"א.

קמח _____ פרק ה' | תורת החנוכה

על גרות אלו שם קודש והוי כאילו כתוב הרי זה תרומה וכדומה, אכן יש לברר מה הדין במנורה שרשום עליה 'וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל' שזהו קמח שלם שיש בו משמעות של ענין החנוכה, ועוד שהוא חלק מנוסח ברכה שתקנו לנו חז"ל, ובפרט אם כתוב עליו ממש פסוק או חצי פסוק שיש בו שלש תיבות רצופות לג, וצ"ע למעשה.

כרם אֵלִיעֶזֶר

לג. וכן העיר בזה בפסק"ת הנ"ל (הערה 46). ושו"ר בספר גנזי הקודש - בתשובות הגר"י זילברשטיין (אות א') שכתב לדון בזה כלפי זכויות של מנורה שכתוב עליה 'כי נר מצוה ותורה אור', ודעתו כי לכאורה מעיקר הדין אין בזה חיוב גניזה כיון שלא נכתב לשם לימוד רק לשם קישוט ויופי, וציין בזה לדברי המשנ"ב בסימן של"ד (סקנ"ב), ולמעשה נשאר בצ"ע, והורה לעטוף הזכויות בנייר ולקברה אבל לא להניחה בגניזה מחשש סכנה והיזק למתעסקים שם בפינוי הגניזה.

פרק ו'

דין הוקצה למצותו בשמן של חנוכה

שורש איסור מוקצה בשמן של חנוכה

א. כתב השו"ע^א: הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו, ואם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו. – ולמדנו מזה כי השמן של נרות חנוכה הוקצה למצותו, ואסור להשתמש בו לדברים אחרים, ואיסור זה נשאר אף אחר החג.

מדוע נשאר השמן באיסורו אחר ימי החנוכה

ב. כתבו הראשונים^ב שאף על גב שעצי הסוכה חוזרים להתירם אחר ימי החג, מכל מקום שמן של חנוכה חמור יותר לענין זה, והסברא בזה הוא דהתם לא מקצה להו אלא לימי החג לפי שעשויון להשאר אחר החג ולא מקצה להו

כרם אליעזר

א. בסימן תרע"ז (ס"ד).

ב. כ"כ התוספות בשבת (מ"ד ע"א ד"ה שבנר) וכ"כ הר"ן בסוגיא דחנוכה שם (ט' ע"א בדפי הרי"ף), וע"ע בזה בשו"ת מנחת שלמה (תנינא סימן נ"ח סק"ו), להורות נתן (חי"ב סימן נ"ג).

קנ _____ פרק ו' | תורת החנוכה

למצותן לגמרי אבל שמן ופתילה שעשוין להתבער לגמרי כי יהיב להו בנר לגמרי מקצה אותן למצוה דאין אדם מצפה אימתי תכבה נרו ואם נשתיירו הרי הן אסורין שהרי הקצה אותן למצותן לגמרי.

כשדלק הנר חצי שעה מה דין מותר השמן

ג. נחלקו האחרונים בעיקר דין מוקצה בשמן, דעת הבית יוסף^ג וסייעתו^ד דהני מילי כלפי השמן הנותר מתוך החצי שעה, וכגון שכבה הנר תוך חצי שעה ולא חזר והדליקו, אבל מה שנשאר אחר כך לא הקוצה כלל למצותו, ודעת המהר"י אבוהב^ה וסייעתו^ו שכל מה שנותר בנר בשעה שמדליקו הוקצה למצותו, ולענין הלכה כתב המשנ"ב^ז שלכן טוב להתנות לכתחילה.

כרם אַליעזר (ס"ו)

ג. בסימן תרע"ז (ס"ד), וכן סתם להלכה שם בשו"ע.

ד. כ"ה דעת המהרש"ל, וגם המג"א שם (סק"י) כתב על הב"ח שאין דבריו מוכרחים, ואולם בסימן תער"ב (סק"ד) נראה שפסק כהמחמירים.

ה. הובא שם בב"י.

ו. ה"ה הב"ח והעטרת זקנים, והשאלת יעב"ץ (ח"א סימן ד') והישועות יעקב (סק"א).

ז. בסימן תער"ב (סק"ז), וציין לזה גם בסימן תרע"ז (סקי"ח).

תורת החנוכה | פרק ו' _____ קנא

ד. ויש לציין כי בזמנינו יש יותר מקום להחמיר בזה, כי יש צד לומר שכל זמן ההדלקה הוי פרסומי ניסא כיון שיש עוברים ושבים גם אח"כ.^ה

נתן שמן בנר והיה סבור שיש בו רק כדי חצי שעה ולמעשה היה בו יותר

ה. יש להסתפק מה הדין אם נתן השמן לשיעור הדלקת חצי שעה ודלק יותר מחצי שעה (כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית) אם מותר להסתפק ממנו, דאפשר כיון דהוא אקציה מדעתו אף דבטעות הוי נאסר.^ו

השמן הנשאר בצלוחית

ו. וכל זה דוקא כלפי השמן הנשאר בתוך הנר שהדליקו בו, אבל כלפי הבקבוק שלקחו ממנו השמן לכו"ע לא הוקצה למצותו.^ז

כרם אליעזר

ח. וראה בענין זה בשו"ת קרן לדוד (או"ח סימן קנ"ט סק"ח), ובשו"ת ויען יוסף (או"ח סימן ת"ג), ואכמ"ל.

ט. בה"ל שם בשם השלטי הגבורים. - ויש להעיר מהא דקיי"ל בסימן ש"י (סעיף ג') דמוקצה בטעות לא הוי מוקצה, וא"כ מאי שנא כאן, ועיין.

י. וכן מבואר בספר בארות המים (סימן כ"ז) והובא בעיקרי הד"ט (סימן ל"ה אות י"ב) וכ"ה בבה"ל (ד"ה הצריך) ובכה"ח (סקכ"ח).

שמן המוקצה שנתערב בשמן אחר צריך שישים

ז. אם נתערב השמן מין במינו אם הוא ראוי לאכילה, צריך שישים אטו אינו מינו ושמא יבשל ויתן טעם י"א, אבל אם אינו ראוי לאכילה לכאורה בטל ברוב, דרך בדבר מאכל שיך הסברא שיבשל ויתן טעם י"ב, ויש לדון לפי זה כלפי שמן למאור שבזמנינו שבעצם הוא ראוי בשעת הדחק למאכל האם מחמירים בו שצריך שישים לבטלו, וכן מסתבר.

ח. ויש מי שסובר כי השמן אינו בטל כלל כי דינו כדבר שיש לו מתירים, כיון שיכול להתשמש בו לשנה הבאה בחנוכה י"ג, אבל הפוסקים לא חששו למעשה לסברא זו.

כרם אליעזר (ס)

יא. כ"כ הפמ"ג בסימן תער"ב (משב"ז סק"א) וז"ל: ולכאורה שמן היתר צריך ששים בנותר, מה שאין כן חלב וכדומה דלא שיך היתר אכילה, רק הנאה, י"ל אף בלח כהאי גוונא בטל ברוב, וצ"ע (עכ"ל). ומש"כ כי שמן היתר צריך שישים מפורש כן בלשון השו"ע הנ"ל.

יב. וכן מצינו כע"ז בפרי מגדים בהלכות שבת סימן ש"י (א"א סק"ח) לענין אפר מוקצה שכתב: ואם לא הוכר, בטל ברוב. וי"ל דאפילו היה מן התורה, לח בלח במינו ששים אטו אינו מינו, וחיך אוכל יטעם [איוב יב, יא], מה שאין כן במוקצה דלא שיך באפר טעם, למה לא יבטל ברוב. ועיי' יו"ד [סימן] צ"ח [בהקדמה, שער התערובות ח"ג פרק ג ד"ה והנה קמח] (עכ"ל), וראה גם בנתיב חיים ובהגהת החת"ס שם.

יג. ראה מג"א סימן תרע"ז (סקי"ב).

שמן של חנוכה שנתערב באינו מינו

פ. אם נתערב השמן של חנוכה מין בשאינו מינו הרי הוא מתבטל בשישים כשאר על האיסורים ובתנאי שאינו ניכר שם, והיינו באופן שהשמן אינו ניכר שם, אכן אם עירבו שמן כזה בתוך סלט ירקות והוא ניכר שם אינו מתבטל, וראה עוד בהערה י"ד.

כרם אלעזר (ס)

יד. בספר פרדס יוסף החדש על חנוכה (אות תתי"א) לאחי הגאון רבי גמליאל שליט"א כתב כך: שאלתי את הגר"ח קניבסקי מה הדין אם נטף שמן של חנוכה באמצע שדלק, לתוך סלט ירקות וכדו', האם נאסר הסלט, והטעם. - והשיב לי בזה"ל: יתכן שבטל בששים וצריך עיון.

אכן בגליון וישמע משה (ויגש תשפ"ד) הביא מעשה כזה שראש המשפחה קיבץ את השמן הנותר בתוך בקבוק של שמן זית כדי לבערו, ואחד מבני המשפחה עירב שמן זה בתוך סלט ירקות, והביא שם בשם הגרש"א שטרן והגר"מ שפרן והגר"נ נוסבוים והגר"ע פריד שהורו שאם שמן זה הוא שמן מתוך החצי שעה הרי הוא אוסר הכל, אבל אם הוא זוכר שלא נכבו לו הנרות תוך הזמן, הרי זה תלוי במחלוקת הפוסקים האם שמן זה אסור בהנאה, ויש להקל בדיעבד (וראה להלן פ"ו ס"ז שאין זה ברור).

וכפי הנראה הנידון שם היה שלא היה שישם, אך גם כשיש שישם יש לדון האם הוא מילתא דעביד לטעמא, ועוד שבדרך כלל הוא ניכר ממש ורואים אותו ובכח"ג אינו בטל [אך יש שסוברים שכש"א להוציא האיסור משם הרי זה בטל], וכמו כן כיון שאפשר ע"י שטיפה במים שיצוף רוב השמן הרי זה ג"כ סיבה שלא יתבטל, אך אולי יתקלקל בזה המאכל.

עוד הובא שם בגליון הנ"ל אם השמן הזה מעורב גם משמן של תוך חצי שעה וגם מן הנותר הרי צריך שישם כנגדו, ואין מועיל בזה סברת זה וזה גורם כיון שהשמן ניכר שם, והוסיף שם הגר"ע פריד שגם אם ישטוף את הירקות לא יועיל

מה דין הפתילות של חנוכה

י. ולענין הפתילות של חנוכה מבואר בכמה ראשונים טו שדינם כדין השמן, וכן נפסק להלכה בחיי אדם טז ובקיצור שו"ע יז אכן השו"ע לא הביא זה, ויש מי שכתב שזה תלוי באופן סידורם בנר, כי עפ"י רוב הם נשארים גם כשנתן בשמן רק כשיעור הדלקה ולא שייך לומר שהוקצו דהרי הדבר ידוע שישארו גם אח"כ, ורק אם הם מסודרים באופן מיוחד שהם מתבערים יחד עם השמן של החצי שעה, ואירע שכבה באמצע ולכן נשאר אז יש לזה דין מוקצה יח.

האם מותר להשתמש בשמן לצורך שאר מצות

יא. דעת המהר"ש קולגר יט שאף שהשמן הוקצה למצוה מכל מקום מותר להשתמש בו לצורך מצוה אחרת, וכן משמע קצת בדברי הביאור הלכה כ, ולפי זה צריך ביאור למה צריך

כרם אליעזר

כי השמנונית דבוקה וניכרת, ובעל השבט הקהתי היקל להוסיף ולבטל את השמן כשישים יעו"ש.

טו. ראה בדברי הטור ובשלטי הגבורים בשם ריא"ז ובמאירי ועוד.

טז. כלל קנ"ד (סעיף כ"א).

יז. כלל קל"ט (סעיף ד').

יח. כ"כ בספר תולדות זאב ע"מ שבת (מ"ד ע"א ד"ה והא דלא).

יט. בהגהותיו חכמת שלמה (תרע"ז ס"ד ד"ה והנה).

כ. ראה היטב בבב"ל סימן תרע"ג ס"א (ד"ה ויש).

תורת החנוכה | פרק ו' _____ קנה

לשרוף השמן הנותר דבשלמא להשאירו לשנה הבאה כיון שהוא זמן מרובה חיישינן לתקלה, ואין מקילים בזה אף באופן שרוצה ליתנו בכלי מאוס, אבל הרי יכול להשהותו ולהשתמש בו לצורך שאר מצות המצויים כסדר, וצ"ע – ויש המחמירים אף להשתמש בו לשאר מצות כא.

שיירי שמן של נר הראשון להשתמש בו לנר ההידור
יב. והנה לפי המחמירים יש לדון בשמן הנותר מן הנר הראשון האם רשאי להשתמש בו ביום השני לנרות הנוספים שהרי הוא רק מדין הידור – ודין זה מצוי מאוד שמוסיפים כסדר נר נוסף חדש והשירים של אתמול נשאר בנר שהוא כעת נר הנוסף – ולמעשה נראה שזה מותר לכל הדיעות שנחשב הכל כמצוה אחת כב. [אכן יש מי שכתב כי לכן צריך להחליף

כרם אליעזר (ס"ח)

כא. ראה לעיל בפרק ה' (ס"ח) מה שהבאתי בזה בשם המשנה שכיר לענין גוף המנורה שהוקצה לשיטתו והחמיר גם לשאר מצות, וע"ע עוד בזה בשו"ת שרגא המאיר (ח"ה סימן קי"ח), וכן סתם להלכה בפסק"ת (סימן תרע"ז אות ט').

כב. וראה בענין זה בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן קכ"ח) ובתשובות והנהגות (ח"ב סימן קל"ו) ושניהם דנו בזה לענין הפתילות שהבאנו להלן, וראה עוד בענין זה בספרי כרם אליעזר על חנוכה (סימן כ"ה אות י"א) ושם נתבאר שיש עוד צד שכל הנרות הם עיקר המצוה יעו"ש היטב.
וכן הורו כלפי השמן הגר"נ קרליץ (פסקי שמועות חנוכה עמוד קל"ד) והגר"ח קניבסקי (אור ישראל פכ"ו הערה 1078).

קנו _____ פרק ו' | תורת החנוכה

הפתילות בכל יום, או על כל פנים להעביר את הפתילה של אתמול לגר הראשון של היום כג].

האם צריך דוקא שריפה לשיירי השמן

יג. והנה כבר הבאנו לעיל דברי השו"ע שצריך לשרוף את מותר השמן, ומקורו בדברי רב אחאי גאון בספר השאלות וכן הביאו כמה ראשונים, ובודאי שזהו הדרך הנכון לכתחילה כד, ויש מקומות שנהגו לעשות זה ברוב עם ובעסק גדול כה.

כרם אליעזר

בג. כ"כ בספר משמרת שלום (קודינב מ"ח, ג') שצריך בכל יום לקחת את הפתילה של אתמול ולהניחה בנר הנוסף שמדליק היום בראשונה, דאל"כ מורידה מקדושה חמורה לקדושה קלה, שאתמול הדליק בה בראשונה וקיים בה המצוה מדינא, והיום הוא רק משום מהדרין, והוסיף עוד דמשו"ה נהגו להחליף הפתילות בכל יום מחשש שלא יעבירו.

כד. וכן העיר המשנת יוסף (ח"ט סימן קס"ט), וכ"ה בפסקי בשם (אות ט"ו). – וכן הורה הגרי"ש אלישיב (פניני חנוכה עמוד קמ"ט) שלכתחילה ראוי דוקא לשרפם דומיא דנותר שבביהכ"נ שמצותו בשריפה.

כה. וז"ל רבינו הקדוש בעל השומר אמונים בספרו תקנות והדרכות (סדר חנוכה): ובלילה אחרונה של חנוכה בשעת שריפת הפתילות עושים שמחה גדולה וריקודין ומזמור למנצח בנגינות, ואומרים ביחד וכל הרשעה כולה בעשן תכלה, להבה תלהט רשעים, וה' ישמחנו בשמחתו אמן. - וראה עוד כמה מנהגים בזה בנטעי גבריא (פרק נ"ז ס"ב), ובספר אור ישראל (חנוכה ספרק מ"ו הערה 1081).

תורת החנוכה | פרק ו' _____ קנז

יד. אכן מי שקשה לו לשרפו יכול לקוברו כו, או על כל פנים להשליכו בדרך כבוד, וכמו שנהגנו בזמנינו כלפי חלה שמצותה בשריפה לעמפה היטב וכך לזרקה כו, ויש מי שהקיל אף לשפכו במקום שאין בני אדם הולכים שם ולפי זה מותר גם לתוך הכיור כח.

פו. וכמו כן בדיעבד אם נזרקו שיירי השמן והפתילות בטעות או ע"י קטן, יתכן שאין צריך לטרוח להציאו מן האשפה. – ובפרט באופן שהשמן הוא רק ממה שנשאר אחר החצי שעה, שאין על זה חיוב שריפה לכמה פוסקים.

האם יש בזיון בשפיכת שיירי השמן לכיור

פז. אחרי שנמר לערות השמן שבכוסיות, כשמתחיל השמן לנטוף מעט מעט ונטפו שלש טיפות זו אחר זו, יכול לשטוף את הכוסית בכיור כרגיל, אבל לא במים חמים ובנ"ל כט.

כרם אליעזר

כו. משנת יעקב (סק"ה).

כז. וכן הורה הגר"ח קניבסקי (פסקי שמועות חנוכה עמוד קל"ה, אור ישראל פכ"ז הערה 1082).

כח. כן הורה הגר"ש אלישיב (פניני חנוכה עמוד קמ"ח, תורת המועדים סקי"ב).
כט. כ"כ לי הגר"י ברוין, ואלו דבריו: היינו גם להסביר שחל עלי' קדושה לאוסרה בהנאה, הרי העיקר שלא יבוא לידי תקלה ליהנות, ומסתבר דל"ש ביזוי מצוה בטיפות מועטות, וכמו שבתרומה ל"ש משמרת תרומותי בכגון דא - ראה תרומות

שמן של חנוכה שנשפך על הרצפה

יז. ולענין שמן של נר חנוכה שנשפך לאחר ההדלקה באופן ששמן זה הוקצה למצותו יש לברר אם מותר לגורפו כמות שהוא לניקוז של הביוב, או שמחמת כבודו צריך לסופגו במקומו, ועיין.

כרם אֵלֶיזֶר

פי"א מ"ח. וליכא בה משום ביטול איסור לכתחילה כיון שאינו מתכוון לבטל, ראה פי' הר"ש שם. וכש"כ לדעת הרמב"ם תרומות פט"ו הי"ט להתיר לבשל חולין בקדירה של תרומה אחרי ששטף. וראה בתשובתו לחכמי לונגל הובא בכס"מ שם. וכבר ביארו שלרמב"ם בתרומה ק"ל טפי משאר איסור, דבלא חשיב פקע איסורו. וראה רש"ש תרומות שם מ"ח בגרעיני תרומה שהשליכן, וכן במגורה שפינה, ומערה מכר ונוטף שלש טיפים, שהוא ע"ד כהן שסך בשמן ישראל מתעגל, שנתחללה מקדושתה. וראה שערי טהר ולק ח"ב קסח, ד. וי"ל דהה"נ בשמן שהוקצה למצוה דלא עדיף משמן של תרומה. ואף שאחרי שמדיח בכיור מתמצה קצת שמן, והו"ל כהרכינה ומיצית - עדיין אינו בגדר ביזוי. ועוד, שכיון שנשפך לכיור ואינו עומד להשתמש שוב מוכח שאינו חשוב בעיניו. וראה שו"ת אמרי כהן האלאנדער ס"א. ולהעיר מל' המאירי שבת כא, ב "אם נשאר שם כלום". וי"ל דלאו דוקא, ולא מייירי בטיפות מועטות שנשארו אחר העירוי. ועוד י"ל. ולהעיר, שכתב עלה ש"מפריזים על מדותיהם" ולי' לא ס"ל. ומה שכתבנו שלא לשטוף במים חמים - מחשש בליעות בכיור. ולא קיילין כרמב"ם שם להתיר לבשל חולין בקדירה של תרומה אחרי ששטף (עכ"ד).

פרק ז'

האם יש איסור בבליעות של שמן חנוכה שהוקצה למצותו

יסוד השאלה האם שמן זה אוסר ע"י בליעות

א. יש לברר האם שמן שהוקצה למצותו ונאסר בהנאה אוסר בליעות שלו והיינו שאם נבלע בכלי וישתמשו בכלי יחול איסור על המאכל, [וספק זה הוא כלפי מאכל הנאסר בחג הסוכות מחמת נוי סוכה ונתבשל בכלי ואח"כ בישלו בכלי מאכל אחר האם המאכל השני נאסר מחמת בליעות של הוקצה למצותו^א], ולפלא שלא נמצא בפוסקים הקדמונים מי שדן בשאלה זו.

צדדי הספק

ב. ולכאורה היה נראה שדינו כשאר כל איסורים האסורים מדרבנן, שהם אוסרים בבליעותם, אכן מצד הסברא יש מקום לומר דכל האיסור הוא רק כשהוא בעין, אבל כשנבלע בטל הקצאתו שכבר אינו ראוי למצותו וכמו כן לא שייך בזוי

כרם אליעזר

א. וכן מבואר בשו"ת חיי הלוי דלהלן.

קס _____ פרק ז' | תורת החנוכה

מצוה^ב, ויש מי שכתב עוד דכיון שיסוד האיסור כאן הוא איסור הנאה, א"כ באופן שאינו נהנה מן הבליעות לא שייך בזה איסור^ג, אכן למעשה קשה להקל בזה מסברא, ורק שיש לצרפו לסניף כשיש עוד צדדים, וכפי שיתבאר להלן.

דיעות הראשונים כלפי קדירה שנתבשל בה תרומה

ג. והנה כתב הרמב"ם בהלכות תרומות^ד קדרה שבישל בה תרומה לא יבשל בה חולין, ואם בישל בנותן טעם, ואם שטף הקדרה במים או ביין ה"ז מותר לבשל בה, בישל במקצת הכלי אין צריך לשטף את כולו אלא שוטף מקום הבישול בלבד. – ולמדנו מזה כי לדעת הרמב"ם אין איסור בבליעות של תרומה הבלוע בכלי, ומעמא דמילתא היות וחלות התרומה הוא מחמת הפרשת האדם ממילא אין זה ממש בגדר איסור, ובאופן שאינו בעין נפקע ממנו האיסור, ולכן אין הבליעות נגררות אחר דיני התרומה, ולשיטתו יתכן לומר כן גם כלפי נר חנוכה.

כרם אֵלִיעֶזֶר

ב. ובשו"ת שבט הקהתי (ח"ה סימן קט"ו סק"ס) כתב ג"כ סברא זו וסיים שלא מצא לזה גילוי בפוסקים.

ג. כן צידד בשו"ת חיי הלוי (ח"א סימן מ"ט אות ב'), וסיים דלא מפני שאנו מדרמים נעשה מעשה שאפשר שבכלל איסור הנאה שאסרו חז"ל הוא גם איסור אכילה, וא"כ סו"ס יש בזה טעם כעיקר לענין אכילה.

ד. פרק ט"ו (הלכה י"ט).

תורת החנוכה | פרק ז' _____ קסא

ד. ואולם שאר כל הראשונים^ה נחלקו עליו ולדעתם הדבר ברור שכלי של תרומה צריך הגעלה, דלאחר שהופרש נעשה כעין דבר איסור לזרים לכל דבר וענין, וכן הלכה^ו.

זהירות בעת רחיצת הכוסיות והמנורות של חנוכה

ה. ולענין הלכה היות ויש צד גדול שבליעות של שמן המוקצה יש בו כדי לאסור, לכן צריך להזהר בעת שרוצה לרחצם שלא יעשה כן במים רותחים על גבי כלי אכילה כי יש לחוש לעירוני שמבליע, ומצד תשמישי מצוה ודאי אין בזה שום חשש^ז, וכמו כן ישרה אותם בקערה המיועדת לנטילה וכדומה^ח.

כרם אליעזר (ס)

ה. ראה בהשגות הראב"ד שם, וכן בדרך אמונה שם (ס"ק קל"ב, ובצה"ל ס"ק קצ"ו) הביא שכ"ה דעת הרא"ש בתרומות, והרשב"א והריטב"א והר"ן בחידושיהם בב"ב (פ"ז ע"א) ושכ"כ גם בכפתור ופרח (פרק ה')

ו. דרך אמונה שם, וכמבואר בפר"ח ביו"ד סימן קכ"ב (סק"ג)

ז. וראה בספר וישמע משה (חלק ג') כלפי סכך אם יש חשש להכניסו לבית הכסא לאחסנו שם, ולפי"ז כ"ש בזה שאין ברור שהם תשמישי מצוה.

ח. וכן העלה בשו"ת חיי הלוי שם דמעיך הלכה אין בזה חשש, מחמת כמה וכמה צירופים וכפי שיתבאר להלן, אבל לכתחילה יש להדיחו בקערה שאין משתמשים בה לאכילה, או שידיחנו במים פושרים.

קסב | פרק ז' | תורת החנוכה

בדיעבד מי שלא נזהר בכך

ו. אכן בדיעבד מי שלא נזהר בכך יש להתיר כל הכלים אחר שיעבור עליהם מעל"ע, והטעם לזה כי כל איסור ההקצאה הוא רק מדרבנן, ובאופן שאינו בן יומו הוי תרי דרבנן^ט, וגם

כרם אליעזר

ט. וכן העלה להלכה בשו"ת משנת יוסף (ח"ט סימן קס"ט) שנשאל באלה שלא שופכים השמן הנותר מנר חנוכה לתוך המדורה בה שורף הפתילות והשמן הנותר, אלא שורף רק הפתילות, ואת המנורה שוטפים בחמין בכיור יחד עם הכלים, והשמן הנותר נשפך לתוך הכיור ומתערב עם הכלים ונותן בהם טעם. אם יש מקום להחמיר בזה.

והשיב שאין הכיור ושאר הכלים נאסרים מכמה טעמים:

(א) דסתם בני אדם מקצים השמן רק לשיעורו לחצי שעה (כמשנ"ב תערב סק"ז ותרעז סק"ח), והגם שדולק יותר ה"ז לפירסו"נ בעלמא אבל לא לעיקר מצוה לאסור השמן [ועי' שו"ת משנ"י (ח"ה סי' קיג) לענין להנות משיירי נ"ח, ואם בזמנינו שונה].

(ב) עיקר מוקצה דמותר נ"ח הוא רק דרבנן, והגם שכ' הש"ך (יו"ד סי' צט סק"ט) דהוקצה למצותו חמיר מסתם דרבנן, מ"מ לא הוי טפי מדרבנן. ואם הכלים שנשטפו יחד עם מותר שמן נ"ח ברותחין, ישתמש בהן כשהיו שאינן בני יומן, א"כ הוי נטלפ"ג, והוי תרי דרבנן. [א"ה: לא ידענא מהיכן פשיטא ליה כי יש להקל בזה בתרי דרבנן, ואטו כל איסור דרבנן מותר באינו בן יומו, אכן יש לצרף זה לשאר סניפים דלהלן].

(ג) רוב הקונים שמן לנ"ח אומרים שלא מקצים כל השמן, לא מיבעיא שלא כל הבקבוק, אלא אפי' הנשאר אחר ההדלקה לא יוקדש למצוה כלל, [והיינו שעושים תנאי להדיא], וא"כ הגם שלכתחילה ראוי לשורפו, אבל אם לא שרפו אלא שטפו ברותחים יחד עם כלים לא נאסרו הכלים.

(ד) יש להניח שהיו רוב במים ורוב בכלים כנגד השמן, ובטל בששים. [א"ה: מש"כ שהכלים מצטרפים לשישים אינו ברור כלל].

תורת החנוכה | פרק ז' _____ קסג

יש צד שאין כלל איסור בבליעות כאלו וכנ"ל, ובפרט שרוב השאריות של השמן או של הנרות הוא מן המותר לאחר חצי שעה^י, ואף אם יש בהם מעט מתוך החצי שעה הרי זה במל מה"ת ברוב כמינו והוי תלתא דרבנן, ולפעמים יש גם שישים במים נגד השמן, וגם עירוי הוי רק ספק מבשל"א, [אכן בכבוש מעל"ע בכלי אכילה אין לנו צירוף זה], וכמו כן יש לצרף לזה את הסוברים^{יב} דהשמן חוזר להתירו אחר ימי החנוכה^{יג}, עוד יש לצרף דעת הסוברים^{יד} כי רק הנר הראשון הוקצה למצותו

כרם אליעזר

י. ובשו"ת חיי הלוי הנ"ל (אות ג') נקט בפשיטות שכל השמן הוא רק ממה שנשאר אחר חצי שעה, ועפ"י צידד דכלפי דיעבד יש לסמוך על המקילים, [והוסיף עוד סברא דבאופן שלא נשאר ממש שמן רק מעט שמן הדבוק יתכן שזה לא הוקצה לכל הדיעות, דרק כלפי עיקר השמן י"ל שהיב בדעתו שיובער כולו, אבל בכל אופן ידע שמעט יישאר דבוק], ושוב העיר מדברי המחצית השקל (סק"ח) שהקיל רק בתערובת יבש ביבש בדיעבד בצירוף סברא זו שלא הוקצה כולו, ומשמע דבלח בלח יש להחמיר גם דיעבד [אכן המח"ש מיירי בתערובת בעין ולא של בליעות].

יא. ואולם דעת הפמ"ג בסימן שי"ח (א"א סקכ"א) שאין לצרף ספק זה לספק ספיקא.

יב. ראה בשלטי הגבורים במסכת שבת (ט' ע"ב בדפי הרי"ף) ובמאירי שם (כ"א ע"א), ובשבלי הלקט (סימן קפ"ה).

יג. כן העיר הגרנ"צ ראטטענבערג שליט"א.

יד. ראה כרם אליעזר על חנוכה סימן כ"ה (אות ו').

קסד _____ פרק ז' | תורת החנוכה

ולא שאר הנרות וא"כ רוב השמן הוא משאר הנרות [אך רוב הפוסקים החמירו בפרט זה].

ז. ויש מי שהורה דלכתחילה ראוי להכשיר הכלים על ידי עירוי מים רותחים^{טו}, וזה מועיל כיון שכל האיסור הוא מצד עירוי וכבולעו כך פולטו, והני מילי כשהיה עירוי מכלי ראשון, אבל כלפי עירוי מכלי שני יש לסמוך על המקילים שאינו אוסר^{טז}, ואם היה זה על ידי עירוי של מים רותחים מהברז הרי נחלקו בזה הפוסקים האם דינו ככלי ראשון^{יז}.

האם בכוסיות של נרות החנוכה יש בליעות אסורות

ח. והנה השאלה של הבליעות שייך גם בכוסיות עצמם של נרות חנוכה, באופן שניקה אותם היטב במים צוננים או פושרים, ואין שום שמן בעין, האם כעת יש חשש למלאות בהם מים רותחים לצחצחם וכדומה, על גבי כלי אכילה, וכן כשרוצה להשתמש בהם לשתות בהם משקים רותחים, ואם

כרם אִלְעִזֵּר (ס)

טו. ואם היה העירוי הראשון מהברז לכאורה אפשר להכשירו גם באופן זה, אבל למעשה יש לחוש שיהא הבדל במידת החום, וגם שע"י הברז קשה להגיע לכל מקום בכלי [שו"ת חיי הלוי שם (אות ה')].

טז. שו"ת חיי הלוי (שם).

יז. שו"ת חיי הלוי שם, וכתב דבאופן שהיה רק מעט שמן הדבוק אזי יתכן לצרף שיטת הרמ"א (סימן צ"ה ס"ג) להקל בעירוי על כלים שאין העירוי מפליט ומבליע, אך בדרך כלל יש גם שמן ממש ואין צירוף זה (עכ"ד).

תורת החנוכה | פרק ז' _____ קסה

נאמר שהכלי נאסר יש לדון האם מועיל לו הגעלה או שמא הוא צריך ליבון י"ח.

פ. אכן בזה יש סברא לומר שמה שנבלע תוך כדי החצי שעה אין דעתו שיחול על זה ההקצאה, וזה תלוי בדיון ברירה י"ט, אכן באופן שנכבה הנר תוך החצי שעה, והרי שמן

כרם אליעזר

יח. וראה בשו"ת אמרי כהן להגאון רבי יחיאל מיכל הכהן האללענדער דומ"ץ טארנא [נדפס בשנת תרצ"ו] (סימן א') שנשאל בזה במי שהדליק נ"ח בכלי אכילה האם צריך ליבון כי בלעו ע"י אור של הנר דולק (ראה פמ"ג יו"ד סו"ס צ"ב).

יפ. סברא זו כתבה הרב השואל באמרי כהן שם, ותו"ד הוא דסברת המחמירים שכל השמן הוקצה הוא לפי שבסתמא עומד כולו להתבער, ולפי"ז מה שדרכו בהכרח להתבלע בכלי שמדליקים בו, והרי א"א להדליק בלא כלי, איך נאמר דמסתמא להתבער קאי ומקצה למצוה את מה שיתבלע, ורק שיש לטעון מצד ברירה שזה שנתבלע היה ראוי להתבער ומשהו אחר יתבלע, והרי בדרכנו יש ברירה.

והביא ראייה לזה מהא דקיי"ל כלפי תרומה (ראה תרומות פ"א מ"א) שאין מחייבים לטפח הכלי שהוציאו ממנו השמן של תרומה, והיינו כי לא היה בדעתו להקדיש שמן זה וסומכים על ברירה, והרב המחבר שם דחה ראייתו, וכתב עוד להקשות דא"כ מדוע אסור לבשל חולין בקדירה של תרומה והרי גם בזה י"ל שהבלוע לא הוקדש, ושוב כתב לקיים דבריו דאכן דין זה נאמר בתרומה דאורייתא דאין ברירה, אבל בדרכנו יש ברירה. – ולכאורה יש כאן ב' דרגות א' שחלק מן השמן לא הופרש מעיקרא, ב' שגם השמן שבפועל הוא תרומה ובדעתו ליתנו לכהן מ"מ נאמר ברירה על הבליעות שיצאו ממנו, ולכאורה כולי האי לא אמרינן, אך כפי הנראה כוונתו להקשות כי גם בכלי של חנוכה ממילא הבליעה הטבעית הרי השמן שלבסוף דולק לחנוכה ג"כ נתן מעט טעם ממנו בכלי ע"י האור, והבן.

קסו | פרק ז' | תורת החנוכה

כרם אליעזר

ועכ"פ למעשה אין ברור מסקנת בעל האמרי כהן, דמצד אחד הצדיק סברת השואל, ומצד אחר העיר כי בשלטי הגבורים מבואר שהכלי נאסר מחמת הבליעות שבו (והבאתי את דבריו לעיל בפרק ה'), ולדעתו שם כשיש בליעות בכלי הרי זה אסור גם אחר החנוכה לדין דקיי"ל שהשמן נשאר באיסורו. והנני מעתיק מש"כ לי בזה הגר"י ברוין שליט"א ואלו דבריו: הכלי עצמו ששימש כבית קיבול להשמן לא נאסר - ואם נפשך לדון מצד השמן שנבלע בו, ולהצריכו הגעלה או ליכון - מסתבר לומר שגם להסברא שעשאוה כנרות שבמקדש וכמי שהקדישו לשמים והטילו עליו קדושה ואיסור הנאה, אין הכוונה להחמיר עליו לאסור גם הבליעות. [א"ה: סברא זו הובא לעיל סעיף ב'].

ועוד, שהבליעות לא הוקצו, שמה שנבלע לא רצה להקצות (וגם מה שהוא כאילו הקדישו לשמים - בדעתו תליא, לפי "שהוא נתנו והקצהו שיכלה במצוה" - רמב"ן שבת כא, ב. ועד"ז במאירי שם שהואיל והן זכר לנרות ולשמן היכל הקצהו מדעתו לגמרי". אבל באבודרהם ועוד משמע דתרתני נינהו), ובדרבנן יש ברירה. וראה כע"ז שפ"א סוכה כג, ב ד"ה הלוקח. אבל העיר ע"ז מט"ז יו"ד ששכ"ד סקט"ו דמשמע שללא שיעור ביטול הבליעות הן טבל, ול"א ברירה. גם יש לדון מדין דשיל"מ (ראה מג"א סימן תרע"ז סק"ב) אי אמרינן ברירה מדרבנן. ועוד יל"ע, מצד ברירה בדבר שניכר האיסור מתחילתו, שיי"א שגם בדרבנן ל"א ברירה. אבל בנדו"ז י"ל בפשיטות, דל"ש לדין ברירה (ולהעיר מהעמק שאלה סכ"ו. שו"ת קרן לדוד או"ח סי' קנט. ויחי יוסף חנוכה סל"ו), שאין כוונתו להקצות השמן שנבלע. וכ"כ להתיר מה"ט בשו"ת אמרי כהן שם. ולהעיר מעור שסכו בשמן של שביעית (שביעית פ"ח מ"ט. וקאי גם בכלים - ראה תויו"ט ושושנים לדוד שם. ובפי' מהר"ש סירליא, והובא גם במלאכ"ש שם, משמע דקאי אחר זמן ביעור. וראה מש"ר שם).

וראה שו"ת משנת יוסף ח"ט סי' קסט. חיי הלוי ח"א סמ"ט. וחזי לאצטרופי לסברות שהביאו שם, ג"ז שיי"א שזכוית אינה בולעת. ואם נאמר שהשמן אינו אסור בהנאה רק באכילה, א"ש טפי - ראה בארוכה בשו"ע אדה"ז סי' תקז בקו"א סק"ד לגבי מוקצה (עכ"ד).

תורת החנוכה | פרק ז' _____ קסז

זה ודאי הוקצה ונשאר בכלי כ"ד שעות שהוא שיעור כבוש, הרי נבלע בו שמן של הקצאה ב.

משך פתילה בוערת של נר חנוכה בכף המיועדת לאכילה

י. מעשה באדם אחד שהנר שלו לא היה דולק כראוי ולקח כף ומשך והטח הפתילה כדי שידלק יותר טוב ונמצא שנבלע מהשמן האסור בהנאה לתוך הכף, ויש לברר האם צריך להגעילו או ללבנוכא.

כרם אֵלִיעֶזֶר (ס)

ב. כן הוסיף הגאון הנ"ל וז"ל: ולכאורה יל"ע בנשאר מותר השמן שם יותר ממעל"ע, אם יש לדון משום כבוש. ואף אם נאמר שהשמן אינו אסור בהנאה רק באכילה - ראה בארוכה בשו"ע אדה"ז סי' תקז בקו"א סק"ד לגבי מוקצה. וראה בנדר"ד יד"י סצ"ט סק"ב במש"כ לדחות דברי החו"ד שם סק"ח - אכתי לא יועיל להתיר הבליעות. ונראה שכיון שבכה"ג ליכא משום ביזוי מצוה שאינו בעין ולא מינכרא, לא הטילו עלה גם איסור הנאה.

בא. שאלה זו מדברי השבט הקהתי (ח"ה סימן קט"ו), וכתב שם שאם היה רק מעביר הכף באש ולא היה נוגע בתפילה ושמן היה אפשר להקל אם לא שהה זמן מרובה, ראה שו"ע יו"ד סימן צ"ב ס"ט ובדרכ"ת שם (ס"ק קפ"ז), אך בנידון הנ"ל נגע בתפילה ושמן ונעשה הכף יד סולדת ולכאורה צריך ליבון. ושוב כתב שלשה צדדים להקל דא"צ ליבון מפני חשש קלקול ודי בהגעלה [וכן סתם להלכה בספרו אורח כהלכה (עמוד תרי"א, סעיף י"ח)], ואלו הם: א' עפ"י מה שנסתפק הפמ"ג (משב"ז הערה סק"א) האם שמן זה בטל ברוב, וה"נ יש רוב בליעות בכף נגד טיפות השמן שנבלעו בו, ולענ"ד לא מצינו בכה"ג ביטול ברוב ע"י הבליעות שבכלי, ועוד שהפמ"ג כתב כן כלפי חלב שאינו ראוי לאכילה,

האם שיעור מותר באכילה ונפק"מ לניצוק של מים רותחים או בכלי אכילה

יא. והנה לפעמים בין שיירי השמן והפתילות של חנוכה יש גם שאריות של גר השעוה שהדליקו בו נרות החנוכה, וגר זה לא הוקצה למצותו שהרי לא הודלק לשם גר חנוכה, כי אם לשמש את נרות השעוה, אך יש לדון מצד עצם השעוה האם יש חשש שלא יכנס בליעות שלו אל הכלים ע"י המים הרותחים, וספק זה הוא גם בכל השנה במי שיש לו מחזיק לנר ההברלה אם הנר עשוי מדונג ושעוה, וכן כלפי חלות הדבש הנתונים בתוך הדבש האם מותר לאוכלם או שיש בזה חשש של יוצא מן הטמא. - אכן למעשה הסכמת הפוסקים

כרם אליעזר

ובשמן מודה שצריך שישים. ב' כי אולי אין כלל איסור בבליעות וכו"ל. ג' דהיה זה בנר נוסף ויתכן שאין בו דין הוקצה ולמצותו, וכו"ל.
והנה הגאון קיצר בדבריו מהי"ת לעשות הגעלה, וכנראה כונתו לסמוך בזה על דעת השו"ע בסימן תנ"א (ס"ו) דבכל כלי אזלינן בתר רוב תשמישו, ולדבריו אף שנאסר הכף באש מ"מ מועיל לו הגעלה, אך דעת כמה מגדולי הפוסקים שכיון שכל ענין ההגעלה הוא רק מפני בליעה זו ממילא לא שייך לילך אחר רוב תשמישו. ועדיין יש לצרף דעת הסוברים שכל שרצונו להשתמש בה בהמשך רק ע"י חמין די בהגעלה (ראה ברמב"ן ורא"ש כלפי סכין) אך להלכה לא נקטינן כן, ועוד שהרי יש לחוש שמא גם בהמשך יבוא להשתמש בו באש.
ולאחר העיון יש לרמות זה למרדה, ראה בשו"ע או"ח סימן תנ"א ס"כ ובא"ר ובפמ"ג שם וסברת הקולא הוא כיון שאינו קבוע ממש ורק שהוציאוהו בו מן האש, וא"כ אולי גם כאן הוא בכלל זה.

תורת החנוכה | פרק ז' _____ קסט

להקל בזה שאין השעוה אסורה באכילה מחמת כמה וכמה
טעמים כב, ואכמ"ל.

כרם אליעזר

כב. וראה בענין זה בספר בדיקת המזון כהלכה (פ"ז הערה 27) בשם הגרש"ז
אויערבאך והגר"ש אלישיב והגר"ש וואזנר, ובשו"ת אבן ישראל (ח"ט סימן ס"ה),
ובשו"ת משנה הלכות (חי"ג סימן קי"ד), אכן בשו"ת מעשה חושב (ח"ה סימן
ח') חשש לאיסור בדונג מזוקק, שמא כבר אינו נחשב כפסולת.

פרק ח'

דיני אמירת הלל בשמונת ימי החנוכה

הטעם שאומרים הלל השלם בשמונת ימי החנוכה

א. כתבו הראשונים* כי הטעם שאומרים בכל יום של חנוכה

כרם אליעזר

א. כ"כ השבלי הלקט (סימן קע"ד) וז"ל: ואחי ר' בנימין נר"ו פירש הטעם למה גומרין הלל על שבעת ימי חנוכה שהרי הנס נתחדש בכל יום ויום כשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל שמנים שבמקדש, וכשגברה יד מלכי בית חשמונאי מצאו פך קטן חתום בחותמו של כהן גדול שהיה ראוי להדליק ממנו יום אחד ונעשה להן נס והדליקו ממנו שמונה ימים, אם כן יום ויום נתחדש הנס, ועל חדושן של נס אנו גומרין את ההלל בכל יום. - והובא בקצרה בב"י בסימן תרפ"ג. וכן הובא טעם זה בט"ז שם (סק"א), ובפמ"ג (משב"ז סק"א) כתב שזהו עיקר טעם, וענין זה נזכר גם בגמרא שבת (כ"ג ע"א) כלפי ברכת שעשה ניסים דנס כל יומא איתיה, והיינו שנתחדש כל יום.

ויש לציין שטעם זה נמצא כבר בדברי התוספות במסכת תענית (כ"ח ע"ב) וז"ל: ויום טוב הראשון של פסח - הוא גומר הלל אבל שמונה ימי פסח לא משום דלא דמי לחנוכה וסוכות דחנוכה דינא הוא לגמור הלל דכל הח' ימים היה הנס מתגדל והיה כל חד וחד יום טוב וכן בסוכות כל יומא ויומא הוי י"ט לעצמו לפי שפרי החג מתמעטין והולכין אבל פסח אינו משתנה לא מקרבנות ולא מיום טוב לכך אין גומרים בו ההלל אלא יום הראשון.

וגם המאירי במסכת שבת (כ"א ע"ב) כתב: ואף על פי שבגאולת מצרים אין גומרין את ההלל אלא יום ראשון ולא אמרו לגמור בח' ימים של חג אלא שהקרבנות חלוקים לעצמם בכל יום, חנוכה שאני שבכל יום ויום היה הנס מתרבה ומתחדש יותר.

תורת החנוכה | פרק ח' _____ קעא

הלל השלם ולא רק ביום הראשון, הוא מפני שבכל יום ויום נתוסף הנס יותר ויותר.^ב

ב. ויש שכתבו עוד טעם כי כל יום נחשב כיום טוב בפני עצמו יען שיש חילוק במספר הנרות שמדליקים בויג^ג [אף שחילוק זה הוא רק בגדר של הידור^ד], ועוד שקוראים בו בקרבנות הנשיאים, וכל יום נשיא שלו חלוק משל חברו, ואם בן כל נשיא צריך לגמור ההלל על קרבנותיו, ואין ראוי לחדש קריאה בלא קריאת ההלל.^ה [ודע כי גם לפי הטעמים

כרם אִלְעִיזר

ב. ועיקר ענין זה שאומרים הלל מחמת הנס כן מבואר להדיא בסוגיית הגמרא בערכין (י' ע"א) שאמרו שם: שבת דחלוקה בקרבנותיהן לימא, לא איקרי מועד, ראש חודש דאיקרי מועד לימא, לא איקדיש בעשיית מלאכה וכו', והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר, משום ניסא. – אך שם לא דנו בטעם אמירתו כל ח' ימים, ולפי הראשונים הנ"ל ניחא בפשיטות דהכל נכלל בזה.

ג. כ"כ השבלי הלקט (שם) וז"ל: ולמה גומרין את ההלל בחנוכה מצאתי הטעם בשם רבינו שלמה זצ"ל מתוך שהיא חלוקה בנרותיה כל יום ויום חלוק משלפניו הוי כחג שחלוק בקרבנותיו. – והובא בקצרה בב"י שם. וכ"ה באבודרהם.

ד. כן העיר הפמ"ג (שם).

ה. כ"כ השבלי הלקט (שם) וז"ל: ועוד טעם אחר כי חנוכה נקראת על שם שנתחנך הבית והוכשר לעבודה שהרי היוונים טמאו את ההיכל והעזרות והמקדש וכל כליו וכשגברו חשמונים טהרו את הכל ועשו חנוכה כמו שעשה משה בתחילת חינוכן לעבודה, וכן עשה עזרא כדכתיב ובחנוכת חומת ירושלים בקשו את הלויים מכל מקומותם להביאם לירושלים לעשות חנוכה ושמחה ובתודות ובשיר מצלתיים נבלים וכנורות תודות זה קרבן שיר זה הלל ואין קרבן בלא הלל, והרי אנו קורין כל יום נשיאים כל יום ויום נשיא שלו חלוק משל חברו אם כן כל נשיא ונשיא

קעב _____ פרק ח' | תורת החנוכה

האחרונים אף המדליק רק נר אחד, וכן ציבור שאין להם ס"ת לקריאת הנשיאים מכל מקום קוראים הלל השלם בברכה^ו]. – וראה בהערה עוד מעם לזה^ז.

גדר אמירת ההלל

ג. נחלקו האחרונים בעצם חיוב הלל של חנוכה האם הוא כעין דברי שבח והודאה על הנס של חנוכה, או שמא הוא מדין יום טוב שיש בו חיוב של אמירת הלל^ח, ויש בזה כמה נקפ"מ לדינא.^ט

כרם אליעזר

צריך לגמור הלל על קרבנותיו ואין ראוי לחדש קריאת נשיא אחד בלא קריאת הלל. והובא בקצרה בב"י שם.

ו. פשוט, וכ"ה בשו"ת משנת יוסף (ח"ט סימן ק"ע).

ז. בערוך השולחן סימן תר"ע (ס"ה) כתב ביישוב קושיית הב"י: מבואר בספר חשמונאי לפי שע"י הגזרות בטלו אז מלהקריב בחג הסוכות העבר ובשמיני עצרת ולכן לזכרון זה עשו שמנה ימים חנוכה, וממילא כשהראו להם מן השמים הנס של הדלקה הראום שהסכימו על ידם לעשות שמנה ימים. ובסימן תרפ"ג (ס"א) הוסיף שכיון שעשו שמונה ימי חנוכה תחת ימי הסוכות שלא עשאו אז וממילא דגומרין את ההלל כבחג הסוכות.

ח. ויתכן לתלות זה בטעמים הנ"ל של הראשונים מדוע אומרים כל יום הלל השלם, וד"ק. – ובמנחת שלמה דלהלן כתב דמקושיית הראשונים מוכח שאין זה מחמת הנס, דאם נאמר שעיקר התקנה שקבעו שמונת ימי חנוכה להודות ולהלל היינו אמירת ההלל, אין מקום לקושייתם.

ט. ראה להלן כלפי חיוב נשים בהלל זה, וכלפי עדיפות לנ"ח או להלל, וכלפי שהחיינו על הלל.

האם נשים חייבות באמירת הלל בחנוכה

ד. דעת רוב הפוסקים¹ שנשים פטורות לומר הלל בחנוכה דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, וכמו שהם פטורים מאמירת הלל בשאר ימים טובים, מלבד בליל פסח שהן חייבות כמו שהן חייבות בד' כוסות, מפני שאף היו באותו הנס.

ה. ואולם יש מן האחרונים שכתבו לחייב נשים באמירת הלל בשמונת ימי החנוכה, יען שגם זה נתקן על הנס, ואף הן היו באותו הנס, וכמו שהן חייבות במצות נר חנוכה מטעם זה יא.

כרם אליעזר (ס)

י. כן מוכח מדברי הרמב"ם בהלכות חנוכה (פ"ג הי"ד) שכתב: ואם היה המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה עונה אחריהם מה שהן אומרים מלה מלה בכל ההלל. – ומוכח שאינה חייבת ולכן אינה מוציאה את האיש וראה במגן אברהם בסימן תכב (סק"ה) שכתב: נשים פטורות מכל הלל מפני שהיא מ"ע שהז"ג ולפיכך אין יכולים להוציא אחרים י"ח (תוספות ברכות דף כ' ריש ע"ב). ובבה"ל שם (ד"ה הלל) כתב: ומבואר עוד בש"ס סוכה ל"ח ובפוסקים דנשים פטורות מהלל ומשום דהיא מצוה שהזמן גרמא [חוץ מהלל דלילי פסחים דחייבות משום שאף הן היו באותו הנס כ"כ תוס' שם] שהן חייבות רק בהלל של ליל פסח, וכן נקט להלכה בשו"ת בית שער (או"ח סימן שנ"ט) [ולדעתו לא שייך הסברא של אף הן היו כי עיקר הלל הוא דאורייתא, ורק בדרבנן שייך סברא הנ"ל].

יא. המקור לסברא זו הוא מדברי התוס' במסכת סוכה (ל"ח ע"א ד"ה מי) שכתבו כך: מי שהיה עבד ואשה - משמע כאן דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא אף על גב דבהלל דלילי פסחים משמע

קעד _____ פרק ח' | תורת החנוכה

ו. ולדעת הפוסטים הנ"ל צריך לומר דחיוב אמירת ההלל אינה על מה שקרה באותו הזמן, רק תיקנו נביאים שבכל מועד שאסור במלאכה, י' וגם בכל יום שבו נגאלו אבותינו צריכים לשמוח בה' באמירת ההלל, יג' ומה שאמרו בגמרא יד' 'לשנה

כרם אליעזר

בפרק ערבי פסחים (דף קח.) דמחייבי בד' כוסות ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה, שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס אבל כאן לא על הנס אמור.

וכ"ה להדיא בספר מקור חיים להחור"י (סימן תרמ"ד), וז"ל: נשים פטורות מהלל חוץ מליל פסח וחנוכה, תוס' סוכה ל"ח.

וכן נקטו להלכה בשו"ת תורת רפאל (ח"א סימן ע"ה), ובספר מנחת פתים להגר"מ אריק (סימן תרפ"ג) ובשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סימן נ"א) – וכל אלו בנו יסודם על דברי התוספות הנ"ל, וכ"כ בפשיטות בשו"ת כנף רננה (חאו"ח ס"ס פב)

והשד"ח (ח"ט אסיפת דינים חנוכה סימן ט' אות ב') הביא כן בשם מהר"ש הכהן מווילנא בעל הבנין שלמה, ונתקשה שם הרבה בדעת הרמב"ם הנ"ל, [ובש"ס נזכר דין הנ"ל כלפי חג הסוכות והתם ודאי נשים פטורות, אבל הרמב"ם הביאו בהלכות חנוכה], ונדחק ליישב כי אולי הן חייבות רק בשמיעה ולא בקריאה וכמו שסובר הבה"ג כלפי מקרא מגילה, אך זה אינו דהרמב"ם עצמו כלפי מגילה היקל בזה, עוד כתב דאולי נשים שאני דלאו בני מלחמה נינהו ועיקר הלל הוא על נצחון המלחמה, וגם על זה העיר שהרי בפורים חייבות במגילה אף שאף שם היה זה בדרך מלחמה.

יב. וגם אם שבת היה נקרא מועד היו צריכים לומר הלל הואיל ואסור במלאכה כמבואר בגמ' ערכין הנ"ל [מנח"ש שם].

יג. וכמבואר בפסחים (ק"ז ע"א).

יד. שבת (כ"א ע"ב).

תורת החנוכה | פרק ח' _____ קעה

אחרת קבעום ועשאום לימים טובים בהלל והודאה, הכוונה שעשו את אותם הימים לפרק שבו חייבים לשמוח בה, אף שההלל עצמו אין בו שום זכר לאותם הנסים אשר חייבים להודות ולהלל ע"י ההדלקה, וכוון שכן כמו שנשים פטורות מהלל של סוכות ועצרת כך גם של חנוכה מפני שזה רק זמן גרמא כלומר זמן זה עשאוהו ליום שחייבים לומר בו הלל. [מה שאין בן בליל חג הפסח שאומרים הלל בדרך שירה על יציאת מצרים, ועוד שכך קוראים להלל זה הלל המצרי, וגם מזכירים בו בפירוש יציאת מצרים] וי.

כרם אליעזר

זו. וביאור הלשון עשאום 'לימים טובים' היינו כי יום שיכולים לומר בו הלל נקרא "טוב" וכמו שאמרו בסנהדרין (ל"ט ע"ב) דיהושפט אמר רק הודו לה' כי לעולם חסדו ולא אמר כי טוב, וכשאנו אומרים הודו לה' כי טוב ה"ז נקרא ימים טובים להלל והודאה [מנח"ש שם].

זו. כל זה הוא מדברי המנחת שלמה (שם).

וכע"ז כתב הגריש"א בקובץ תשובות (ח"ג סימן ק"ה) והוכיח כן מדברי רש"י בפסחים (ק"ז ע"א) שכתב: ועל כל צרה שלא תבא עליהם - לישנא מעליא הוא דנקט, כלומר שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן ויושעו ממנה, אומרים אותו על גאולתן, כגון חנוכה.

וכ"כ רש"י בתענית (כ"ח ע"ב): אבל הלל דחנוכה, כגון באחד בטבת - ודאי דחי, דכיון דנביאים תיקוהו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא עליהן, כשנגאלין יהו אומרים אותו על גאולתן - כדאורייתא דמי. ומבואר שזהו בכלל התקנה הכללית של הנביאים אף שבדאי לא נתחייבו רק לאחר תקנת חכמי הדור בימי החשמונאים שקבעו שזמן זה ראוי לומר הלל יעו"ש.

קצו _____ פרק ח' | תורת החנוכה

ז. ויש מי שכתב לחדש כי אף אם הנשים חייבות באמירת הלל מכל מקום אינן חייבות באמירת כל ההלל רק די להן באמירת מזמור אחד. [ולפי דבריו הרי זה דומה לתפילה שיש שסוברים שדי להן בבקשה בעלמא],¹ ויש מי שפקפק בסברא זו.²

מסקנת ההלכה

ח. ולענין הלכה נחלקו פוסקי זמנינו³ האם יש לחוש בזה למחמירים, ולמעשה נראה שכיון שחוב אמירת הלל הוא רק מדרבנן אזי יש לסמוך בזה על דברי המקילים,⁴ אכן דעת

כרם אליעזר

יז. כ"כ בעל הבנין שלמה שם, וכתב ליישב בזה דברי הרמב"ם הנ"ל שלכן אינה יכולה להוציא. – ויש לציין כי זה שייך לסוברים שחצי הלל יש עליו שם הלל (וראה מש"כ בזה להלן בפרק ט' סעיף ד'), ולדבריו אפילו מזמור אחד של הודאה די בכך שיהא עליו שם הלל.

יח. ראה במנחת שלמה הנ"ל שכתב: אולם צ"ע בחידושו שהרי בימים שמדלגין ואין אומרים את ההלל הוא משום שמצד הדין פטורים מהלל אבל הכא דשפיר חייבות בהלל כמו האנשים לא מסתבר שהנשים מדלגות.

יט. דעת הגרשז"א להקל בזה וכמש"כ במנחת שלמה הנ"ל, וכ"ה בספר הליכות שלמה להגרשז"א (חנוכה פי"ז ס"ו), וכ"ה בקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב (ח"ג סימן קע"ה).

ולאידך בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן ק"צ) נקט בפשיטות שהלל זה דומה להלל של ליל פסח שנאמר על הנס ונשים חייבות בו. נכתב שם לחדש בזה חידוש גדול דאף לסוברים שאין ערבות לנשים מ"מ בהלל כיון שהוא פרסומי ניסא ודאי יכול איש שכבר יצא להוציאן, יעו"ש].

כ. וכ"כ בספר אמרי יעקב עה"ת (ח"א פסקי הלכה אות רס"ג) שראוי להדר בזה

תורת החנוכה | פרק ח' קעז

כמה מגדולי ההוראה להורות לנשים להשתדל לומר הלל השלם בכל יום ויום של ימי החנוכה, כא וכן נכון לעשות.

ברכה לאשה האומרת הלל

ט. אשה האומרת הלל השלם בימי חנוכה מברכת על זה תחילה וסוף, ואף לסוברים שאינה חייבת בכך, הרי לפי

כרם אליעזר

ומ"מ המקילות יש להם על מה לסמוך, ובמקורות שם כתב שלדעתו אין הכרח מדברי התוס' הנ"ל כי יש לחלק בין פסח לחנוכה, ומ"מ המחמיר תע"ב (עכ"ד).

כא. ראה בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן ר"ה) שכתב שיש מקום לחייבן [נו"ל]: סימן תרפ"ג ס"א כל ח' ימי החנוכה גומרין את ההלל ואם נשים חייבות כמו בהדלקה עיין בשד"ח במערכת חנוכה דגדול אחד נסתפק בזה והביא משמעות הרמב"ם דפטורים וכן פשיטא ליה בתשו' בית שערים או"ח סי' שנ"ט ובענייניו יש מקום לחייבם עפ"י דברי התוס' סוכה ל"ח ע"א ד"ה מי עיין שם].

ובמועדים וזמנים (ח"ב סימן קמ"ו, ובח"ח בהוספות לסימן זה) האריך בזה טובא ודעתו נוטה שזהו תקנה מיוחדת מחמת נס חנוכה, וא"כ יש טעם לחייב הנשים אך שיש צד לומר דכיון שמצינו הלל בשאר ימים טובים שנשים פטורות לכן אולי לא רצו לעולם לחייבן בהלל [ולענ"ד צ"ב דהרי בליל פסח חייבות, ויתכן שהתם שאני שהוא חלק מן ההגדה ואומרים אותו לחצאים], ולמעשה סיים שם וכתב: ונכון לעורר נשים לומר בחנוכה הלל בברכה כדין לצאת המצוה כראוי בלי פקפוק. [אכן בח"ח שם כתב דלמעשה אין בזה כ"כ נפק"מ כי נשים המתפללות בקביעות ודאי אומרות הלל, ונשים המקילים בתפילה כי הן טרודות אזי ה"נ הן פטורות גם מהלל מטעם זה שאינן יכולות לכיון, ולענ"ד אין זה דומה כ"כ דבתפילה סומכים על הטרדא בצירוף הפוטרים, משא"כ הכא אליבא דהמחייבין, ואולי כוונתו דה"נ איכא פלוגתא ויש להקל בצירוף טרדא].

קעח _____ פרק ח' | תורת החנוכה

מנהגינו הנשים מברכות על כל מצות עשה שהזמן גרמא. כב
– ואולם למנהג בני ספרד אין הנשים מברכות על ההלל של
חנוכה כג.

חינוך הקטנים לאמירת הלל

י. קמן שהגיע לחינוך בד מחנכים אותו לומר הלל השלם
בברכה בכל יום מימי החנוכה, בדרך שמחנכים אותו לשאר
מצות, אבל את הבנות הקטנות אין צריך לחנך לומר הלל, כה
אבל גם הן רשאות לומר הלל בברכה כג.

כרם אַלְעִיזר (ס)

כב. וכ"ה להדיא בישועות יעקב (סימן תכ"ב סק"ו) דנשי דידן מברכות על הלל
של ר"ח. – ויש שדנו כיון שהוא מצוה שאין בה עשייה ויתכן דבכה"ג אין
הנשים מברכות, אך להלכה לא נקטינן סברא זו כמבואר בכמה מקומות, ואכמ"ל.

כג. ולדעת בעל היביע אומר (ח"ו אר"ח סימן מ"ה, וכן בחזון עובדיה חנוכה עמוד
רי"ג) הרי הן פטורות מהלל זה וכדעת רוב האחרונים הנ"ל, ואם ירצו יאמרו
בלא ברכה, [ולדעתו גם בנות אשכנז אין להן לברך מטעם הנ"ל שהוא מצוה
שאינן בה עשייה], ולדעת האור לציון (ח"ד פמ"ט תשובה א') הרי הן חייבות
מפני הנס, ומ"מ בנות ספרד לא יברכו לחוש לפוטרים.

כד. וזמן החינוך דומה לכאורה לזמן חינוך לתפילה (ראה חת"כ פרק י"א סעיפים
ד"ה) או לבהמ"ז (ראה שם פרק כ"ט סעיפים ד"ו). – וכן יש ללמוד מלשון
השור"ע הרב בסימן תע"ב (סכ"ה) עיי"ש.

כה. כיון שהאחרונים נחלקו אם נשים חייבות באמירת הלל בחנוכה וכנ"ל, וא"כ
כלפי קטנות הו"ל ספק חינוך ולקולא.

כו. ויש בכך ענין כדי להרגילן למצות, וגם כדי לחוש לסוברים שנשים חייבות.

ברכת שהחיינו על הלל שהחיינו

יא. יש לדון מדוע אין מברכים שהחיינו על מצות הלל של חנוכה הבאה מזמן לזמן, ואין לומר כי ברכת שהחיינו של הדלקת הנרות פוטרנו שהרי זו זמנה בלילה וזו זמנה ביום כו.

מי שיש לו אפשרות או לאמירת הלל או להדלקת נר חנוכה

יב. יש מי שכתב לחדש כי מי שיש לו אפשרות או לקיים מצות נר חנוכה או לקיים מצות היום בהלל והודאה כו,

כרם אליעזר

כו. וראה בתוספות בסוכה (מ"ו ע"א בד"ה העושה) שכתבו: וכן אקריאת מגילה מברך שהחיינו - ואילו אקריאת הלל לא מברך, ונראה דמצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו.

והר"ן שם (כ"ב ע"ב) כתב: והלל של ב' ימים טובים נמי אף על גב דתלו בזמן כיון שתקנו לומר על כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור אין זמנו קבוע. - ולדבריו זה תלוי בענין הנ"ל האם זה הלל דומיא של שאר ימים טובים, וממילא א"צ לומר, אך אם הוא הלל מיוחד של הודאה על הנס לכאורה חייב בשהחיינו, וכן העיר במנחת שלמה שם, והוכיח מזה כשיטתו הנ"ל, ולו"ד י"ל דסו"ס חדא הלל הוא ואינו דבר קבוע.

וכלפי שהחיינו על הלל של ראש חודש ראה במג"א בסימן תכ"ב (סק"ה) בשם האבודרהם, וראה עוד בענין זה בקובץ זכרון משולם להגרנ"צ ראטטענעברג שליט"א (ח"א סימן ב').

כח. ואגב אציין כאן דברים נפלאים שכתב בענין זה של שתי מצות הללו בחנוכה בספה"ק שם משמואל על חנוכה, וז"ל: בחנוכה יש שתי מצוות, נרות, הלל והודאה. והגיד כ"ק אבי אדומור"ר זצללה"ה כי אור הנר הוא בעין, והלל והודאה

קפ _____ פרק ח' | תורת החנוכה

אזי הלל והודאה עדיף ממצות נר חנוכה, כט ויש מי שחולק בזה ולדעתו עיקר פרסומי ניסא הוא מצות נר חנוכה, והלל

כרם אליעזר

הם בפה, והוא לעומת חם שפגם בעין ובפה, וירא ויגד, ושם ויפת שתיקנו שתייהן ויכסו את ערות אביהם שלא יתפרסם הוא היפוך ויגד, וערות אביהם לא ראו הוא היפוך וירא, ובשביל זה הי' ליונים הבאים מיפת כח בפה ועין שהי' בהם מעט קדושה, וכשגברו בית חשמונאי ונצחום ולקחו מהם מעלתם זו, תיקנו כנגדם נר חנוכה לעומת העין, והלל והודאה לעומת הפה, ודפח"ח. וראה עוד בהמשך דבריו שם.

בט. כ"כ בחכמת שלמה למהרש"ק סימן תרפ"ג, וז"ל: עיין בחיבורי על התורה בשנת תרי"ט בדרוש לחנוכה, בדין אם אחד היה בתפיסה [במאסר] בימי החנוכה, ונתנו לו רשות לעשות רק מצוה אחת, מה יעשה. אם ידליק נרות חנוכה, או יתפלל שחרית בהלל והודאה, או אם היה בדרך בלילה, ואם יגיע לכפר שיהיה לו נרות לא יוכל בבוקר להגיע למקום שמתפללים, ואם ילך להעיר למקום שמתפללים בבוקר, לא יהיה בכפר בלילה להדליק נרות, אם מקום התפילה עדיף, ויבחר בזה שיתפלל בבוקר בהלל ובהודאה, כי התפילה בהלל ובהודאה עדיף, והוא על דרך המבואר בהלכות ראש השנה (בסימן תקצ"ה) עיי"ש בטעמו בעזהשי"ת.

והנה מתחילת דבריו מבואר שהוא מסופק בזה, אכן בסו"ד נראה שהוא נוטה לזה, - אכן עדיין לא ברור בדבריו האם באופן שידליק נ"ח האם יאמר עכ"פ על הניסים בתפילה, שאולי מיירי שגם זה אינו יודע.

ובספרו חנוכת שלמה עה"ת שם הוסיף לבאר זה דברי חז"ל במסכת שבת (כ"ב ע"ב) מאי חנוכה דתנו רבנן וכו', והיינו שהשאלה היתה מה היא עיקר מצות החנוכה ועל זה תירצו דתנו רבנן ובסופו שקבעום ימים טובים בהלל והודאה והיינו שזהו העיקר.

ובספר חשוקי חמד (שבת כ"א ע"ב) כתב שיש להעיר דלפי"ז יצא לדינא שאם כבר הדליק נר חנוכה ונכלא בכלא ונמצא במקום שלא נקי ואינו יכול לברך ולהלל, יצטרך למכור כסותו כדי להשתחרר ובשו"ע לא נאמר דבר זה כי אם

תורת החנוכה | פרק ח' _____ קפא

הוא רק מדין הכללי של יום טוב ל', [ולפי זה הורה כלפי רופא בתורנות שיכול לקבל חופשה כדי להדליק נר חנוכה, או חופשה מוקדם בבוקר ואז יוכל להתפלל שחרית עם הלל, שמסתבר כי פירסומי ניסא דנרות חנוכה עדיף, ולא מבעיא אם הוא רק לא יוכל להתפלל שחרית בציבור ויצטרך להתפלל ביחידות, אלא אפילו אם יודע שיעבור זמן תפילת שחרית עד שיתפנה מעבודתו, גם אז יבחר להדליק נרות חנוכה ויתפלל אחר כך מנחה שתיים עם הלל לא].

מי שנאנס ולא קרא הלל ובסוף היום יש זמן או למנחה או להלל

יג. עוד יש לדון במי שישכח או נאנס מלומר הלל, ונמצא לפני השקיעה, ואין לו זמן למנחה וגם להלל, האם עדיף

כרם אליעזר

כלפי השמן. כמבואר בשו"ע (סימן תרעא ס"א) צריך לזוהר מאד בהדלקת נרות חנוכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן לנר. ואולי אין זה קשה כל כך כי הוא דבר דלא שכיח לכן לא כתבוהו.

ל. כן העלה בהליכות שלמה להגרשז"א (פי"ז ס"ה) ובהערות שם (הערה 14) כתבו דאזיל לטעמיה כלפי חיוב נשים בהלל זה וכנ"ל, ולפי"ז לדעת המהרש"ק שזה חמור מנ"ח ע"כ שזהו על עצם הנס, וכדעת המחייבים נשים בהלל זה.

לא. כ"כ בשמו בספר נשמת אברהם (סימן תרפ"ג).

קפב _____ פרק ח' | תורת החנוכה

שיאמר הלל, ומנחה ישלים שיתפלל בערבית שתיים או שיעדיף להתפלל מנחה שהוא תדיר לב.

אמירת הלל לאחר קבלת שבת

יד. דנו הפוסקים מה הדין במי שכבר קיבל עליו שבת ואז נזכר שלא אמר הלל האם יאמר אז הלל בברכה או שמא הוי תרתי דסתרי כיון שכבר עשאו לילה בקבלת שבת, ולענין הלכה נקטינן כי קבלת שבת בפה לחוד אינו עושה ממש כלילה וחל רק לענין מלאכות, ומטעם זה מותר להתפלל אחר כך מנחה, ולכן אפשר גם לומר הלל בברכה, אבל מי שהתפלל ערבית מבעוד יום לאחר פלג המנחה בין בשבת ובין בחול ושוב נזכר שלא אמר הלל אזי יאמר הלל בלי ברכה.

אמירת הלל אחר הדלקת הנרות של שבת

פז. וכלפי אשה המדלקת נרות שבת וקבלה שבת ושוב נזכרה שלא אמרה הלל הרי זה ספק אם נחשב ממש כלילה

כרם אליעזר

לב. ובשו"ת משנת יוסף (חלק י"א סימן קכ"ג) העלה דהלל קודם באופן כזה מחמת כמה טעמים, א' לדעת החת"ס הוא דין תורה, ב' מנחה תדיר והלל מקודש ואיזה שירצה יקדים, ג' מנחה יש לו תשלומין והלל לא וכע"ז דעת המג"א כלפי מוסף ומנחה דמוסף עדיף ומנחה ישלים, ד' הלל שייך לשחרית שכבר התחיל בו, והובא באריכות בפרדס יוסף החדש על חנוכה (אות תת"ל"ג), ולענ"ד טעם ג' עיקר אכן זה תלוי במחלוקת האחרונים כלפי מוסף ומנחה ואכמ"ל.

תורת החנוכה | פרק ח' _____ קפג

לענין זה, ויש מי שכתב לחלק בזה דבערב שבת חנוכה אין זה ממש תרתי דסתרי שהרי גם בו ביום אומרים הלל, אבל בזאת חנוכה שחל ביום שישי והדליקה נרות שבת כיון שלמחרת כבר אינו חנוכה אין לומר הלל לי, וצ"ע בסברא זו לד.

כרם אליעזר

לג. כ"כ בשו"ת התעוררות תשובה.

לד. שהרי לעולם אין אומרים הלל בלילה ומה בכך שהוא חנוכה.

פרק ט'

דיני אמירת הלל השלם בימי החנוכה ובשאר ימים טובים

באלו ימים אומרים הלל השלם

א. מבואר בגמרא^א שבשמונה עשר יום בשנה אומרים הלל השלם, ואלו הם: שמונת ימי החנוכה ושמונת ימי חג הסוכות [הכולל שמיני עצרת], ויום ראשון של פסח ויום ראשון של סוכות, ובחול^ל אומרים הלל השלם עשרים ואחד יום, כי יש להם יום טוב שני בראשון של פסח ובשבועות ובשמיני עצרת [משא"כ יו"ט שני של חג הסוכות שגם בארץ ישראל אומרים מצד חול המועד]. – אבל בימי חול המועד פסח ושביעי של פסח ובראשי חרשים אומרים רק חצי הלל, וזהו מצד המנהג.

אמר הלל בדילוג ביום שגומרים את ההלל

ב. אם טעה ואמר חצי הלל ביום שצריך לומר הלל השלם לא יצא ידי חובתו, וכיון שאין אומרים הלל למפרע צריך

כרם אליעזר

תורת החנוכה | פרק ט' _____ קפה

לחזור ולומר ממקום שדילג והיינו מאמירת 'לא לנו' ואילך עד סוף ההלל^ב.

ג. ויש להסתפק באופן שהיה היסח הדעת מאז שגמר את החצי הלל, האם צריך לחזור שוב לראש ההלל, או שמא היסח הדעת אינו מבטל את המזמורים שכבר אמר ולעולם יכול להתחיל ממקום שדילג ולהמשיך משם על הסדר^ג, וכבר נחלקו בזה פוסקי זמנינו, וצ"ע למעשה.

כרם אליעזר

ב. שהאומר הלל למפרע לא יצא וכמבואר בסימן תכ"ב (סעיף ו'). וכ"ה במשנ"ב בסימן תפ"ח (סק"ב).

ג. הנה דין זה לא נתבאר להדיא בפוסקים, ואפילו בשהה כדי לגמור את כולו מבואר שאינו מעכב דיעבד, עכ"פ כשלא שהה מחמת אונס, ואפילו הפסיק בדיבור אין זה הפסק, אך אין מזה הכרע לאופן שהיה היסח הדעת. והנה בבה"ל בסימן תר"צ סי"ד (ד"ה אין) מבואר שאם דילג במגילה באופן שלא יצא יד"ח חוזר ומברך, וזה ברור דמיירי בהסיח דעתו דאל"כ למה יכרך יחזור למקום שדילג, ומעתה יש להסתפק האם כוונתו שמחמת היסח הדעת הפסיד רק הברכה, ולפי"ז כשחוזר שוב אינו חוזר מתחילת המגילה רק למקום שדילג, וא"כ יש לנו בזה חידוש גדול ששייך ב' ברכות על מצוה אחת, שהרי כבר בירך מתחילה על קריאת המגילה, ושוב מברך על ההמשך בפנ"ע, אבל כבר מצינו בהלכות מילה (ראה ברמ"א יו"ד סימן רס"ה ס"ג) שהחזור על ציצין המעכבין חוזר ומברך, וי"ל. אך לאידך גיסא יתכן שמחמת היסח הדעת הפסיד כל קריאה ראשונה ולכן חוזר ומברך יען שמקיים שוב כל המצוה. והנה בשבט הלוי (ח"ז סימן ס"ב) שאל השואל ה"ה הגר"א דינר במעשה שהיה ביום טוב של שבועות דלאחר גמר התפלה נזכר הש"צ שאמר רק חצי הלל, והספק הוא האם להתחיל מלא לנו ולסיים בברכת יהללו, או שמא לחזור הכל

אמר הלל בדילוג האם חוזר לומר הלל בברכה

ד. באופן הנ"ל שמטעה ואמר חצי הלל ואומר שוב הלל השלם, יש מי שסובר שאינו צריך לחזור ולברך כי גם הלל בדילוג יש עליו שם הלל, שהרי לפי מנהגינו אף בימים שאין גומרים את הלל מברכים עליו, ונמצא שאין הברכה הראשונה לבטלה אלא דמכל מקום לא קיים את כל חיובו ולכן צריך לחזור שוב לומר הלל השלם^ד. [ויש לציין כי יש מי שכתב כי חצי

כרם אליעזר

בברכה, והביא שהיה ויכוח בין ת"ח איזה דרך יוכשר יותר. והשיב כך: לפום רהיטא הדרך השני י"ל מקום בהלכה דלו יהא אמירת חצי הלל אחרי לא לנו לא רק כהפסק הא אפילו הפסק דבור אחר או תפלה אחרת אינה מפסקת לגמרי. - אכן למעשה מסקנת השבט הלוי שם לומר כל הלל בלא ברכה תחילה וסוף, ונידון הברכה נבאר להלן, אך לא נתפרש מה הם הצדדים כלפי אם לומר שוב ב' פרקים ראשונים, וכנראה מסקנת השבט^ה דיש לזה שם הלל וא"כ א"א לצרפו למה שיתחיל כעת מלא לנו, וצ"ב.

ובדברי הגריש"א דלהלן מבואר שיברך ויתחיל שוב מלא לנו, וכן שמעתי מהגרמ"ש קליין שלמעשה היסח הדעת אינו מבטל את המצוה שלפניה ויברך שוב ויתחיל מלא לנו וזהו גם כוונת המשנ"ב בהלכות מגילה וכמו שמצינו בהלכות מילה, והביא לי את חיבורו דיני הפסק במצוה על ענין זה.

וראה עוד אריכות גדולה בזה בספר בית מלא (ח"ב סימן קט"ו) ולדעתו היסח הדעת הוא הפסק גמור וחוזר לתחילת ההלל.

ד. כ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סימן ס"ב, ח"ח סימן ל"ט סק"ב), [וכן סתם להלכה בעל הפסק"ת (תפ"ח אות א')], וז"ל: אבל יראה לי בעניי מזה דנהי ודאי מתקנתם ז"ל לקרות לגמור כל הלל עם לא לנו ואהבתי ב"ח ימים בשנה, -אבל אין להכחיש דאם קרא אחד ההלל אפילו בלי ב' פרקים אלה קרא הלל של תורה ושל שמחה דאם לא הי' בדרך הלל כלל רק בגומר א"כ איך מברכים לקרות את

תורת החנוכה | פרק ט' _____ קפז

הלל אין עליו שם הלל כלל, ויתכן עוד דהוי כעין חצי מצוה^י].

ה. אבל שאר כל הפוסקים^ז הסכימו דכיון שסוף סוף לא יצא ידי חובתו בחצי הלל ממילא צריך לחזור ולברך, ואף אם

כרם אליעזר

ההלל בר"ח ובימי חוה"מ דפסח, אבל ודאי הלל נקרא גם אם דילג ב' פרקים האלה או תיבה אחת, וחל שפיר הברכה דלקרות את ההלל ולא יצאה לבטלה, דקרא הלל וברך על הלל, אלא דלא קיים תקנתם ז"ל בפרקים האלה דימים טובים לגמור כולו, אבל לענין ברכה לברך עוד פעם כיון דשפיר חל ברכה ראשונה על הלל הראשון לא תקנו לברך פעמים, ויקרא פעם שני מתחלה ועד סוף בלי ברכה, דמקרה זה אינו דומה לכל שאר דרבנן שלא יצא כלל דעושה עוד פעם עם ברכה, ועיין היטב לשון הרמב"ם פ"ג מחנוכה ה"ה, וא"כ בנ"ד יראה בעניי דיקראו עו"פ הלל כולו ובלי ברכה (עכ"ל). וראה בספר ויקהל משה (דוף ח"ד) מש"כ לבאר דבריו.

ה. כ"ה בהגהות חכמת שלמה למהרש"ק סימן תכ"ח, וביאר שמטעם זה אומרים אותו בשש"פ ולא חוששים למעשי ידי טובעים בים, וכמו"כ אומרים אותו בר"ח מצד המנהג ואין חוששים דהוי בכלל האומר הלל בכל יום דהוי כמחרף ומגדף (ראה שבת קי"ח ע"ב).

ו. כן צידד בויקהל משה שם.

ז. כ"ה בשיעורי הגר"ש אלישיב ע"מ ברכות (י"ד ע"א), וכן צידד הגר"ח קניבסקי (בתשובות שבסו"ס אשי ישראל תשובה שד"מ), וראה להלן שכן מוכח גם מדברי החוט שני.

ובשבט הלוי הנ"ל (ח"ח שם) מבואר שכמה ת"ח כמה נתווכחו עמו והעירו עליו מהא דקיי"ל כה"ג כלפי מגילה שחזור ומברך באופן שדילג וא"כ ה"ה בזה, [אך הוא נשאר לעמוד על דעתו], וכן העלה להלכה בשו"ת שביבי אש להגרש"א שטרן, ובספר ויקהל משה להגרמ"ש קליין שם.

קפח _____ פרק ט' | תורת החנוכה

נאמר שמתחיל ממקום שדילג ולהלן, מ"מ מברך שוב ולפי זה מצינו ב' ברכות על מצוה אחת כיון שהסיח דעתו באמצע.

ו. והני מילי כשהסיח דעתו, אבל אם נזכר בעודו עוסק באמירת הלל, ועל כל פנים לפני שסיים את הפסוק האחרון אזי יתחיל שוב ממקום שדילג על סמך הברכה הראשונה שבירך^ה.

המדלג פסוק אחד או תיבה אחת

ז. ודע דלאו דווקא אם אמר חצי הלל לא יצא רק אפילו אמר הלל השלם ודילג שם פסוק אחד או אפילו תיבה אחת, לא יצא ידי חובתו, ט [והרי זה דומה לקריאת שמע^י

כרם אליעזר

ח. וכ"כ הגריש"א והגר"ח שם, נוכ"ה בשונה הלכות (סימן תר"צ ס"ו) כלפי קריאת המגילה] וכל אלו הקילו בכל אופן שלא הסיח דעתו, ובדברי הגריש"א שם מבואר שברכה אחרונה הוי ודאי היסח הדעת, ואולי זה תלוי במחלוקת הפוסקים כלפי ברכה אחרונה על מאכל בטעות באמצע אכילתו (ראה בה"ל סימן ק"צ), וי"ל, ולאידך גיסא יתכן שכל שסיים ברכה אחרונה ואין בדעתו לומר עוד פסוק על סמך ברכה ראשונה ממילא כבר הסיח דעתו, ועיין.

ט. כ"כ המשנ"ב בסימן תפ"ח (סק"ב) ובשעה"צ שם (סק"ב) כתב כך: מה שאין כן הכא דמיירי ביום טוב של פסח בב' ימים הראשונים שגומרין בהם ההלל, דמוכח במגילה דף י"ז דהלל ומגילה שוין, ולענין מגילה כתב הר"ן בהדיא דבין השמיט פסוק או תיבה אחת דינן שוה, וממילא פשוט שהוא הדין לענין הלל (עכ"ל).

תורת החנוכה | פרק ט' _____ קפט

ולקריאת התורה יא ולקריאת המגילה יב שאפילו תיבה אחת מעכבת בהן], והוא הדין בחיסור אות אחת יג, וחוזר לומר מהתיבה שדילג עד סוף ההלל, ואם הוא באמצע ענין יתחיל מתחילת הפסוק שדילג שם, ועל כל פנים מתחילת הענין שבפסוק הזה יד [ואם היה היסח הדעת יש לעיין האם חוזר לראש וכנ"ל].

כרם אליעזר (ס)

וראה בקובץ זכרון משולם להגרנ"צ ראטטענעברג שליט"א (ח"א סימן ג' אות א') שתמה על ראייה זו של המשנ"ב דהסוגיא שם איירי לענין למפרע, ואין ראייה לנידון שלנו, ותדע שהרי מבואר שם שגם המתפלל למפרע לא יצא אף ששם ודאי לא מעכב תיבה אחת, ומ"מ הסכים להלכה לדעת המשנ"ב יען שכן מוכח בכמה ראשונים וכפי שנביא להלן.

י. ראה בדברי התוס' בברכות (ט"ז ע"א) וז"ל: אבל אם היה יודע מהיכן טעה שדלג תיבה או פסוק אינו צריך לחזור אלא מאותו פסוק ואילך וכן בהלל ומגילה. וכ"ה ברא"ש שם (פ"ב סימן י"ב). - והרי שבתחילה כלפי ק"ש כתבו פסוק או תיבה, ושוב סיימו דה"ה להלל ומשמע קצת דגם בהלל אפילו תיבה אחת מעכבת. והן אמת כי מקור דין זה הוא בתוספתא (ברכות פ"ב ה"ד) ושם נזכר דין זה רק על פסוק שלם ולא כלפי תיבה יעו"ש, מ"מ ממרוצת לשון הראשונים הנ"ל משמע דגם בהלל אפילו תיבה אחת מעכבת.

יא. ראה במג"א בסימן רפ"ב (סקי"ח) שכתב: ודילג פסוק א' - נ"ל דה"ה תיבה א' אלא שדברו בהווה עיין סימן ס"ד. - וראה עוד בא"ר בסימן קל"ז (סק"ד) ובחידושי רעק"א שם, ולפלא קצת שלא הזכירו שכ"ה להדיא במג"א בסימן רפ"ב. וכן פסק המשנ"ב שם בסימן קל"ז (סק"ח).

יב. ראה שו"ת הרשב"א (ח"א סימן תס"ז) ובמג"א (תר"צ סקט"ו).

יג. ראה בבב"ל סימן תר"צ סי"ד (ד"ה אין) כלפי מגילה, וה"ה כאן.

יד. ראה במשנ"ב בסימן ס"ו (סק"ב) שהביא בזה מחלוקת כלפי הפסיק בדיבור בק"ש האם חוזר דוקא לראש הפסוק, או שמא לחזור למקום דסליק ענינא.

קצ _____ פרק ט' | תורת החנוכה

ח. באופן הנ"ל שדילג פסוק או תיבה אם כבר הסיה דעתו חוזר ומברך, ואולם אם דילג תיבה שאינה משנה את המשמעות לכאורה יקרא שוב בלא ברכה טו.

אמירת פסוקי יאמר נא

טז. כתבו הפוסקים טז שצריך להזהר בעת אמירת 'יאמר נא ישראל' על ידי השליח ציבור והקהל עונים הודו לה' כי

כרם אליעזר

טז. ראה בה"ל סימן תר"צ ס"ד (ד"ה אין) בשם הח"א, ולכאורה לפי"ז ה"ה כאן, וכ"ה במשנ"ב דרשו (תפ"ח הערה 6).

טז. כ"ה במג"א בסימן תכ"ב (סק"ח) וז"ל: צריך לשמוע יאמר נא וגו' מפי הש"ץ דשומע כעונה ואם לא שמע לא יצא, ומוטב שיאמר בעצמו בנחת, עיין בגמ' פ"ג דסוכה.

ובמחצית השקל שם כתב: ומוטב שיאמר בעצמו. אף דשומע כעונה. מ"מ לפעמים אינו מכוין. ולפעמים הש"ץ מאריך בניגונים. אך העולם טועים ואין אומרים כ"א יאמר נא ישראל ולא מסיימים כל"ח. וכן בפסוקים אחרים. ובאמת בזה לא סגי. וצ"ל יאמר נא ישראל כל"ח. דאל"כ לא אמר כ"א חצי הפסוק ואף שאומר אח"ז הודו לה' כ"ט כל"ח. אין זה נוסח הפסוק יאמר נא ישראל הודו כו'. וכ"ה בשע"ת שם (סק"ט).

ובא"ר שם (סק"ג) וז"ל: אומר החזן וכו' יאמר נא וכו'. וצריך לשמוע מפי החזן ואם לא שמע [לא] יצא, ומוטב שיאמר בעצמו בנחת (גמ' פרק ג' דסוכה לט ע"א, מג"א סק"ח).

וכ"ה במשנ"ב שם (סק"כ) וז"ל: וכתבו האחרונים דאף דאמירת יאמר נא ישראל וגו' יאמרו נא בית אהרן וגו' יאמרו נא יראי ד' וגו' יוכלו הצבור לצאת במה ששומעין מפי הש"ץ דשומע כעונה מ"מ טוב יותר שיאמרו בעצמם בנחת דלפעמים אינו מכוין, וכן נוהגין כהיום (עכ"ל).

תורת החנוכה | פרק ט' קצא

טוב שיאמרו גם את הפסוקים של יאמר נא [ועל כל פנים ישמעו מן החזון והוא יתכוין להוציאם אבל יותר טוב שיאמר כל אחד בעצמו], כי לולי כן לא יצאו ידי חובתם".

בפסוקים שכופלים בסוף הלל

י. הפסוקים שכופלים בסוף הלל והיינו מהפסוק "אורך כי עניתני" עד סוף ההלל, אם אמר רק פעם אחת את הפסוק

כרם אליעזר

יז. כן מבואר במג"א הנ"ל בסו"ד, ולפו"ר מפורש כאן במג"א כלפי הלל דאם דילג כמה תיבות לא יצא יד"ח, אך עדיין אין מזה ראייה לתיבה אחת דהמג"א מיירי בפסוק שלם של יאמר נא ישראל כל"ח, והמחצית השקל מיירי בחצי פסוק אך הוא לא כתב להדיא שאין יוצא יד"ח. אכן באמת דברי המג"א שם צ"ע דהרי שם מיירי כלפי ר"ח, ובר"ח דעת הבה"ל שם (כד"ה למפרע) וכן בשעה"צ בסימן תפ"ח (סק"ב) שיצא אפילו בדילג פסוק שלם, יעו"ש.

ובלשון הא"ר מובא שיצא, ויתכן לומר דכונתו כלפי ר"ח, אבל יותר נראה שהוא ט"ס שהרי בא להעתיק דברי המג"א.

והמשנ"ב הזכיר דברי המג"א והא"ר כלפי לכתחילה ולא ביאר מה הדין דיעבד. ואולי יש ליישב דברי המג"א דס"ל שפסוקים אלו הם עיקר ההלל ולכן אם דילגם לא יצא ידי חובתו, אך אי אפשר לומר דהרי כתב הרמב"ם (חנוכה פ"ג ה"ח): כיצד מדלגין, מתחילין מתחלת ההלל עד חלמיש למעינו מים ודולג ואומר ה' זכרנו יברך כו' עד הללויה ומדלג ואומר מה אשיב לה' עד הללויה ומדלג ואומר מן המצר קראתי יה עד סוף ההלל, זה הוא המנהג הפשוט, ויש מדלגין דילוג אחר. — והרי שלפי מנהגם היו מדלגים לכתחילה פסוקים אלו.

קצב _____ פרק ט' | תורת החנוכה

יצא ידי חובתו ית, וכן אמירת הודו לה' כי טוב לאחר יאמר
נא אינו מעכב.

שלא לשנות המשמעות

יא. כשם שיש להזהר שלא לדלג שום אות או תיבה כך יש
להזהר שלא יקרא התיבות בטעות שמשנתה הענין על ידי
זה יט. - ובדיעבד אם קרא בשינוי משמעות חוזר לקרות שוב
אבל לא יברך.

נוסח הברכה

יב. יש מקומות שנהגו לברך בימים אלו 'לגמור את ההלל',
ובימים שאומרים חצי הלל לברך 'לקרוא את ההלל' כא,
ויש מן הראשונים שלא הסכימו לנוסח זה כי יש חשש שמא
ידלג תיבה אחת והוי ברכה לבטלה כב, ויש שחלקו על זה

כרם אליעזר

יח. שהרי זה מצד המנהג, וכפי ששינוי במשנה במסכת פסחים (קי"ט ע"א)
ובמסכת סוכה (ל"ח ע"א) מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט יעו"ש, וכן
הסכימו גדולי ההוראה.

יט. שעה"צ בסימן תפ"ח (שם) ומשום דדומה למגילה.

כ. וכמבואר בבה"ל שם בסימן תר"צ.

כא. ראה בדברי התוס' בברכות (י"ד ע"א ד"ה ימים), ובמרדכי במסכת שבת (פ"ב
סימן רפ"ו), וברא"ש במסכת ברכות (פ"ב ס"ה) ובטור סימן תפ"ח.

כב. כ"ה דעת המהר"ם מרונטבורג וכמובא בשמו בראשונים הנ"ל.

תורת החנוכה | פרק ט' _____ קצג

וסוברים דלשון לגמור מתפרש גם על אמירה, ולפי דעתם גם באומר הלל בדילוג אין חשש לברך לגמור אלא שלכתחילה נהגו לחלק ביניהם כדי לעשות סימן וחיכר שלא יטעו בו. [ומשמע מדבריהם דבדילוג התיבה אין חשש שלא קיים כלל מצות הלל, והחשש הוא רק מצד הברכה, וצ"ע כ"ד]. – אכן מנחנונו לעולם לברך 'לקרוא את ההלל' כה.

אמירת הלל בעל פה

יג. מותר לומר הלל בעל פה, והיינו כיון שמזמורים אלו שגורים בפי כל [ועל כל פנים המזמורים שאומרים אף בחצי הלל], וגם אינו מוציא אחרים ידי חובתם, ויש שכתבו טעם אחר לזה כיון שהוא אומרו בדרך שבת והודאה כו.

כרם אליעזר

כג. כן מבואר בתוס' וברא"ש הנ"ל. כד. וכבר נתקשה בזה בשעה"צ הנ"ל, וכתב ליישב שכוונתם בלא קרא התיבה כתקונה והיינו שקראה בשינוי משמעות וס"ל שיוצא בזה יד"ח וכמו במגילה אליבא דהמקילים ומ"מ הוי ברכה לבטלה דסו"ס לא גמרה, ובשבט הלוי הנ"ל הקשה דא"כ הטור סותר עצמו דבהלכות מגילה סתם כהמחמירים ולכן הוכיח מזה כשיטתו ששייך שם הלל וברכה אף על חצי הלל יעו"ש. [ואין ליישב דאה"נ שיש חשש מצד המצוה רק זהו בשב ואל תעשה ויותר חיישינן לברכה דהוי בקום ועשה, ועל דרך זה מצינו גם בציצית בסימן ח' (ס"ט) שרק מצד חומר ברכה לבטלה צריך לבדוק הציצית ולא מחמת עצם קיום המצוה, דזה אינו דסו"ס מה מועיל לברך לקרוא והרי סו"ס לא קיים מצות הלל והברכה לבטלה, וק"ל]. כה. וכמש"כ הרמ"א בסימן תפ"ח (ס"א) יעו"ש ובמשנ"ב שם. כו. כ"כ התוס' ישנים ביומא (ע' ע"א) כתבו כך: וא"ת והלא אומר הלל בעל פה

קצד _____ פרק ט' | תורת החנוכה

יד. והני מילי אם רגיל בפיו היטיב שלא יבוא למטעות בו כי בקל יבוא למטעות באמירת לא לנו, לקאפטיל קל"ה, ולא יצא ידי הלל וגם ברכתו תהיה לבטלה כו'.

כרם אליעזר

ואף על פי שהוא להוציא רבים ידי חובתן כדאמר בלולב הגזול (דף ל"ח ע"ב) י"ל שכיון שאינו אלא דברי שבת והודאה בעלמא תו ליכא למיחש למידי. כו. בה"ל בסימן מ"ט (ד"ה כגון) לאחר שצייס לדברי התו"י הנ"ל.

פרק י'

תמצית הלכות חנוכה השייכים לקמנים

[המקורות לכל דינים אלו נתבארו בהרחבה בספר חינוך הבנים כהלכותו
(פרקים ק"ז-ק"ט) ומשם תדרשנו]

חייב החינוך וגילו

א. קטן הדר בבית אביו, מחנכים אותו להדליק נ"ח בפני עצמו, כשאר בני הבית המדליקים כל אחד ואחד בפני עצמו. [ואעפ"י שמעיקר הדין סגי בנר אחד לכל בני הבית, ורק המהדרין מדליקים כל אחד מבני הבית בפנ"ע, מ"מ הסכימו הפוסקים שיש לחנך בזה את הקטן].^א

ב. גדר הגיע לחינוך הוא באופן שחקטן יודע להדליק נר בפני עצמו, וגם הוא מבין את ענין נר חנוכה ופרסום הנס, וגיל זה הוא בקטן כבן שש וכבן שבע, כל אחד לפי חריפותו. [ויש מי שהחמיר שקטן כבן ארבע שנים הוי הגיע לחינוך, כיון שאז הוא כבר יודע להדליק בפנ"ע, ולמעשה יש להקל בזה].

כרם אֵלֶיזֶד

א. וזאת למודעי כי בקטן הדר בבית בפני עצמו, ישנם הרבה פרטי דינים שיש בהם יותר חומרא ממה שנתבאר כאן בהמשך, כיון שאז חייב החינוך מדינא, אך היות שאין זה מצוי לא העתקתי כאן את פרטי ההלכות בזה, והרוצה לעמוד על בירור דינים אלו, יעיין בפנים הספר.

קצו _____ פרק י' | תורת החנוכה

ג. קטן שלא הגיע לחינוך אין צריך לחנכו להדלקת נרות חנוכה.

חינוך הקטנה בנרות חנוכה

ד. קטנה אפילו הגיעה לחינוך אין צריך לחנכה להדלקת נרות חנוכה, ומ"מ ראוי ונכון שתשתתף במעמד הדלקת נ"ח שעל ידי האב הן משום פרסומי ניסא והן כדי לשמוע את הברכות, אבל בדיעבד אם לא שמעה את הברכות אין לחנכה לברך ברכת שעשה ניסים על ראית הנרות. [והוא הדין כלפי קטן שהגיע לחינוך שמשום מה אין נותנים לו להדליק נ"ח שישתדל לכתחילה לשמוע את הברכות].

ה. קטנה הרוצה להדליק בפנ"ע אין בזה איסור ורשאה גם לברך את כל הברכות, וכן קטן או קטנה שלא הגיעו לחינוך אף שאין בזה שום חיוב, מכל מקום מותר להם לברך את ברכות ההדלקה.

סוג הנרות ושיעורם וכמותן

ו. אין צריך להחמיר וליתן לקטן להיות מוסיף והולך נר בכל לילה, רק די במה שידליק בכל לילה נר אחד, אכן בזמנינו שהנרות מצויים בזול נהגו ליתן גם לקטנים להיות מוסיף והולך.

ז. אפשר לחנך את הקטן בכל סוגי הנרות, ואין צריך ליתן לו להדליק דוקא בשמן.

תורת החנוכה | פרק י' _____ קצז

ח. יש להקפיד על הנרות שמדליק הקטן שיוכלו לדלוק לכל הפחות חצי שעה, והנה הנרות הפשוטים המצויים בזמנינו עבור קטנים דולקים לערך חצי שעה וכשרים לחנך בהם את הקטנים, אך בערב שבת אי אפשר לחנכו בנרות אלו רק צריך ליתן לו להדליק נרות הדולקים עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים [ועכ"פ יקפיד שגר אחד ידלק כשיעור], ויש שלימדו זכות על המקילים בזה, אבל למעשה יש להחמיר בזה בקטן שהגיע לחינוך, וכ"ש אם הוא כבר בן תשע שנים שבודאי יש לזהר בזה.

ט. מחנכים את הקטן להדליק נר שמש, כמו שהגדול מדליק.

י. מי שאין לו מספיק נרות ויש לו שתי אפשרויות או שהוא ידליק בלילה זו כמספר הנרות שצריך להדליק, ואז לא ישארו לו נרות לחנך בהם את בנו הקטן, או ליתן לבנו הקטן ואז יהא צריך להדליק רק נר אחד, נראה שעדיף טפי שהוא עצמו יהיה מוסיף והולך והקטן לא ידליק כלל.

אופן החינוך

יא. אופן חינוך הקטן הוא שנותנים לקטן להדליק נ"ח בפנ"ע, אך אם האב רוצה הרי הוא יכול להדליק בעבורו את נרותיו [מלבד הנרות שמדליק לעצמו], בתנאי שהקטן מבין שהוא מדליק עבורו ובשליחותו.

קצח _____ פרק י' | תורת החנוכה

קטן שנרדם לפני הדלקת נ"ח

יב. קטן שנרדם לפני הדלקת נ"ח אין צריך להקיצו כדי לקיים מצוה זו, וגם אין האב צריך להדליק נרות בעבורו [דמדינא סגי בנר אחד לכל בני הבית], ויתכן שאין בזה גם הידור במה שהאב ידליק עבורו כיון שאין הקטן מתרגל בזה למצות, אך לכתחילה יש להשתדל שיהיו הקטנים ערים בזמן הדלקת הנרות משום פרסומי ניסא וכדי לחנכם במצוה זו, ולכן יראה האב שלא לאחר את זמן הדלקת נ"ח [והיינו אף המדליקים בפנים], ואם הקטן נרדם אבל האב יודע שאם לא יקיצו אותו יגרום לו הדבר צער [וזה שכיח בקטן שהוא כבר מבוגר קצת], הרשות בידו להקיצו בתנאי שאין בזה חשש היוק לבריאותו וכדומה.

מקום ההדלקה

יג. הנוהגים להדליק בזמנינו בפתח הבית מבחוץ ראוי ונכון שיחנכו גם את הקטנים שידליקו שם, ועכ"פ שידליקו בחלון הפונה לרשות הרבים, אבל אין בזה עיכוב דיעבד במצות חינוך.

זמן ההדלקה

יד. והוא הדין כלפי זמן ההדלקה שהנוהגים להקפיד גם בזמנינו להדליק בזמן שקבעו חז"ל אזי ישתדלו לחנך גם את בניהם בזמן זה, אך בדיעבד אפשר לחנכו להדליק גם אח"כ.

תורת החנוכה | פרק י' _____ קצט

פו. אם אין אפשרות לחנך את הקטן להדליק בלילה וכגון שלא יהיה בביתו או שכבר יישן, אפשר לחנכו להדליק בברכה מפלג המנחה ולמעלה, ובלבד שיהיה בו שמן כשיעור של ח"ש אחר צאה"כ וכנ"ל.

פז. קטן שנעשה בר מצוה באחד מימי החנוכה, נחלקו חכמי זמנינו אם הוא רשאי להדליק בלילה שנעשה בר מצוה תיכף בשקיעת החמה, או שיש לו לחוש שמא אז הוא עדיין קטן, דבין השמשות ספק יום הוא, ולא תועיל לו הדלקה זו שהרי הוא לעתיד להתחייב בזה בלילה מדינא בהדלקת נ"ח, ולמעשה נראה שאפשר להקל בזה מפני שיש בזה כמה וכמה צירופים, ולכן אם מנהג בית אבותיו להדליק תיכף בתחילת השקיעה רשאי להדליק עמהם. [אך אין לו להדליק מפלג המנחה ולמעלה].

ברכות ההדלקה

יז. מחנכים את הקטנים לברך ברכת להדליק ושעשה ניסים, וכן ברכת שהחיינו בלילה ראשון.

יח. קטן שנעשה בר מצוה באמצע ימי חנוכה אינו חוזר ומברך שהחיינו פעם שנית כשמדליק לאחר שנעשה גדול, שכבר יצא יד"ח במה שבירך בקטנותו [וגם אסור לו לאחר מלכוד עד שיגדל], ויש מהדרין שנער זה יחייב עצמו בברכת שהחיינו בליל הבר מצוה ויתכוין גם על מצות הדלקת נ"ח.

השתמשות לאור נ"ח

יפ. גרות חנוכה שהודלקו ע"י קטן שהגיע לחינוך אסור להשתמש לאורם ויש בהם דין מוקצה למצוה דומיא דגרותיו של גדול, אבל אם בודאי לא הגיע לחינוך לנ"ח אין כלום בהדלקתו, ומיהו באופן שהאב סייע בידו בהדלקתו אם האב כיון בהדלקתו בשביל מצות נ"ח יתכן שחל עליהם דין מוקצה, וצ"ע.

כ. קטן המשתמש לאור נר חנוכה [באופן שיש בזה איסור וכגון שאין שם נר שמש וכדומה], צריך להפרישו, ויש מי שסובר שיש להפרישו אפילו אם עדיין לא הגיע לחינוך, מפני שזה גורם לבטל את הפרסומי ניסא שהרי דרך הקטנים לשחק לאור הנר, ונראה שהגרות הודלקו בשבילם.

הדלקת קטן לפני האב

כא. לכתחילה יש להקפיד שהאב [או גדול הבית] ידליק גרות חנוכה בראשונה כדי שהוא יקיים את עיקר המצוה ויפטור את כל בני הבית, ורק אח"כ ידליקו הקטנים שהגיעו לחינוך.

כב. אכן לעת הצורך וכגון שהקטן צריך לילך לישון וכדומה רשאים ליתן לו להדליק לפני האב, והאב רשאי אח"כ להדליק בפנ"ע דלא גרע ממהדרין, ובפרט דלכמה פוסקים אין קטן פוטר את הגדול. [וטוב שיכוין בהדיא שאינו יוצא יד"ח בהדלקת הקטן].

תורת החנוכה | פרק י' _____ רא

בג. קטן שאינו יודע להדליק בפנ"ע או שהאב מתיירא ליתן לו להדליק בפנ"ע, ולכן הוא מדליק יחד עמו, אם האב עדיין לא יצא יד"ח אז טוב שיכוין בהדיא שאינו יוצא יד"ח בהדלקה זו, דבלא"ה יש לחוש שכבר יצא יד"ח בהדלקה זו למ"ד מצות אין צריכות כונה, וממילא לא יוכל לברך שוב על ההדלקה שלו.

האם קטן פוטר את הגדול בהדלקתו

בד. קטן אינו פוטר את הגדול במצות נר חנוכה, ולכן באופן שאין האב בבית וכדומה, אין ליתן לקטן להדליק עבור כל בני הבית, רק תדליק האם או גדול אחר מבני הבית. ואפילו בדיעבד אם כבר הדליק הקטן צריך ליתן לגדול שידליק, ולענין ברכה אם נתכוונו כל בני הבית לצאת בהדלקת הקטן שוב א"א לברך [שיש לחוש לסוברים שמועלת הדלקת הקטן], אך אם גדול זה נתכוין שלא לצאת בהדלקת הקטן ודאי יוכל לברך דלא גרע משאר מהדרין שכל אחד מדליק בפנ"ע בברכה.

בה. אכן בשעת הדחק שאין שום אפשרות שגדול ידליק עבור בני הבית יש להקל דסגי בהדלקת קטן, בתנאי שהגיע לחינוך, אבל אין זה שכיח כלל שלא יוכלו להשיג גדול ולעשותו שליח להדליק עבור כל בני הבית.

בו. והני מילי כלפי הנר הראשון שהוא עיקר המצוה, אבל כלפי שאר הנרות שמוסיפים והולכים, לכתחילה גם בהם

רב. _____ פרק י' | תורת החנוכה

יש להקפיד להדליקם ע"י גדול, אבל לעת הצורך או בדיעבד אם כבר הודלקו ע"י קטן א"צ לכבותם ולחזור ולהדליקם.

הדלקת נ"ח שבביהכ"נ

בז. נרות חנוכה שבבית הכנסת הסכימו הפוסקים שאין ראוי ליתנם לקטן להדליק, אך מצד עיקר הדין אין בזה חשש כיון שבזמנינו אין אדם שיוצא יד"ח בנרות אלו, ולכן בשעת הרהק או בדיעבד שהודלקו ע"י קטן אפשר לסמוך על הדלקתו וא"צ לכבות ולחזור ולהדליק.

בח. ואותם הנוהגים להדליק בבית הכנסת נרות חנוכה גם ביום מסתברא שמותר להם לכתחילה ליתן לקטן שהגיע לחינוך נרות אלו – אך למעשה גם בהדלקה זו נוהגים להדר שגדול ידליק.

נער בר מצוה לפטור אחרים

כז. וכל זה דוקא בקטן, אבל אם הוא כבר בן י"ג שנה הרי הוא פוטר את הגדול בהדלקתו, בין בבית ובין בבית הכנסת. [וסמכין בזה אחזקה דרבנא].

ז. ואם נעשה בר מצוה באמצע ימי החנוכה אזי בימים שהוא קטן אינו יכול להוציא, ובימים שהוא גדול יש להקל לעת הצורך שהוא יכול להוציא דנקטינן שכל יום הוא חיוב בפנ"ע.

תורת החנוכה | פרק י' _____ רג

לא. אכן ביום הבר מצוה אם הוא מדליק בשקיעת החמה יש להחמיר שלא יפטור אחרים יד"ח דהרי הוא עדיין ספק קטן, אך בשעת הדחק יש להקל גם בזה.

לב. ואם נעשה בר מצוה בשבת חנוכה, כיון שמדליקים בערב שבת מבעוד יום ואז הוא עדיין קטן, אינו רשאי להוציא אחרים יד"ח.

פרסומי ניסא לקטנים

לג. קטן המבין עניני נר חנוכה ופרסום הנס, מועל לפרסומי ניסא לאותם הנוהגים להדליק בפנים, אבל יש להסתפק אם הוא מצטרף לעשרה בבית הכנסת כדי שיוכלו להדליק בברכה, ויש מי שהורה שבאופן זה שיש עשרה רק בצירוף הקטן אזי יתנו לקטן להדליק בברכה.

אכילה קודם הדלקת נ"ח

לד. מותר להאכיל את הקטנים לפני שמדליקים נרות חנוכה, ואסור לענותם ולמנוע מהם מאכל אם הם רעבים אז וכדומה.

לה. ויש להסתפק אם האב עצמו רשאי לאכול אחר שקיים מצות הדלקת נ"ח, כל זמן שלא חינך את בניו למצוה זו, ומסתברא שאפשר להקל בזה, ובפרט אם כבר הורה לבניו שידליקו, אי נמי שידוע שידליקו מעצמם גם בלא שיוכיר להם ויזרו אותם.

רד _____ פרק י' | תורת החנוכה

מלאכה בשעה שהנרות דולקות

לז. ראוי ונכון לחנך את הבנות הקטנות שהגיעו לחינוך למנהג שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בשעה שהנרות דולקים. [אבל יתכן שאין בזה חיוב חינוך מן הדין].

חינוך לאמירת הלל

לז. קטן שהגיע לחינוך מחנכים אותו לומר הלל השלם בברכה בכל יום מימי החנוכה, אבל את הבנות הקטנות אין צריך לחנך לומר הלל, אבל גם הן רשאות לומר הלל בברכה.

גיל הבר מצוה לנולד בל' כסלו או א' טבת

לח. מי שנולד בל' כסלו, ובשנת הבר מצוה חודש כסלו חסר, הרי הוא נעשה בר מצוה בא' טבת.

לט. ואם היה להיפך שבשנה שנולד היה החודש חסר ונולד בא' בחודש ובשנת הבר מצוה החודש מלא ויש ל' כסלו, דעת רוב הפוסקים שהוא נעשה בר מצוה בא' לחודש כיון שהוא נולד ביום שלאחר כ"ט כסלו, וכיון של' כסלו הוי ר"ח נקבע זמן הלידה שלו ליום א' של ר"ח טבת, וכן הלכה. [ומיהו במילי דאורייתא יש מקום להחמיר לחוששים שאינו נעשה בר מצוה עד א' טבת].

מ. אם נולד בשנה שהיה כסלו מלא ובשנת הבר מצוה ג"כ כסלו מלא, אזי אם נולד בל' לחודש נעשה לכו"ע בר

מצוה בל' לחודש, ואם נולד בא' לחודש אזי לכו"ע נעשה בר מצוה בא' לחודש.

אם קטן עולה למפטיר בשבת חנוכה

מא. דעת כמה פוסקים שאין הקטן עולה למפטיר רק אם כבר קראו קריאה זו של המפטיר לפני כן, וכפי שאנו נוהגים בכל שבת ושבת שהמפטיר חוזר וקורא מה שקראו לפני כן, אבל אם קוראים למפטיר מה שלא קראו לפני כן אינו עולה למפטיר. ולפי זה יוצא דבשבת חנוכה שמפטירים בו בענין הנשואים אין להעלות את הקטן לקריאה זו, ואפילו אם נעשה בר מצוה בשבוע שלאחריו, כיון שכעת הוא עדיין קטן, ואולם דעת רוב הפוסקים להקל בזה. [ודע דלשיטת המחמירים יש לזה שני עצות שיוכל הקטן לומר את ההפטרה, א' שגדול יקרא בתורה את חובת היום ואז יאמרו קדיש, ויחזור הקטן המפטיר לקרות אותה פרשה או שלש פסוקים ממנה, ואחר כך יאמר את ההפטרה בברכותיה, ב' שהגדול עולה לתורה ואחר כך מפטיר הקטן בברכותיה, ואף על גב דקיי"ל שהמפטיר בנביא צריך לקרות בתורה הרי זה משום כבוד התורה, וכאן יש כבוד התורה על ידי שיראו שהמפטיר קטן ואינו ראוי לקרות בתורה ולכן קרא הגדול במקומו לצורך ההפטרה, ויש שפקפקו בעצות אלו].

— |

| —

— |

| —

סדר הדלקת נרות חנוכה

לְשֵׁם יְחִיד קֹדֶשׁא בְּרִיד הוּא וּשְׂכִינְתָּהּ הָרִינִי מוֹכֵן וּמְזֻמֵּן לְקָיִים
מִצּוֹת הַדְּלָקָת גֵּר חֲנֻכָּה כְּמוֹ שֶׁתִּקְנוּ לָנוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם
לְבָרְכָהּ, וַיְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתַּעֲלֶה
עָלֵינוּ כְּאִילוֹ נִתְכּוֹן בְּכָל הַפְּנוּת הָרְאוּיֹת לָכֵן, וַיַּעֲלֶה לְפָנֶיךָ
מִצּוֹת הַדְּלָקָת גֵּר חֲנֻכָּה שֶׁלָּנוּ עִם מִצּוֹת הַדְּלָקָת גֵּר חֲנֻכָּה שֶׁל
בְּנֶיךָ הַיּוֹדְעִים וְהַמְכַנְיִים בְּכָל הַפְּנוּת הָרְאוּיֹת לָכֵן, וּבְכַח סִגְלַת
מִצּוֹת הַדְּלָקָת גֵּר חֲנֻכָּה, הַנּוֹכְחֵנוּ לָנוּ וּלְזֶרְעֵנוּ לָגֵר מִצּוֹה וְתוֹרָה
אוֹר, וַיֹּאדְרוּ וַיִּשְׁלְמוּ רַמ"ח אֲבָרֵי נַפֶּשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה, וְתַכְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְשֵׁם נִדְּלִיק הַמְּנוֹרָה עַל יְדֵי כַּהֲנֶיךָ
הַקְדוּשִׁים, וּכְשֶׁם שְׁעֵשִׂית נִפְסִים לְאַבּוֹתֵינוּ, כֵּן עֲתָה הוֹשִׁיעֵנוּ
וּמְבַצְּנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם, לְהוֹדוֹת לְשִׁמְךָ, לְהַשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלֻתְךָ,
אִם לֹא בְּזִכּוֹת, תַּעֲזֹר לָנוּ בְּרַחֲמִים, וּבְרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים תַּחֲפֹץ בָּנוּ
וְתַרְצֵנוּ. וַיְהִי נָעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ
וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

לְשֵׁם יְחִיד קֹדֶשׁא בְּרִיד הוּא וּשְׂכִינְתָּהּ, בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוֹ בְּשֵׁם
כָּל יִשְׂרָאֵל. הָרִינִי בָּא לְקָיִים מִצּוֹת הַדְּלָקָת גֵּר חֲנֻכָּה
לְתַקֵּן אֶת שְׂרָשָׁה בְּמָקוֹם עֲלִיוֹן. וַיְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי
וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵי, שִׁיְהִי עֲתָה עֵת רָצוֹן לְפָנֶיךָ לְהוֹיֹת עוֹלָה מִצּוֹת
הַדְּלָקָת גֵּר חֲנֻכָּה כְּאִילוֹ הַשְׁגַּתִּי כָּל הַסּוּדוֹת הַנּוֹרָאִים אֲשֶׁר הֵם
חֲתוּמִים בָּהֶּ, וְתַעֲלֶה לְפָנֶיךָ עִם כּוֹנֵן מַעֲשֵׂה מִצּוֹה זֹאת הַנַּעֲשִׂית

על ידי בני ידידך המכונים כל שמותיך הקדושים הראוים לבוא
בהדלקה זו, המעלים יחוד וזיווג מדות הקדושות העליונות,
ולחאיר בשכינת עזך המאורות הגדולים. ומשם ישפע שפע לי
אני עבדך (כ"פ) לאור באור החיים, כי אתה תאיר גרי יהוה
אלהי יגיה חשבי: שלח אורך ואמתך המה ינחוני ליראה
ולאהבה את שמך, ללמד וללמד את תורתך הקדושה, תורה
שכתב ותורה שפעל פה, בהתמדה גדולה ולכבוד שמך יתברך
ויתעלה. ובכח סגלת גר חנפה תחכמינו באור תורתך, אנו
וזרענו וזרע זרענו, ויקים בי מקרא שפתוב: לא ימוש מפך
ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יהוה מעתה ועד עולם, ויהיו
זרעי וזרע זרעי, תלמידי חכמים וחסידים, אהובים למעלה
ונחמדים למטה, ותחזיק את לבכם לתורה ועבודה, הכל ברצונך
הטוב. ואזכרה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות
באמת, גל עינינו ונביטה נפלאות מתורתך הקדושה לבנו
לאמתה של תורה וסודותיה. ובזכות מתנתהו כהן גדול ובניו,
הראנו נפלאות, ובאורך נראה אור, וטהר את לבבנו לעבודתך,
והרחיקנו ממדות רעות ומחשבות זרות. ותחזינה עינינו בשוכך
לציון ברחמים, בהעלותך את הנרות, ושם נעבדך ביראה בימי
עולם ובשנים קדמוניות: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך
יהוה צורי וגאלי: ואני תפילתי לך יהוה עת רצון אלהים ברב
חסדך ענני באמת ישעך: ויהי געם אדני אלהינו עלינו ומעשה
ידינו פוננה עלינו ומעשה ידינו פוננה:

תורת החנוכה | סדר הדלקת נרות חנוכה _____ רט

הריני מוכן ומזמן לקיים מצות הדלקת נר חנכה למקן את
שרשה במקום עליון:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו
במצותיו וצונו להדליק נר חנכה:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שעשה נסים
לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו
והגיענו לזמן הזה:

הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל
התשועות ועל הנחמות ועל המלחמות.
שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. על ידי כהניך
הקדושים. וכל מצות שמונת ימי חנכה. הנרות הללו קדש הם.
ואין לנו רשות להשתמש בהם. אלא לראותם בלבד. כדי
להודות ולהלל לשמך הגדול על נסך ועל נפלאותיך ועל
תשועתיך:

אומרים ז' פעמים בקול ופעם אחת בלחש

ויהי נעם אדני אלהינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו,
ומעשה ידינו כוננהו:

ישב בסתר עליון, בצל שדי יתלונן: אמר ליהוה מחסי
ומצודתי, אלהי אבטח בו: כי הוא יצילך מפח יקוש,
מדבר הוות: באברתו יסך לך, ותחת כנפיו תחסה, צנה וסחרה

אמתו: לא תירא מפחד לילה, מחץ יעוף יומם: מדבר באפל
 יחלך, מקטב ישוד צהרים: ופל מצדך אלף ורכבה מימינך,
 אליך לא יגש: רק בעיניך תביט, ושלמת רשעים תראה: כי
 אתה יהוה מחסי, עליון שמת מעונך: לא תאנה אליך רעה,
 ונגע לא יקרב באהלך: כי מלאכיו יצוה לך, לשמרך בכל
 דרכיך: על כפים ישאונו, פן תגף באבן רגלך: על שחל ופתן
 תדרך, תרמס כפיר ותנין: כי כי חשק ואפלטוהו, אשגביו כי
 ידע שמי: וקראני ואענהו, עמו אנכי בצרה, אחלצהו ואכבדהו:
 אך ימים אשביעהו, ואראהו בישועתי:

בערב שבת אומרים רק פעם אחת ויהי נועם ואין אומרים
 ההוספות

לְמַנְצַח בְּנִינָת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יַחֲנֹנוּ וַיְבָרְכֵנוּ, יָאֵר פָּנָיו
 אֶתֵּנוּ סֵלָה: לְדַעַת בְּאֶרֶץ דְּרָכָךְ, בְּכֹל גּוֹיִם יִשְׁוּעָתְךָ:
 יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלָם: יִשְׁמְחוּ וִירְנְנוּ לְאֲמִים,
 כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל, וּלְאֲמִים בְּאֶרֶץ תִּנְחָם סֵלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים
 אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלָם: אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ, וַיְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים
 אֱלֹהֵינוּ: וַיְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים, וַיִּירָאוּ אֹתוֹ כָּל אַפְסֵי אֶרֶץ:

אנא, בכח גדלת ימונך, תתיר צרורת. קבל רנת עמך, שגבנו, טהרנו,
 נורא. נא גבור, דורשי יחודך, כבבת שמרם. ברכם טהרם,
 רחמי צדקתך, תמיד גמלם. חסין קדוש, ברוב טובך, נהל עדתך. יחיד,
 גאה, לעמך פנה, זוכרי קדשך. שועתנו קבל, ושמע צעקתנו, ידע
 תעלומות. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

מזמור שיר חנפת חבית לדוד: ארוממך יהוה, כי דליתני, ולא
 שמחת איבי לי: יהוה אלהי, שונעתי אליך ותפאני:
 יהוה העלית מן שאול נפשי, חייתני מיירי בור: זמרו ליהוה
 חסידיו, והודו לזכר קדשו: כי רגע באפו, חיים ברצונו, בערב
 ליל כבי, ולבקר רנה: ואני, אמרתי בשלוי, כל אמוט לעולם:
 יהוה ברצונך העמדתה להררי עז, הסתרת פניך, חייתי נבהל:
 אליך יהוה אקרא, ואל אדני אתחנן: מה בצע בדמי בדתתי
 אל שחת, היודך עפר, הוגיד אמתך: שמע יהוה ותנני, יהוה
 היה עזר לי: הפכת מספדי למחול לי, פתחת שקי, ותאזני
 שמחה: למען זמרך כבוד ולא ידם, יהוה אלהי לעולם אודך:
 שיר המעלות לדוד, הנה מה טוב ומה נעים, שבת אחים גם יחד:
 בשמן הטוב על הראש, יר על חזקו וזקן אחרו, שיר על פי
 מדותיו: כטל חרמונו, שיר על הררי ציון, כי שם צוה יהוה את הכרבה
 חיים עד העולם:

רננו צדיקים ביהוה, לישרים נאווה תהלה: הודו ליהוה בכבוד,
 בנבל עשור זמרו לו: שירו לו שיר חדש, היטיבו נגן
 בתרועה: כי ישר דבר יהוה, וכל מעשהו באמונה: אהב צדקה
 ומשפט, חסד יהוה מלאה הארץ: בדבר יהוה שמים נעשו,
 וברוח פיו כל צבאם: כנס כנר מי הים, נתן באוצרות תהומות:
 יראו מיהוה כל הארץ, מפניו יגורו כל ישבי תבל: כי הוא
 אמר, ויהי, הוא צוה, ויעמד: יהוה הפיר עצת גוים, הניא
 מחשבות עמים: עצת יהוה לעולם תעמד, מחשבות לבו לדור
 ודור: אשרי הגוי אשר יהוה אלהיו, העם בחר לגחלה לו:

רִיב _____ סדר הדלקת נרות חנוכה | תורת החנוכה

מִשְׁמִימִים הַבֵּיט יְהוָה, רֹאֵה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם: מִמֶּכּוֹן שְׁכֻתוֹ
הַשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיַּצֵּר יַחַד לָבֶם, הַמְכִּין אֶל כָּל
מַעֲשֵׂיהֶם: אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשֵׁעַ בָּרַב חֵיל, גִּבּוֹר לֹא יִנָּצַל בָּרַב כַּחַ:
שָׁקֵר הַסּוֹם לַתְּשׁוּעָה, וּבָרַב חֵילוֹ לֹא יִמְלֹט: הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל
יִרְאָיו, לַמִּיחָלִים לַחֲסִדּוֹ: לְהַצִּיל מִמּוֹת נַפְשָׁם, וּלְחַיּוֹתָם בְּרָעֵב:
נַפְשֵׁנוּ חֲבֻתָה לַיהוָה, עֲזָרְנוּ וּמִגִּנָּנוּ הוּא: כִּי כוֹ יִשְׁמַח לִבֵּנוּ, כִּי
בָשָׂם קִדְשׁוֹ בְּמַחֲנוֹ: יְהִי חֲסִדְךָ יְהוָה עָלֵינוּ, פֶּאֶשֶׁר יַחֲלֵנוּ לָךְ:
מִעֲזוֹ צוּר יִשׁוּעָתִי לָךְ נָאֹה לְשִׁבְחָ. תַּפּוֹן בֵּית תַּפְלָתִי וְשֵׁם
תּוֹדָה נִזְבַּחַ. לַעֲת תִּכּוֹן מִטִּבַּח מִצֵּר הַמִּנְבַּח. אֹז אֲגִמּוֹר
בְּשִׁיר מִזְמוֹר חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ:

רְעוֹת שְׂבַעַה נַפְשֵׁי בְּיָגוֹן כַּחֵי כָלָה. חַיִּי מָרְרוּ בְּקוּשֵׁי בְּשַׁעְבוֹד
מַלְכוּת עֲגָלָה. וּבִידּוֹ הַגְּדוּלָּה הוֹצִיא אֶת הַסִּגְלָה. חֵיל
פֶּרַעַה וְכָל זֶרְעוֹ יִרְדּוּ כְּאֶבֶן בַּמַּצוּלָה:

דְּבִיר קִדְשׁוֹ הַבִּיאָנִי וְגַם שֵׁם לֹא שָׁקַטְתִּי. וּבֹא נוֹגֵשׁ וְהַגְלָנִי.
כִּי זָרִים עָבַדְתִּי. וַיִּזֵּן רַעַל מִסִּבְתִּי כַּמַּעֲט שְׂעִבְרָתִי. קֶץ
בָּבֶל. זֶרְבָּבֶל. לִקֵּץ שְׂבָעִים נוֹשְׁעָתִי:

כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוּשׁ בָּקֵשׁ אֲגִנִּי בֶן הַמִּדְבָּא. וְנִתְּיָתָה לוֹ לָפַח
וּלְמוֹקֵשׁ וְגִאֲוָתוֹ נִשְׁבַּתָּה. רֹאשׁ יְמִינִי נִשְׁאֲתָ. וְאוֹיֵב שְׁמוֹ
מַחִיתָ. רַב בְּנָיו וְקִנְיָנָיו עַל הָעֵץ תָּלִיתָ:

יוֹנִים נִקְבְּצוּ עָלַי אֲזִי בִימֵי חֲשָׁמַיִם. וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מִגְדְּלִי וְטַמְאוּ
כָּל הַשָּׁמַיִם. וּמִנּוֹתָר קִנְקִנִּים נַעֲשָׂה גַם לְשׁוֹשָׁנִים. בְּנֵי
כִינָה יְמִי שְׁמוֹנָה קָבְעוּ שִׁיר וּרְנָנִים:

יוחקו מעשיו בספר לזכרון עולם

האי גברא יקירא העושה גדולות ונצורות,
ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, רב המעש,
וברוך הכשרון, שם לילות כימים למען שגשוג ה"היכל הוראה"
העומד לתפארת עיר הקודש והמקדש ה"ה
הרב הגאון מוה"ר **רבי שמואל חשין שליט"א**
יושב ראש חבר נאמני "היכל הוראה"
וראש כולל מכון גבוה להוראה "אוהל טוביה יוסף" בביתר עלית
שהוזיל מממונו להדפסת הספר
לעילוי נשמתו הטהורה של גיסו המחנך ואיש החסד
הרב הגאון ר' **בן ציון אייזנשטיין זצ"ל**
מרביץ תורה לעדרים פעה"ק ירושלים תו"ב
בן הגאון יבלח"א רבי בנימין אייזנשטיין שליט"א
מיקירי קרתא דשופריא
וחתן הגאון יבלח"א רבי בנימין זאב חשין שליט"א
מיקירי קרתא דשופריא
נלב"ע ביום כ"ו לחודש מרחשון תשפ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.